

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

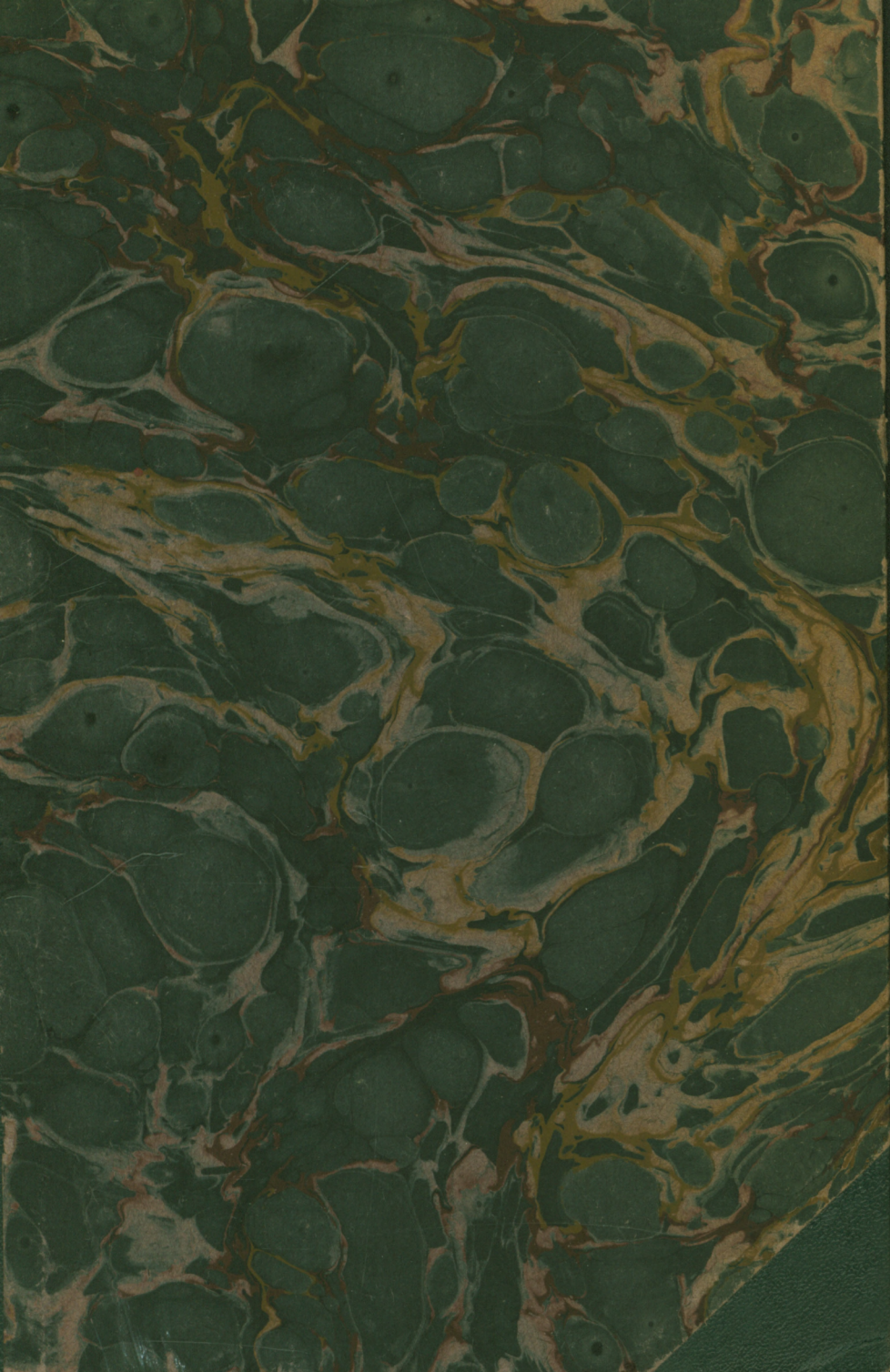
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hauch og Ingemann

En Brevveksling

Udgivet og indledet

af

M. Hatting

Gyldendalske Boghandel

1933

HAUCH OG INGEMANN
EN BREVVEKSLING

UDGIVET OG INDLEDET

AF

M. HATTING

Til min Hustrus Moder

Elise Marie Grégoire Hauch

Som en yndig Fe fra Eventyrets Land traadte du ind i Slægten for over 60 Aar siden og blev Adam Hauchs Hustru. Med dit varme Hjerte, din tindrende Kunstnersjæl og din fine, lykkelige Haand skabte du Skønhed og Glæde omkring dig. Nu sidder du i Slægtens Højsæde og deler ud af Minderne, som du har samlet og værnet om. Dig giver jeg denne Bog i Taknemmelighed og Kærlighed.

I GENNEM en Aarrække har jeg beskæftiget mig med Carsten Hauchs Digtning og Liv. Omstændighederne har været mig gunstige for et saadant Studium. Min Forbindelse med den Hauchske Slægt, i Særdeleshed et mangeaarigt fortroligt Samliv med min afdøde Svigerfader Rektor A. G. Ø. Hauch gjorde det muligt for mig gennem Familietraditionerne at leve mig ind i de herhen hørende Forhold. Jeg har gjort talrige Optegnelser af, hvad jeg har hørt, og samtidig foretaget Undersøgelser i den Litteratur, som angaar Hauch og hans Samtid, alt dog i Begyndelsen uden Tanke paa nogen senere Publikation.

Men Stoffet svulmede efterhaanden op, især da de desværre meget udtyndede Rester af Hauchs efterladte Arkiv blev stillet til min Raadighed, og Lysten vaagnede hos mig til at udarbejde en samlet Fremstilling.

Imidlertid udsendte Dr. Kjeld Galster i 1930 1ste Del af et større Værk om Carsten Hauch, og jeg maatte derfor indskrænke mig til mere afgrænsede Omraader.

Jeg besluttede da at udgive den foreliggende Brevveksling mellem Hauch og Ingemann, den eneste Del af Hauchs litterære Efterladenskab, som danner et afrundet Hele.

Samlingen synes mig at kunne staa som et smukt Monument for Venskabet mellem de to Digttere.

Hovedinteressen knytter sig dog utvivlsomt til det Indtryk, man faar af Hauchs ejendommelige Personlighed, saaledes som man her lærer ham at kende i uforbeholdne Breve til en aandsbeslægtet, fortrolig Ven.

Naar man betragter Bissens smukke Buste af Hauch, synes man at se et Hoved, der har løftet sig op af en Fantasiverden, hvis stærke Syner og dunkle Tanker endnu hviler over det; med et mildt-vemodigt Blik skuer han ud i en Verden, som han ikke forstaar, og som ikke forstaar ham.

Det er denne verdensfjerne Drømmer, der træder os i Møde i

Brevene. Trods al den Flid, Iver og gode Vilje han kunde sætte ind paa at løse Livets praktiske Opgaver, var han dog altid inderst inde en fremmed paa Jorden. —

I Begyndelsen af Indledningen har jeg ganske kort opridset Hovedtrækkene i de to Digteres Liv dels for at lette Nutidslæsere Tilegnelsen af Bogen, men dels ogsaa for at indføre en Del nyt Stof, som formentlig har Interesse; jeg har desuden i Indledningen og Noterne anbragt nogle Korrektiver i Anledning af foreliggende Fejltagelser og misvisende Paastande. —

En hjertelig Tak bringer jeg min Svigermoder, Fru Elise Hauch, som har overladt mig de Hauchske Papirer til Afbenyttelse og Udgivelse; ligeledes skylder jeg Tak til andre Medlemmer af Familien, særlig Frk. Elisabeth Hauch, som har hjulpet mig med Oplysninger og Udlaan af Breve. Carlsbergfondet bringer jeg min Tak for Understøttelse til Bogens Trykning; særlig føler jeg Trang til at udtale min varmeste Tak til Fondets nylig afgaaede Formand, Professor, Dr. phil. A. B. Drachmann for den venlige Interesse, han har vist mit Arbejde ved at gennemlæse Manuskriptet og meddele mig sine kritiske Bemærkninger dertil samt ved at orientere mig med Hensyn til Tekstbehandlingen og hjælpe mig med Kollationen af Teksterne og Udarbejdelsen af det tekstkritiske Tillæg.

M. HATTING.

INDLEDNING

I

Poesien kan jeg dog ikke opgive, hverken her eller hisset; ere dens store Eventyr Drømme, da føler jeg, at jeg maa vedblive at være en Drømmer i al Evighed. (Hauch til Inge-
mann ^{9/10} 55.)

HAUCH OG INGEMANN, to af Hovedskikkelserne i den danske Litteraturs Guldalder og begge udprægede Repræsentanter for den romantiske Digtning, havde, skønt næsten jævnaldrende ¹⁾, saa godt som intet Forhold haft til hinanden i deres bevægede Ungdomsaar. Saavel af Oprindelse som i individuel og social Henseende var der dyb Forskel imellem dem, og i deres Opvækst og første Udviklingsperiode levede de saa fjernt fra hinanden, at enhver Forbindelse var udelukket.

Carsten Hauch hørte til en højt begunstiget adelig Embedsslægt. Som ung Mand var hans Fader Frederik Hauch kommet til Norge som Amtmand i Frederikshald og var blevet gift med en norsk Dame Karen Tank af anset Slægt. Carsten blev født her og var saaledes af Fødsel Nordmand. To Aar gammel kom han til Bergen, hvortil hans Fader var forflyttet. Hjemmet var stille, og den aandelige Luft i det tung og trykkende, ikke sund for et Barn med Carstens Sind. Hans Fader var en alvorlig, streng og pligtopyldende Mand; Moderen en stille Kvinde, mild og kærlig, men tungsindig og verdenssky. I sin tidligste Barndom ²⁾ tilbragte den lille Dreng Størstedelen af sin Tid paa et Barnekammer højt oppe under Kvisten i den store Amtmandsbolig enten alene eller med en Barnepige. Her legede han med sig selv eller sad og stirrede ud af Vinduerne: fra det ene saa han langt ud over Husene til Skibene i Havnen; fra det andet var der Udsigt til den høje Domkirke, bag hvilken Fløjffjeldet hævede sig. Han kunde ogsaa se ned i Byskri-

verens blomsterfyldte Have, som vakte Længsler hos ham; men han skulde aldrig betræde den. Stemninger og Drømme fyldte ham, og Fantasien legede med ham. Drømmesindet fulgte ham gennem Livet.

Til hans Lykke blev han i Otteaaralderen sat i Huset hos den udmærket dygtige og livlige Præst Niels Hertzberg i Malmanger ved Hardangerfjorden, hvor hans ældre Broder Andreas allerede var. Undervisning under fri Former forenedes her med et herligt Friluftsliv i den storslaaede norske Natur, som harmonerede saa vel med hans Sind. Senere kunde han føle en dyb Længsel efter sit Barndomsland: „Her førte Drømmens Aand mig tidt tilbage“³).

Men da hans Fader efter Moderens Død var blevet Stiftamtmand i København, maatte Carsten Aaret efter (1803) forlade sin elskede Dal.

Det var ikke vanskeligt for den begavede Dreng at hævde sig i den københavnske Skole. I dens Indberetninger anføres som Karaktertræk hos ham: „Han har stor Ærefølelse, — Hjertet er blødt og ømt, — Tænkemaaden særdeles god, — han er beskeden og human“⁴).

Men han har utvivlsomt virket som en fremmed Fugl.

Hans Søn, afdøde Rektor Adam Hauch skriver i sine Optegnelser: „Fremmed var Slægten; dog har den nu været i Danmark i over 300 Aar. Dette lange Ophold har ikke formaaet at udviske det fremmede Præg. Alle Portrætter af Slægten, — vi har dem dog ikke længer tilbage end til min Tipoldefader, — viser en umiskendelig Lighed i de stærke Træk, de mørke Farver. De to bedste Billeder, som haves af Carsten Hauch — Vermehrens Tegning og Bissens Buste — viser ogsaa et Ansigt af en udansk, ganske fremmed Karakter⁵). Det fremmede laa dybt i hans Personlighed; ligesom han i sin Udtale altid bevarede noget, som klang forskelligt fra den almindelige danske Tale, — den var haardere, tungere, saaledes var der i hans Sjæl noget fra den danske Type helt forskelligt, noget tungsindigere, mørkere. — Det varede længe, førend dette fremmede Præg udviskedes noget; — helt forsvandt det aldrig.“ Hauch fortæller selv i sine Minder, at han i Skolen maatte lide under Kammeraternes Drillerier og Efterabelse af hans norske Udtale og Udtryk, og at dette først holdt op, da han efter ivrige Bestræbelser havde lært, — som han troede, — at tale det danske Sprog aldeles rent⁶). — —

Ingemann er i Modsætning til Hauch udgaaet af en Slægt, hvis „jævne Borgerlighed og ægte Danskhed er uomtvistelig“⁷). Født

og opvokset i den idylliske falsterske Præstegaard som en lykkelig Benjamin i en munter Søskendeflok henrandt hans 10 første Aar under de blideste og lyseste Forhold. „En fredelig, kjærlig og i Hjertegrunden gudfrygtig, men tillige munter og livlig Tone var den herskende i Barndomshjemmet.“ Faderen var præget af rolig og mild Alvor, som ikke gik til Yderlighed hverken i Lystighed eller Vrede. Drengen lærte sin første Latin, mens han red Ranke paa sin Faders Knæ. Moderen var en yndig, varmhjertet Kvinde; „den Skjønhed, hvormed hun især fortryllede sin yngste Søn, var Mildheden og Kjærligheden og den elskelige Sjæl i hvert Udtryk som i hvert Ord fra hendes Læber.“ Selv var den lille Bernhard en rask hvidhaaret og lyssindet Dreng, — „de, der fødes i Mai Maaned skulle efter Folkesagnet være blødhjertede og til Kjærlighed tilbøielige Naturer“. Han levede et fortroligt Liv med Naturen i Barndomsparadiset; Sommerfuglene, Bierne, den lille Snegl, Svalen, Stæren, Lærken og den rejsende Stork var hans Venner. Ikke blot Naturglæde, ogsaa Følelsen af den usynlige Gudfaders Nærværelse overalt fyldte Drengens Sind; hans Tillid til ham var ubegrænset. Desuden betoges han af Eventyrverdenen og alt, hvad der var vidunderligt og overnaturligt; selv de allerrædsomste Spørgelsehistorier hørte han begærlig⁸⁾. Romantiken berørtes den fantasifulde Drengs Sind af gennem de hemmelighedsfulde Kærligheds-eventyr, som knyttede sig til Præstegaardshaven, og paa tungere Vis under Moster Malvinas „mørke Tider“, naar hun følte sig forladt af Gud. Da kunde han selv krybe ind i det mørke Sandhul under Trappen og indbyde Sorgen og Tungsindet og behage sig i sine bedrøvede Stemninger⁹⁾, en Fantasileg, som danner en Slags Parallel til Carsten Hauchs ensomme Timer i Barnekammeret.

I Aaret 1800 lukkedes Paradiset for ham, da hans Fader var død, og den 11aarige Bernhard maatte følge med sin Moder og de andre, mindre Børn til Slagelse, hvor han kom i Latinskolen. Under smaa Kaar i Enkehjemmet maatte han i 6 Aar gennemgaa en næsten middelalderlig Skoles Trængsler: evige Prygl, Udenadslæren og Disciplenes Vildskab og raa Løjer. Haardt for en sart lille „Jomfrudreng“.

1806 drog han som Student til København, og Aaret efter under Københavns Bombardement meldte han sig til Studenterkorpset og var med paa Volden.

Her nærmede for første Gang Hauchs og Ingemanns Veje sig til hinanden. Hauch var ogsaa med i Kampen; da han endnu ikke

var Student, havde han maattet træde ind i Livjægerkorpset. Den første Bombardementsnat stod han paa Volden ved Østerport, Ingemann ved Nørreport. Modige var de begge; Ingemann blev ved Synet af to dræbte Studenter grebet af vild Kamplyst¹⁰⁾, og Hauch deltog som frivillig i en farlig Udforskning af Englænderne paa nært Hold¹¹⁾.

Næste Aar blev Hauch Student; men heller ikke i den følgende Aarrække fandt der noget personligt eller aandeligt Samkvem Sted imellem dem.

II

Ingemann sad i disse Aar paa Valkendorfs Kollegium og udfoldede en mægtig poetisk Produktion. Han maatte udstaa en haard Kamp med Slægt og Venner, som vilde have ham til at studere Jura som Brødstudium. Men Poesien holdt ham fast. Hans Digtning fra denne Periode er nu sunket i Glemselens Søj; den havde et sygeligt sværmerisk Præg; baade det sentimentalt melankolske og grufuldt uhyggelige fandt Plads i hans overspændte Fantasis Produkter. Hans Hang til at arbejde om Natten, mens hyperromantiske Planer og Drømmerier tumlede om i hans Hjerne, gjorde hverken hans Arbejder eller hans legemlige Tilstand sundere. Han blev hulkindet og udmagret og saa ud som en „sikker Kandidat til Tæringsdøden“¹⁾. Trods hans Digtningens sygelige Overspændthed og Urimeligheder blev han en Tid Modedigter baade som Lyriker og Dramatiker. Han blev en af Bakkehusets næreste Venner; Kamra Rahbek blev hans Velynder og gav ham som det kære Barn, han var, mange Navne: „Hermelinen“, „den bedste“, „Ringene“ o. m. fl. Den Oehlschlægerske Poesi stod han derimod fjernt, og med Oehlschlæger kom han aldrig paa fortrolig Fod; „i hans Fylde savnede jeg ofte, hvad der var mig vigtigst“²⁾.

Men Kritiken mødte nu op fra flere Sider.

„Ogsaa den ædle, høihjertede Hauch — vendte et Øieblik i Kampens Hede sine Vaaben imod mig“³⁾. Ingemann sigter hermed til, at Hauch angriber den romantiske Poesis Udskejelser i Fortalen til „Kontrasterne“, to dramatiske Digte 1816; det første af disse Digte, „Reisen til Ginnistan“ er desuden en Parodi paa Ingemanns Tryllespil „Reinald Underbarnet“.

Hauchs Ungdomsaar var ogsaa fulde af Uro, Gæring og stærke

Brydninger. Adam Hauch siger ⁴: „Ogsaa i sin egen Familie var han en fremmed Fugl. — Der er i Slægten to modsatte Drifter. Den ene fører udad — til Eventyr i fremmede Lande, (Holland, Rusland). Den anden er lige modsat, en snæversindet Higen efter Goder, Penge. Hos Hauchs Fader var der noget af dette. Carsten Hauch var grundforskellig fra sin Fader og i alt Fald fra to af sine Søskende. Faderen var meget prosaisk og kunde aldeles ikke forstaa, at hans Søn ikke vilde vælge at traske ad den almindelige Landevej og tjene Penge; det vilde have været let for ham at komme ind i et højt Embede, saaledes som Faderen selv havde naaet; han var jo Adelsmand, og i den Tid var det let at komme frem for den adelige. — Som gammel Mand sagde Faderen melankolsk: „Hele mit Liv har jeg ønsket at faa 10 Rigsdaler om Dagen; nu har jeg 10 Rigsdaler om Dagen, og jeg er ikke en Smule lykkeligere for det.“ Det var ogsaa en Art Tungsind, men af en anden Art end Carsten Hauchs ⁵). Carstens Broder Andreas havde ogsaa Næringsid; han blev juridisk Embedsmand i Norge og tjente en betydelig Formue. Hans ældste Søster Annette ⁶) er Forbilledet for de to pengegriske Kvinder Veronica i Guldmageren og Ulrikka i Søstrene paa Kinnekullen; men hendes Gerrighed gik endnu langt videre. Jeg har ondt ved at begribe, at hun er Søster til Carsten Hauch. Har noget Menneske været ligegyldig for Penge, var det ham. Han havde ligefrem Modbydelighed for at have med Penge at bestille.“ —

Efter Faderens Ønske studerede han en Tid Jura; men den romantiske Aand, som mødte ham saavel hos de store Digtere: Shakespeare, Oehlenschläger, Goethe, Tieck og Novalis som hos Naturfilosofferne, navnlig Schelling, betog ham aldeles. Naturfilosofiens panteistiske Lære, efter hvilken hele Tilværelsen er en eneste levende Organisme uden fast Grænse mellem Natur og Aand, blev han grebet af, og han spildte Aar af sin Ungdom ved at hengive sig til disse filosofiske Drømmerier, hvis Dunkelheder man møder Sporene af i hans poetiske Værker — med mærkelige Anelser om senere Tidens Udviklingslære. Bortset fra at han ogsaa dyrkede Fægtning, Ridning og Gymnastik, levede han i disse Aar for det meste et indesluttet Eremitliv ⁷).

Hauch stod aldrig som Ingemann i noget intimere Forhold til Bakkehuset ⁸); men det blev af afgørende Betydning for ham, at han i 1815 kom i Forbindelse med Oehlenschläger, som han sluttede sig til med den inderligste Kærlighed og Beundring. Selv

havde han tidlig forsøgt sig som Digter; men da han ved et Par større Arbejder ikke vandt Oehlenschlægers Bifald, besluttede han sig til at opbrænde sine Digte og forjage enhver Fantasi fra Poesiens Verden⁹⁾.

Efter nogen Vaklen valgte han nu at studere Naturvidenskab. Midt under dette Studium var det, at han kastede sig ind i den Baggesen—Oehlenschlægerske Fejde som Medlem af Tylvten og udfoldede en voldsom polemisk Virksomhed. Det lykkedes ham dog efter fire Aars anstrengt Flid at tage Magistergraden og to Maa-neder efter at forsvare sin Doktordisputats om Bevægelsesorganerne i de højere Dyreklasser.

Ungdommens Kampe var endt. I Maj 1821 rejste han med of-fentlig Understøttelse til Udlandet med Udsigt til at blive Lektor ved Sorø Akademi ved sin Hjemkomst. —

Ingemann havde allerede fra Foraaret 1818 til Efteraaret 1819 foretaget en større Rejse bl. a. til Italien; mangt og meget havde han set og oplevet, og Rejsens friske Luft havde blæst en Del af Overspændtheden og Fantasterierne ud af hans Sind. Ved sin Hjem-komst var han et nyt Menneske, rede til at optage en sundere poetisk Virksomhed. „Med mit Bryllup og min Ansættelse i Sorø 1822 begynder et nyt Afsnit af mit Liv, som maaske i alle Hen-seender er blevet det allerlykkeligste. — Efter et stærkt bevæget indre Liv i min Ungdom har jeg her i mine bedste Manddomsaa-r vundet Kraft og Ro til at vende det poetiske Blik helt udad paa Menneskelivets og Folkeandens store Manifestationer gennem Ti-derne¹⁰⁾.“

Han var allerede dybt inde i sin national-romantiske Digtning, da Hauch blev hans Kollega ved Akademiet, og de lærte hinanden nærmere personlig at kende.

Hauch havde i Juni 1821 under glade Forhaabninger tiltraadt den Rejse, som skulde danne det dybe Skel mellem før og efter i hans Liv. Et Aar tilbragte han i Paris under flittigt Arbejde; der-fra drog han mod Syden for at fortsætte sine Naturstudier. Da ramtes han af en frygtelig Tilskikkelse, som frembragte en fuld-stændig Omvæltning i hans Liv. „Havde denne Sygdom ikke ram-met mig, da var jeg rimeligvis vedbleven at skride frem paa den Vei, jeg dengang gik — —. Dog nu syntes det, som om en hem-melig Magt vilde tvinge mig til at forandre Retningen i mit Liv. Dette skete kun langsomt, gennem mange Smerter og Lidelser, og

ved en Tilskikkelse, hvilken jeg dengang betragtede som den største Ulykke, der nogensinde havde rammet mig, men som jeg nu, da jeg kan overse mit Liv i dets Heelhed, snarere maa betragte som en Lykke¹¹⁾."

I anden Del af sine Minder, som han oprindeligt vilde have kaldt: „Min romerske Reise eller Hvorledes jeg blev Digter“¹²⁾, skildrer han sin tunge Lidelseshistorie, som nu gennem fremdragne Breve er blevet nærmere belyst i Dr. Kjeld Galsters Bog: Carsten Hauchs Barndom og Ungdom. En Sygdom i hans venstre Ben, som udviklede sig paa ondartet Vis, førte efter smertefyldte Aar til Benets Amputation. Under disse Lidelser „vendte Poesien som en trøstende Engel tilbage til ham“. Det var som om „Aander fra Poesiens Land igjen nærmede sig til mig og omsværmede mit Leie i de lange, ofte søvnløse og smertefulde Nætter“¹³⁾. Hans Digtersyner omsattes i Digtværker, og „Hamadryaden“ og Begyndelsen af Tragedien „Bajazet“ blev til inden Benets Amputation. Han gennemgik dens ubeskrivelige Smerter med mandigt Mod; men hans Tornevej var ikke til Ende. I det følgende Aar formørkedes hans Sind mere og mere under en Depression, som førte ham ud i tung Fortvivlelse. Aarsagerne var dels manglende Anerkendelse af hans poetiske Værker og dels haabløse økonomiske Omstændigheder, som hans Stoltthed forbød ham at søge Hjælp for hos sine Venner. Han gjorde til sidst et fortvivlet Selvmordsforsøg. Hans trofaste Ven Dalgas kom ham til Hjælp, og lidt efter lidt dagedes det atter for ham, og der indtraadte hos ham det aandelige, religiøse Omslag, som han selv tillagde den allerstørste Betydning. Som „Et Vendepunkt i mit Liv“ har han skildret det i sine Minder¹⁴⁾. Han, som før havde staaet Kristendommen fjernt, førtes nu gennem megen Tvivl og Kamp ind i dens Tanker.

Det ondes Magt i Verden, Samvittighedens Stemme og Følelsen af Personlighedens Ansvar viste ham Panteismens Utilstrækkelighed, og han vandt en fast Tro paa en levende Gud og en uendelig, frelsende Kærlighed. Heri fandt han Trøst og Fred.

Med denne gennem ydre og indre Trængsler tilkæmpede Overbevisnings Ro i sit Sind og tillige med urokkelig Tro paa sit Digterkald vendte han i Juli 1827 tilbage til sit Fædreland efter 6 Aars Udlændighed.

Kort efter udnævntes han til Lektor i Naturvidenskab ved Sorø Akademi.

III

Da Hauch kom til Sorø fandt han blandt Akademiets Lektorer to Mænd, som han allerede havde staaet i nært Venskabsforhold til i Studenteraarene, Lektoren i Filosofi Christian Lütken og Lektoren i Tysk Peder Hjort.

Lütken, som sammen med Hauch havde været Medlem af Tylvten, var gennem hele sit Liv en af Hauchs allerkæreste Venner. Hauch beundrede og elskede ham ikke blot for hans skarpsindige Hoved men for hans ægte Frisind og uforfærdede Aand. Hauch har tegnet hans Billede som v. Freisleben i Guldmageren ¹⁾). Ogsaa Hjort kalder Lütken en sjælden Aand, „hvis opvækkende Omgang jeg skylder meget af min aandelige Fremgang“ ²⁾).

Hjort, som var en begavet, men hensynsløs Polemiker, havde inden Tylvtestriden bekæmpet Baggesen ved et voldsomt Udfald i sine „Tolv Paragrafer“ (1816). Hauch stod i et meget fortroligt Forhold til ham, lod ham altid læse sine Arbejder og lagde stor Vægt paa hans Dom. Under deres lange Samliv i Sorø blev der vexlet et Utal af Breve og Billetter imellem dem, af hvilke Hjort har ladet en Mængde trykke i sit „Udvalg af Breve“ 1867.

Der gaar en kammeratlig Tone igennem disse Breve; men sit Følelsesliv lægger Hauch ikke for Dagen overfor den nøgterne Hjort. Hjort, som næsten ragede uklar med alle endogsaa med Oehlen-schlæger, satte meget stor Pris paa Hauchs Venskab, og hans Digterværker anmeldte han ofte overmaade rosende. Da han imidlertid ved Udgivelsen af sin Brevsamling offentliggjorde flere Breve, som det var yderst pinligt for Hauch at se fremdragne, brød Hauch helt med ham; Hjort betragtede det som „en Straf og en Ulykke“ ³⁾).

Hjort var Ingemanns haarde Antagonist, og det har muligvis bidraget til, at der gik nogen Tid hen, inden Hauch og Ingemann kom i et nærmere personligt Forhold. Ingemann skriver dog allerede d. 27. Januar 1828 til sin Svigerfader ⁴⁾): „Hauchs Tragoedier (Ϸ: Bajazet og Tiberius) har jeg læst med megen Interesse, og den sidste, Tiber, har forbavset mig ved sin concentrerede Kraft og fortræffelige Characteurskildring. Hauch har i mine Tanker ved disse Tragoedier beviist, at han er en særdeles talentfuld Digter. Han har nylig haft det Uheld at brække sin Arm, da Hesten gik bagover med ham. Dette er saameget des sørgeligere, da han allerede har mistet en Fod. Armbruddet er imidlertid ikke farligt, og han finder sig ret godt deri.“

Som heraf ses holdt Hauch Ridehest i den første Tid i Sorø; men efter dette Uheld lovede han sin Fader og sine Venner at opgive Ridningen⁵). Det maa have været svært for ham, der altid tidligere havde været en ivrig Fodgænger, Fægter og en dristig Svømmer, nu at skulle give Afkald paa den sidste Form for Sport, som det var ham muligt at øve.

Han opholdt sig ikke mere end nødvendigt i Sorø i de to første Aar. Mest var han i København, hvor han dyrkede sine litterære Interesser og Omgangen med sine Venner ikke mindst den Oehlen-schlægerske Familie. En stor Forandring skete der i hans Forhold, da han Aaret efter sin Hjemkomst knyttede en ung Kvindes Liv til sit. Det var i Oehlen-schlægers Hus, han traf den 16aarige Frederikke (kaldet Renna⁶) Elisabeth Juul, Datter af Nordmanden Svend Brun Juul, død som Byfoged i Helsingør og hans Hustru Helene Elisabeth, f. Munthe Morgenstjerne. Tidlig forældreløs var hun blevet opdraget hos sin Onkel Kaptain, senere Admiral Chr. Wulff⁷), gift med hendes Moster.

Hauch gengiver Situationen i Arthurs Møde med Franziska i „Slottet ved Rhinen“⁸): „De kiender endnu ikke alle hendes Talenter,“ sagde Fru Sarnen, — „betragt engang denne Kjole! Den har hun selv tilskaaren, og see nu, hvor fortræffelig den sidder!“ Dermed tog hun Franziska og dreiede hende rundt paa Gulvet, for at Arthur skulde see hende fra alle Sider. — — „Hun er complet i alle Maader, og skjøndt vi ikke her paa Jorden ganske kunne ignorere Syndefaldet, saa mener jeg dog virkelig, at hun næsten har sprunget det over⁹).“

Vistnok med Rette er det sagt, at Kærlighed havde spillet en ringe Rolle i Hauchs Ungdomsliv.

Han fortæller dog i sine Minder om et Sværmeri, han som 13-aarig havde haft for en yndig 17aarig Pige fra Bergen, og mener, at denne Drengetilbøjelighed har hindret ham i at fatte en virkelig og stærk Kærlighed til nogen anden ung Pige i Ungdomsaarene, idet alle andre faldt igennem ved Sammenligningen med hende¹⁰). „Endnu staar hendes Billede for mig som noget af det Yndigste, jeg i hine Tider har seet.“ Sikkert er det, at dette Idealbillede genspejles i nogle af hans Romanfigurer (Dyveke, Laura), medens hans Hustru er Forbilledet for flere andre af hans Kvindeskikkelser (se ndf.). I hans Indre lever de to Side om Side, ja er undertiden ved at smelte sammen til én Person. Han lader Robert Fulton sige de mærkelige Ord: „Mig synes tidt, at de To, jeg har elsket høiest,

engang skulle mødes, — og at de da skulle blive for mig som et eneste Væsen¹¹).“ —

Skulde man slutte efter det mange Gange citerede, famøse Brev til P. Hjort¹²), (25. Nov. 1828), hvori Hauch omtaler sin unge Forlovede, maatte man mene, at der her ikke er Tale om Kærlighed. „Det er en god, dannet, høist uskyldig Pige; i mine Aar er det dog meer Overlæg end Lidenskab, der leder Valget, uagtet jeg ei kan nægte, at jeg er hende ret inderlig hengiven. — Uden at danne en huuslig Kreds for sig selv, vilde Opholdet i Sorøe heller ei i Tidens Længde, uagtet jeg der har saa kiære Venner, have fængslet mig. Først nu kan jeg tænke med Tilfredshed paa min Existens der.“ Urigtigt er det dog at drage altfor afgørende Slutninger af dette Brev¹³). Der er en vis søgt Nonchalance over det, som tydelig viser Hauchs Ulyst til at komme ind paa Følelsesblottelser overfor den nøgterne og kritiske Hjort. Det hedder i et hidtil utrykt Brev, som Hauch sendte Hjort efter Brevsamlingens Udgivelse (⁹/₁₁ 1867): „Jeg har modtaget Din mærkværdige Brevsamling, hvori der dog findes eet Brev, der ret for Alvor har bedrøvet og krænket mig, det er det høist uridderlige Brev, som jeg skrev i Begyndelsen af min Forlovelse, jeg veed ikke, hvorledes jeg kom til at skrive Sligt, thi jeg veed vist, at jeg ganske anderledes var henrevet og fortryllet af min yndige unge Forlovede, end det her kommer frem. Her synes det kun som det var et philistreust Huusholdningsarrangement. Det maa være skrevet i Begyndelsen af vor Forlovelse, før jeg havde faaet Øiet op for Alt, hvad Gud i hende havde skjenket mig. Havde Du spurgt mig derom, da vilde jeg have gjort alt Muligt for at hindre Brevets Udgivelse. I mit Huus har det vakt Bedrøvelse og Misstemning, og i Publikums Øine maa det stille vort Forhold i et skjævt Lys.“

Dette lidt ubehjælpsomme Gammelmandsbrev er maaske ikke istand til at overbevise Skeptikere. Nægtes kan det heller ikke, at Hauchs Ord fra Forlovelsestiden paafaldende ligner følgende Stykke i „Robert Fulton“¹⁴): „Fulton havde allerede meget tidt under sit omflakkende Liv følt Savnet af et Hjem, der tilhørte ham selv, og hvor han efter den travle Dag kunde finde den Ro, han trængte til. Et saadant Hjem havde han næsten aldrig kjendt; thi han var, som vi vide, allerede tidlig bleven uddreven af sin Faders Huus, og havde siden bestandig levet imellem Fremmede. Omsider modnedes nu den Tanke hos ham, selv at skabe sig et saadant Hjem og at begjere Abigail til sin Hustru; thi uagtet han vel maatte tilstaae, at

han ikke elskede hende med den Lidenskab, hvormed han tidligere havde elsket Laura, saa følte han dog, at hun var bleven ham inderlig kjær, og tillige, at hun vilde forvandle det Huus, hvori hun blev hjemført som Brud, til en Fredens Bolig“ —.

Givet er det, at Hauch strax har følt stærk Sympati for den friske, unge Pige, ja at han fik hende saa „inderlig kjær“, som det efter hans Natur var muligt at elske i Virkelighedens Verden. Hvad hende angaar, saa har sikkert Slægt og Venner — ikke mindst Fru Oehlen-schlæger — fremhævet det ærefulde i, at en Mand af saa ypperlig Begavelse og med saa ridderlige Egenskaber bejlede til hende; selv udtalte hun i senere Aar, at hun følte sig imponeret af den berømte Professors Opmærksomhed mod hende, som hidtil kun havde haft Søkadetterne til opvartende Kavallerer.

Den smukkeste og sandeste Fremstilling af Forlovelsen faar man i Fru Hauchs Fortælling fra 1839: „En Sygehistorie“. En ung, moderløs Pige fra en Herregaard bor efter sin Konfirmation i et Præstehjem i København og deltager i Selskabslivet. Hun er efter et Par Maaneder naaet til det Punkt, „da hendes bedre Jeg begyndte at føle sig overmættet af den store Verdens Fornøielser, da de unge Herrer, der for en Stund havde interesseret hende, nu stod for hende i hele deres Ubetydelighed.“ Saa gør hun L.s Bekendtskab. „Efter at have været borte fra sit Fædreland i en Række af Aar, vendte han tilbage, hædret og beundret, saaledes som den fortjente det, — hvis ægte mandige Mod aldrig fornægtede sig.“ Hun er i et fornemt Selskab, hvor Samtalen gaar kedsommelig, og hun af og til maa skjule en Gaben. „Da aabnedes Døren, og en høi, smuk Mand med en mørkladen Hudfarve og et stærkt Ar over det høire Øie¹⁵⁾ traadte ind i Salen. — Denne Herre, med det ædle, alvorlige Aasyn, som tildrog sig Alles udeelte Opmærksomhed, var den nylig hjemkomne Capitain L., om hvem jeg alt havde hørt saa meget tale.“ Som ved et Trylleslag forvandles Selskabet. „Med frimodig Anstand bragte L. Samtalen hen paa Gjenstande, der vare for betydelige, til at de kunde udarte til almindelig Selskabspjat, men derfor ikke saa abstracte, at jo alle kunde tage Deel deri.“ L. vælger den unge Pige til Borddame, og „hendes sextenaarige Hjerte hævdede sig med forfængelig Lyst ved den Udmærkelse, som var blevet hende til Deel,“ og et venligt Smil forjog for et Øjeblik det Udtryk af „dyb Melancholi og smertelig Længsel“, som ellers prægede ham. Hun bliver meget indtaget i ham og taler tillidsfuldt og fortroligt med ham. Næste Dag gør han Visit i Præstefamilien og

bliver en jævnlig Gæst dør, og et Par Maaneder efter sender han hende et Brev¹⁶⁾, hvori han i „de elskeligste Udtryk lagde sit Livs Skjæbne i hendes Hænder“. Det fremkalder en dyb Bevægelse og Henrykkelse i hendes Sind, og hun er ikke et Øjeblik i Tvivl om sit Svar. „Jeg vilde have forekommet mig selv en Daare, der legede med sin timelige og evige Lyksalighed, dersom jeg bortviste L.“ Hun brister i Graad ved den Tanke, at hun ikke har en Moder at betro sig til, og føler sig i sin dybe Bevægelse ene og forladt. Pludselig staar L. foran hende. „Han saae forandret ud, — og med en Lidenskab, hvortil jeg ei troede ham i Stand, greb han min Haand og bad mig udsige hans Dom. Hvad jeg svarede, veed jeg ikke selv, stort var det vel heller ei, men det veed jeg, at vi skiltes ad som Forlovede.“ — I den første Tid følte hun sig ikke lykkelig; det forekom hende altfor dristigt af hende at tro, at hun vilde kunne tilfredsstille en Mand som L. „Jeg opsendte varme Bønner til Gud om Bistand og Kraft til at opfylde mit høie Kald, at bidrage til en Mands Lykke, der stod saa høit over det Almindelige, og hvis Skjæbne ikke havde været blid.“ Efter hendes Ønske udsættes Brylluppet et halvt Aar; i den Tid aabnes hendes Øjne mere og mere for L.s „mange herlige Egenskaber og for den virkelig høie Sjælsadel, som var Hovedtrækket i hans Character“. „Det var derfor ikke med Frygt, det var med sand Tillid, med Glæde og Taknemmelighed, at jeg for Alterets Fod lagde min Haand i hans¹⁷⁾.“

Denne Skildring giver sikkert i Hovedsagen en autentisk Fremstilling af Forholdet imellem de to, og den har en særlig Interesse derved, at den tegner et smukt, idealiseret Billede af Hauchs Udseende og Optræden ved hans Hjemkomst. Han er den „interessante“ Person.

Brylluppet stod d. 18. Februar 1829 i Slotskirken. Et Øjenvidne¹⁸⁾ skildrer det saaledes: „I forrige Uge havde Frøken Juul og Hauch Bryllup, de bleve viede i Slotskirken om Formiddagen, og jeg gik der over med Fru Oeh. og kom paa en fortræffelig Plads, hvor vi kunde høre Mynsters herlige Tale og see Brudeparret meget godt. Hun var meget nydelig med en smuk hvid Silkekjole og mange enkelte Myrtegrene imellem utallige Lokker; der var kun faae Mennesker til Bryllup, da Hauchs Tante, Geheimeraadinde Moltke netop døde i de Dage; de rejste samme Eftermiddag til Roskilde og Dagen efter til Sorø.“

IV

„Samme Dag min Fader blev gift,“ skriver Adam Hauch¹⁾, „sagde han til min Moder, — hun var dengang kun 17^{1/2} Aar og han 38 Aar —: „Her har du min Gage; giv mig blot nogle faa Lommepege, saa kan du skalte og valte med Resten, som du vil.“ Og saalænge han levede, var det hende, som fuldstændig raadede over Husets økonomiske Bestyrelse. Han bestemte ikke selv hvilke Klæder, han vilde have, men overlod til hende at afgøre, naar hun syntes, at han trængte til en ny Frakke eller nye Sko osv. Han krævede aldrig Forøgelse af sine Lommepege. Jeg erindrer, at da jeg var voxen, udgjorde disse 5 Rigsdaler (om Maanedn). Han stillede kun meget beskedne Krav til sin egen Bekvemmelighed; et af disse var, at han til sit Studereværelse forlangte 2 Formelys, (man havde Formelys — de fineste — og Spedelys); der kom Dage, hvor Husets økonomiske Styrelse fandt, at 2 — to — Formelys var et ret urimeligt Forlangende. Rent økonomisk set kunde Familien være vel tjent med denne Ordning. Min Moder var et meget praktisk og tillige sparsommeligt Menneske, og hun lodsede Familien meget dygtigt igennem alle økonomiske Vanskeligheder.

Og som det gik med Finansdepartementet, gik det ogsaa med de øvrige Departementer, særlig Børnenes Opdragelse, som Fader nødig gav sig af med. — Han havde Uret i dette; ikke alene kastede han derved en stor Byrde og et tungt Ansvar paa hende; men Følgen blev, at Børnene altid kom til at se i deres Moder den, som egentlig herskede og raadede. Faderen traadte tilbage for dem, de fik altfor lidt med ham at gøre. Alligevel elskede han sine Børn varmt, og naar han mærkede Forstaaelse og Sympati hos Børnene, blev han blid, og der kunde være noget rørende i den Maade, hvorpaa hans Følelse da gav sig Luft. Jeg har et kært Minde fra min Barndom. Fader havde vist en Svaghed overfor nogle af sine Børn. Han *angrede* og anklagede sig selv overfor dem. *Aldrig* skal jeg glemme hans *Udtryk*. Da han gik, stod vi bedrøvede. Jeg forstod den *Sandhedskærlighed* og den *Stolthed*, som fik ham til at ydmyge sig. — Udenfor Maaltiderne saa de ham ikke meget. Han sad altid i sit Studerekammer og arbejdede. Han var overordentlig flittig. Naar han digtede „sprang“ han ikke, som M. R.²⁾ siger, — men han ilede op og ned ad Gulvet i 3 Dages Begejstring. Dette var dog vistnok mest, naar han skrev Digte. Man kunde høre ham synge.“ I et Brev³⁾ til Fru Hauch i Brunnen skriver Adam Hauch fra

Rungsted, hvor han boede i Sommerkvarter med sin Fader, — Hauch skrev den Gang paa „Valdemar Seier“: „Det er virkelig overordentlig rørende at se, hvor det generer ham, at han ikke kan flyve [o: fare op og ned ad de lange Gange] som paa Slottet; han løber sommetider fra Værelset ud i Haven og prøver det lidt der og saa ind igjen, bestandig syngende.“ — „Det kunde synes forunderligt, at han, der havde mistet det ene Ben, kunde fare saaledes afsted. Men han havde et ypperligt engelsk Ben⁴⁾); han gik godt — indtil $\frac{1}{2}$ Mil⁵⁾.“ Inden han fik dette engelske Ben, led han ofte store Smerter og kom hyppigt til Skade ved sin Uforsigtighed. „Han er saa kæk, som om han havde tre Ben, og han har desværre kun et,“ sagde Ingemann om ham⁶⁾. —

Hvor betydelig af Aand og Karakter den Kvinde var, som Hauch havde hjemført som sin Hustru, kunde han ikke selv vide, saa purung og uudviklet som hun var. „Det kan med fuld Sandhed siges,“ skrev Georg Brandes ved hendes Død, „at større anlagt har næppe nogen dansk Kvinde fra første Færd været: Helt igennem selvstændig og original, fast af Karakter, ubøjelig i sin Sandhedskærlighed og sit Retsind⁷⁾.“

Sandsynligvis er de store, enkle Linier nedfældede i hende som en Arv fra Faderens stoute, trønderske Slægt, hvortil bl. a. Johan Nordahl Brun hørte⁸⁾). Med god Grund sagde Hauch om hende, at hun var i Slægt med Sagatidens Kvinder. Hun havde en flammande Sjæl og var dybt anlagt for Begejstring; men hendes altid lysvaagne, kritiske Sans og skarptskuende Blik tog ofte Livet af Begejstringen. For hende gjaldt Enten—eller, aldrig Baade—og. Saaledes med Mennesker og Bøger, i stort og smaat. Det store blev ofte smaat i hendes Øjne, thi hun bøjede sig ikke for vedtagne Værdiansættelser. Hvad der ikke kunde bestaa for hendes personlige Prøvelse, havde hun hurtig — ofte altfor hurtig — Dommen færdig over, og den faldt skarp som et Sværdhug. Alt uægte, opstyttet, affektet hadede hun, og hun mødte det med den største Kulde. Hellere gav hun sin Sjæl hen til de smaa Ting, og her kunde hun lægge de ømmeste Følelser for Dagen; hun var en Ven af Smaafolk, altid rede til Hjælp for fattige, syge og Børn, og hun elskede Dyr med Lidenskab.

Hauch værdsatte hende højt. Han lagde altid stor Vægt paa hendes Dom og modtog i yngre Aar ofte Impulser af hende⁹⁾). Men med Rette er det sagt, at egentlig laa al Kunst fjernt fra hendes Natur¹⁰⁾). Efterhaanden mistede hun ogsaa enhver Interesse for Hauchs Digtning, som hun manglede dybere Forstaaelse af. Hen-

des Livsbetragtning og religiøse Standpunkt blev med Aarene mere og mere afvigende fra Hauchs.

Tre af hans Kvindeskikkelser afspejler Sider af hendes Karakter og Væsen: Leontine i „En polsk Familie“, Franziska i „Slottet ved Rhinen“ og Abigail i „Robert Fulton“. Det er Naturvæsener, hvis Standpunkt er det „instinktive“, og det gælder dem alle, hvad der siges om Franziska, at „den Navlestreng, som forener hende med Naturen, er endnu ikke saa ganske overskaaren“. De har Sympati for alt primitivt: den uberørte Natur, jævne Naturmennesker, Børn og Dyr. Hvad de elsker, giver de sig hen til med stærk og stille Lidenskab; de har svært ved at lægge Skjul paa deres Uvilje, skønt det er dem inderlig imod at vise deres Følelser overfor Mennesker, de ikke kan lide.

Robert Fulton tager Abigail til Hustru som ovenfor vist af samme Grunde, som var afgørende for Hauch ved Valget af Ægtefælle: Overbevisningen om, at hun ejer det varme, trofaste Hjerte, som kan skabe et lykkeligt Hjem. Og hverken Abigail eller hendes Forbillede Renna svigtede her. „Der er ingen Mand paa Jorden, der har en bedre og troere Hustru end jeg,“ siger Fulton¹¹⁾ med Hauchs Røst.

Selv har Fru Hauch skrevet en Række Fortællinger, som delvis rummer Selvskildringer. I „En Sygehistorie“ (1839) skildres saaledes en Kvindes Barndom og Ungdom, som nøje falder sammen med den moderløse Rennas Liv paa Onklens (i Bogen Faderens) Herregaard. Hendes Ideal var altid en uafhængig Tilværelse, hvor Livet kunde udfolde sig sandt og naturligt uden Hensyn til al Konveniens.

Foran sin Fortælling „Tyrolerfamilien“ (1840) satte hun et Motto af Shakespeare:

O! throw away the worser part of life,
And live the purer with the other half!

Ved Hauchs Ansættelse var der blevet købt Hus til ham paa Storgaden, i hvilket han boede i hele Sorøtiden. Huset var lavt og Stuerne temlig smaa. En streng Smag herskede derinde; alt Nips og andre overflødige og unyttige Sager hadede Fru Hauch; men var Stilen end spartansk, forstod hun dog vel at gøre alt hyggeligt og bekvemt. De dengang yndede tillukkede Værelser, som stod ubenyttede hen med overtrukne Møbler, kendtes ikke i Hauchs Hus.

Hauch havde sit Studereværelse ovenpaa; et Kvistværelse ved Siden af havde han indrettet til Bibliotek. En uforholdsmæssig stor Port paa Huset førte ind til Gaardspladsen, hvor Hønsene løb; bagved den laa Haven, — „min lille Have, hvori jeg selv har plantet hvert Træ, hver Blomst og hver Rosenbusk“.

Hauchs verdensfjerne Studerekammerliv forhindrede ikke, at Hjemmet kom i levende Venskabsforbindelse med mange af Lektorerne og deres Familier saaledes foruden de ovenfor nævnte med L. A. Rothe, Christian Wilster, Poul Møllers Svoger Dr. phil. Bredsdorff, den senere Geheimearkivar Dr. Wegener, Adjunkt Jens Paludan-Müller, Digterens Broder o. fl. Mathilde Reinhardt giver en livlig Skildring af den bevægede Diskussion ved Aftensammenkomsterne i det Hauchske Hjem¹²⁾: „En Forskel som paa Ild og Vand var der ikke mellem Hauch og hans Kone, — Ild var der i dem begge, — snarere var de som elektrisk ladede Skyer, der ved deres Sammenstød fremkaldte Lyn og Torden. Personlige var Sammenstødene aldrig.“ Hun taler om Hauchs begejstrede Overbevisning og Fru Hauchs kritiske, frygtløse Aand, der greb og forsvarede nye Ideer. P. L. Møller har i „Et Besøg i Sorø“ i Gæa 1846 leveret et Referat af en litterær Aften hos Hauch¹³⁾, hvor flere unævnte Personer indgaaende drøfter Hauchs „Slottet ved Rhinen“, Oehlenschlägers og Søren Kierkegaards sidste Værker o. m. m. Artiklen gav som bekendt Anledning til Kierkegaards bitre Angreb paa „Cor-saren“.

At baade Hauch og hans Hustru undertiden kunde vække „Forargelse“ ved at udtale Anskuelse, som stødte an mod Konventionen, er let at forstaa. Ikke desto mindre var Digterparret højlig anset og elsket af deres Omgangskreds. „Sorøs Lord Byron“¹⁴⁾ blev af Venner og Modstandere, selv naar han var udsat for haard Kritik, betragtet som en Ridder uden Frygt og Dadel med et uplettet Adelsskjold, og lige fra Sorøtiden til vore Dage er Betegnelsen „den ædle“ føjet som Epitheton ornans til hans Navn.

I Hjemmet opvoxede en Flok usædvanlig smukke og livlige Børn, som vakte alle besøgendes Beundring. Fornylig er fremdraget en Række Udtalelser af Hauchs Breve om disse Børn og om Hauch og hans Kones frie Opdragelsesprincipper¹⁵⁾; bl. a. fortælles, at Fru Hjort iler til København for at faa Oehlenschläger til at gøre sin Indflydelse gældende mod de af Hauchs foretagne Hærdningsforsøg med deres første lille Barn. Oehlenschläger skriver saa til Hauch: „Jeg havde isinde at komme ud og staae Fadder til den lille Hyrde-

dreng, men jeg tør ikke for Christiane og for Kulden. For Guds Skyld lad ikke Barnet gaae for tyndt klædt i denne Tid; [— han var 2 Maaneder! —] det er en fandens Kulde¹⁶).“

Af Brevene kunde det synes, som om Hauch havde taget mere Del i Børnenes Opdragelse, end det fremgaar af Adam Hauchs ovenanførte Udtalelser; muligvis gjorde han det i de første Aar. Men her gælder sikkert ogsaa, hvad Georg Brandes siger om Hauchs Forhold til sine Omgivelser: „Han omgikkes dem fuldt saa meget i Fantasien som i Livet¹⁷).“

Undertiden kunde den unge Kone føle Byrderne ved Husførelsen og Børnepasningen hvile altfor tungt paa sig, — *han* svævede højt over Hverdagslivets Smaatterier i sit Digter- og Drømmeliv og overlod alt til hende; det kunde ske, naar hun gik op og bankede paa hans Dør, at han sagde med høj, patetisk Stemme: „Renna, jeg digter!“ „Han havde uden Skygge af Forfængelighed en stor Selvfølelse som Digter“¹⁸), og naar Inspirationen var over ham, maatte alt andet vige. I Erindringen herom kunde hun som gammel Kone sige til en og anden af de unge i Slægten: „For alt hvad du gør, gift dig aldrig med en Digter; ofte er mine Taarer faldet paa mine spæde Børn, naar de laa paa min Arm, og jeg ammede dem.“

Hauchs Væsen var fuldt af Patos, som kunde give sig Udslag i de mindste Ting; naar han f. Ex. syntes, at hans Kone gav Børnene for lidt Sukker paa Grøden, kunde han højtidelig udbryde: „Renna, Renna, du har en karrig Haand.“

Med Oehlenschlæger og hans Kone vedblev Hauchs til alle Tider at staa i det fortroligste Venskabsforhold. Allerede faa Maaneder efter Hauchs Bryllup skrev Oehlenschlæger til ham: „Kiæreste Hauch! Paa Løverdag kjører jeg ud med en Bonde til Sorøe, bliver tre Dage, boende paa Giestgivergaarden; bringer Lotte til Renna; tager mit Levnetsløb med og læser Dem, Hjorth, Wilster etc. for, og kjører til Kiøbenhavn igen. *Dette skulde jeg ikke undlade* herved tjenstligt at kundgiøre mine Venner i Sorøe. Men det bliver en stor Hemmelighed forresten; thi jeg kommer incognito og ønsker blot Kiølighed og Roe til at tilbringe det Par Dage med Eder“¹⁹).

Som bekendt anbragte Oehlenschlægers deres Datter Charlotte i Hauchs Hjem et halvt Aar i Begyndelsen af 1832 for at heldbrede hende for en glødende Forelskelse i Skuespiller Phister; men Kuren lykkedes ikke²⁰).

Fru Oehlenschlæger stod i livlig Brevvexling baade med Hauch,

som hun højlig beundrede og elskede, og med Fru Hauch, som hun stadig besøgte Kommissioner for; det var hendes bedste Re-creation at besøge dem i Sorø. „Nu vaagner Lysten,“ skriver hun ²¹⁾ f. Ex. „til at komme til Sorøe saa stærkt hos mig, at jeg virkelig vil føle mig fortvivlet over, at jeg ikke strax kan flyve i Deres og Deres Rennas kiærlige Favn. Marie ²²⁾ og jeg har talt saa jevnligt om Sommerens Komme for at besøge Dem; men nu da jeg seer Deres Crocus og Hepatica blomstre veed jeg ikke, hvorledes jeg skal faae Ro paa mig til Sommeren er der. Dog maae De love mig at troe mine Ord, naar jeg siger Dem, at der ikke eksisterer et saa slet Vinterveir, at jeg ikke med Glæde gav mig paa Veien til mine saa usigelig kiære Venner med hvem jeg med Stolthed tør paastaae, at jeg i Følelser og Tanker har meget tilfælleds.“ — — —

V

Der findes ikke i Danmark nogen Digterbolig, som har saa romantisk et Skær over sig som Ingemanns idylliske Hus ved den venlige Sorø Sø. Det er den østre af de Rokokopavilloner, som hørte til det gamle Akademi, og som reddedes ved Akademiets Brand 1813. Medens Hauchs Hus blev nedrevet i 1905, staar Ingemanns endnu og vil altid bære hans Navn. Den grønne Vin rankede sig op ad Væggene og omslyngede de høje Vinduer; store skyggende Træer omhegnede Haven, hvor Markens og Skovens Urter fik Lov at voxe mellem de dyrkede Blomster. I Lindealleen klang en Æolsharpe. Her boede Ingemann i 40 lykkelige Aar med sin Ungdomsbrud.

Som 22aarig Student i sin hyperromantiske Periode var han blevet dødelig forelsket i sin lille Genboerske Lucie Mandix, Datter af Juristen Etatsraad Mandix. Hun var en sart og yndefuld, blaaøjet Pige, fuld af sværmerisk Romantik som sin Tilbeder. Hun havde en ren og fast Karakter og var et ægte og sanddru Menne-ske. Mod havde hun ogsaa, naar det gjaldt. Som 16aarig havde hun vovet sig ud paa en flere Mile lang Tur for at komme til sin Moder, som var syg; hun maatte forklæde sig som Dreng for at undgaa Vold fra de engelske Soldaters Side, der laa omkring København; en Nat maatte hun tilbringe i et Træ. Ingemanns Hjærte bævede af Fryd, naar han saa et Glimt af hendes fine, svævende Skikkelse, der næsten altid var klædt i lys Rosafarve. Hans smukke

Kærlighedsdigt til hende (i „Verners poetiske Vandringer“) begynder jo ogsaa: „Du, som svøbt i Skjønhedsrosenklæde, gaaer i jordisk Dragt en himmelsk Aand“.

Efter 11 Aars Forlovelse tog de som Ægtefolk deres smukke Hjem i Besiddelse, og de to aandfulde og indtagende Mennesker satte strax deres Præg paa det. Barnløst var Ægteskabet, og Hjemmet saaledes meget forskelligt fra Hauchs med den livlige Børneflokk. Fru Lucie maatte nøjes med at befolke sin store, syv Alen høje Dagligstue med sin Pensels Frembringelser. Hun var en ivrig og flittig Malerinde: Billeder af Blomster, Børn, Helgener, Apostle, Kristusfigurer dækkede efterhaanden Væggene fra øverst til nederst. Kunst var det ikke; men det glædede de to barnlige Sjæle.

„Man tager aldeles feil, hvis man tænker sig Ingemann som den slanke, sværmeriske Gestalt, mange muligvis have forestillet sig ved Læsningen især af hans Ungdomsdigte. — Han er lav af Væxt. — Han frembringer meget mere Indtrykket af en jovial, godmodig Embedsmand med et Anstrøg af Satire“. Det er P. L. Møllers Udtalelse ¹⁾. Naar man traadte ind i Havestuen, som var hans Arbejdsværelse, har man nærmest faaet Indtrykket af Studerekammeret i en Præstegaard. Portrætter af Digtere og andre berømte Mænd fyldte Væggene, og naar de stoppede Piber kom frem, var Ingemann rede til en munter Samtale. En udstrakt Gæstfrihed aabnede Hjemmets Døre for alle — uden Spor af Snobberi. Akademiets Lærere og Elever, Venner fra fjern og nær kom til alle Tider. Ingemann havde en kærlig, hjælpsom Haand. Den af Verden medtagne Digter Bredahl, som ikke var blid mod ret mange, og hvem Ingemann ofte hjalp, sagde: „Ingemann, han er det bedste Menneske paa Jorden, — han har ingen Fejl, min Far! ²⁾“ H. C. Andersen tibragte sine lykkeligste Timer hos de hjertensgode Mennesker under sine Trængselsaar i Slagelse; dér fik Verden atter Solglans for ham ³⁾.

En Fjende havde Ingemann i Sorø, som han aldrig kunde forsones sig med, Peder Hjort — „med haard Hud paa Sjælen, — han mangler hverken Dygtighed eller Forstand, men i høi Grad Følelse, Takt, Beskedenhed og alsidig poetisk Aand,“ siger han om ham ⁴⁾. Hjort var Hauchs Ungdomsven. Den 3die Februar 1830 skrev Hauch ⁵⁾ til ham: „Jeg tager mig herved den Frihed at indbyde Dig til paa Fredag Kl. 12 efter Løfte at være Fadder til min Dreng. — Jeg maa ved denne Leilighed forelægge Dig et Samvittigheds-Spørgsmaal. Fru Commandeurinde Wulff ⁶⁾, en stor Til-

hængerinde af Ingemann, har paa det stærkeste insisteret paa, at jeg skulde bede Ingemann med; dette vil jeg kun gjøre under den Betingelse, at Forholdet mellem Dig og ham er saaledes, at det ei er Dig imod. Skriv mig saa snart muligt desangaaende.“

Hjort svarede: „Naturligvis!“ Og han føjer som Anmærkning til i Brevsamlingen: „Den saa hensynsfulde Ingemann gik oftere af Vejen for mig: jeg aldrig for ham.“

Her mødtes altsaa de to Antagonister, og det hændte senere fire Gange, at de begge var Faddere ved Barnedaab hos Hauchs. Det var endda netop i disse Aar, at Ingemanns Vrede mod Hjort var allervoldsomst. Ingemann havde i Slutningen af Tyverne skrevet sine første historiske Digtværker: Valdemar den Store og hans Mænd, Valdemar Seier og Erik Menveds Barndom. De blev modtaget med Begejstring og vandt en usædvanlig Udbredelse som Folkelæsning. Ingemann blev af mange nu betragtet som Danmarks Nationaldigter. Da kastede Chr. Molbech sig over dem med en bidsk og meget ensidig Kritik. En Tid virkede Angrebet helt lamvende paa Ingemann; men saa tog han sig sammen og gav sin Harmes Luft i Eventyret „Huldregaverne“, og da Peder Hjort kritiserede denne Bog paa en højst personlig nærgaaende Maade, vendte Ingemann sig imod ham i sandt Raseri i en Epilog til Eventyret: „Opstanden i Litteraturstaden“.

Denne Ingemanns eneste Fejde forstyrrede, som han siger, i et helt Aar hans Lyksalighed og Fred; men nu havde han faaet Luft for sin indestængte Harmes og fandt atter sin Rolighed til at fortsætte sin poetiske Virksomhed⁷).

I dette Kampaar (1831) sendte han følgende hidtil utrykte Digt:

Til Digteren C. Hauch

(efter at have læst hans „Carl den Femtes Død“.)

Lad Døden i sin Kæmpehaand
Den halve Verden knuge!
Lad steenkold Sphinx med Gaadebaand
Omsnoe den fangne Tidens Aand
Og over Graven ruge!
Dybt under Verdens store Grav
Der rører sig, liig Strøm i Hav,
Et Liv, som trodser Døden:
Det lever i hver Digtters Bryst,
Det priser med prophetisk Røst
I Gravnat — Morgenrøden.

Forstummet syntes fast hiin Klang
 Fra Aandens Løndomskammer,
 Da lød den atter i *din* Sang
 Fra Storhedsgravens dybe Gang,
 Hvor Digtning-Lampen flammer.
 Forgjæves jubler Dværgeskrig:
 „See! Poesien ligger Liig“,
 Hvor klart hiin Lampe skinner.
 Forstenet Sphinx paa Verdens Grav
 Skal styrte knuust i Tidens Hav,
 Naar Aanden Seier vinder.

Til Grundtvig skriver han (^{14/1} 1832): „Hauchs Karl den 5tes Død fornøjede mig ved mange grandiose Træk, skjønt han har opofret det mest poetiske i Karls Liv for at gjøre hans Død dramatisk ved en tildigtet Handling⁸).“

Forholdet var lidt indviklet mellem Koryfæerne i det lille Aandscentrum Sorø: Der gik Ingemann og Hjort som bitre Fjender, Hauch var Ven med Hjort og blev det snart med Ingemann, Wilster Ven med Ingemann og Omgangsven med Hauch og Hjort. Den svenske Digter Atterbom var Hjertensven baade med Ingemann og Hjort — først senere med Hauch; — det virker komisk, naar han stadig i Brevene til Ingemann sender hjertelige Hilsner til „vännan Hjort“.

Skønt der hos Hjort spores visse Tendenser til at tilegne sig Hauch, saa er Hauch for selvstændig til at finde sig i det⁹. Det studentikose Kammeratskab og litterære Fostbroderskab, som herskede imellem dem, havde ikke noget med Hauchs inderste Menneske at gøre.

Mellem Hauch og Ingemann blev Forholdet et ganske andet.

„Da [Hauch] — fremtraadte med selvstændig Kraft og Aand,“ skriver Ingemann, „og banede sig en eiendommelig Vei som Digter, knyttede der sig et sandt Venskab imellem os, og vi lærte gjensidig at erkjende og forstaae hinanden. — I de sidste syv Aar [skrevet 1837], vi siden som Colleger ved Sorø Akademi ere traadte hinanden nærmere, ere vi ofte aandelig mødtes paa de høieste Punkter, og jeg erkjender i ham en af de herligste og ædleste, poetiske Naturer, jeg er kommen i venlig Berørelse med¹⁰).“ Hauch og hans Frue var hyppige og kære Gæster i Digterhjemmet ved Søen. To store Kontraster var Fru Renna og Fru Lucie baade i det indre og ydre. Fru Hauch var nøgtern og kritisk, Fru Ingemann hyperidealisk og godtroende; stærke Aander var de begge. Fru Hauch

lagde ringe Vægt paa Klædedragten og betragtede det næsten som en Dødsynd at tale derom; Fru Lucie klædte sig stadig meget aparte; Ungdommens lyse Rosa havde hun aflagt; nu var hun i Reglen i mørk Silke med pensé Silketurban og langt pensé Silkeslør ned ad Nakken; et Halstørklæde bar dog endnu den lyse Yndlingsfarve; der var noget helgenindeagtigt over hende¹¹). Det er med fuld Ret hævdet, at naar Fru Hauch, der havde saa skarpt et Blik for al Unatur og dømte den saa strengt, skænkede Fru Lucie sit Venskab, er det et ubestrideligt Vidnesbyrd om dennes ægte og sanddru Menneskelighed¹²).

Ogsaa de to Digtere var Modsætninger i flere Henseender: Inge-
mann den jævne, danske Type med Smilet og det humoristiske Blink i Øjet, Taleformen nærmest Passiartone, men mild alvorlig og tilforladelig, naar det drejede sig om høje Ting. Hauch høj, lidt foroverbøjet, mørkladen af Lød, fremmedartet og noget tung i Mælet, undertiden snublende over Ordene; men naar han grebes af Begejstring, talte han sig op og blev patetisk og højt talende. Da kunde den Mand, som de fleste fandt uskøn, virke smuk. „Han har maaske det skjønneste Hoved, jeg har seet paa nogen Mand,“ siger Peter Rørdam, som besøgte ham i 1837¹³). „Der er hos Hauch en Harmoni mellem hans Optræden i Livet og hans digteriske Personlighed, som gjør et velgjørende Indtryk,“ siger en anden samtidig¹⁴).

Hvad talte de to Digtere om? De højeste Punkter, siger Inge-
mann, det vil sige: Livet, Kaldet, Striden, Døden, Evigheden. „Den vigtigste Del af mit Liv, — da jeg ved en højere Styrelse, gennem Sorg og Smerte og bitre Lidelser, gjenfandt mig selv og den Vej, jeg i Livet skulde gaa,“ skriver Hauch som gammel Mand om Krisen og Vendepunktet i sit Liv¹⁵). Vi har set, at det var den indre Stemme i ham og Følelsen af Personlighedens Ansvar og det ondes Magt, som fremkaldte den aandelige Forandring hos ham. Han havde været borte fra sig selv, sveget sig selv, da han rettede Pistolen mod sit Bryst for at løbe fra Kampen og Ansvaret. Nu havde han genfundet sig selv, sit Livs indre Værd. Hovedsagen maa da blive at være sig selv tro og den største Synd at svige sig selv:

Vender sig Lykken fra Dig, bli'er Du i Støvet traadt,
Og bli'er af Fjender spottet, af Venner selv forraadt,
Du skal det lidet agte, naar Du Dig selv ei sveg,
Vi sendtes hid til Arbeid og ei til Lyst og Leg¹⁶).

Troskaben mod sig selv er uopløselig forenet med, ja i Grunden et med Troskaben i Livsarbejdet, Kaldet. Dette bliver det egentlige Livsmotiv hos Hauch og den ledende Tanke i al hans Digtning; stærkest træder den frem i „Tycho Brahes Ungdom“ (1852): „Og dog, at være tro, til Enden kommer, derom gjelder det, tro mod sig selv og mod sin bedste Stræben; at vandre frem med faste Skridt mod Maalet, selv om, man hilser os med Spot og Haan,“ siger Tycho¹⁷). Saaledes ogsaa i „Robert Fulton“ (1853). „Lær Dig selv at kjende,“ siger Franklin paa sit Dødsleje til Robert. „Hvis Du blot bliver tro mod Dig selv og farer fort i Din bedre Virksomhed, da kan Du vel en Tid blive miskjendt og forfulgt, men Du skal dog tilsidst med Guds Hjelp seire over Forfølgelsen¹⁸).“ Efter megen Famlen og Søgen og den smertefulde Tilskikkelse havde han fundet sit Livskald. „Jeg havde vundet en fuld og inderlig Vished om, at jeg var Digter, at dette var mit egentlige Kald. — Jeg besluttede tillige, hvordan det saa gik, og selv om jeg skulde give Afkald paa mine naturhistoriske Studier og derved ogsaa paa den ydre Stilling, jeg ved dem kunde naae, at jeg, saalænge jeg levede, aldrig vilde opgive Poesien —¹⁹).“ Han havde faaet at mærke, at det var en tornestrøet Vej, stejl og fuld af Kampe, Skuffelser, Miskendelse og Trængsel. Men fremad skulde det gaa, intet maatte standse ham; altid maatte han være rede til at bringe Ofre. Naar Hjort skriver til Lehmann, at Hauch er for klog til at indlade sig paa noget, hvis Udfald han ikke kender, svarer Hauch: „Den Slags Klogskab besidder jeg aldeles ikke og ønsker ikke at besidde den. Mit hele Liv, hvori jeg, om jeg selv tør sige det, bestandig har opofret ydre og tilfældige Fordele for det, jeg troede var mit indre og egentlige Kald, taler derimod²⁰).“ Denne verdslige Klogskab, som vil søge Omveje, paa hvilke der vindes udvortes Fordele, er den egentlige Svigten. Dette fristede ikke Hauch, som ikke ansaa jordisk Berømmelse og Vinding for mere værd end „Skyggen af en Røg“. Men Modstanden, Miskendelsen og Hadskheden kunde smerte og saare ham dybt. „Ethvert Digterliv er jo tillige et Martyrium,“ skriver han til Bødtcher²¹). Derfor kan der komme Tungsindsstunder over ham, hvor han kan sige ligesom den gamle Njáll: „Jeg har i lang Tid længtes efter Ro“²²), ja, endnu tungsindigere kan han skrive: „Lethefloden er den deiligste Flod; jo ældre jeg bliver, des mere forelsker jeg mig i den“²³), en Tanke, som han senere gav Udtryk i Valdemar Atterdags anden Sang, som udaander Hauchs egen Længsel efter Fred:

O favre Flod, saa skænk Du mig en Bolig
 Og dæk mit Hoved med Dit blege Næt!
 Skænk mig et Læ, hvor jeg kan slumre rolig,
 Af Verdens bitre Sorger er jeg mæt.

Ydmygelserne kom ikke blot fra Modstanden, men end mere fra Følelsen af hans egne Brist under Livets bitre Kamp. Thi den stod ikke blot mod de udvortes Modstandere, men i hans eget Hjerte. Renhed, Sandhed, Mod og Offervilje maatte besjæle den, som havde et saa højt og herligt Kald, under Striden; Forløbelse og Svigten i de smaa personlige Forhold var Nederlag og Fald. Da kunde han blive ydmyg og lille som et Barn, angre dybt og være rede til enhver Bod.

Hauch vidste dog, hvor han skulde finde Trøst. Panteismen havde vist ham sin Utilstrækkelighed, skønt den ned gennem Aarene kunde farve hans Digtning. Maalet for Livets Stræben var ikke at gaa op i Verdensaltet, men at samles med de evige Aander i det stille Rige, hvor den Højeste boer, og de evige Tanker raader. Med sit legemlige Øje betragtede han Stjernehimlen og frydede sig over dens Skønhed, og han skrev sine dejlige Digte om Stjernernes Pragt og om det Indtryk af uendelig Storhed og Evighed, de giver. Og dog er Stjernerne selv Timelighedens Børn; men de er Symbolet paa Uendeligheden, Evigheden, Udødeligheden, som ogsaa Stemmen i hans Indre giver ham usvigelig Vished om.

Hauch var en meget flittig Mand; men under Arbejdet kunde han hensynke i Grublerier; i ensomme Stunder levede hans Aand et Drømmeliv mellem evige Stjerner, og han oplevede de poetiske Øjeblikke, som hører Evigheden til²⁴).

Han havde meget at tale med Ingemann om, naar de mødtes „paa de højeste Punkter“. Ingemann var udgaaet fra den danske Præstegaard, og Præstegaardens milde, fromme Aand havde aldrig forladt ham. Hans religiøse Anskuelse stemmede overens med Kirkens Lære. „Secterisk Ukjærlighed og sygelig Hængehoved-Væsen er mig ligesaa modbydeligt som den forstandsmæssige Naturalisme og fade Rationalisme; men al aandelig Intolerance, den være religiøs eller videnskabelig, er mig forhad²⁵).“

Den Tro, han *forkynder* i sine Morgen- og Aftensange, er ikke dogmatisk; det er en mild, from Religion for Børn og Barnesjæle, en elskelig Sjæls lyse Tro paa den kærlige Gudfader. Naar Hauch søgte Trøst ved at stige op over Stjernerne i et Drømmeliv, saa drog Ingemann Himlen nærmere til Jorden. Alverden er ikke saa

stor hos Ingemann som Hauchs bundløse Verdensrum, hvor der er saa langt, langt bort til den Højstes Hjem, hvor de evige Aander bor, og hvor der er saa tyst; der er Dæmringslys i det stille Rige, Maane- og Stjerneskin, men ingen Sol.

I Ingemanns Sange er den gode Gud ganske nær; han breder sine Arme ud over Jorden og alle dens Skabninger, han ser alle, elsker og sørger for alle. Han sender Lysets Engel med Dagens Sol, som „ser paa Drot og Tigger og kysser Barnet, som i Vuggen ligger“; og naar Mørket breder sig, sender han sine Engle til Værn og Vagt, og selv vaager han over Alskabningen. Trygt og godt kan Menneskene, ja alle Skabninger selv de allermindste leve under Guds Varetægt som Børn i et Barnekammer.

Ingemann havde ogsaa meget paa Hjerte, naar han talte med Hauch; han vilde gerne lede Hauchs Tanker ind i en mere positiv kristen Retning, og Hauchs religiøse Livsanskuelse fik mere kristelig Farve under Omgangen med Ingemann.

Til Grundtvig skriver Ingemann²⁶⁾ (^{10/11} 34): „Hauchs Vilhelm Zabern maa du endelig læse; jeg finder den fortræffelig. Der er i det hele taget en alvorlig og nu tillige kristelig Stræben i Hauchs Genius, som jeg er vis paa, du vilde agte, naar Du kjendte den. En Afhandling af ham i Prometevs²⁷⁾ om Menneskets højere Opdragelse har ogsaa meget interesseret mig. Der er upaatvivlelig en Dybde i ham, som naar det rette Lys nu fra oven kommer til, har rigt Indhold.“

Det har aabenbart været et levende Ønske hos Ingemann at sætte Hauch og Grundtvig i nærmere Forhold til hinanden. I Hauchs første Studenteraar havde Grundtvigs Mythologi og Oversættelse af Eddasangene gjort stærkt Indtryk paa ham; men i sin polemiske Ilterhed i Baggesenfejden havde han glemt, hvad han havde Grundtvig at takke for²⁸⁾. Nu forsøgte Ingemann at føre dem sammen.

Efter en kort Udflugt til Sorø fra Nysø skriver Grundtvig til Ingemann (^{27/8} 36): „Dernæst takker jeg dig ret for Indførelsen til Hauch, ikke blot den, jeg selv var Vidne til, men den, der maa være gaaet forud, inden vi kunde saaledes mødes, saa enige om Livet og dets Virksomhed, at jeg, ved at tænke efter, ordentlig forbavses og spørger mig selv, om det er mere end en behagelig Drøm, skjønt mig synes, alt borger for Virkeligheden²⁹⁾.“ Og Ingemann svarer (^{29/8} 36): „At det vilde interessere dig at kjende Hauch, var jeg vis paa; han har længe ønsket en Lejlighed til at træde dig nærmere i det ydre Liv, ligesom den Retning, hans Aand har taget, for

længe siden har draget ham over i den aandelige Sfære, hvor enhver ædel og dygtig dansk Natur maa mødes med dig i Kjærlighed. I Grundideerne for Livet og dets Virksomhed maa han, som jeg, saare let kunne enes med dig, om end Modifikatjonerne ere mangfoldige, hvormed vore forskjellige Individualiteter vil fordre dem anvendte og udførte i det enkelte³⁰).“ Hauch aflagde Aaret efter Grundtvig et Besøg i København³¹), og senere indbød han ham til at være Fadder sammen med Thorvaldsen og Oehlenschläger ved den berømmelige Barnedaab i Sorø Kirke d. 26. Juli 1839. Men det var Ingemann, der sammen med Pastor W. Rothe og Direktør Waage formaaede Grundtvig — naturligvis efter Aftale med Hauchs — til at døbe Hauchs lille Pige³²). Noget intimere Forhold mellem Hauch og Grundtvig medførte alt dette dog ikke, dertil var de altfor forskellige Naturer. Den egentlige Grundtvigianisme har ligget Hauch fjernt. Deres æstetiske Synspunkter var i meget grundforskellige. Da Hauch sendte Grundtvig sin „Svend Grathe“ med et Brev, beder Grundtvig Ingemann om foreløbig at takke ham. Han vilde gerne gøre det selv, hvis han vidste, „at han kunde taale at høre, at hans Svend Grate er ikke fra den danske Middelalder og næppe et Aar ældre end han selv“; han „vil ikke gjøre en skikkelig og dygtig Mand vred for saa lidt“; men den kan umulig vinde Bifald, som den er, hos „en gammel Student af Danmarks Historie“³³).

Naturligvis har Grundtvigs Tanker og Livsværk ofte været paa Tale ved Hauchs og Ingemanns Sammenkomster, og Hauch har erkendt, at de stod paa den samme Side i Livskampen. Det vil dog let forstaas, at Mynster, som baade Hauch og hans Hustru stod i gammelt Fortrolighedsforhold til, har betydet mere for Hauch; her er en virkelig Aandskonformitet. „Det er langt fra, at min Christendom er fortydsket,“ skriver H. fra Kiel³⁴), idet han takker Mynster for nogle tilsendte Prædikener, „thi jeg er aldrig saa ofte vendt tilbage til Læsningen af Deres „Betragtninger“ som her i Kiel, og (hvilket jeg dog ikke ubetinget kan sige om Harms's Taler) der er ikke et Ord deri, der ikke har været mig enten til Trøst eller til Advarsel, og som jeg ikke med Haab og Tro vil underskrive. Ja er mit indvortes Menneske gaaet noget frem i de senere Aar, saa kan jeg vel sige, at denne Bog meget har bidraget dertil. Ogsaa flere af de sidste Taler har jeg alt læst med stor Opbyggelse. Men jeg læser aldrig meer end een ad Gangen og læser hellere to Gange. Kierkegaards opbyggelige Taler har jeg ligeledes

med stor Interesse læst, de vilde være endnu fortræffeligere, hvis der ikke var saameget dialectisk Spindelvæv deri.“ —

Som Regel har der sikkert raadet fuldkommen Harmoni mellem Hauch og Ingemann. Men ved en bestemt Lejlighed engang i Sommeren 1845 dukkede et uhyggevækkende Tankespørgelse frem i deres Samtale og brød Harmonien. Det var Hauchs Romanfigur Eginhard. Hauch havde udsendt sin Roman „Slottet ved Rhinen“, hvori han skildrer en af Forfængelighed halvforrykt Digter, som ender i et Galehus. Det opfattedes af alle som en ondartet Karikatur af H. C. Andersen. Paa Andersens Venner Ingemann og Lucie havde det gjort et smerteligt og uhyggeligt Indtryk, og da Hauch besøgte dem, sagde de ham det ³⁵). Hauch blev meget bedrøvet; der kom Taarer i hans Øjne, og han erklærede, at det ikke var ham bevidst, at han havde portrætteret Andersen saa kendeligt. For at vise hvor højt han skattede Andersens Geni, vilde han skrive en anerkendende Bedømmelse af hans Eventyr. Ingemann meddelte Andersen dette uden at omtale Anledningen ³⁶). Andersen havde endnu ikke læst Romanen og blev hjertelig glad over Hauchs Beslutning. Han havde nok hørt Folk sige, at Hauch havde karikeret ham, og spørge: „Hvad har De gjort Hauch? Det er jo skamtidigt.“ Men han troede ikke, at den ædle og storhjertede Hauch havde tænkt paa ham ³⁷).

Men kort efter maa han dømmes anderledes ³⁸); han har læst Bogen og nu indrømmer han: „Jo, man har Ret i at sige: „Det er Andersen“! Her er alle mine Svagheder samlede! — Alt hvad denne Poet siger og gjør, kunde jeg have sagt og gjort.“ — Især har det rystet ham, at den elendige Romanfigur ender i Daarekisten; hans egen Bedstefader og Fader endte som sindsyge. Det er en kold Sød, han maa lade gaa over sig; han føler sig som vaadt Brænde, der ikke fænger Flamme. Dog nærer han ingen Vrede eller Bitterhed mod Hauch. „Jeg er fuldkomment overtydet om, at Hauch ikke har ment, at der er saa stor Lighed, som der virkelig er —. Hauch er ædel og storhjertet; jeg har den største Tillid og Hengivenhed endnu til ham og vil beholde den.“ Ingemann sender ham omgaaende et kærligt, opmuntrende Brev ³⁹), hvori han skarpt dadler Hauchs Metode at benytte Andersens Smaasvagheder. Han tror dog heller ikke, at Hauch har vidst, hvad han gjorde.

Endelig skriver Hauch ⁴⁰) selv til Andersen og udtaler sin Bedrøvelse over, at Andersen mener, at der er sigtet til ham. „Det falder af sig selv, at jeg kun har villet give et almindeligt Billede,

der skulde vise, hvorledes Talentet kan forville sig.“ Han hævder, at hvis han har tænkt paa nogen, er det en tysk Digter, han har kendt, dog ogsaa paa sig selv og paa flere andre; „men fordrer De nu, at jeg skal lægge Haanden paa Brystet og for Gud og min Samvittighed tilstaae, om jeg da intet Øjeblik har tænkt paa Dem, saa maa jeg, selv om De skulde vredes, svare, at nogle Svagheder hos Dem ogsaa er faldet mig ind.“ Han stiller Andersens sande Digterkald, virkelige Genialitet, hans levende barnlige Glæde og friske Anskuelse op imod Romanfigurens hule Skinliv og ender med at forsikre, at han ikke har villet gøre ham Skade. Andersen føler sig fuldkommen tilfredsstillet og glad ved Hauchs Udtalelser ⁴¹⁾, og Hauch sender ham endnu et venligt Brev ⁴²⁾, inden Andersen rejser ud paa en aarelang Rejse.

Jeg har ment at burde standse lidt ved denne Episode, der indeholder et intimt Punkt til Vurderingen af Hauchs Karakter og til lige berører Forholdet mellem Hauch og Ingemanns.

Hauch er blevet dømt mere eller mindre strengt, maaske haardest af sin Hustru, som var ubarmhertig, naar hun vejrede „Fejghed“ eller usandfærdig Adfærd ⁴³⁾. Men hvad er Sandheden her?

Det er sikkert, at „Fænomenet“ Andersen er gaaet Hauch paa Nerverne fra Begyndelsen af hans Kendskab til ham, ikke, som udtalt ⁴⁴⁾, fordi Hauch var Patricier og Andersen Plebejer, men af samme Grund som Andersens underlige Façon med de mange smaa Unoder og naragtigt virkende Selvoptagethed kunde virke irriterende paa hans nærmeste Vennekreds. Men ligesaa vist er det, at da Hauch virkelig lærte ham at kende, værdsatte han ham højt baade som Menneske og Digter. Umiddelbart førend denne Episode havde Hauch skrevet det smukke Brev til Andersen ⁴⁵⁾, hvori han omtaler sin dybe Sorg over Tabet af sin lille Datter. Hauch taler her til Hjertemennesket Andersen, og det gjorde saa stærkt Indtryk paa ham, at han i sit Eventyr „Bedstemoder“ anvendte Barnets Ord fra Hauchs Brev: „Øjne kan aldrig dø“. Men da nu Hauch i Romanen om „de forskellige Standpunkter“ vil skildre et poetisk Fænomen, hvor alt er blevet Skin, saa falder hans Tanke paa Andersens udvortes Fremtoning og, som han indrømmer, anbringer han nogle af hans Svagheder i Billedet; dog har han ogsaa i Selverkendelse „holdt Dommedag“ over sig selv ⁴⁶⁾ og optaget Træk fra andre „Fænomener“. Men da Andersens Fejl, navnlig i hans Ungdom, laa saa udvendigt og var saa iøjnespringende, har han forsynet sig saa rigeligt med Træk herfra, at det bliver et

altfor lignende og fælt karikeret Billede af A. — sikkert i højere Grad, end Hauch selv har forstaaet og villet. Ondsindethed eller Skadefryd har ikke ledet Hauch; hans Bedrøvelse senere er ægte nok, ligesom hans anerkendende Artikel om Andersen er velment⁴⁷⁾. Men det er just denne Vigen hos Hauch, som er dømt haardt som Fejghed og Uoprigtighed. Nægtes kan det ikke, at der her er noget svagt hos ham, som ogsaa kunde ytre sig ved andre Lejligheder; men det er ikke manglende Sandhedstroskab, men Anger og Vilje til at læge de Saar, han tildels ubevidst har slaaet.

Andersen bevarede sin Kærlighed og Tillid til Hauch gennem Livet, og i Forholdet mellem Hauch og Ingemanns satte denne Episode heller intet ondt Spor⁴⁸⁾.

VI

For Ingemann blev det et stort Savn, da Hauch i Marts 1846 blev kaldet til Professor i nordisk Sprog og Litteratur ved Universitetet i Kiel og forlod Sorø. „Livet i Sorø har tabt Meget ved hans Forflyttelse, og jeg savner ham tidt,“ skriver han (^{26/1} 47) til Andersen, som havde besøgt Hauch i Kiel¹⁾. Allerede flere Aar før havde han i en Periode af Nedtrykthed klaget over „den — paa Hauch nær — næsten totale Mangel paa Interesse for Poesi og Konst“ (^{9/0} 41)²⁾. Hvormeget Hauch havde betydet for Ingemann ses ogsaa af dennes Hjertesuk til Grundtvig³⁾: „Kunde du faa Lyst og Tid til at lade mig høre lidt fra dig, vilde det glæde mig. — Nu, da Hauch er borte, savner jeg mer end nogen Sinde et levende Ord fra dig.“ —

Ogsaa Hauch savnede sine Venner og sukkede mange Gange efter det stille poetiske Liv i Sorø nu, da han havde hjemme i det politisk ophidsede og aldeles poesiforladte Kiel.

Som en Slags Fortsættelse af Samtalerne udspandt der sig en Brevveksling imellem de to Venner, som fortsattes lige til Ingemanns Død. Efter denne sendte Fru Ingemann Hauchs Breve tilbage til ham med Ønske om, at han skulde udgive dem. De allerfleste af disse er bevarede i den Hauchske Slægt.

Af Ingemanns Breve til Hauch mangler derimod en stor Del. Grunden hertil er dog ikke den, som Hauch anfører i Indledning-
en til anden Del af sine Minder, at hans Papirer gik tabt ved Flugten fra Kiel i 1848; thi her husker han fejl. Meget er sikkert

gaaet til Grunde den Gang; men en Del Breve fra ældre Tid er bevaret, deriblandt nogle af Ingemanns. Men Hauch var ikke meget omhyggelig med at opbevare Breve, og hans Hustru endnu mindre.

Hauch giver i Fortalen til anden Udgave af „Hamadryaden“ 1856 en længere Redegørelse for, hvorfor han som Regel skriver en Fortale med Vejledning for Læserne til Værkets Forstaaelse. Han mener, det er en Forfatters Ret. Naar mange Forfattere ikke benytter denne Maade, siger han, saa benytter de som oftest en anden; skriver de ikke Fortaler, saa skriver de en Selvbiografi, eller der udkommer Brevsamlinger, hvori deres Meninger er nedlagt. Hauch selv tænkte ikke paa at gøre noget af dette, og derfor vedbliver han at skrive Fortaler.

Som bekendt skrev Hauch alligevel flere Aar efter 2 Bind Selvbiografi: „Minder fra min Barndom og min Ungdom“, 1867 og „Minder fra min første Udenlandsreise“, 1871, og hermed har han skænket den danske Memoirelitteratur et af dens smukkeste Værker, som desværre er et Brudstykke, der kun naar til 1827, — bortset fra et lille Tillæg til Mindernes første Del, som skildrer hans Rejse til Norge i Sommeren 1866⁴). Mange Breve fra Hauch findes trykt i flere større Brevsamlinger (se D. hist. Bibliogr. Bind III); men ingen Brevsamling har hidtil baaret hans Navn, skønt han er en af vor Litteraturs fineste Brevskrivere.

Den her foreliggende Samling indeholder 39 Breve fra Hauch til Ingemann og 12 Breve og 2 Digte fra Ingemann til Hauch. Desuden er medtaget 2 Breve fra Fru Lucie Ingemann til Hauch.

Af sine egne Breve har Hauch ladet 10 trykke (Br. Nr. 4, 5, 6, 8, 11, 16, 17, 19, 26, 30) i „Illustreret Tidende“ 1869—70 i delvis forkortet og gennemrettet Skikkelse. De er her optaget i deres oprindelige Form. 3 (Br. Nr. 10, 13, 15) har han offentliggjort i H. P. Holsts Maanedsskrift „For Romantik og Historie“ III B. 1869. De er sikkert ogsaa gennemrettede; men Originalerne til dem forefindes ikke. Alle Ingemanns Breve er utrykte undtagen et, som findes paa det kgl. Bibliothek og er trykt i Soranerbladet, 13. Aarg. 1928, Nr. 12, kommenteret af Poul Schjærff.

Hauchs Breve er ikke blot de fleste, men ogsaa de største og vægtigste. De viser hans Syn paa mange af Tidens Foreteelser og Personer; men først og fremmest giver de et dybt Indblik i hans egen Personlighed.

Besyderligt er det, at denne verdensfjerne, upraktiske Mand,

som kun syntes egnet til et stille Liv i Studerekammeret, gentagne Gange har kastet sig ud i heftig Strid og været stillet paa de mest udsatte Poster. Hans litterære Kampe ligger forud for denne Brevveksling; men hans Ansættelse i det politiske Urocentrum Kiel i de vanskelige Aar 1846—48 samt hans Teaterdirektørperiode under de urolige Teaterforhold 1858—59 ligger indenfor Brevenes Ramme.

I Kiel klarede han Stillingen overraskende godt. Han kom hurtig til at staa i et venligt Forhold til flere af de slesvig-holstenskede Professorer. Hertil bidrog naturligvis navnlig, at han holdt sig helt udenfor Politik, et Standpunkt, som blev respekteret; desuden som han selv mener, at han „kunde skienke den tyske Litteraturs Koryfæer sin uskrømtede Anerkiendelse og nærede et venligt Sindelag for Nationen selv trods alle Øieblikkets Forvildelser⁵⁾.“ Og her som allevegne har hans rene, dybt humane Personlighed skabt Sympati for ham. „For at give Dig et Exempel paa, hvorledes jeg omtrent staaer med mine Colleger,“ skriver han til Oehlenschläger⁶⁾, „vil jeg blot fortælle Dig en lille Historie, der nylig er arriveret mig. „En af vore Professorer, som jeg uagtet han er en ivrig Politiker i den Betydning, hvori de fleste her er det, dog havde Grund til at skatte høit, havde faaet et Kald til Göttingen og skulde reise bort. Da han var almindelig erkiendt som en af vore aller fortrinligste Docenter, fandt man det passende at foranstalte et Afskedselskab for ham, hvori Professorer og de første af Byens øvrige Embedsmænd indbødes til at deeltage. Jeg havde ogsaa tegnet mig dertil. Men om Morgenen samme Dag, hvorpaa Selskabet skulde finde Sted, lod Prof. Paulsen mig ved en anden Mand vide, at der høist rimeligt vilde blive udbragt flere slesvig-holstenske Toaster, og at jeg derfor vilde gjøre bedre i, ligesom han, at blive borte derfra. Dette var mig imod, da jeg trods hans afvigende politiske Anskuelse, stod i et virkeligt venskabeligt Forhold med vor bortreisende Collega (en Prof. Hermann), og da jeg troede at vide, at det vilde gjøre ham ondt, hvis jeg ikke kom. Jeg gik derfor hen til en ældre Bekiendt af mig, den nylig afgangne Rector magnificus Etatsraad Olshausen, og sagde ham, hvad der var bleven mig berettet. Han lod mig da vide, at det netop var ham, der havde advaret Paulsen, fordi han kiendte hans yderst irritable Stemning, og vidste, at han ved mindste Anledning stod Fare for at tabe sin Fatning og sin Besindighed. „Hvad Dem angaaer, vedblev han, saa staaer De saaledes, at De kan gaae hen hvor De vil i Kiel, da sikkert

Ingen i Deres Nærværelse vil sige et Ord, der virkelig kunde krænke Dem, og skulde det mod Forventning finde Sted saa har De jo før med Sindighed taget til Gienmæle og vil ogsaa kunne gjøre det denne Gang.[" Jeg gik altsaa [der] hen, og maa tilstaae, at jeg ikke hørte det Mindste, der var anstødeligt, thi den Begeistring for Tydskland, der yttrede sig, kunde jeg gjerne dele, eftersom Intet blev sagt imod Danmark. Og da endelig en af Herrerne i Ober-appellationsretten efter Bordet i et Slags politisk Iver, hvori Champagne og Rhinskviin vel og havde nogen Deel, begyndte at tiltale mig, saa traadte strax den gamle Falch, der nu er Universitetets Rector, til og sagde: „Unsern Hauch sollt Ihr mit politischen Discoursen in Ruhe lassen,“ og dermed var det forbi. Denne Anekdote ønsker jeg dog ikke skal blive bekjendt, da den vilde krænke Prof. Paulsen, der er en meget brav og redelig Mand; men dog er det min Overbeviisning, at overordentlig meget Ondt kunde have været forebygget, og at den danske Sag vilde staae langt bedre her, hvis Repræsentanterne herfor havde viist mere Sindighed, mere Billighed mod deres Modstandere mindre convulsivisk og ustyrlig Hef-tighed.“

I sin naive Godtroenhed haabede han stadig paa et Omslag hos Slesvig-Holstenerne og en varig Forsoning, og han betragtede det som en smuk Opgave at virke for den nationale Fred, som han bestemte mente, maatte komme. Han begyndte med at holde Forelæsninger over nordisk Litteratur for alle dannede, og de fandt god Tilslutning. Hans Forelæsninger for Studenter fik kun faa Tilhørere; men disse sluttede sig venligt til ham, og flere af dem besøgte ham privat i hans Hjem. I en Slags „Mellemting mellem Forelæsning og Conversationsøvelse“ gjorde han dem bekendt med Brudstykker af den danske Litteratur: Kæmpeviserne, Holberg og Oehlenschläger. Ved Semestrets Afslutning udtalte han nogle alvorlige Ord, og han mærkede en bevæget og rørt Stemning hos alle Tilhørerne⁷). Det styrkede hans Optimisme. Hans Tilværelse blev dog mere og mere et isoleret Eremitliv. De politiske Bølger larmede omkring ham; „det strømmer om mig ligesom Vandet om den svømmende, — — — jeg maa, saa snart jeg aabner Munden, sluge en god Deel politisk Sjø- eller Brakvand; dog haaber jeg ikke, at jeg skal sluge saameget, at jeg drukner deri“ (⁷/₂ 48). Men Stillingen var uholdbar. Adam Hauch har meddelt mig, at da Op-hidselsen i Kiel steg til et Højdepunkt i Martsdagene 1848, begyndte Hauch at tale om at forlade Byen; men hans frygtløse Hu-

stru, som endnu ikke forstod Situationen ret, havde da sagt: „Gør dig dog ikke til Nar, Hauch.“ Imidlertid ankom Orlogsskibet „Hekla“ fra København til Kiel d. 26. Marts med den slesvig-holstenske Deputation om Bord. Kaptain Steen Bille havde et personligt Brev med til Hauch fra Minister Orla Lehmann med Opfordring til Hauch om med Familie at tage med „Hekla“ til København. Da Fru Hauch saa Lehmanns Brev, fik Tonen en anden Lyd, og Hauchs kom nu afsted i Huj og Hast og fik kun det nødvendige med sig. Som bekendt fik Hauchs Fribolig paa Frederiksberg Slot ved Enkedronning Marie Sofie Frederikkes Velvilje, og her boede de i en lang Aarrække. — —

Den vanskelige Stilling som Teaterdirektør var han ikke heldig med, skønt han gik til den med en god Vilje. Han mærkede snart de skjulte Farer: „Næppe vil Intrigens store Edderkop nogensinde aflade at spinde sit Net bag Coulisserne“ ($\frac{21}{5}$ 58).

Til Trods for, at hans Personlighed ogsaa her var urørlig, udsattes han for bitre og hadske Angreb. Midt under det hele kunde han sukke efter det lykkelige Liv i Sorø: „Nu grønnes Skoven, — nu maa der være deilig hos Dem.“ (Maj 59).

Det værste var dog, „at man maa opføre noget, man ikke for Alverdens Guld og Berømmelse selv vilde have skrevet“ ($\frac{14}{11}$ 59). Han var gaaet ind til Direktørstillingen i det Haab at kunne „holde Poesien oppe der, hvor den endnu med levende Røst kan tale til Folket,“ og i den naive Tro, „at jeg som har levet saa længe i den blotte Beskuelses Verden — ligesom trænger til som et Supplement til mit Væsen — for at blive et heelt Menneske — at bevæge mig i den ydre Handlings Sfære“ (1858).

Det havde længe været hans Sorg, at Tiden var upoetisk og navnlig, at Sansen for Tragedien var gaaet tabt, og han følte det som sin Opgave som Digter at sørge for, „at det Tragiske ikke skal reent banlyses (fra Teatret), — at Folket ikke ganske skal forglemme, at der gives noget her i Livet, der har en alvorlig Betydning, og som man ikke skal drive Spot med“ ($\frac{18}{11}$ 51), „at endnu nogle poetiske Gløder — kunne ulme under Asken, — indtil et stærkere poetisk Bryst kan oppuste dem i fuld Flamme.“ ($\frac{6}{7}$ 54).

Ofte drages hans Sjæl tilbage til den svundne, poetiske Tid, der „skal lyse endnu over Jorden som en Vision fra Paradiset“ ($\frac{1}{11}$ 50), og han har tit en Følelse af, at han selv og den lille Kreds af Aandsfrænder, som endnu lever, Romantikens Gralsriddere, ikke mere har hjemme her paa Jorden ($\frac{18}{10}$ 51). „Jeg vil skrive til Dem,

hvad jeg nylig skrev til Atterbom⁸), vi To (eller Tre) tilhøre en ældre Tid, den Herlighed, vi saae og virkede for, er ikke den, som Tiden søger, vore Heroer, til hvis Faner vi have svoret, — tilhøre en forsvunden Tid; vi skulle nu kun lukke Døren og gaae, og dermed — havde jeg Lyst at sige, hvis det ikke klang noget stolt, er Romantikens Tid, saavidt vi kunne see, for en lang Tid forbi. Men saalænge vi leve, skulle vi dog protestere mod Materialismens Overherredømme ligesom en Commandant, der forsvarer en Fæstning til det yderste.“ — (²⁵/₃ 55).

Det er derfor nødvendigt, som han siger i anden Forbindelse, at „Poesien i vor fordærvede Tid maae faae noget Gammeltestamentarisk ved sig; den maa tidt holde Dommedag her paa Jorden“ (¹³/₆ 53); (man mindes uvilkaarlig Henrik Ibsens langt senere Ord: „At digte det er at holde Dommedag over sig selv“).

Ofte kommer der Mismodsperioder over ham, hvor Tanken om Døden trænger paa. Efter Afskeden fra Teatret siger han: „Jeg begjærer nu intet Andet end Fred og Stilhed, til Døden kommer. — For mig er det et Slags Fornøjelse at tænke mig gjemt, glemt og borte fra den store Hob. Da først begynder det sande Liv“ (¹⁴/₁₁ 59). I samme Brev udtaler han sin Glæde over Ingemanns skønne Alderdom, „æret, elsket og agtet, skattet af alle, — saaledes som et velført Liv fortjener det. Jeg begjærer ikke og bør vel heller ikke begjære saa meget; jeg ønsker kun en stille Existents — og et taaleligt Liv for mig men især for min Familie, naar jeg er borte. — Forresten føler jeg mig træt og gaaer med Glæde bort, naar Gud vil kalde mig.“

Han havde dog endnu over 12 Aar tilbage at leve i, og to Aar efter sendte han Ingemann en lille Bog: „Lyriske Digte og Romaner“ med et Brev, (Efteraar 1861), hvori han siger, at Lysten til at digte endnu engang havde faaet Overhaand hos ham. „I min Ungdom hindrede fjerne og fremmede Studier mig fra at frembringe mange lyriske Digte, skjøndt Ungdommen er Lyrikens Tid; — — — de sildigere Blomster have ikke den Duft som Vaarens og det vil vel ogsaa her spores.“ Dog mener han, hvis ikke hans Forfatterindbildning bedrager ham, „at idetmindste „Valdemar Atterdag“ har Noget i sig, hvorfor jeg kunde regne den blandt mine bedre Digte.“ Med disse beskedne Ord udsender han denne Bog, som indeholder Blomsten af al hans Digtning, og som sammen med hans tidligere lyriske Digte vil leve og elskes, naar alle hans andre Værker er glemte.

Han giver i Brevet den interessante Oplysning, at alle disse Digte paa Lejlighedsdigtene nær er skrevne i de sidste 10 Maanedere, — efter at han var fyldt 70. Han havde i den Sommer boet i Hellebæk for første Gang; han boede der ofte senere; i sine to sidste Aar ejede han Hus deroppe. Det var Hellebæks vidunderlig dejlige, friske Natur, som for en Stund havde givet Oldingen hans Ungdom tilbage. — —

Brevene fra Ingemann er som nævnt baade kortere og mindre indholdsrige end Hauchs, og de giver ikke saa klart og dybt et Personlighedsindtryk som disse. De bevæger sig mere paa Overfladen, af og til kan der dog komme Udtalelser, som gaar dybere og kaster Strejflys over hans inderste Menneske. De er lysere i Tonen end Hauchs. De kommer fra den af alle elskede Digter, for hvem Livets Stridigheder er et tilbagelagt Stadium; han lever sit lykkelige, harmoniske Liv i det fredelige Sorø, som han elsker og nu aldrig mere kan tænke paa at forlade.

Slutningen af Fyrterne var Sorø Akademis Skæbnetid. Den til Akademiet knyttede Latinskole havde 1843 faaet sin egen Rektor, og Ingemann fungerede derefter som Direktør for Akademiet; men Antallet af „Akademister“ 3: Studenter, som forberedte sig til 2den Examen, var minimalt. Noget maatte ske. Grundtvig kæmpede for en folkelig „Højskole i Soer“, en Tanke, som havde Ingemanns levende Sympati, og som Christian den Ottende interesserede sig varmt for. Men ved Kongens Død svandt Haabet om Planens Realisation, og 1849 ophævedes „den akademiske Indretning“. Ingemann og hans Hustru blev dog boende i deres gamle Bolig indtil deres Død. Disse Forhold optager, som naturligt er, Ingemann stærkt.

Forøvrigt følger han med Interesse alle Begivenhederne i Hauchs mere bevægede Tilværelse. Man vil lægge Mærke til det første smukke Nytaarsbrev (⁵/₁ 47), hvori han først udtrykker sin vemodige Følelse ved at se paa Hauchs tomme Hus i Sorø, og derpaa i Aanden aflægger et Nytaarsbesøg i Kiel og bringer en Tak for svundne Aar, som kommer fra et varmt Hjerter.

Han omtaler ret indgaaende og med megen Sympati Hauchs poetiske Arbejder; han glæder sig over det Bifald, hvormed Hauchs dramatiske Arbejder: „Æren tabt og vunden“ og „Søstrene paa Kinnekullen“ er blevet modtaget, og som synes at vise, „at den alvorlige dramatiske Digtning ikke savner Gjenlyd i Folket. Den Lattermildhed uden Gemyt, som Ludvig Heiberg angav Tonen til

i vor Æra, og som culminerte i Corsaren er vist ingenlunde en Grundtone i Folkecharacteren — men et Overgangsmoment ligesom Lapsealderen i det i Grunden alvorlige Menneskeliv.“ (26/11 51).

Han kan ikke glæde sig over, at Hauch er blevet Theaterdirektør, det vil bringe Fortrædeligheder og berøve ham Freden til poetisk Virksomhed; men han ønsker, at Hauch maa bevare sit „aandsfriske Liv og den Lyst til dramatisk Digtning, som kun Nærheden af et stort Theater og skjønnsom Deltagelse fra Publikums Side kan holde vedlige.“ (5/1 58).

Men naar Hauch taler om „et Slags Livstræthed og hører en sagte Stemme hviske, at det ikke vil vare ret længe, før det jordiske Liv er forbi“ (18/10 51), svarer Ingemann: „Den Livstræthed, De undertiden synes at fornemme, kjender jeg ogsaa; men den er Gudskelov forbigaaende — kun øieblikkelig Nedstemning især efter nogen aandelig Anspændelse.“ Den er unægtelig af en mindre tung og dyb Karakter end hos Hauch.

I „Marsk Stig“ og „Valdemar Atterdag“ er Hauch kommet ind paa Emner, som ogsaa er behandlede af Ingemann, og her er deres Synspunkter ret divergerende. Drøftelserne herom i Brevene indeholder interessante og oplysende Momenter.

Da Ingemann har læst Hauchs æstetiske Afhandlinger, kan han imidlertid skrive: „I det Væsentligste i al Poesie troer jeg, vi ere grundenige alle Tre, — og man glæder sig altid ved at finde klart og fyldigt udtalt, hvad man netop mener, men maaskee aldrig har fundet Udtryk for“ (12/1 60). Die dritte im Bunde her er Fru Lucie Ingemann, som var med i alt, hvad Ingemann tog sig for, og var en stor Beundrer af Hauch; begge Digterne lagde megen Vægt paa hendes Mening. Da Ingemann i det anf. Brev fortæller Hauch, at hun ved Læsningen af Afhandlingerne siger: „Det er, ligesom man talte med ham,“ bliver Hauch rørende glad; her er hun ved det centrale i hans Digtvæsen: „Eet staar fast, — jeg er selv min Poesie; — det er ikke en paahængt Dragt til Søndagsbrug, — som enkelte slette Præster tager den paa, og siden lægger den af; — det er Alvor hos mig, — mit Ord og mit Væsen er Eet⁹). Dog saaledes er det jo ogsaa med Dem selv og med hende.“ (30/1 61).

Mærkelig nok ender Ingemanns sidste Brev, — skønt han dengang intet fejlede, — med et Farvel for Livet og et Velmødt i Evigheden: „Idet jeg nu for dennegang siger Dem Farvel, kommer jeg derved til at tænke paa, hvorledes vi om kort Tid forhaabentlig

vil sige Velkommen til hinanden paa den første hinsidige Station af den uendelig rige Tilværelse. Gud velsigne Dem baade her og der!“
(²⁹/₁₁ 61).

Ingemanns Død d. 24. Februar 1862 føltes som en Sorg overalt i Danmark, og mange Stemmer forenede sig for at hædre den folkekære Digers Minde. Ogsaa hans Ven og Digterfælle Carsten Hauch lod sin Røst høre i et skønt Hyldestdigt. Dybe og milde strømmede Tonerne frem fra den gamle Sangsvanes Bryst:

Reen uskyldig kun Du leved for Dit ædle Digterkald.
Derfor Danmark aldrig glemmer Dig, sin elskelige Skjald;
Tro Du var imod Din Konge, mod Dit Land og mod Din Gud,
Alle Dine bedste Sange sprang af denne Troskab ud.

Som en Fugl fra Paradiset var Du fløjet til os ned,
Fjernt Du stod fra Verdens Vrimmel, i Din Sjæl var evig Fred,
Og med Stjerneglands i Øie svømmed Du i Tidens Strøm,
Drømte selv bag hvide Lokker mangan selsom Digterdrøm.

Men i Drømmen var der Sandhed, i Din Leg alvorlig Tro,
Let kan Dine Digtervinger derfor naae til Lysets Bo,
Ingen dunkel Plet formørker, ingen Skyld betynger dem,
Oldingen med Barnets Uskyld har de ført nu til hans Hjem.

Unge Roser skal fremspire af Din Gravhøi Aar for Aar,
Danmarks Døttre skal med Taarer vandre did i Høst og Vaar,
Nattergalen ovenover skal forkynde ved sin Sang,
At Du Danmarks Hjerter smelted ved Din Harpes milde Klang.

Da Ingemann døde, var det forbi med Sorø's store Dage som et Centrum for den yngre romantiske Digtning i Danmark. Men Hauchs og Ingemanns Navne vil vedblive at lyse som en Dobbeltstjerne over den lille By ved Søen mellem de stille Skove.

Endnu skal kun bemærkes, at Brevene her fremlægges uden nogensomhelst Udeladelser undtagen af et enkelt lille Stykke i Hauchs Brev Nr. 17 (Decbr. 1848); det omtaler en Forlovelse, som senere blev ophævet.

Retskrivningen er baade hos Hauch og Ingemann noget usikker. I de ældste Breve bruges gamle Former: det stumme e i gaae, boer, dør, Sorøe, Poesie osv.; de dobbelte Vokaler ee (Deel), ii (Viis), uu (Huus); i for j: Stierne, gjøre, — reise, høi osv. Fremmedord beholder den fremmede Bogstavering.

I de senere Breve er Brugen noget vaklende og ofte benyttes ny og gamle Former ved Siden af hinanden, endog i samme Brev. Reglen er dog nu, at j indføres i Stedet for i undtagen i Diftongerne ai, ei og øi, og at de dobbelte Vokaler og det stumme e afskaffes. Hauch skriver i et Brev til H. P. Holst (⁴/₁₀ 69), da han sender ham tre Breve til „For Romantik og Historie“: „Orthogرافien seer noget forældet ud, men den kan rettes i Correcturen. Det Meeste har jeg dog alt selv rettet.“ Som man ser, bruger han ogsaa i denne Bemærkning gamle Former.

Personnavne staves meget ofte forkert hos Hauch: Ohlshausen for Olshausen, Falk og Falch for Falck, Povelsen for Paulsen; — ofte bruges flere Former. Selv hans egne Personer skriver han forskelligt, f. Ex. Vilhelm Zabern og W. Z., ja sin egen Datters Navn: Louise og Luise. I latinske og græske Ord veksler ph med f, ch med k, c med k osv. Tegnsætningen er ogsaa usikker; Kommaerne bruges — næsten som hos moderne Forfattere — mere logisk vejledende end efter grammatikalske Regler. Hos Ingemann er der undertiden en Tilbøjelighed til at anvende Tankestreger istedetfor andre Tegn. Over- og Underskrifter samt Hilsener er medtaget, fordi de trods de noget stereotype Former dog er Udtryk for Hauchs Patos og Ingemanns Jævnhed. De stemmer overens med Tonen i Brevene og lægger Tidens Farve over dem.

Forøvrigt henvises til det tekstkritiske Tillæg.

Stof i Wolfgang.

Wander sig Lykken fra Døg.
Bleiv du i Minnet baad,
Du bleiv af Spinder spottet
Lof Danmark jels forraad.

Du skal det Livt agte,
Hvor du Døg jels vi jing,
Du forstaae jels det Raad
Døg vi det hof og lang.

Den danske Skandale

Wider sig, hvor Stender jimmer men
Om Hællereum Stas,
Du Livet tvende Soaner
Oppræs af Tid og Gæs.

Du skal det asenbarre,
Liged du for Brill jels ledt
Det du skal jing gleske,
Som allermaa for led.

Uf Omroster og Smi Wangar
af Valigjæmne Dragt,
Fdybels Smille Liden
Opviler sig Lyfets Dragt.

[Signature]

ORIGINALMANUSKRIFT TIL
HAUCHS DIGT: „TRØST I MODGANG“

Den tredie Strofe lød oprindeligt saaledes:

*Men hist hvor Aander svømme
I Evighedens Hav,
Hvor Morgenstjerner drømme
Høit over Død og Grav,*

[Sm!gn. 3die Strofe i Digtet til Dronning Karoline Amalia,
„Lyriske Digte og Romancer“, 1861 S. 12.]

Som Hauch plejede, naar han foretog Rettelser, har han skrevet de nye Verslinier paa en Lap Papir, som han har klistret ovenpaa den første Tekst.

B R E V E

I.

Hauch til Ingemann.

S. T.

Hr. Professor Ingemann.

Den 15de Junii 1834.

Hermed tager jeg mig den Frihed at oversende Dem W. Zabern, som De ved Giennemlæsningen til min store Glæde skienkede Deres Bifald¹⁾. Jeg frygter, at De vil misbillige Fortalen og Titelen²⁾, men Forlæggeren ønskede begge i Mangel af Navn saa piquante som muligt.

De Fornuftige ville vel heller ei lade sig bedrage deraf, og Narrene ere stedse bedragne, hvordan de saa bære sig ad. Min Kone er Gud være lovet vel. Mange Hilsener til Fru Ingemann.

Med sangt Venskab og Høiagtelse

Deres

J. C. Hauch.

2.

Ingemann til Hauch.

Kjære Prof. Hauch!

Medfølgende lille Digt¹⁾ blev skrevet i Marts Maaned, men blev liggende i Kladen, fordi der var kommet en Confusion i Versenes Orden, som jeg ikke strax fik ændret.

Idag faldt det mig i Haanden, og Ordningen faldt af sig selv. Jeg beder Dem og Deres Frue modtage det som et Mindeblad om Deres lille kjære Luise og om hine Dage, som De dog aldrig kan

ønske at glemme. I Deres Sorg selv laa en Skjønhed og Begeistring, som gjorde et dybt Indtryk paa mig, og jeg har i dette Digt søgt at gjengive det.

Sorø, d. 15. Nov. 1844.

Deres hengivneste

Ingemann.

Til Luise Albertine Hauchs Forældre.

(Marts 1844.)

Der blinker i Sorgens Bæger
En Perle, saa skjøn og reen,
Den Hjertevunderne læger,
Den smelter Kummerens Steen.

Hiin Perle fra varmeste Kilde
Er Kjærligheds Himmeldug;
Jeg saae, den blinkede stille
Og løsned Sjælens Suk.

Med Livet i blegnet Glæde,
Med Aanden i hvad der svandt
Greb Kjærligheden den Kjæde,
Som Jord med Himmel forbandt.

Der blomstrer en Vaar af Minder,
Hvor sommerglad Liv henfoer:
Med skjøn Betydning oprinder
Paany hvert Blik og hvert Ord.

„Alt dør — o! men Øiet ikke“! ²⁾
Gjentoner et Barneord;
Hiint Blik i Moderens Blikke
Alt paa det Evige troer.

Der sidder i Sorgens Bolig
En Engel med liflig Røst;
Med skjønnest Tanke fortrolig,
Han hvisker i Eders Bryst:

„En Hemmelighed for Verden
 Var Sjælen, vi havde kjær“ —³)
 — — Hvor Aanden skues, der er den —
 Hvad Sjælen favner — er nær.

B. S. Ingemann.

3.

Hauch til Ingemann.

Høi- og Velbaarne
 Herr Professor Ingemann
 Ridder og Dannebrogsmænd
 i Sorøe.

Uagtet jeg snart tænker at takke Dem mundtligt, saa maa jeg dog ogsaa skriftligt bevidne Dem min Taknemmelighed over det skønne og følelsesfulde Digt, De har sendt os. Nei, min ædle, høit-skattede Ven! vi glemme hende aldrig. Tanken om at samles med hende ved Enden af vor Bane leder os giennem Livet som en trøstende Engel. Ja vi have følt, at denne Sorg skiuler en stor Glæde i sig, og at den egentlig kun er Glæden selv, seet paa Vrangsidens¹). Vi tale hver Dag om hende, og savne hende ved hvert Skridt; men det behøver Ingen at vide, uden Mænd, som de, der ere istand til selv at giette det. —

Endnu engang Tak baade fra min Kone og mig, vi ville aldrig glemme Deres Godhed og Deeltagelse, og Deres skønne Digt, der har rørt og smeltet os i vort Inderste. Mange Hilsener til Fru Ingemann.

Den 16de Nov. 1844.

Deres inderlig hengivne og taknemmelige

J. C. Hauch.

4.

Hauch til Ingemann.

Kiel dⁿ 2. Juni 1846.

Min inderlig kiære, elskede Ven!

Alt for længe siden havde jeg havt Lyst at skrive Dem til, men jeg havde bestandig saa lidet at fortælle med Hensyn til min egen

Stilling, at jeg maaskee længere end tilbørligt har opsat det. — Med Hensyn paa min Stilling til Universitetet er imidlertid Alt endnu saa ubestemt, at jeg aldeles ikke veed, om jeg med Tiden skal blive til Nytte her eller ei. Jeg kom for sildig for at kunne arrangere et Collegium denne Sommer, det Eneste der var tilbage for mig, var at læse offentlig for alle dannede Mennesker uden Forskiel, og uden Hensyn til, om de ere Studenter eller ei; det har jeg nu ogsaa stræbt at bringe i Gang, men heller ikke disse Forelæsninger kunne begynde før Pindseferien, men da vil det uden Tvivl gaae. —

Professorerne ere alle meget forekommende; jeg har været i flere Selskaber, end jeg begierer, og er overalt bleven modtaget med Velkomsttaler flere end jeg kunde svare paa. Politiske Discourser har jeg hidtil saavidt muligt søgt at undgaae, og jeg troer ikke, at jeg har saameget at frygte i den Henseende; jeg maa betragte mig som en Lutheraner, der befinder sig i et catholsk Land, og der nu maa finde sig i, at de Ivrige i Aanden gjøre Forsøg til hans Omvendelse, men hvor dette dog ikke har videre Indflydelse paa hans Stilling eller andre Forhold.

Jeg har dog og fundet Fler, der tilstaae, at man gjør Nord-slesvigerne Uret, naar man vil tvinge dem til at opgive deres Sprog og deres Nationalitet; blandt dem, der tilstaae dette, hører blandt Andre ogsaa Udgiveren af Kieler-Correspondent Advocat Ohlshausen ¹⁾. I Gaar var jeg i Selskab med Etatsraad Falk ²⁾, der meget ivrig vilde overbevise mig om, at han ikke havde forbudt Lorenzen at tale Dansk i Stænderforsamlingen, men kun at tale Dansk den ene Gang, saa at dennes Feil især havde været, at han ikke vilde parere, da Præsidenten befalede det; for Resten paastaaer han, at han ønsker Hertugdømmernes vedblivende Forening med Danmark, og at han elsker Kiøbenhavn og den danske Literatur. Han seer for Resten slet ikke ud som en Partihøvding, men snarere som en slesvigsk Forpagter; han er stor, tyk og taler meget utydeligt, i øvrigt synes han meget godmodig og paa sin Viis elskværdig. — Hegevisch ³⁾ er en Mand, der synes misfornøiet med Alt baade med Hertugdømmerne og med Danmark; men hans Kone er et af de elskværdigste Fruentimmer, jeg har truffet paa derom var baade min Kone og jeg enige. Hun er usigelig naturlig og ægte tysk i god Betydning, hun har noget Fast og Dygtigt, der minder om en Raadsherres Kone i en gammel Rigsstad. — Hun er usigelig naiv og ligefrem.

Til mig sagde hun: Da ist jemand, dem Sie ähnlich sehen, aber

so auf bessere Art, das ist der Baggeseu; sind Sie denn gar nicht von seiner Familie. — Da jeg forsikkrede hende, at det ikke var Tilfældet, sagde hun: Sie sollten doch etwas von ihm übersetzen, zum Beyspiel sein Labyrinth, das möchte ich gern lesen, und das würde Ihnen leicht fallen, und Sie würden ja doch auch damit Geld verdienen, und das braucht man doch hier in Kiel, wo Alles so theuer ist. — Da jeg gik, paalagde hun mig endnu engang ikke at glemme at oversætte Baggeseu.

Til min Kone sagde hun: Ich habe gar Nichts gelernt, ich bin auch nicht weit herum gewesen. Etwas aber meine ich zu besitzen, einen ganz guten Blick für die Menschen, und da meine ich, dass wir ganz gut zusammen passen werden. Da min Kone erindrede hende om, at hun engang havde seet hende i Hamburg, og at Fru Hegewisch dengang havde taget hende under sin Beskyttelse, sagde hun: dessen erinnere ich mich gar nicht; allein es muss dann seyn, dass Ihre Augen mir gefallen haben. — Jeg frygter for, at den personlige Tiltrækning her vil virke saa stærkt, at vi komme til at slutte Venskab lige imod de politiske Interesser. Prof. Waitz ⁴⁾, Prof. Droysen ⁵⁾ og Prof. Hermann ⁶⁾ ere de ivrigste Patrioter her og store Slesvig-Holstenere, og ikke destomindre er det netop dem der behage mig allerbedst; de ere især Proff. Hermann og Droysen Mænd med Interesse for Alt det, som er mig det Vigtigste, og ere i aandelig Henseende meget udviklede. Prof. Paulsen ⁷⁾ derimod, som jeg ellers som Menneske har stor Agtelse for, og der er høist brav og dygtig og desuden er ivrig dansksindet, synes mig ikke at være noget stort Lys for Resten, og han er heller ikke tiltrækkende i Omgang. — Tør jeg bede Dem ved Leilighed at spørge Prof. Wegener ⁸⁾ om Titelen paa den tydske Oversættelse af vore Kæmpeviser (jeg troer, den er af Grimm ⁹⁾), der findes paa Bibliotheket; jeg vil læse over Kæmpeviserne i Vinter og trænger til en Oversættelse deraf. Tusinde Hilsener til Fru Ingemann, Paludan-Müller ¹⁰⁾ og alle Venner.

Deres inderlig elskende og aldrig glemmende Ven

J. C. Hauch.

Hauch til Ingemann.

Høivelbaarne Herr. Etatsraad, Prof. Ingemann.

Kiel dⁿ 6te Aug. 1846.

Det er nu saalænge siden jeg skrev Dem til, at jeg ikke længere vil opsætte det, om jeg saa ogsaa for hver Dag jeg bier kunde have noget meer at berette Dem. De vil da have hørt om alle de Optøier, der her finde Sted; jeg kan imidlertid sige, at jeg personlig lever i Fred midt i Ufreden. Den Stilling, jeg har antaget aldeles ikke at blande mig i noget politisk Spørgsmaal og at holde min Virksomhed fri for alle Hensyn til Øieblikkets Lidenskaber, synes virkelig at ville blive respeceteret, denne lykkelige Eensidighed, som flere af mine herværende Colleger kalde det, er Skyld i, at man med mig gjør en Undtagelse, eller at man i det mindste kun sielden lader mig undgielde for den Misfornøjelse man føler med mit Fædreland. Uagtet alle de Vildskaber her foregaae ikke kunne være mig synderlig behagelige, saa føler jeg dog en vis Tilfredshed ved min personlige Stilling, som jeg ved et Slags Forsigtighed i min Conduite nu mener at have stillet i Sikkerhed for alle Angreb. Man veed, at jeg ikke deler de Tydsksindedes Meninger, man siger mig det ogsaa, men man finder sig deri, paa Vilkaar, at jeg holder mig indenfor min stille Kreds¹). Alle ere ikke saa lykkelige som jeg. Prof. Povelsen, der er en meget ivrig Politiker, er man, uagtet de Fornuftigere og de, der ei ganske træde Billighed under Fødder, agte hans retskafne Character, dog i Almindelighed meget forbittret paa. Da de Stænderdeputerede efter den saa pludselig ophævede Stænderforsamling²), vendte tilbage til Kiel i Forgaars, saa besluttede man, uagtet dog Anledningen ikke var saa ganske glædelig, at Staden skulde illumineres, ja det hed, at alle de, som ei vilde illuminere, skulde have deres Vinduer ituslagne. Prof. Povelsen og flere bleve virkelig rammede af denne Skiebne; jeg, som naturligviis heller ikke kunde og vilde illuminere, gik, maaskee tildeels fordi jeg boer udenfor den egentlige gamle By, dog ogsaa dengang fri, skiøndt jeg af Pøbelen vel ikke kunde vente nogen bedre Behandling end de Andre.

Mine Forelæsninger blive endnu temmelig besøgte, dog ikke som den første Gang, før det kongelige aabne Brev var bekjendt. Den Gang havde jeg 250, nu har jeg kun 100 Tilhørere; dette Antal synes bestandig at vedblive, og jeg kan vel regne paa, at det vil

holde sig. Imidlertid har jeg bemærket, at der faa eller ingen Studenter er derimellem. Det Politiske er nemlig hos dem og overhovedet hos alle Holstenere nu det eneste Vigtige, og jeg frygter, at jeg kun kan virke lidet for den danske Literatur under slige Omstændigheder; dog skal jeg aldrig aflade at tilbyde Forelæsninger deri. Der er imidlertid et almindeligt Forbund derimod, alle ere her enige, og selv de, der kunne tale Sproget, ville neppe være det bekiendt, dette gaaer ligned til Tienestepigerne, saaledes har vi en Pige, der har tilstaaet, at hun vel kunde tale Dansk, men hun vil det ikke, siger hun, thi hun er en Holstenerinde. — Hvormeget jeg end holder mig borte fra Politik, saa kan jeg dog ikke Andet end være bedrøvet over den Stemning her hersker. Ligesaa overbeviste som vi ere, og efter de historiske Kundskaber vi have, maae være, om at Slesvig hører til Danmark, ligesaa overbeviste ere de om det Modsatte; det er en fast Tro hos dem, som selv de redeligste Mænd, selv de, som aldrig troe, at de derved i mindste Maade svigte deres Pligter, dele. Den Bedrøvelse her opstod over Kongens aabne Brev, overgik al Beskrivelse, det var ligesom man i hvert Huus havde tabt et kiært Barn, jeg veed Folk, der ere blevne fuldkommen syge af Nedslagenhed, og en Sorg var udbredt overalt, som man maa have seet for at troe derpaa. Alles Haab staaer nu til den tyske „Bundesverein“³⁾, som dog med Hensyn paa Slesvig vel ikke har meget at sige, mener jeg.

Som sagt det Politiske er det Eneste, der her for Alvor vækker Interesse, for Resten synes Folk at være meget practiske, meget oprigtige og ærlige, meget alvorlige, meget haardnakkede i deres Meninger, og hvad der er det Værste, usigelig upoetiske, nedsunkne i en Prosa, hvorom vi intet Begreb har. I denne Henseende finder jeg mig saa uheldig stillet som muligt, og maa bestandig længes efter Danmark og efter mit stille Hiem i Sorøe. — Jeg vil ingen Bekiendte faae her, der i fierneste Maade kan erstatte mig Dem og andre Mænd, som jeg i Danmark har kiendt, det er vist. — Jeg kan ret see det i mine Forelæsninger over den nordiske Mythologie, der dog er saa fuld af Poesie, kun det Factiske interesserer dem, det Poetiske forstaae de ikke, og jeg kan mærke, at alt sligt forundrer dem, som om det kom fra en fremmed Verden; dog hvem veed, om der ikke ere Enkelte, man kan virke paa; af og til er det ligesom jeg mærkede noget sligt, men det er meget sieldent.

Hils alle Venner! Tak Paludan-Müller for hans kiære Brev, som har glædet mig meget. Til min trofaste Lütken skriver jeg snart

selv. Mange Hilsener til Deres Frue, ogsaa til Prof. Rothe! Skriver han til Estrup ⁴⁾), beder jeg inderlig at takke ham for det venskabelige Brev, han sendte mig ved Begyndelsen af min Ankomst hertil, det rørte mig inderlig. Gud give vi kunde høre gode Efterretninger fra ham. Hils ogsaa Just. Povelsen ⁵⁾), naar De ser ham. — Jeg længes mange Gange usigelig efter Sorø, jeg vidste ikke hvor dybt det havde slaaet Rod i mig, før nu da jeg er borte derfra. Deres bestandig trofaste

J. C. Hauch.

P. S. Hils og endelig Prof. Wegener, naar De seer ham; hans Sorg gaaer os meget til Hierte. — Vor lille Alfred har været ganske overordentlig syg, men nu kommer han sig dog; han maatte vel gaae noget igiennem for at acclimatiseres. —

Imellem Brevene Nr. 5 og 6 mangler et Brev fra Hauch, af hvis Indhold Ingemann meddeler Fru Rosenørn et Uddrag (^{23/10} 1846; se Brevvexling mellem Ingemann og Fru Rosenørn, 1881, S. 59—60). Ingemann skriver: Fra Hauch har jeg havt Brev efter hans Audients hos Kongen i Plöen paa Kronprindsens Fødselsdag *) og efter hans Underskrift af de Kieler-Professorers Bøn om videnskabelig Lærefrihed, som han paa Grund af Forholdene umulig kunde undgaae, og som han meente Kongen heller ikke kunde optage unaadigt, idetmindste af den Grund, at Universitetsdocenterne deri satte sig selv de nødvendige Grændser og erklærede, at enhver politisk Virksomhed bør være fjern fra Universitetslærernes Foredrag. Hans Stilling paa den rent videnskabelige Isoleerskammel blandt de voldsomt electriserede Colleger er vistnok høist genert; imidlertid siger han dog, at hvormeget han end forresten med Hensyn til Sindsro og Tilfredshed har tabt ved at henflyttes til de politiske Lidenskabers Brændpunkt, er han dog overbeviist om, at han kan virke paa en nogenlunde gavnlig Maade ved for sin Deel at holde over, at hiint Løfte til Kongen ikke svigtes og vaage over, at de videnskabelige Forhandlinger ikke blandes med Elementer, der mere høre hjemme i en politisk Klub. At der ere mange store Ord i Holsternes Maade at tage det Hele paa, mener han nu, idetmindste synes ham deres Mod noget knækket siden den berygtede Affaire ved

*) 6te Oktober.

Norrdorff *), hvor mange tusinde Mennesker lode sig drive tilbage af en Haandfuld Soldater, uagtet man tidligere havde anseet det for afgjort, at her skulde det første Blod udgydes. — Med Guds Hjælp kommer det ikke til slige Yderligheder.

6.

Hauch til Ingemann.

Kiel dⁿ 18de Dec. 1846.

Min ædle, inderlig elskede Ven!

Det er nu en skammelig lang Tid siden jeg lod mine Venner i Sorø høre noget fra mig, og i Særdeleshed siden jeg skrev Dem selv til; jeg frygter næsten, at De maa troe, at jeg er baade død og begravet; og i visse Maader er jeg det jo ogsaa; i det mindste er jeg jo, hvad Tydskerne kalde verschollen, tabt i et fremmed Land, hvorfra min Stemme, især nu da Vinteren i al sin Strengthed adskiller os, og da Communicationsveiene formindskes, kun sjelden kan naae til Dem. Jeg haaber da, at De har en ligesaa streng Vinter som vi; det skulde i det mindste gjøre mig ondt, om jeg, ved at rykke længere ned imod Syden, skulde være kommen dybere ind i de kolde Regioner. — Jeg takker Dem meget for Deres sidste Brev¹⁾, Deres Breve komme mig immer, som en mild Luftning fra Hiemmet, fra Poesiens Land; thi det er upaatvivlelig Danmark i Modsætning til dette Land, der aldeles er fortabt i prosaiske Interesser, hvori man for Resten her med stor Dygtighed bevæge sig; derimod troer jeg ikke, at der er en Slesvig-Holsteiner til, der saalænge hans Hierte har slaæet, har været henrevet af en poetisk Tanke, ja jeg troer ikke, man her i Poesien kunde drive det videre end Troels i Barselstuen, der kan rime Smør paa Dør; thi det kan man ogsaa her, og her ere Folk, der til stor Beundring for alle Holstenere i Selskaber kun proponere Skaale paa Riim; men at der ogsaa kan være nogle poetiske Tanker indsluttede indenfor slige Riim,

*) Blandt de kraftige Forholdsregler, som Regeringen var begyndt at tage imod Slesvig-Holstenernes ophidsende Virksomhed, var ogsaa Ordre til Politimyndighederne om at forbyde Forsamlinger, som vilde blande sig i Hertugdømmernes statsretlige Forhold. Da Olshausen alligevel foreslog Afholdelsen af et Folkemøde i Landsbyen Nortorf Syd for Rendsborg d. 14. September 1846, blev der tilkaldt Militær, som hindrede Mødets Afholdelse.

derom have de aldeles ingen Anelse; og her som flere Gange i mit Liv har jeg overbeviist mig om, at Riim og Poesie ofte staae i omvendt Forhold til hinanden.

For Resten maa De ikke troe, at jeg er saa særdeles misfornøiet med Holstenerne; det er langt fra; jeg har tværtimod, naar jeg netop ikke finder dem paa den politiske Kiephest, [som de rigtig nok ride saa ivrig paa i denne Tid, at flere af dem, ligesom Tartarerne ikke engang stige ned fra Hesten, naar de spise eller drikke eller sove] megen baade Godhed og Agtelse for dem; thi begge Dele fortiene de virkelig. Jeg kan ikke heller sige andet, end at de bestandig blive dem selv lige i deres Opførsel mod mig; men at faae Collegier i Stand for holsteenske Studenter over nordisk Litteratur, det er i denne Tid ligesaa umuligt som at fore en Kat med Græs eller som at faae en Hest til at staae stille, naar en Brems vil stikke den; de blive alle ligesom gale ved den blotte Tanke, at slikt kunde arrivere dem. Jeg maa derfor holde mig til at læse for andre Folk, der ikke ere Studenter.

I denne Tid har jeg benyttet mit Otium til at skrive en nordisk Mythologie ²⁾ paa Tydsk; dette Værk har meget interesseret mig; jeg har med Strengthed holdt mig til de gamle Kilder, de to Eddaer, som jeg saa nøie har studeret i Grundsproget, at jeg næsten kan flere af Digtene i den ældre Edda udenad. Jeg mener virkelig at have skrevet et Værk, som Tydskerne aldeles ikke ere i Besiddelse af, og at have forenet streng Forskning i Kilderne med et populairt Foredrag; men det kommer nu an paa, om jeg 1) kan finde en Forlægger, 2) kan faae Bogen ud uden altfor svære Trykfeil; i en saa fremmed Materie, hvori jeg dog har maattet benytte en Mængde Citater, kunde det vel være, at Bogen paa denne Vei blev spoleret.

Wegeners Program ³⁾ takker jeg Dem særdeles meget for; min Mening derom er ganske den samme som Deres. Wegeners Jernfiid har her næsten overgaaet sig selv, at han er en lærd og duelig Samler, har han upaatvivlelig viist, og hvis dette er nok til en Historieskriver, saa er han dette i fuldeste Maal. Men det er i mine Tanker langt fra nok. Den sande og dybere Historie bestaaer ikke i en Samling af Tilfældigheder i det blotte ydre, tunge Materiale, den bestaaer ikke i det, der havde kunnet gestalte sig paa den ene, ligesaa godt som paa den anden Maade; men i den indvortes aandelige Opfattelse, hvorved selv det Yderligste bliver hævet til en Betingelse for det høiere Liv; enhver Tilfældighed, hvori Aandens Liv, hvori Verdenshistoriens mægtige Gang, hvori det høiere Livs

Nedsænkelse i det Jordiske ikke skinner igiennem, kommer os i Grunden aldeles ikke ved; vi maae takke Gud, at vi kunne glemme det, ligesom Herder⁴⁾ takkede Gud, fordi han i Evigheden ikke skulde behøve at huske Nummeret paa sit Huus eller den Gade, hvori han her paa Jorden boede o. s. v. Kun det er Historie, der uagtet det længst er skeet, dog endnu kunde skee den Dag i Dag, fordi det hører til Menneskehedens bestandig vedvarende høiere Liv; jeg veed vel, at Formerne her kunne vexle, men det Væsentlige maa dog bestandig vedvare, og kun saaledes kunne vi begribe, at der i de gamle Sagn, der indhulle sig i Tidernes Dunkelhed, og som Kritikerne forkaste som Facta, kan være mere sand Historie, end i den meest constaterede Tilfældighed, giennem hvilken det aandelige Liv ikke skinner igiennem. Dette vil nu vel Wegener aldrig tilstaae, thi hans hele Liv er en Kamp imod disse gamle Sagn, denne gamle Historie, hvori Sandheden er tilstede, uden at den factiske Virkelighed fuldkommen kan bevises.

Vil ikke Wegener skrive imod Slesvig-Holstenerne og bevise Danmarks Ret til Slesvig? Derved var der baade Ære og Fordeel at høste, og han var vist Manden dertil langt mere end Molbech⁵⁾.

Vi have havt megen Sygdom; Alfred har flere Gange været saa slet, at vi mistvivlede om hans Liv, men nu er han i meget god Bedring; vi have maattet sende en Pige bort af vort Huus paa Hospitalet, hvor vi endnu betale for hende; hun havde nemlig Nervefeber, og vi har altfor meget prøvet hvad det vil sige, til at vi skulde have Lyst til at have slig en Giest oftere i vort Huus. Er der intet Haab om, at vi kunde faa et Besøg af Dem og af Fru Ingemann til næste Sommer? De har dog vel ikke reent opgivet den italienske Reise? Og selv om denne ikke endnu gik for sig, kunde De da ikke komme alligevel? Det vilde være en usigelig Glæde for os. Trods al den Prosa her hersker, saa har dog Holstenerne læst Deres Romaner, og De vilde finde mange Venner herovre. — Det glæder mig, at De igjen fortsætter Deres poetiske Virksomhed. — Jeg har sysselsat mig saameget med Læsningen af islandske Sagaer, at den Tanke er bleven meget levende hos mig at skrive en Roman i gammel Stil, jeg har alt en Plan, men veed dog ikke, om jeg kommer dertil i Vinter; rimeligviis skeer det ikke; thi jeg synes, at der endnu er saameget at læse, før jeg har giennemgaaet Alt, hvad jeg bør [kien]de for uden Skam at kunne beklæde det Embede, jeg [her har] faaet. Otium kan det vel være, at jeg faaer altfor meget af; imidlertid naar jeg gjør alt, hvad der er mig muligt, for at skaffe

mig Tilhørere, og det dog ikke vil lykkes, saa har jeg ikke i Sinde at lade graae Haar voxe i mit Hoved derfor. — Prof. Povelsens Datter herovre er bleven forlovet med en Søn af Etatsraad Nitsch⁶⁾, denne Søn er Privatdocent her, og en overordentlig ivrig Tydsker, saaledes forener Extremterne sig med hinanden; kan det skee privat, kan det maaskee ogsaa skee offentlig, og hvo veed, om Danmark og Hertugdømmerne endnu ikke blive forlovede paa ny tilsidst. Gud veed, hvad en slig lille Stat som Sl.-Holsteen kan vente for en stor Lykke. Det danske gamle bekjendte Flag beskytter dog nu deres Handel, men den ny Stat vilde ingen Handelsforbindelser have og maatte knytte dem forfra igien. Den tydske Toldforening, som dog neppe, hvis Sl. H. blev en selvstændig Stat, var til at undgaae, vilde efter Alles Mening være en Ruin for Holsteen. Store Udgifter for et nyt lille Hof vare ikke til at undgaae, det holstenske Ridderskab vilde sikkert føre et Regimente, der ei kunde være Folket velkomment. Saaledes offres Folkets sande Vel for en Drøm. Vee dem, fra hvis Indre de ulykkelige Planer udgaae. Dog nok herom.

Deres evig trofaste

J. C. Hauch.

Mange Hilsener til Deres Frue, P. Müller, Lütken, Rothe o. s. v.; ogsaa Bojesen⁷⁾, Wendelboe⁸⁾ og Kj. Oehlschlæger⁹⁾ beder jeg at hilse. Min Renna hilser ogsaa venligst.

19de Dec. Idet jeg klagede min Nød for Dem med Hensyn paa Studenternes Uvillighed til at høre Forelæsninger over nordisk Lit., synes Nøden at skulle afhielpes. Fra i Gaar til i Dag have Forholdene forandret sig, og hvad her vil sige meget, hvor mange af Proff. kun have 2 Tilhørere, ikke mindre end 10 Studenter have i Dag meldt sig for at høre Forelæsninger over dansk Sprog og dansk nyere Literatur; disse Forelæsninger ville begynde efter Nytaar. Prof. Calybæus¹⁰⁾ sagde mig nylig, at dette var et stort Særsyn; thi i de 10 Aar han havde været her, var der ikke Een, der havde villet høre et Foredrag over dansk Literatur. Sandsynligviis har jeg mine venligstemte Colleger at takke herfor; imidlertid gjelder det her et Tilknytningspunkt, saa kan maaskee det Hele gaae. Vi ville nu see; der ere ellers flere af de Kielske Professorer, der i Aar ikke have kunnet faae Tilhørere. — Med vores lille Adam gaaer det fortræffeligt; han er Nr. 5 i sin Klasse, og hans Lærere rose ham overordentlig. William har besluttet sig til at blive Landmand og skal til Nytaar til en meget duelig lille Godseier her i Nærheden.

Ingemann til Hauch.

Sorø d. 5. Jan. 1847.

Kjære høitagede Ven!

Paa en af Aarets første Dage har jeg nu i saa mange Aar været vant til at besøge Dem, at jeg i disse Dage endnu meer end sædvanlig med en vis Følelse af et fattigere Liv har seet til Vinduerne i Deres gamle Bolig, hvor nu Mag: Povelsen¹⁾ boer. — Jeg har endnu ikke været derinde, uagtet jeg skylder Husets Folk en Visit — at see ganske andre Mennesker være hjemme, hvor jeg før og saa gjerne saae Dem og Deres kjære elskelige Familie i den daglige Kreds, har mig noget Uhyggeligt — det ligner en trist Forvandling i et Eventyr eller Tilbagekomsten til et kjært Sted efter saa lang Tid, at der intet Spor er tilbage af hvad man der havde kjært. Saalænge Huset stod øde, syntes det mig vel ogsaa som berørt af et bedøvende eller inddyssende Trylleslag; men det var mig dog som det gamle Familieliv drømte hemmeligt der endnu bag de 2 Vinduer, som jeg antog for tilhyllede af Rullegardiner, men som jeg siden opdagede vare *tilmurede*²⁾.

Nu vil jeg da besøge Dem saa godt jeg kan ved mit Skriverbord. Jeg tænker mig Dem i en vakker temmelig stor Bolig i en Udkant af Byen i en Omgivelse, som ligner den Sjællandske Natur ved Havet. — Jeg melder mig paa Tydsk hos den holstenske Pige, der lukker mig op — hendes Mine siger mig strax, at den ilde lidte Dansker har røbet sig — Nu hører jeg Deres Frues og Børnenes Stemmer tale Dansk i næste Værelse — og jeg gaar uanmeldt ind. — Tak for det gamle Aar! Tak for Deres trofaste Venskab i alle de Aar, vi har kjendt hinanden rigtig! Tak for de kjærlige Breve fra Deres nye Hjem og for den venlige Indbydelse til virkelig at besøge Dem der! — Det vilde høilig glæde baade Lucie og mig — Gud veed om det nogensinde kan skee! — Jeg er som naglet her til Stedet ved Ubestemtheden i min Stilling og i Academiets Fremtid.

Imidlertid — Stedet er mig yndigt og kjært — jeg tænker ikke meer med nogen Attraae paa at ombytte det med Kjøbenhavn. — Nytaarsmorgen begyndte veemodigt for os. Da jeg kom fra Froprædiken i vor smukt oplyste og herligt restaurerede Kirke, modtog jeg Brev om min kjære Estrups Bortgang. Han var død Natten mellem d. 28. og 29. Decbr. mildt og hastigt. Paa Torsdag agter jeg

at følge hans Levninger til Ondløse Kirkegaard. Han var et af de retsindigste og ædleste Mennesker, jeg har kjendt. I Rom og Ariccia levede vi daglig sammen, og da lærte jeg at kjende og elske baade hans Aand og hans Hjerte. — Uagtet han paa en Maade hørte til de saakaldte Forstandsmennesker, og Fantasiverdenen ikke var hans naturlige Element, manglede han dog ingenlunde Blik for Poesiens højere Skikkelser, og i hans Gemyt var der baade Rigdom og Dybde. — Jeg talte helst med ham om historiske Gjenstande, Folkenes og Staternes Liv havde han et klart Indblik i — hvad jeg ogsaa høit ærede hos ham var den ægte Liberalitet, han som Riigmand og i de borgerlige aristokratiske Forhold saa smukt og ædelt bevarede. — Han hørte til dem, som jeg vil glæde mig til at gjensee i en højere Tilværelse.

Det var mig særdeles kjært at høre, at De har havt Ro og Leilighed til en videnskabelig Production, der kan udbrede vor mythiske Oldtids storartede Ideer blandt vort Nabofolk. — Den germaniske Natur er for ædel og dyb til at den ikke med Begeistring og Kjærlighed skal slutte sig aandelig til Nordens Aand, naar den engang, trods alle timelige og transitoriske Brydninger, trænger igjennem og kan vise sig for dem i sin ædle Høihed og Simplicitet. —

Kunde dette ene Foretagende lykkes Dem, vilde jeg allerede der ved ansee Deres Mission til det aandelige Grændseskjel for vel lykket. — Kan De nu ogsaa iaar faae 10 Sjæle til at gjøre et fordomsfrit Indblik i vor nyere Litteratur, og blot faae 3 af dem til at see hvad De selv seer deri — vil den Tid maaske ikke være saa meget fjern da ligesaa mange Hundreder — og siden maaskee Tusinder lytte med Glæde til Eddasangernes og Kæmpevisedigternes ægte Sønner ved Bælt og Sund.

Jeg glæder mig ogsaa til at Deres paatænkte nordiske Roman skal komme frem. Litteraturhistoriens Studium fører til poetiske Kilder, som det længste Menneskeliv ikke kan udtømme. Uden det var jeg aldrig kommen levende ind i vor Middelalder, og havde jeg 100 Liv med samme Productivitet som for 20 Aar siden, vilde jeg ikke mangle Stof af hvad jeg i et eneste Aar seer under Forberedelserne til mine Forelæsninger over Litteraturen.

Fra Færøerne har jeg nylig faaet 8 udførlige hidtil ukjendte Folkesagn fra Middelalderen, som jeg har sendt til Kjøbenhavn, for muligen at faae dem udgivne og oversatte af yngre og dristigere Litteratører (navl. Svenn Grundtvig)³⁾ Gamle Grundtvig har udgivet en Mythologie „for Ungdommen“ baade græsk og oldnordisk

— mest et Udtog af hans „Bragesnak“, interessant med Hensyn paa den geniale Subjectivitet — men med for lidt objectiv Gyldighed til at være en Lærebog for Ungdommen. En lille men interessant Opdagelse har han gjort om Frejas Spand som ikke er Katte men Bjørne (i Skalda ⁴) betyder Ordet „fress“ begge disse Dyr). Det er vistnok smukkere at Kjærligheden betvinger og styrer den storartede vilde Kæmpenatur, end at den, selv beherskende, drages af den lave smaalige Begjærlighed. — Og nu tusind Levvel og gode Ønsker for Dem og alle Deres i det nye Aar og de kjærligste Hilsener fra Lucie og Deres hjerteligst hengivne

B. S. Ingemann.

8.

Hauch til Ingemann.

Kiel d. 19de Marts 1847.

Min ædle, inderlig elskede Ven!

Der er nu gaaet en meget lang Tid hen siden jeg modtog Deres sidste mig saa kiære Brev, som jeg rigtignok burde have besvaret tidligere. Jeg har gjort Bekiendtskab med mange brave, dygtige og i deres respective Retninger meget begavede Mænd her, men en Natur som Deres har jeg ikke fundet og finder den vel aldrig, ligesaa lidet som jeg finder Nogen, der kan erstatte mig det frie, kiække, uhildede Væsen, som jeg bestandig maatte beundre hos min fortræffelige Ven Lütken. Disse Savn forvinder jeg aldrig hvormeget godt jeg end har fundet her, og det er endnu ikke saa lidt. Nu da det er lykkedes mig at knytte et Forhold til Studenterne, der ikke synes at ville briste, synes mig, at den Stilling, jeg her indtager, er ganske smuk. Det synes mig en smuk Opgave, saameget des smukkere jo mere isoleret jeg endnu staaer, midt i Krigen at kæmpe for den tilkommende Fred, der maa og skal komme; naar alle „die Wirren der Zeit“, alle Øieblikkets forvirrende Stridigheder ere udfegtede, da ligger dog en tilkommende høiere Fred bagved alt dette, en Fred, der grunder sig paa, at vi ere af samme Stamme fra først af som den germaniske Nation, at vi have den samme Alvor dybt i Siælen, den samme dybe nordiske Natur, samt beslægtede Erindringer fra Nationernes Barndom. Alt dette knytter os dog til hinanden ved Baand, som ingen Misforstaaelse kan ganske sønder-

rive¹⁾. At virke nu, saavidt mine svage Kræfter tillade det, for denne bedre, retfærdigere, af Øieblikket mindre fanget Tid, der ikke vildledes af Partiernes vilde Skrig, ikke lukker Øiet for det Skiønne og Gode, fordi det kommer fra den Side, der nu bedækkes af Fordommenes Slør, det betragter jeg som en smuk Op-gave, og om jeg ogsaa kun er i Stand til at udsaae enkelte Frøkorn, saa kan dog Vorherre give sin Velsignelse dertil, saa de maaskee engang bære Frugt. Jeg har idag sluttet mine Forelæsninger, hvis jeg tør kalde et Foredrag saaledes, hvori jeg ikke var ene talende, men hvori mine Tilhørere ogsaa havde Ret til at føre Ordet af og til, og hvis jeg kan stole paa den hiertelige Afsked, de toge med mig — og det mener jeg, at jeg kan, thi redelig og uforbeholden synes i det mindste Folkecharacteren her at være — saa har jeg Haab om ikke at have tabt min Tid og bortkastet mit Ord. Det er dog lykkedes mig at vække Interessen hos Enkelte for vor Literatur, og jeg maa nu overlade den høiere Magt Omsorgen for, at denne Interesse ikke igien skal udslukkes. I det mindste har jeg ikke havt tvungne Tilhørere, saaledes som jeg havde dem i Sorø, og Forsømmelser kienkte mine Tilhørere ikke til, de kom alle paa det bestemte Klokkeslet, og næsten aldrig var der Nogen, der udeblev. Uagtet nu de fleste af mine Tilhørere, der i øvrigt alle vare Theologer (ikke en Jurist eller Mediciner befandt sig imellem dem) have endt deres Studier ved Universitetet og drage bort, saa er dog bleven mig meldt, at der ere flere, der ville høre mig i Sommersemesteret, saa jeg ikke behøver at frygte for at komme til at feriere. At det nu saaledes virkelig er lykkedes mig at tiltrække Tilhørere, det har ogsaa givet mig et Slags Aplomb og en fastere Stilling blandt mine Colleger, der havde anseet det for en Umulighed, at sligt kunde skee.

Af de offentlige Blade seer jeg, at Stemningen mod Sorø-Academie i det mindste tildeels er forandret, og at det finder ivrige Forsvarere; det er mig kiært, thi rimeligviis vil man da ikke vove at nedlægge det. Netop som et Tilflugtssted for begavede og talentfulde Mænd kunde Sorø faae en stor Betydning, og mig synes, at den allerede har havt den, men saa maatte man consequent slaae en Streg over alle Planer, hvorved Academiets Lærere skulde blive Tienere for et lavere eller et blot practisk Øiemed. Hjorts²⁾ Stykke om Sorø har jeg ikke læst, jeg gad dog nok seet, hvad der staaer deri. Han har vist taget alle sine Kræfter sammen, thi han kæmper jo pro aris et focus. Med mig var det en anden Sag, jeg har aldrig

paa den Maade anseet mig for bunden til Sorø. Den ivrige Molbech sagde mig rigtignok engang i et Selskab kort før min Afreise fra Khavn, at jeg ikke burde have flyet fra det Sted jeg stod paa, men at jeg som en ret Soldat havde burdet hæve Fanen dobbelt høit i Veiret, naar de andre flygtede. Men ikke blot for Sorø, men for Fædrelandet i det Hele, for den nordiske Aand ønskede jeg at kæmpe (ligesom De selv gjør), og *den* flyer ikke af Kampen, der netop søger hen til de Steder, hvor den raser allerstærkest. Kan jeg slaae mig igiennem her i Kiel, kan jeg atter vække den videnskabelige Tradition om Nordens herlige Literatur, der her var aldeles udslukt, da der i over 10 Aar ingen Forelæsning i denne Henseende er bleven holdt, saa haaber jeg, at mine Landsmænd, forudsat at de ikke ere blevene døde og blinde af Partisyge og Had til Tydskland, ikke ville ansee mig for en Deserteur, men tværtimod for en ærlig Stridsmand, der dog heller ikke er bange for at see Faren under Øine, naar det gjelder Danmarks Hæder og Anseelse. Vi ere dog alle meer og mindre, har jeg etsteds læst, at ansee som Missionairer, hver har sin Mission at udføre, derfor ere vi vel nødt til at spredes over Landene, og hver maa da lytte til det Kald, der taler i hans eget Bryst, og dernæst gaae den Vei, der er ham anviist, uden at agte paa den forvirrede Støi, der klinger paa Siderne af Veien.

Med min Familie staaer det nu godt. Den lille Alfred udvikler sig paa en forbausende Maade, han er mageløs frisk og blomstrende, alt Spor af den forrige Sygdom er forsvundet. Han bliver ogsaa bestandig smukkere, saa det synes os, som han er den smukkeste af vore Børn. Han har gule og krøllede Haar og det nydeligste Ansigt, man kan see. Dertil er han saa klog og attraperer Alt saa forunderlig, at han hver Dag forbauser os. Han forstaaer hvert Ord vi siger, og har tusinde Ord til Rede for at udtrykke sine Tanker, uden at vi mange Gange veed, hvor han har hørt dem. Med Adam gaaer det ligeledes fortræffeligt, han er alle sine Læreres Yndling og har vakt et Slags Opsigt i Kiel; han har i eet væk den Ære at samle alle sine Klassekammeraters Øvelsesopgaver (exercitia og Aufsätze) ind, hvilket kun anbetroes den, hvis Opgave var den bedste forrige Gang. Han taler nu Tydsk som en Indfødt og skriver det ligesaa godt; men naar han taler Tydsk, har han ganske den brede holsteenske Accent; naar han taler Dansk, har han en ganske anden Stemme. Med vor ældste Søn synes det og at gaae godt, og han synes at være kommen derhen, hvor han

hørte hiemme. Tusinde Hilsener til Prof. Lütken, Rothe, til Palud. Müller og andre Venner. Estrups Dødsfald smertede mig meget at erfare. Lev vel, min ædle høitस्कattede og inderlig elskede Ven. Tusinde Hilsener fra os alle til Dem og Deres fortræffelige Kone.

Deres inderlig hengivne

J. C. Hauch.

9.

Ingemann til Hauch.

Sorøe d. 26. April 1847.

Inderlig kjære, høitagtete Ven!

Jeg har opsat at takke Dem for Deres sidste kjærlige og høist kjærkomne Brev for om muligt, efter vor sædvanlige Kjøbenhavns-Reise¹⁾ ved Paasketiden, at kunne meddele Dem noget Nyt om Sorøe²⁾ og vore Udsigter. Resolutionen, som De vel har læst i Bladene navnl. i Nr. 13 af Ny Collegial Tidende — satte mig paa Sorøes Vegne i et temmelig sort Humeur. Directionen syntes mig at have vundet en afgjørende Seier ved Skolens Udvidelse og totale Adskillelse fra Høiskolen; — og den nye „Real-Høiskole“, hvis Tilværelse, med Planen til dens Organisation, er lagt i den Haand, der af et urokkeligt Princip vil have Academiet reduceret til en lærd Skole *alene*, — have vi naturligvis intet Haab om. Efter 2 Aars Forløb er nu det gamle academiske Maskineri her heelt udløbet — og skeer der ikke forinden noget aldeles Uventet, bliver det til Ingenting med Real-Høiskolen. — Kongen har imidlertid *villet* og tilsigtet en Udvidelse af det Gamle og et nyt blomstrende Liv hernede. Er det ogsaa Vorherres Villie, kommer det jo vistnok; men nogle Mirakler maa der til. Idetmindste 50 Aar maatte Tiden skrues frem, naar en Real-Høiskole i Sorøe skulde faae Frequents. Selv naar Stedet ved Jernbanen kun faaer 2 nuværende Miils Afstand fra Kjøbenhavn, er Veien for lang til derfra at faae daglige Høiskole-Gjester, og saalænge Trangen til dagligt Brød er saa uendeligt større end til almindelig Dannelse i vor afsides Krog — bliver selv den bedste aabnede Leilighed kun et ubenyttet Tilbud. — Dog hvad der seer meest taaget ud, kan blive lyst engang, om end ikke vore Øine skal see det. — At ville være Medvirker for

noget Godt og Skjønt, er saa tillokkende, at man forledes til at mistvivle om dets Mulighed, fordi den maaskee kun ligger paa den anden Side af vort Jordliv.

Sorøe Academie som høiere Lærestalt staaer saaledes nu som en Taagemasse, der enten skjuler en tom Plads eller en ny paa Fremtiden bygget national Høiskole. Hvorvidt det igrunder op-hævede Academies Docenter kunne eller ville virke for det ny Ubestemte, vil vistnok blive et Spørgsmaal. Wegener vil helst bort, Rothe er ubestemt. Hjort bliver nok urokkelig og Lytken, som Invalid, maa vel ogsaa om muligt blive. Bornemans³⁾ Stilling er personlig mest uvis. Faget falder maaskee bort. Jeg bliver her sagtens, i en eller anden Stilling; saalænge jeg troer at kunne udrette Noget, troer jeg ikke jeg har Ret til at vige, naar jeg ikke, som De, har Leilighed og føler Kald til en videnskabelig fædrelandsk Mission andensteds.

Det glæder mig ret, at De føler Dem mere og mere tilfreds i Deres Stilling, og at det allerede er lykkedes Dem at vække Deeltagelse for den nordiske Litteratur blandt vore germaniske Halvbrødre. Paa en national Gjæringstid, som den nærværende, maa den Sympathie, De kan vække for den nordiske Aand, fornemmelig tilskrives Deres Personlighed og den Begeistring for det Sande og Store, som De uden alle indskrænkende Hensyn, bringer med Dem allevegne og som vist altid vil finde Gjenklang, hvor der blot er nogen sammen Følelse med Aand og Liv tilstede. Kun den Overbeviisning, at Deres Liv i Kiel er lykkeligt for Dem og Deres og heldbringende for den aandelige Forsoning mellem de beslægtede Nationaliteter, kan forlige os med, hvad vi og Sorøe (*overstreget:* for) bestandig her savner i Dem og Deres os saa inderlig kjære Familie. De gode Tidender om Dem alle har ret glædet os. (Jeg udstrøget et „for“ af et uvilkaarligt Haab om, at vi maaskee endnu engang paa vore gamle Dage kunde samles i Sorøe. Om et Par Aar, naar den gamle Historie her er ude, bliver jeg 60 Aar, hvis jeg lever; vi ere nok omtrent jævnaldrende. Skulde vi engang begge blive trætte af det Nærværende — kunde maaskee det Tilkommende rykke os udvortes nærmere — hvo veed?)

I Kjøbenhavn saa jeg *Øhlenschläger*. Han var rolig, mild og venlig. I Anledning af Rygtet⁴⁾ om hans Forlovelse med en ung Pige yttrede han, at han vel meget godt kunde gifte sig engang endnu i hans Alder; men saa levede man neppe saa længe! — Hvad synes Dem om hans Amlet⁵⁾? Den er jo udkommet, siden vi saaes.

Der er unægtelig Liv — den har rigtigere opfattet Norden og Sagatiden — men den kan dog umuligt saaledes aandelig fylde som gamle Williams Hamlet. —

Grundtvig ældes stærkt; men er endnu fuld af Aand og Liv — han haaber trofast en ny „Gylden-Alder“ for Norden — ogsaa specielt for Sorøe — hans „danske Høiskole i Soer“ vilde han allerede troe grundlagt — hvis ikke Ideen for Tiden var lagt i Modstandernes Hænder, — hvor den tager sig ud som Ingenting. —

Heiberg saae jeg kun et Glimt af paa Gaden. Man tillægger hans Moder Forfatterskabet af den lille Comoedie „Walgerda“⁶⁾ — som Nogle har villet tillægge *Dem*. Jeg saae Stykket — det er alt for blot negativt, og De vilde ikke have skrevet en Satire paa alle de politiske Partier uden at en passelig poetisk Begeistring et eller andet Sted vilde have skaffet sig Luft og forligt os med den ellers blot indifferente Spot. —

Andersen læste os et nyt Eventyr „Skyggen“⁷⁾, som jeg fandt sindrigt, træffende og humoristisk; i et andet ubetydeligt Eventyr⁸⁾ har han skildret Sorøe, som en død Mudderpøl — det blev jeg vred paa ham for. — Nu tusind Levvel! De hjerteligste Hilsener til Dem og alle Deres fra min Lucie og Deres inderlig hengivne Ven.

B. S. Ingemann.

10.

Hauch til Ingemann.

Kiel, d. 4de Juli 1847.

Kjære Ven!

Her gaar Alt ved det Gamle. Saalænge der ingen Stænderforsamling er, er der heller ingen Urolighed. Alle de Fordringer, der her gjøres til mig fra Studenterne, er, at jeg skal holde et Slags æsthetisk Foredrag for dem, og da nu dette mest stemmer med min Tilbøielighed, saa kan jeg i denne Henseende ikke andet end være tilfreds med min Stilling. Mine Tilhøreres Antal er ikke stort: jeg har kun fem og kan maaskee vente et Par til; imidlertid har de fleste andre endnu færre, kun to eller tre eller idetmindste ikke stort flere end jeg, thi om Sommeren gaae Studenterne paa Reiser og høre ingen Collegier. Alle mine Tilhørere ere theologiske Studenter; jeg har hidtil ingen andre havt, thi baade Jurister og

Medicinere indskrænke sig her alene til deres Fag og høre intet Andet. Flere af mine Collegaer have i denne Sommer ingen Forelæsning kunnet bringe istand og læse slet ikke. Skulde det engang hænde mig, som let kan skee i disse Tider, saa vil jeg ikke lade mig voxte graae Haar derover, da jeg, naar jeg forresten ingen Bebrejdelser kan gjøre mig selv i denne Henseende, jo derved faaer et Otium, som jeg med Hensyn til min poetiske Produktivitet maa betragte som en Lykke. Min nordiske Mythologie kommer vel ud om et Par Maaneder; jeg har havt sex Ark der af til Gjennemsyn, thi fra Leipzig til Kiel gaaer nu Posten i 1½ Dag, fra Berlin i en eneste. Desværre faaer jeg slet ingen Friexemplarer, saa jeg ingen kan sende mine Venner. Jeg har en nordisk Saga¹⁾ under Arbejde, som jeg ikke videre vil tale om, før den bliver færdig; jeg haaber, den skal blive temmelig original; den skal gaae den gamle Fremstillingsmaade saa nær som muligt, dog skal ikke den moderne Romantik udelukkes, thi ellers vilde det blive en blot Efterligning. Den gamle strenge Form hvori Iiskrystallerne saaledes skjule den indvortes Varme, at denne kun bliver synlig i Handling næsten aldrig i Ord, ja neppe engang i et sagte Suk, vil jeg ikke fremstille; en mildere Aand, der kæmper mod den gamle Trods og tilsluttede Kraft og stille baner sig Vei, den er det min Hensigt at fremstille, og det kan jeg saameget desbedre, da mit Sujet egentlig er en Kamp mellem Christendom og Hedenskab.

Jeg havde ikke troet, at jeg skulde have følt en saa stærk Hjemvee med Hensyn til Sorø, som jeg virkelig gjør, og hvergang jeg modtager et Brev fra Dem, saa forøges denne Hjemvee. Jeg vilde være ubillig, hvis jeg sagde, jeg her har havt Grund til at klage, og om jeg skulde bestemme mig om igjen, saa maatte og burde jeg vælge den Virksomhed, der er bleven mig her tildeel, thi Enhver maa og skal jo følge sit indre Kald, og i høiere Forstand ere vi alle Missionairer. Men ikke destomindre kunne vi dog længes efter det fredelige Hjem, hvorfra vi droge bort, og det have vi jo vel ogsaa Lov til. De stille Drømme i Sorø, i Haven, ved Søen, paa de stille Spadserengange, og hine Samtaler med beslægtede Aander og Naturer, hvorved Aanden blev mere frisk og Hjertet slog varmere, og man blev mere sikker med Hensyn til sit inderste Liv, dem har jeg ikke her desværre, dem faaer jeg aldrig saaledes igjen. Man kan neppe føle Hjemvee efter de store Byer, det er de afsides, hemmelige, stille Steder, der tiltale Sjælen mest. Det Allerbedste, det Inderste i os er ikke skabt for det udadgaaende Liv,

for den store Vrimmel; og naar jeg tænker paa enkelte af mine Venner, paa Lütken, paa Dem og Fru Ingemann, dem faaer jeg aldrig erstattet og vil ikke engang have det; thi af vore Venner skulle vi ingen Dobbeltexemplarer have, og Gud være lovet, de existere da heller ikke. En slig fredelig, skjøn Tilværelse som Deres, hvori Livet selv vorder ligesaa klart som Søen ved Deres Bolig i dens bedste Øieblikke, hvori den jordiske Drøm allerede paa denne Side Graven afspeiler det himmelske Liv i sig, den gjenfinder jeg ikke engang hos de Bedste her, det forstaaer sig. Kun naar jeg er alene, da kommer Erindringen og den høiere Fred ogsaa over mig, og Gud være lovet, det synes mig, som den tiltager, jo ældre jeg selv bliver; den er mig ogsaa Borgen for, at vort Venskab ikke var stiftet for denne Jord alene. De og Lütken, hvor forskjellige de end Begge ere, og jeg tør vel lægge til Paludan-Müller, ere Venner, hvis Lige jeg ikke tør vente at finde noget andet Sted paa Jorden. Men jeg vil ikke nægte det, foruden Menneskene er der endnu et andet hemmeligt Liv i hine Egne, hvor jeg i saa lang Tid har levet, digtet og drømt, det er ligesom jeg der havde sluttet et Forbund med Vand, Luft og Træer og med de Genier, der bevogte dem, og med de henfarne Aander, der tidligere have levet og virket paa hine Steder. Alt dette savner jeg, og dertil mit lille Huus og min lille Have, hvor jeg selv havde plantet hvert Træ, hver Blomst og hver Rosenbusk. Er det ikke ligesom Naturen selv kunde lære os at kjende og gjengive os noget af den Kjærlighed, vi skjænke den? —

Desværre, det er en sørgelig Bestemmelse, der er taget med Sorø. De har Ret deri, naar De siger, at Sorøs Fremtid staaer som et stort Taagebillede; om Billedet skjuler en Grav eller en Vugge, det kan man endnu neppe see, men dog er Tvivlen desværre større end Haabet. Jeg har med Interesse læst baade, hvad Hiort, Lütken og Molbech²⁾ i Anledning af Akademiets Stilling have skrevet, Ingen af dem kan glæde sig ved Forandringen. Jeg har alt længe tilgivet Molbech alle hans Recensentsynder, men havde jeg ikke gjort det før, saa vilde jeg gjøre det nu, da han saa tappert har fægtet for denne sin Fødebys Stiftelse. — Tør jeg bede Dem hilse alle Venner i Sorø.

Deres uforanderlig trofaste

C. Hauch.

Hauch til Ingemann.

Kiel den 2den Aug. 1847.

Høi- og Velb. Hrr. Etatsraad Ingemann!

Min høitagede og inderlig skattede Ven!

Jeg har med Villie i nogen Tid udsat at skrive, for at Brevet kunde komme om mueligt til den Fest¹⁾, som De vel nu har helligholdt i Sorø, og der for alle dem, som Deres Muse har vundet, og som Deres ædle personlige Charakteer har fængslet, maa være saa kjær og betydningsfuld. Imidlertid Gud skienke Dem og den ædle Fru Ingemann endnu mange glade og fredelige Dage efter denne Fest, hvori de endnu her paa Jorden maa see den Sæd opvoxne og trives, som De har saaet! Gud lade Dem endnu i mange Aar nyde den inderlige Tilfredshed og Fred, som et ædelt og betydningsfuldt Liv, der har virket i en saa stor og udvidet Kreds som Deres, nødvendig maa have til Følge! Mig synes, at jeg dog ogsaa hørte med til den Kreds, som i den sidste Tid har omgivet Dem, og jeg veed intet Sted, hvor jeg hellere vilde have været paa Jorden, men naar man har en saa stor Familie som jeg, saa fæster man Rod ligesom en Træstamme, man hører tildeels Jordbunden til, hvori man er hensat, og man kan ikke saa let som en slig ugift Digterfugl som Andersen f. Ex. fare Verden rundt. Dog har jeg den Plan i dette Efteraar at gjøre en Udflugt paa faa Dage til Berlin for at see Tieck²⁾ engang endnu paa denne Jord. Gjør jeg det ikke snart, saa henter vel Døden ham, og jeg faaer ham ikke at see før paa den anden Side. — Til Berlin koster en Reise ikke halvt saameget som til Kiøbenhavn, den er giort paa een Dag. Mig synes, at jeg ikke har nogen Ro paa mig, før det er skeet; jeg har nylig igjen faaet en varm Hilsen fra ham, der har opfrisket alle gamle Minder. Han har havt en saa stor Indflydelse paa mit Liv, han er ogsaa en af de faa store Aander, der aldrig er bleven sit herlige Kald utro, der til enhver Tid er hvad han er, han er ikke i den ene Time en Digter, men i den anden en Prosaiker, mod hans klare Blik og hans dybe Natur har Tiden forgieves kæmpet, den har aldrig kunnet gjøre ham tvivlsom eller forvirre ham med Hensyn til den Vei han havde at gaae. Jeg veed faa paa Jorden, til hvem en stærkere Sympathie drager mig, faa om hvem jeg vissere veed, at jeg med ham har sluttet et Forbund, der skal vare længere end det jordiske Liv rækker. Jeg venter mig stor Glæde af dette

Giensyn, og uagtet Skuffelse tidt er vor jordiske Lod, saa frygter jeg den ikke her, lige saalidet som jeg kunde frygte den, naar det engang skulde falde i min Lod ogsaa at samles med Dem igien.

Det gaar mig bestandig ganske godt i Kiel; jeg lever i øvrigt nu meget ensommere end i Begyndelsen; men det er min egen Skyld, og det takker jeg Gud for, thi ellers fik jeg intet udrettet. Nu er endelig min Mythologie bleven færdig, men Friexemplarer har jeg forgieves ventet paa; jeg faar mueligvis ikke meer end et eller to. — Jeg er nu kommen saavidt i Islandsk, at jeg neppe kan hielpe mig selv videre. Hvad der staaer i Biörn Haldorsens Lexicon³⁾ og lidt mere endnu veed jeg, og videre kan jeg for Tiden ikke komme, og dog ere der endnu mange dunkle Gaader at løse. Nu har jeg ogsaa snart læst de fleste islandske Skrifter (med Undtagelse af de juridiske), som findes paa Bibliotheket her. Jeg læste nylig en fransk Bog, (hvo skulde troe det!) der med Grundighed afhandler tre Digte af den ældre Edda. Bogen heder: poèmes islandais par Bergmann⁴⁾. Den afhandler Völuspá, Lokasenna og Vafthrudnismál. Forf. har gode Indsigter i Sproget. Han har omsat Versene i Völuspá, og som mig synes ofte med Held. Hans dybe Agtelse for dette Digt indtog mig strax for ham. Han har den forunderlige Mening, at Sæmundsedda (Samlingen nemlig, ikke hvert enkelt Digt) er yngre end Snorreedda, og at altsaa den yngre, som Samlingen betragtet, er ældst. Men heraf kommer der dog kun lidet ud, naar det dog er notorisk og let at bevise, at hvert enkelt af Digtene i Sæmundsedda er langt ældre end Alt, hvad Snorre eller de andre Forfattere af den yngre Edda have at berette. Han sætter ogsaa Völuspá som det ældste af alle vore Digte, men mener dog at det i sin nærværende Form er skreven paa Island, hvilket han blandt andet slutter deraf, at Loke er fængslet under Hveralundi 3: under de varme Kilders Lund; men Tanken om slige varme Kilder, siger han, kunde først opstaae paa Island. At Muspels Sønner komme over Havet, som Vala siger, anseer han ligeledes for en islandsk Forestilling. Han troer Digtet skrevet i Harald Haarfagers Tid, da Nordmændene først nedsatte sig paa Øen. Hvordan det saa er, saa henpeges dog vel heri til langt ældre Myther. — Interessant er det at see den Vigtighed, som disse Myther lidt efter lidt vinde i Udlandet. Jeg er overbeviist om, at de nordiske Myther og Sange skulle vandre Verden rundt, og at det Liv, der udgik derfra, skal anden Gang i aandelig Henseende erobre Verden, ligesom deres Forfædre erobrede den legemligt; thi Alt hvad der foregaaer i Lege-

mets Verden af Betydning henpeger som en Præfiguration paa noget Dybere, der sildigere skal udvikle sig i Aandens Rige.

Jeg holder nu et aldeles æsthetisk Foredrag for mine Studenter, med hvem jeg har stor Grund til at være fornøjet. Skulde det imidlertid skee, som jeg ikke kan negte mig Muligheden af, at jeg i et halvt Aar engang ingen Tilhørere fik, saa vilde jeg ikke tabe Modet derover, men ansee det som en Opfordring til desto ivrigere at sysle med almindelige literaire Arbeider.

Min Kone med de to mindste Børn er taget paa Landet, det vil sige, hun boer i et lille Huus paa den anden Side af Bugten, hvor hun er fri for Dampskibsqualmen og Jernbanerøgen og al den Larm og Støi, der følger med Livet i Kiel, der giennemskiæres af den nordeuropæiske Landevei; hun lever da ligesaa stille som i Sorø og indaander den friskeste og reneste Luft; og dog har hun tillige det rige Billede af Havnen og af udseilende og indseilende Skibe samt af Kiel selv i Baggrunden. Bade kan hun desuden hver Dag og har kun to Skridt til Badehuset. Dette bekommer især vor Alfred ganske fortræffelig, og han tegner nu til at ville blive næsten ligesaa kraftig som Adam. Det er en vigtig Ting for ham at vinde saameget Legeme tilbage, at det kan tiene som Baglast eller snarere som Anker heneden, saa at ikke Siælen strax skal betragte sit jordiske Livs Forbindelse dermed som en Mesalliance og flyve bort som til et andet Land, thi dette syntes den i lang Tid at have havt stor Lyst til.

For et Par Dage siden blev vor lille Pige døbt, hun hedder Ottilie Margrethe. Dr. Harms⁵⁾ holdt en smuk og hiertelig Tale over Daaben. Jo mere den personlige Følelse hos ham træder frem, des herligere virker han. Han har et Udseende som en gammel Patriarch, jeg maatte ved at høre ham sande Novalis's⁶⁾ og Steffens's⁷⁾ Ord, at en Præst egentlig bør være en gammel Mand, hvis eget Liv er afsluttet, og der nu med Fred kan skue tilbage, og paa den tilbagelagte Bane samt i en rig Skat af Erfaringer finde, hvad han behøver til de Andres Trøst og Veiledning, der endnu befinde sig midt i Livets Strøm. Naar han derimod blot kæmper for en almindelig Tanke, eller endog for den religiøse Tro og det religiøse Liv i sin Almindelighed, da er han mig ikke saaledes med. Han polemiserer da som oftest mod dem, der ogsaa søge Gud i Videnskaben eller i Naturen eller i Hedningernes Historie; han er meget vred paa dem, der glæde sig ved Pindsesten i de grønne Skove, thi der er ikke Gud, mener han, men kun i Kirken i de christelige

Forsamlinger og i den hellige Skrift. Derfor bliver hans Christendom et meget trangt Pandser, og det sande Kiendetegn paa det Guddommelige, at alt Herligt og Stort deri ikke blot har sin Plads, men sit sande Hiem, sit Udspring og sin Ende, bliver af ham ingenlunde fremhævet, snarere bestridt. Men saasnart hans Hierte, hans personlige Følelse kommer i Bevægelse, da kan han tale opløftende skiønt, og selv naar han taler mere almindeligt, kommer dog ogsaa tidt genialske Glimt frem. Saaledes sagde han for nogle Søndage siden: Naar blot Diævelen kunde komme ud af sin Egoisme, da var der vel Haab om, at heller ikke han var evig fortabt, men det kan han aldrig. — Lidelsen er den Baglast, uden hvilken Skibet ikke kan faae sin rette Stadighed, sagde han i Søndags, og sikkert fortsætte sin Gang mod Salighedens Havn; først hedder det: jeg maa lide, paa det andet Stadium: jeg kan lide, jeg kan holde det ud, paa det tredie Stadium: selv i den Lidelse, som Gud skikker, ligger Glæden skiult, jeg lider derfor med Glæde, hvad Gud tilskikker o. s. v.

Efter de Naadestegn, som Kongen uddelte ved den sidste Trækning, skulde man troe, at Sorø ingenlunde var bleven glemt af ham. Men med ydre Naadestegn, hvor vel de end ere fortiente, er ikke Sagen afgjort. Det glæder mig især, at Dr. Wendelboe er bleven Ridder, thi om ham veed jeg, at det virkelig glæder ham. Dog kommer det noget seent, thi nu kan Ordenen vel ikke bruges til andet end til at lægges paa hans Kiste.

Tusinde Hilsener baade fra min Kone og mig til Fru Ingemann. Min Kone hilser ogsaa Dem selv venligst, det var det sidste Ord hun sagde, da hun hørte, jeg vilde skrive Dem til. Mange Hilsener ogsaa til alle vore soranske Venner.

Deres inderlig og trofast hengivne

J. C. Hauch.

P. S. Tør jeg bede om at sende indlagte Brev til Prof. Lütken.

12.

Hauch til Ingemann.

[Kjøbenhavn, 30 August 1847.]

Kiæreste Prof. Ingemann!

I dette Øieblik befinder jeg mig i Kjøbenhavn paa Reisen til Stokholm og Upsala, hvortil Kongen har tilstaaet mig en lille Reiseunderstøttelse. Paa Hiemveien bliver det mig maaskee muligt

at besøge Dem og Sorø paa et Par Dage, hvortil jeg usigelig glæder mig. Men nu maa jeg benytte Tiden for at gaae mod Norden. Vil De ikke sende mig et Par Linier som Recommendationsskrivelser til Atterbom¹⁾ og Beskow²⁾. Jeg bliver i Khavn til Onsdag Middag eller Aften. Jeg beder at adressere Deres Skrivelse til Generalmajor Guldberg³⁾ N. 4 paa Gammeltorv, da komme de sikkert i mine Hænder. — Hermed sender jeg Dem min nordiske Mythelære paa Tydsk. Jeg har ellers ingen Exemplarer og kan ikke engang give den til Oehlenschläger, men De maatte og skulde have et Exemplar. Den er endnu ikke udkommen i Tydskland; jeg beder ikke til Kjunker Oehlenschläger at omtale, at De har Bogen fra mig, thi ellers vil hans Fader blive altfor misfornøiet med mig. — I min hele Reiseplan er der Intet, der glæder mig meer, end at jeg skal see Sorø igien. I største Hast⁴⁾.

Deres trofaste og Dem inderlig elskende

J. C. Hauch.

P. S. Hils Fru Ingemann og Prof. Lütken o. s. v. tusinde Gange.

13.

Hauch til Ingemann.

Kiel, den 6te Novbr. 1847.

Min ædle Ven!

Jeg kan ikke sige Dem, hvormeget det gik mig til Hierte, at jeg ikke, som jeg havde bestemt, kom til Sorø og fik Dem at see. Men naar jeg, som jeg ogsaa ønskede, skulde til Berlin, hvor jeg vilde hen for endnu engang at see Tieck, saa kunde jeg ikke opsætte min Reise¹⁾, thi Dampskibet til Stettin afgaaer kun eengang om Ugen, og jeg skulde være hjemme til midt i October med Hensyn til mine Forelæsninger. Min Reise til Sverrig var i mange Henseender meget interessant. Noget af det Bedste, der mødte mig, var Beskows og Atterboms Bekiendtskab, fra hvilke jeg har de varmeste Hilsener til Dem. Beskow, eller rettere hans Frue, sender Dem medfølgende Digte, der ere skrevne af en af Sverrigs berømteste Mænd til Deres Sølvbryllup. —

Stockholm er en prægtig By. Den stiger som et forunderligt Feeeventyr, som et glimrende Meteor, som et af Fata Morganas Trylleslotte, op af Bølgerne midt imellem hundrede Øer, hvor Urskovene endnu voxe, og hvor man skulde troe sig langt borte fra al Civili-

sation. Den er, seet fra Diurgaarden eller fra den søndre Forstad (Telegraphen paa Södermalm) henrivende deilig, og hverken Venedig eller Neapel kan lignedes med den. Jeg besøgte ogsaa Upsala og tilbragte et Par Aftener med Atterbom, der er en ægte Digter, og hvis Philosophi ikke har slaaet hans Poesi ihjel, men snarere givet den et dybere Liv og et inderligere Hierteslag. Han er endnu en af de faa Stjerner, der ere tilbage fra en mere poetisk Tid, som vor Ungdom har været Vidne til. Saamange andre Stjerner, der funkede dengang, ere nu slukte, og see vi hen til Tydskland, som dengang var Poesiens Midtpunkt, saa kan man næsten frygte for et ægyptisk Mørke, eller idetmindste for en Nat, der ikke oplyses af Stjerner, men af vilde, kun i Øieblikket flammende, men snart udgaaende Meteoror, der blot blænde og forvirre Synet, fordi de saa hurtig fortrænge hverandre. —

Atterboms Samtaler vare mig til stor Glæde, thi Alt kom fra det indre Dyb, og Intet var blot glindsende Overflade. — Paa Reisen til Stockholm havde jeg adskillige Fataliteter, der dog i Erindringen ere ganske moersomme at gienkalde sig. Da jeg kom til Götheborg, var det umuligt at faae Plads paa Dampskibet før om otte Dage, sagde man. Jeg traf derfor Aftale med Capitainen, at jeg vilde betale for første Plads imod at tage tiltakke med enhver Plads, jeg kunde faae; jeg kom da med ham som Supernumerarius. Om Dagen gik det som oftest meget godt, jeg saae strax den første Dag det prægtige Trollhättavandfald, der styrter ned i tre skummende Vandmasser o. s. v.; men om Natten var det slemt nok. Jeg maatte ligge i den saakaldte Salon, der var omtrent sex Alen i Quadrat, og hvori to og tyve Mennesker skulde sove. Enhver Læge vilde have sagt, at intet Menneske kunde leve i den Atmosfære meer end høist ti Minutter; jeg raadede ogsaa til, at Een af os skulde blive paa Dækket, for at skrive de andres Gravskrift og melde deres Død i Aviserne. Over mit Hoved svævede to Køier saaledes, at jeg ikke kunde reise mig blot et Quarteer fra mit Leie uden at støde derimod. Den ene svingede som et Damoklessværd over min Næse. Nu kan man vel være bange for at miste Næsen (thi dette vilde være skeet mig, hvis en eneste af de fine Snore havde svigtet), selv naar man ikke frygter for at miste Livet. Thi Livet kan man miste uden Skam, men hvorledes kan man leve med Ære uden Næse? Da nu tillige Luften var saaledes, at jeg tydelig kunde gjøre mig Begreb om Negerens Tilstand paa et Slaveskib, saa fattede jeg endelig den Beslutning at klæde mig paa og gaae op paa Dækket; men her var igien

Kulden saa giennemtrængende, at jeg neppe kunde holde det ud. Dog tilsidst kom Morgenen og endte mine Lidelser; nu seilede vi over den maiestætiske Wennern, hvor tusinde skovbeklædte Øer ilede os forbi, og hvor den høie, prægtige, lysgrønne Kinnakulla²⁾ dannede den bestandige Baggrund. Tilsidst blev jeg dog søvniq og gik ind i Capitainens Kahyt for at hvile mig. Men neppe havde jeg ligget der en halv Time, før jeg hørte en pludselig Lyd, som om Skibet løb over Stene, og saaledes var det ogsaa, vi stode pludselig paa Grund. Der kom en stor Skræk over Passagererne, især over Damerne. Lodsén havde sovet, hed det, og været altfor sikker i sin Sag. I Førstningen troede vi snart at komme løs igien, men det gik ikke saa let; thi uagtet Dampskibet lod sine Hiul arbeide af alle Kræfter, og uagtet en stor Lodsbaad bugserede os, saa rørte Skibet sig ikke af Stedet. Nu tog ogsaa Vinden til og blev tilsidst en Storm. Vi skiød det ene Nødskud efter det andet, men ingen Baad kom, thi Bølgerne gik altfor vildt. Endelig kom en lille Baad, men denne gik som en Nøddeskal paa Bølgerne, og det varede ikke længe, saa var den fuld af Vand, og Mandskabet maatte redde sig paa den større Baad. En Mand forsvandt, vi saae kun hans Hat over Bølgerne, og Alle betragtede hverandre forskrækkede, thi Ingen tvivlede om, at han var druknet; alligevel kom han op igien og blev reddet paa den anden Baad. Denne vilde nu seile bort, thi Lodsén sagde, at om Natten vilde den ikke kunne holde Vandet ude, men blive sønderslaet. Imidlertid holdt Capitainen den med Magt tilbage. Nu blev en Deel af Tøiet ført over i den store Baad, for at lette Skibet, men det nyttede intet. Først om Eftermiddagen henad Mørkningen kom en anden meget stor Baad. Paa den skulde Passagererne nu sættes iland. Flere fandt imidlertid, at det var sikkrere at blive paa Skibet. Jeg var blandt dem, der gik iland. Der var et heelt Skuespillerselskab med (Directeuren hed Torslow³⁾) og var en af Sverrigs meest udmærkede Skuespillere, hørte jeg siden i Stockholm). Der var ogsaa en tydsk Assessor fra Celle i Baaden; han brød sig ikke det mindste om Uveiret og var overordentlig lystig. Han havde taget Punsch med, og midt i Stormen, der bestandig tiltog, vilde han traktere os Alle. Da han ogsaa bød Madame Torslow af sine Gaver, blev hun ganske rasende og begyndte at skielde og sagde, at han skulde holde inde med sine Drillerier nu, da Døden svævede os over Hovedet. Men han, som ikke forstod et Ord af hvad hun sagde, blev ved at tilbyde hende sin Punsch. Da blev hun næsten som en Furie og sagde, at han, hvis de kom til Land, kunde

faae et heelt Anker Brændeviin, og da kunde han drikke sig saa fuld som et Sviin, men nu skulde han lade hende i Ro. Over denne Uhøflighed blev igien hendes Mand vred, og nu begyndte der et forfærdeligt Skænderi imellem de to Ægtefolk, saa baade Storm og Bølger overdøvedes. Tilsidst i Mulm og Mørke kom vi til Land og fandt et maadeligt Herberg, hvor alle Herrerne maatte ligge paa Straae i et stort Værelse, Damerne fik et andet Værelse med et Par Senge. Jeg, som ikke vidste, hvad Selskab vi befandt os i, havde faaet en stor Skræk for Tyve, hvoraf man sagde mig, at hele Sverrig vrimlede, og da jeg om Natten følte mine Sidemænds Hænder nær ved mig, saa var jeg kun sysselsat med at føle, om jeg endnu havde mine Bancosedler. Om Morgenen stode vi endelig op efter atter at have havt en slet Nat. Men nu fik Damerne fat paa en lille Katteskilling; derover glemte de al deres Sorg, og der blev stor Lystighed imellem dem. Det var et letsindigt Folkefærd, det mærkede man vel. Vi tænkte imidlertid alt paa at gaa over Land til Stockholm. Det hele mindede om et Eventyr, der kunde passe i Vilhelm Meister; der var ogsaa en Mignon iblandt os, en nydelig fiorten-aars Pige med lange, gule Haar og en stor udslagen Straahat paa Hovedet og med en egen phantastisk Dragt. Hun var en Datter af Skuespiller Torslow⁴), og uagtet hun kun saae ud halv som en Jomfru og halv som et Barn, havde hun alt spillet i flere Roller. Tilsidst kom den glædelige Efterretning, at Skibet var blevet flot; det havde kun mistet noget af Kiølen, men kunde dog uden Reparation reise videre. Uveiret og Storm havde været vor Lykke, thi herved var Vandet i Wennern steget ti Fod, og paa samme Tid havde Stormen revet Skibet løs, medens Bølgerne løftede det iveiret. Saaledes kom det ud af en Fordybning mellem to skiulte Skiær, hvorimellem det var indeklemt. Operationen var dog ei gaaet af uden voldsomme Stød, og de, der var blevne paa Skibet, forsikrede, at det havde været, som om Skibet skulde splittes i to Stykker. Nu blev Veiret deiligt, vi seilede over Wettern og Viken og flere deilige Biergsøer, hvor Luften var himmelsk reen, og Egnen saa romantisk og vild, som man kunde ønske sig. Men ingen Fuglestemmer hørte vi som i Danmark. Overalt Klipper, Søer, fyr- og granklædte Øer, der afveklede med Birkeskove. —

Nu bleve Alle veltilmode. Et Pianoforte blev sat paa Dækket. Musikdirecteuren ved Truppen blev sat høit i Luften paa en Stol, der understøttedes af to Mænd, og nu blev der spillet og sunget de

deiligste Sange midt paa de stille Biergsøer og mellem de vilde Klipper og Urskove. De svenske Folkesange ere ganske fortryllende, især naar man saaledes hører dem imellem Klipperne. Bellmanns Sange kom og for en Dag. Jeg mærkede nu, at det var godmodige Mennesker, jeg var imellem, og at jeg havde havt stor Uret i at mistroe dem. Vi bleve snart alle gode Venner. Men om Natten var det igjen slemt; engang kom jeg endnu iland*), men da maatte jeg ligge hos en Ligkistemager, som den Døde i Kisten, paa lutter Høvlspaan; det var imidlertid et blødt Leie. —

Dog, det vilde blive for vidtløftigt at fortælle her alle lystige og ulystige Eventyr paa denne Reise; det maa være nok at sige, at vi endelig paa den siette Dags Morgen Kl. 10 kom til det prægtige Stockholm.

Om mit Liv i Stockholm⁵⁾ en anden Gang; her vil jeg endnu kun tale et Par Ord om Tieck. Han boer nu paa denne Aarstid i Potsdam, ellers i Berlin, thi han følger bestandig med Kongen. Den første Dag reiste jeg forgieves og forfeilede ham. Men han skrev strax samme Aften et Brev til Fru Steffens⁶⁾ og indbød mig til næste Dag, men dette Brev traf mig ikke hiemme, da jeg den hele Dag var ude med Naturforskeren Lichtenstein⁷⁾. Først den tredie Dag kom jeg da til Tieck. Udvortes er han endnu mere sammenbøiet end før, men naar han sidder, er det det samme aandfulde, herlige Ansigt. Jeg kan vel sige, at det var som to Venner, der efter mange Aar træffe hinanden igjen. Han er ganske i aandelig Henseende ligesom før, ligesaa streng i sine Domme. Andersen havde sagt mig, at han nu lod Alt giælde; men Gud være lovet, det er langt fra. Det var en prægtig Dag, jeg tilbragte hos ham, og jeg vil bestandig erindre den. Han anbefalede mig meget varmt til sin Broder Fr. Tieck⁸⁾, der den næste Dag viste mig den prægtige

*) Af et næsten enslydende Brev til Hjemmet supplerer jeg: „thi Dampskibet gik saa langsomt igiennem Sluserne, at det godt lod sig gjøre. Vi vandrede nu igiennem de deiligste Egne. — Jeg saae en af de store Jernfabrikker eller Brug, som de her kalde dem. Det var et uhyre Værk med tusinde bestandig rullende Hiul, der tilhørte Maskiner, hvorunder Jernet blev valset, hamret og paa mange Maader bearbejdet og tilskaaret. Der blev gjort Kanoner, der skulde afgaae lige til Sardinien. Paa samme Tid giordes ogsaa Knive og Saxe og de fineste Sager. Over halvtredsindstyve Smedde saae vi ved deres Esser ved Siden af hverandre i en uhyre Bygning. Ilden blussede op af halvtredsindstyve Esser, det saae ud, som vi var i Plutos Værksteder. Siden saae vi Faldet af Motalastrømmen, der, skiøndt i langt mindre Stil, dog forekom mig ligesaa herlig som Troldhætten.“ —

Antiksamling og Billedgalleriet. Dagen efter reiste jeg bort. Tusinde Hilsener til Fru Ingemann og alle Venner i Sorø.

Deres tro
C. Hauch.

14.

Hauch til Ingemann.

Kiel den 7de Febr. 1848.

Høivelbaarne Herr Etatsraad Ingemann,
Ridder af Dbr. og Nordstjerneordenen.

Min høitskattede og inderlig elskede Ven! Det er en stor Skam, at jeg nu først takker Dem for Deres smukke Eventyr¹⁾, som jeg og min hele Familie have læst med største Interesse. De fortryllede Fingre, hvis Begyndelse De i min Nærværelse fortalte til Jeannine Stampe²⁾, da vi vare samlede i Thorvaldsens Arbeidsværelse, synes mig især fortræffelig og er vist et yndigt Eventyr. Den lille Pige gjør strax i Begyndelsen, da hun kommer løbende i sin Fortvivlelse et saa levende Indtryk, at jeg neppe har læst noget Bedre af det Slags. Heelt igjennem er det Hele saa nydeligt udviklet, at jeg maa ansee det for en af de bedste Fortællinger i vort Sprog. Havde jeg skullet behandle dette Sujet, saa havde jeg været strengere og ladet Dæmonerne ganske tage deres Gave tilbage, saa at hun var bleven, hvad hun var i Begyndelsen, kun mere udviklet, saa at Aanden endnu stærkere havde lyst igjennem og udslettet samt overvundet Indtrykket af den ydre tilfældige Uskønhed; men Enhver maa gaae *sin* Vei, og Fortællingen er meget skjønn alligevel. Ligesaa høit sætter jeg Linnedsamlersken. Ironien over Menneskets tilsyneladende Fremgang her i Livet, der i Sidstningen kommer frem, og den Maade, hvorpaa Sjælen kan tages fangen i Timeligheden er ganske fortræffelig fremstillede. Familiesynet er ogsaa en meget dybsindig anlagt Fortælling og saaledes flere. For mig var det en stor Forfriskning at faae denne poetiske Luftning fra Hjemmet, thi her lever jeg aldeles omgivet af materielle Interesser, Poesien er her en udenlandsk Fugl. Det er i øvrigt en forunderlig Modsætning, der tidt møder os, naar vi blive ældre, og som jeg især her føler meget stærkt: Jo stillere det vorder i vort eget Indre, jo dybere de jordiske Interesser synke for Tilnærmelsen af den høiere Verden, i hvilken vi snart skal indgaae des uroligere bliver det i Udenverdenen, desmere støier og stormer det omkring os.

Jeg lever saaledes, hvad mit egentlige Væsen angaaer, som en Eremit. Udvortes derimod kommer jeg meget stærkere end før i Berøring med, hvad der egentlig er min Natur fremmed, og jeg kan ikke ganske vise det politiske Element fra mig, saaledes som jeg kunde i Sorø; det strømmer om mig ligesom Vandet om den Svømmende, og uagtet jeg tidt ønsker mig tilbage i den lettere Luft, hvor jeg vilde aande friere, saa maa jeg dog, saa snart jeg aabner Munden, sluge en god Deel politisk Søj eller Brakvand; dog tænker jeg ikke at jeg skal sluge saameget, at jeg drukner deri. — Fremfor alt andet har vor Konges Død³⁾ rystet mig, ikke blot fordi jeg personlig havde al Grund til at være ham hengiven og taknemmelig, men især fordi han endnu var en fast Støtte i den vilde Strøm, fordi hans hele aandelige Væsen og høie Dannelse gav ham en imponerende Holdning imod alle de statsopløsende Bevægelser, som jeg her ikke kan undgaae tidt at være Vidne til.

I Førstningen lod det, som om Udsigten til en Constitution vilde berolige Gemytterne; men det varede ikke længe, saa begyndte Gjøringen dobbelt stærkt igjen. Prindsen af Augustenborg har været i Kiel, hvilket aldrig er et godt Tegn; han gik i spraglede Klæder, aldeles uden Sørgedragt, her omkring paa Gaderne; hans Nærværelse er i øvrigt aldrig noget godt Tegn. Store Forsamlinger holdes, om hvis Tendents jeg tildeels er uvidende; men saameget kan jeg dog nok sige, at vore Landsmænd ville faae en haard Kamp at gennemgaae, naar Stænderne samles i Kjøbenhavn; rimeligviis ville Slesvig-Holstenerne da træde dem i Møde med saadanne Fordringer og med en saa fast og forvoven Holdning, at det er godt, om de ere vel beredte derpaa⁴⁾. Hvad vi for Resten kunne have forud for dem, at organisere sig til en politisk Modstand og at gennemfægte deres Planer med Haardnakkethed og som et sluttet parlamentarisk Corps, forstaae de vist langt bedre end vi. Overhovedet maa Danmark tilbyde dem, hvad det vil, det hjælper ikke, thi de ville løs, de ville bort fra os, for at forene sig med et frit, stort og eenigt Tydskland, som rigtignok endnu ligger i Utopien, men som dog er stærkt nok for som et Magnetbjerg at drage alle de jernpandsrede slesvig-holsteenske Kæmper til sig. — Det er i det mindste den Idee, der leder det egentlige Bevægelsesparti, skjøndt der vel endnu er adskillige sindige Mænd (ja maaskee særdeles mange), der ikke ønsker Adskillelsen.

Men i hiint Parti findes netop de største Talenter. Faae disse fuldkommen Overhaand, da vil man maaskee ikke engang modtage

den tilbudte Constitution; men jeg haaber dog, at der endnu er saamange sindige Folk tilbage, at slige Extremere ville blive hindrede. Det er ogsaa vist, at Landboerne ikke ere saa exalterede, og at de nødig offre den materielle Velstand, de under det danske Scepter have naaet, for en imaginair Fordeel, om hvilken de intet Begreb have. Altsaa er det egentlig kun et Par hundrede Mennesker, der ville skilles fra Danmark; men det er den meest energiske Deel, og tillige den meest talentfulde, og det har jo til alle Tider været et lille Antal, der har frembragt alle Omvexlinger; Mængden saae enten rolig til, eller lod sig lede af hine som et blindt Redskab.

Jeg har bedet Prof. Wegener om en Oplysning med Hensyn til Skotlands tidligere Historie, som han uden Tvivl paa min Anmodning vil meddele Dem; jeg beder Dem da ved Leilighed, naar De engang skriver mig til, at sende mig den. Jeg er nu sysselsat med et Arbeide, hvortil jeg behøver den. Dette Arbeide trøster mig og bidrager til at give mig en indvortes stille Modvægt mod al den Larm, der omgiver mig. Jeg vil imidlertid ikke nu videre tale derom; naar det bliver udgivet, skal jeg strax sende det til Dem.

Midt i denne urolige Tid fortsætter jeg dog ganske stille min begyndte Virksomhed, og bestandig finder jeg dog nogle faa, der ville høre mig; saaledes har der nu igjen en Deel mældt sig, der ville høre Foredrag over den danske Literatur til næste Sommer. Dette er mig saameget kjærere, da man spaaede mig, at jeg nu ingen Tilhørere meer vilde faae, eftersom Studenterne nu ikke troede at min Attest hjalp dem mere med Hensyn til Ansættelsen i Nordslesvig, da alle Kald her besættes med danske Præster.

Nu hører jeg netop, at det moderate Parti skal være nærved at faae Overhaand over de Ultratyske, saa at Constitutionen vorder antaget, og ingen Protest kommer derimod.

Tusinde Hilsener fremfor alt til Fru Ingemann, ligeledes til Rothe, Lütken etc.; til den sidste skal jeg snart skrive. Min Kone hilser tusinde Gange.

Deres inderlig og trofast hengivne

J. C. Hauch.

Hauch til Ingemann.

(Dette Brev er skrevet fra Frederiksberg, kort efter at Hauch i 1848 var flygtet fra Kiel) ¹⁾.

Kjære Ven!

Jeg havde visselig besvaret Deres venlige Brev ²⁾ tidligere, hvis min egen Stemning ikke havde været mere nedtrykt, end den burde være, selv for at tale med en Ven. Jeg skal ikke nægte, at jeg er meget bedrøvet, naar jeg tænker paa, hvad der har truffet og vil træffe vort stakkels Land nu, da vi alene have hele Tydsklands Magt imod os, thi Englands Forsikringer ere saa vage, at man ligesaa godt kan bygge et Luftslet af Skyer i Morgenrøden, som bygge sin Frelse paa dem. Men det er sandt, vi kunne være stolte af vort Folk. Disse stakkels Soldater, der arbeide for vore Fornødenheder i Fredstider og nu lade sig slaae ihjel for os i Krigen, hvilket Heltemod vise de ikke! Saaledes lønne de os, fordi de saa ofte ere blevne spottede af den finere Portion af Nationen. Ja visse- lig, skal Danmark frelles, saa skal Frelsen komme fra vore Bønder. Gud holde sin Haand over dem og over os Alle! Der skal jo være skeet Underværker af Tapperhed. Og nu alle de Rædselsscener, der følge med en Retirade. Hunger og Nød, og hvad værre er: mangfoldige Saarede paa Valpladsen skulle have strakt Hænderne i Fortvivelse mod dem, der droge bort, og bedet dem tage dem med sig, men de kunde ikke og maatte overlade dem i Marodeurers Hænder, der vel dræbte dem og klædte dem ganske nøgne af. Gud skjænke os dog snart Fred! Men det bliver der ikke saa let noget af, thi lige saa tappre som vore Tropper ere, lige saa raadløse eller utilforladelige synes vore Diplomater at være. Alt, hvad man snakker os for om Hjælp, beroer paa Opdigtelse og Rygtesmedes Hypotheser. Jeg har med Glæde læst en Krigssang af Dem ³⁾; jeg sender Dem ogsaa een ⁴⁾, som jeg i dette Øieblik har digtet. Jeg misunder Lütken, at han har sin Søn i Felten, thi i denne Tid maa Enhver offre det Kostbareste, han eier. Min Søn er desværre hos en Forpagter ved Eckernförde; det var umuligt at faae ham med. Jeg reiste selv med Hekla i yderste Øieblik; jeg har betalt for ham, og han maa blive hos Forpagteren. Min øvrige Familie er saa vel, som man under slige Omstændigheder og i slige urolige Tider kan være. Vor Fremtid er kun lidet sikkert; thi jeg har ingen Gage,

kun et lille Forskud af Finantserne; men hvo er sikker i disse Tider. Vi ere dog meget lykkeligere end Andre. Vore Landsmænd have taget os saavel under Armene, at vi maae være dem yderst taknemmelige derfor. Vi boe paa Frederiksberg i nogle Værelser, som Enkedronningen⁶⁾ har tilstaaet os. Desuden have vi faaet Tilbud om Værelser i Byen paa to Steder. Blandt andre har Overpræsident Lange⁶⁾, som jeg før ikke har kjendt, tilbudt mig en heel Etage i sit Huus, hvilket jeg forsaavidt vil benytte, at jeg tager et Par Aftrædelsværelser i Kjøbenhavn i hans Bolig.

Vi toge bort fra Kiel, fordi det var en hellig Pligt at gaae derhen, hvor vi henhøre, ikke af nogen Angst for Kielerne, thi dertil var der ingen Grund. Men heller maa man gaae tilgrunde med sit Fædreland, end leve aldrig saa godt paa andre Steder; forresten troer jeg, man lever slet nok i Kiel paa denne Tid; og selv om jeg ellers havde kunnet være bekjendt at blive der, saa vilde dog alle de Rygter, man der maa døie, og den hele skjæve Stilling giort mig mit Ophold til et Helvede. Mit seneste Ophold der var ikke behageligt, jeg kunde ikke dølge for dem, at hvad de saa troede at have at beklage sig over, saa var dog Oprettelsen af den provisoriske Regjering og Rendsborgs svigefulde Overgivelse⁷⁾ et fuldkomment Forræderi, som de aldrig kunde forsvare. Dog viste de mig personlig bestandig megen Godhed, og jeg vil bestandig bevare i kjær Erindring flere af de Mænd, jeg der har kjendt; men at vende tilbage dertil synes mig aldeles umuligt. Hvorledes skulde jeg kunne leve der, hvor Alt aander Had mod mit Fædreland, som vi andre i Ulykken have lært dobbelt at elske! Ethvert Forsøg paa at forsone Gemytterne vil, hvad Ende saa det Hele tager, vist i de første ti Aar være umuligt. Vi have gjensidig faaet Evne til at gjøre hinanden megen stor Skade, og det synes, at vi paa begge Sider ærlig ville benytte den. Jeg er vis paa, at ikke to Gadedrenge nu i Kiel lege sammen, uden at Danmark er med i Legen for at forhaanes; neppe kaster Nogen en Steen, uden at han i Tankerne mener at ramme en Dansk dermed. I de uskyldige Børns Hjerter begynder man saasnart som muligt at plante Had til os, og dette Had kan man være vis paa rigelig vil voxe med Aarene.

Mig synes, at jeg nu hellere vil gaae og betle med mine Børn end leve der, hvor Danmarks Navn er anseet for en Skjændsel, hvor man kun tænker paa at dræbe, tilintetgjøre og udrydde vore Landsmænd; og dog kan jeg forudsee Muligheden af, at en Befaling fra høiere Steder kunde tvinge mig til at gaae derhen; men gjerne gjør

jeg det visselig ikke, og jeg vilde nu ansee det for en meget bitter Landflygtighed. Til Sorø vilde jeg usigelig gjerne komme, men jeg synes ikke, at jeg i denne Tid bør tillade mig mere end de høist nødvendige Udgifter, saalænge min Families Fremtid er saa uvis, som nu er Tilfældet. —

Lev vel, min ædle Ven! Tilgiv, at jeg idag ikke skriver længere, jeg er ikke meget oplagt dertil. Hils Fru Ingemann mangfoldige Gange, ligeledes Prof. Lütken, Rothe og hvem De forresten seer af gamle Bekjendte og Venner. —

Jeg boer meget nær ved Oehlenschläger; han er begejstret for den danske Sag, men Ulykkerne og Smerterne skyder han fra sig, og saaledes gjør mange Kjøbenhavnere.

Deres trofaste Ven

C. Hauch.

16.

Hauch til Ingemann.

Frederiksbergslot d. 6te Sept. 1848.

Min ædle høitskattede Ven!

Jeg længes usigelig efter at see og tale med Dem, og tidligere eller sildigere gjør jeg ogsaa visselig en Reise til Sorø. — Vi ere her meget glade over Vaabenstilstanden¹⁾). To Artikler synes mig især at være gode Forvarsler. Den ene er den Bestemmelse, hvorefter Slesvig skal regjeres af to Commissairer udvalgte af den danske Konge alene; thi derved erkjendes jo foreløbig, at Kongen har en nærmere Ret til Slesvig end til Holsteen. Den anden er Tilintetgjørelsen af alle den provisoriske Regjerings Bestemmelser. Vi have upaatvivlelig Kongen af Sverrig²⁾) meget at takke i denne Sag; han har endelig arbejdet for os; og dog jeg kan ikke negte, jeg havde ønsket noget andet. Der gives visse Momenter, hvori Historiens Genius banker paa Kongernes Døre. Forstaae de ikke Vinket, saa viger den bort, og der gaaer maaskee Aarhundreder hen, før den kommer igjen. Det havde været et begejstrende Moment, hvis Skandinaviens Sønner havde kæmpet med hinanden paa den samme Valplads; Fjenden var uden Tvivl bleven slagen, og Baandet mellem Nationerne havde været befæstet for bestandig. Der ligger en stor Kraft i hvad Franskmandene kalde un fait accompli. Da Prindsen af Noer, saa stor en Slyngel han forresten er, vilde tage Rends-

borg, saa spurgte han ikke først Hoffet i Berlin, om han maatte tage den; havde han gjort dette, vilde man maaskee have funden Sagen betænkelig, men han tog Fæstningen ligefrem. Dette fuldbragte han nu ved et nedrigt Forræderi. Men havde vi paa en ærlig Maade i en god Sag iværksat det, som han satte i Værk i en slet og paa en uærlig Maade, saa havde Sagen vel faaet et endnu bedre Udseende for os. Jeg mener, hvis Kongen af Sverrig, istedenfor ydmyg at spørge Rusland, om han maatte slaaes, kort og godt havde forenet sine Tropper med vore og slaaget til, da vilde maaskee det være bleven modtaget med stor Jubel efter Slaget, hvad i Forveien havde vakt Betæneligheder. Dog ogsaa under disse Omstændigheder ere vi, som sagt, Sverrig stor Tak skyldige. Slesvig-Holstenerne kunne nu, som det synes, ikke mere blænde Tydskland. Det har viist sig, at de ere større Helte med Tungen end med Sværdet, og Sandheden, der længe var bedækket bag de holsteenske Intriguers Slør, bryder nu bestandig stærkere frem. En af de dygtigste Slesvig-Holstenerne, en Dr. Nitsch skrev hertil, at det kunde være, „dass sie mit Schimpf und Schande aus dieser Affaire kommen würden“; dette kunde maaskee gaae i Opfyldelse. Holstenerne lade til at være meget vrede; men jeg haaber, at deres Vrede ikke vil sige saameget. Uagtet jeg har fundet mange fortræffelige Mennesker i Kiel og bestandig vil tænke paa mine Forhold der med Taknemmelighed, saa maa jeg dog tilstaae, at Kielernes politiske Færd er afskyelig. Den Tone af Sansculotisme som der hersker, er saa raa og plump, som den vel kan være. „Man troede, at vi ikke vare modne nok til Friheden,“ sagde en Kieler-Borger, „men mig synes vi ere snarere overmodne.“ Deri havde han Ret, thi det var en raaden Frihed, en Opløsning af alle Baand, et fuldkomment Anarki, hvorefter de stræbte, og saaledes gjøre de uden Tvivl endnu. I det mindste hører man atter derfra Trudslen om ei at ville underkaste sig Vaabenstilstandens Betingelser, Opmuntringer til Modstand mod den ny Regjering, der intet godt bebude.

Jeg har nu fuldenendt og renskrevet et stort Digt eller en Saga, betitlet Saga om Thorvald Vidførle³⁾. Jeg har deri søgt at fremstille hele vore Forfædres Liv og Væsen i den Tid, hvori Christendom kæmpede med Hedenskab. Jeg mener at være gaaet den gamle Tid en heel Deel nærmere end Oehenschläger i sine prosaiske Sagaer (med Undtagelse maaskee af Vaulundursaga, men mit Digt er skrevet i en anden Tone og nærmer sig langt mere til Tonen i Nialls og i Laxdælasaga); dog har jeg tillige optaget alt det af en

modernere Tid deri, hvorved jeg troede, at Indtrykket af den ældgamle Tid ikke vilde lide. Saaledes stræbte jeg at undgaae Monotonier og Efterligning. Hovedtanken er, hvorledes Christendommen langsomt forberedes i den Enkelte, stødes tilbage og atter optages, sammenknyttes med ældgamle hedenske Spaadomme, trænger fra uden mere og mere indad og endelig fra den Enkelte gaar over til flere og tilsidst til den hele Nation. Al den Overtro og Kamplyst, alle de Eventyr, som med dette Stof lod sig forbinde har jeg forbunden dermed; og hvordan saa Sagaen for Resten er, Et tør jeg vel paastaae, at den er moersommere at læse end det meste, hvad jeg hidtil har skrevet. Formen er stræng gammel, saa den, efter hvad de Enkelte sige, som jeg har forelæst den, gjør det Indtryk, som om den var skrevet for mange hundrede Aar siden. Jeg har under Udarbeidelsen af denne Saga, og allerede tidligere ved mit Studium af den islandske Literatur overbeviist mig om, at den er langt mere episk end passende for Tragoedien. Der er noget i Islændernes Væsen, der strider mod Tragoediens Natur. Hos dem er Ordet meget knapt og kort; det ere kun henkastede Vink, hvorpaa den stærke Handling umiddelbar følger. Deraf følger at den højere Pathos, de indre Følelsers Strøm, der udtale sig i Tragoedien her ikke godt kan vise sig, med mindre man vil gjøre Vold paa Tidens og Individernes Charakter. Derimod er hele deres Væsen episk; thi det Hele føres os i store stolte anskuelige Billeder for Øie. Min Saga er derfor aldeles ingen Roman eller Novelle, men i det Væsentlige et Epos, skjøndt Formen ikke er metrisk. Et saadant Værk kunde jeg kun skrive een Gang i mit Liv; den afviger fra Alt, hvad jeg hidtil har gjort. Jeg vilde ønske, jeg kunde læse den for Dem. —

Vi leve her meget stille og vente paa vor Fremtids Afgjørelse. Jeg vilde helst blive i Khavn, men der er, som det lader til, ingen Post for mig. Troer man at jeg kan gavne i Holsteen, skal jeg ikke undslaae mig for at gaa derhen, skjøndt jeg ikke gjerne gjør det.

Tusende Hilsener fra mig og alle mine baade til Dem og til Deres Frue; vi ville aldrig forglemme vort Samliv med Dem *).

Deres trofast hengivne

J. C. Hauch.

Hauch til Ingemann.

[1848 — December?]

Min inderlig elskede Ven!

Med megen Tak for det Program¹⁾, De sidst sendte mig og især for det Brev, der fulgte dermed sender jeg Dem medfølgende Bog²⁾. Den er tildeels Skyld i, at jeg ikke, som jeg havde haabet, fik besøgt Dem i Efteraaret; thi da Trykningen begyndte sildig, kunde jeg ikke, hvis den skulde blive færdig til Juul, forlade Byen, eller rettere Omegnen deraf, thi jeg lever endnu bestandig paa Frederiksbergsloet. Medfølgende Bog er tildeels et Produkt af mine Sysler som Prof. i Kiel; stort mere kom der ikke ud af hiin Reise fra Sorø til Kiel, som jeg for Resten ligesaa seent vil glemme, som Geert Westphaler glemte sin. Gud give Bogen maatte finde Deres Bifald. Efter Juul begynder jeg en Forelæsning over den ældre islandske Sagaliteratur, hvis jeg ellers kan samle nogle Tilhørere, som for Resten vel i denne politisk-krigerske Tid er noget vanskeligt. — — — — —³⁾. Her har man nu lysere Forhaabninger; Horizonten synes jo virkelig noget klarere; men Ulykken er at der i en saa urolig Tid let kan komme Skyer igjen. I Frankrig dreie Viserne sig igjen henimod Monarkiet, Gud give det maatte gaae saaledes i andre Lande med. Republikanere, Socialister, Communister har ikke gjort noget andet godt, end at de have viist deres egen Umulighed, og have tvunget alle Venner af Orden og af et regleret Statssamfund til at slutte sig nærmere sammen. Men hvortil er da alt det meget Blod udgydt! Naar man skal afgive Regnskab for hvert unyttigt Ord, man har talet, hvormeget mere for hver spildt Draabe Menneskeblod og for at have forstyrret saamange Tusinders Fred og Lykke! Hvem vilde ikke gjerne give Skatte, ja Kongekroner hen, hvis man havde dem, for nu at staae med rene Hænder; med Hænder, hvorpaa intet Blod klæber! Naar jeg tænker paa flere af de Mænd, jeg i Holsteen har kjendt og i mange Maader agtet, saa kan det løbe koldt ned ad min Ryg, thi hvilket Regnskab har de ikke at aflægge! Wegeners Bog⁴⁾ har jeg læst med overordentlig Interesse. Han har virkelig gjort sit Land en stor Tjeneste, thi vor Ret og vore Fjenders Uret er her saa soleklar, saa at alt Blendværk maa forsvinde, hvormed Advokater og Rabulister hidtil have omhyllet Sandheden. — Det andet Afsnit, hvori han viser, først hvad der [var] Frederik den Fjerdes Mening, dernæst, hvorledes

alle Stormagter har garanteret os Slesvig, og endelig hvorledes alle Agnaterne har renonceret paa deres Pretentioner, er efter mine Tanker saa indlysende som muligt. Men hvad der slaar Hovedet paa Sømmet er den Mængde Citater i tredie Afdeling, hvor Europas literaire Autoriteter i den politiske Retning, alle maae afgive Vidnesbyrd for os; og uagtet Sandheden er saa klar, vove dog vore Antagonister at paastaae, at Adskillelsen af Slesvig og Holsteen først er udsprungen i enkelte Danskes Hjerne efter Aaret 1815. — Nu Gud give Bogen maa blive læst i Udlandet, saa kan ikke Virkningen udeblive! —

Andersens Roman⁵⁾ har jeg med Interesse læst. Beskrivelsen over Halligerne [og] hele den Følelse og den Aand, der gaar igjennem Bogen er vist meget smuk; derimod har jeg nok noget at indvende med Hensyn til enkelte Characterer, f. Ex. med Hensyn til den unge Pige, der dør i første Deel og siger, naar vi vaagner op hist, da skal vi gjøre Commerce igjen og ogsaa forestiller sin Kjæreste med de Ord: „Her seer De Fyren.“ At der gives slige Characterer, det negter jeg ikke, men elskværdige ere de ikke. Den Voldsdaad, hvorved Helten i Historien fik sit italienske Udseende, forekommer mig saa rædselsfuld, at ingen Poesie kan forsones dermed; den blotte legemlige Vold er ligesaa lidt som den legemlige Pinsel en Gjenstand for Poesien. — Lev vel, elskede Ven! Tiden tillader mig vanskelig at skrive mere denne Gang, da Bøgerne i et Qvarteer skulle være indpakkede for at komme med Posten. Tusinde Hilsener fra os alle! baade til Dem og Fru Ingemann. Tør jeg bede at afgive det andet medfølgende Exemplar til Lütken.

Deres trofast hengivne

J. C. Hauch.

18.

Hauch til Ingemann.

Høivelbaarne Herr Etatsraad Ingemann.

Denne Gang sender jeg Dem kun to Linier for at takke Dem for Deres venlige Brev¹⁾ og for at sige Dem, at jeg hvis Veiret nogenledes skulde begunstige mig, virkelig tænker i Pindsedagene at gjøre Brug af Deres Indbydelse, hvorfor jeg ligeledes ret af Hjertet takker Dem. Opholdet i Sorø vil blive mig endnu mange

Gange kjærere, da jeg skal henbringe Tiden i Deres Huus og i Deres og Deres Frues Selskab. At den lille Bog²⁾, som jeg sendte Dem, har behaget Dem, er mig langt kjærere end det ephemeriske Bifald, som Publicum under Opførelsen har skjænket Stykket, hvilket Bifald jeg vel veed vil forandre sig ligesaa hurtigt som Vinden. Habent sua fata libelli³⁾, hedder det, og det er vist, at ofte kan et langt bedre Værk, hvori der findes langt mere Poesie gaae hen uændset og uskattet af Øieblikket, medens et andet af lettere Sort skydes frem, ja, ligesom en Fjeder lettest bæres op af Vinden, saa skulde man og tidt troe, at det netop ere de letteste Produkter, der holdes oppe af Mængdens Bifald, og man kunde netop af den Grund let komme til at kaste et Slags Mistanke paa enhver Production, der altfor pludselig steg i Publicums Gunst.

En tredie Deel af Bifaldet skylder jeg ogsaa denne Gang til Musikken, en anden tredie Deel til Skuespillernes gode Spil, og af den sidste Trediedeel maa der end afknappes Noget, der maa skrives paa Anonymitetens Regning, der i det mindste i de første Dage gjorde Publicum uvis med Hensyn til Forfatteren. —

Her begynde nu Mange at faae et lysere Haab i Politiken formedelst Urolighederne i Tydskland; Gud give, at dette Haab ikke, som saa mangt et andet vilde svigte os, og at vi snart maatte faae en taalelig Fred. Mange Hilsener til Deres Frue og til alle Venner i Sorø.

Deres trofast hengivne

J. C. Hauch.

Fr.berg Sl. ²¹/₆ 49.

P. S. Indlagte Billet beder jeg Dem godhedsfuldt at sende til Prof. Lütken.

19.

Hauch til Ingemann.

Den 20de Jan. 1850.

Kjæreste høitagede Ven!

Det er en utilladelig lang Tid, at jeg har ladet Deres sidste Brev¹⁾ ubesvaret, men desværre, jeg lider af en Opsættelsessyge, der ofte skiller mig ved megen Nydelse, idet den paa lang Tid sætter mig ud af Forbindelse med mine bedste Venner. Jeg har i denne Tid været stærkt optagen af *Oehlschlægers* Sygdom, der

har taget en saadan Vending, at vi hver Dag kunne vente hans Død. Jeg mener, at jeg har kunnet see Døden lure bag hans blomstrende Udseende i flere Maaneder, jeg har ogsaa nogle Gange i forrige Sommer talt til min Hustru derom; naar han gik, var han ganske bøiet til den ene Side, og uagtet han vel kunde udslynge poetiske Funker af og til, saa var han ligesom aandelig døv, Broen var afskaaren mellem ham og os, og Sjælen trak sig bestandig mere tilbage til sit inderste Kammer. Jeg venter neppe, at han kan leve længe, knap nogle Dage.

Jeg har udarbejdet et nyt Stykke: *Marsk Stig*²⁾, med hvilket jeg selv ei er utilfreds, skjøndt en Forfatter, naar han nylig har fuldendt et Arbejde, let er udsat for Illusioner og ingenlunde ganske staaer til Troende. Jeg havde allerede for flere Aar tilbage udarbejdet en Del deraf, men lagde det dengang hen, da Oehenschlæger, med hvem jeg havde talt derom, lod mig vide, at han ønskede at udarbejde samme Sujet. Da jeg imidlertid saae, at Oehenschlæger aldeles ikke havde fulgt den Vei, som Kæmpeviserne angive, og saaledes som De selv i en anden Retning har gjort³⁾, saa vaagnede nu, da jeg har Theateret i Nærheden, Lysten igjen hos mig til at behandle dette fortræffelige Emne dramatisk. Nu har jeg rigtignok haft det Uheld i den Forvirring, som min Flugt fra Kiel medførte, at tabe det gamle Manuscript, men noget deraf var dog aftrykt i Gæa⁴⁾, og det Øvrige har jeg udarbejdet efter en ny Plan. Jeg er ligesaa lidet som De selv gaaet af Veien for Kongens svære Forbrydelse; thi netop derved faaer Stig sin tragiske Værdighed og Styrke, at han paa sit Standpunkt, hildet i sin Tids Anskuelse, synes at have Ret, og dog i høiere Forstand har Uret og maa neddrage Gjengjeldelsen over sit Hoved. Ingen har bedre forstaaet dette end den gamle Kæmpevisediger selv; hos ham maae vi alle gaae i Skole, og hans romantiske Natstykke kan aldrig overgaaes.

Bredals⁵⁾ Stykke har, uagtet de skønne Enheltheder, ingen Lykke gjort; det er uden Tvivl henlagt, thi den anden Aften var der tomt Hus. Stykket lider ogsaa af en for Theateret idetmindste meget for stor Brede. Men min værste Ankepost er, at Stoffet er opfattet altfor raat; vi høre igjen den gamle, trivielle Vise om Overtros Skadelighed, som vi alt have hørt af Campe og Salzmann⁶⁾ syttenhundrede og halvfemsindstyve Gange. Der gives ingen anden poetisk Behandling af Middelalderen end den, at be-
trakte den i Glandsen af de store Ideer, der upaatvivlelig have lyst

for og ledet de Ædleste. Betragter man Ridderne som Voldsmænd og Munkene som Slyngler, da kan man vel have Ret i et enkelt Factum, men man har Uret med Hensyn til Middelalderens Grundtanke, altsaa og med Hensyn til Poesien, thi denne kan kun vise sig for det Seerblik, der har den dybe Tanke. —

Kong Knud var rimeligviis ikke en saadan Marionet, som Bredal gjør ham til, men var han det, saa duer han ikke til Helt i en Tragoedie. De veed, hvormeget jeg skatter det Poetiske hos Bredal, men en god Tilsætning af Prosa er der ogsaa hos ham.

Med Hensyn til Marsk Stig har jeg ret følt, hvor gavnligt det er, naar man vil lade sit Stykke opføre, at staae nær ved Theateret. Mangfoldige Ting, der kunne være poetiske i dem selv, gaae slet ikke paa Scenen; det forholder sig dermed som med et lyrisk Digt, der skal synges, et saadant maa være let henaandet; thi ellers kunne Tonerne ikke bære det; mange Billeder og Tanker, der i sig selv indeholde Poesi, kunne dog være for tunge for et saadant Digt. Altfor lange Replikker, altfor stor Udfoldelse af Billedsprag kan heller intet Theaterstykke bære, al Fortælling maa desuden fjernes saavidt muligt, dette følger jo allerede af Dramaets Natur i Almindelighed. Alt maa foregaae for vore Øine, Handlingen selv maa fremspringe paa Scenen, den Ene maa ligesom dreies og paavirkes af den Andens Tale, saa denne frembringer en Virkning paa hans Sjæl, hvoraf atter Handlingen fremspringer; den blotte Hændelse udenfra har i Dramaet ingen berettiget Plads o. s. v. Uagtet en historisk Tragoedie ikke kan hjælpe sig med saa faa Personer som et lille Cabinetsstykke, saa maa dog Personernes Antal i et Theaterstykke ikke være for stort; thi ellers maae altfor mange slette Skuespillere benyttes, og et Par af disse i noget større Roller ere nok for at slaae et Stykke ihjel. — Lev vel, min ædle, elskede Ven! Tusinde Hilsener til alle Venner i Sorø, især til Fru Ingemann. Til Lütken skriver jeg snart.

Deres trofaste

C. Hauch.

Den 21de Jan. Oehlenschläger er død i Gaar Aftes Kl. 11. De kan begribe hvilket voldsomt Indtryk det har gjort paa mig; jeg har kjendt, elsket og skattet ham høit, trods hans enkelte Svagheder. Han har stedse behandlet mig ikke blot venligt, men næsten faderligt, hans Død gaaer mig dybt til Hjerte, og dog, hvad skulde han her længere i denne Tid, der kun tænker paa Politik og paa at spare Penge og paa materielle Interesser! Han kan døe med Hæder og Glæde, thi han har virkelig levet⁷).

Hauch til Ingemann.

Høivelb.

Fr.berg Slot 10. April 1850.

Herr Etatsraad Ingemann.

Megen Tak for Deres sidste venlige og mig kjærkomne Brev¹⁾. Angaaende Deres Spørgsmaal om Friepladserne paa Theateret skal De faae Svar endnu i Enden af dette Brev; thi jeg sender det ikke bort, før jeg har talt med Prof. Heiberg²⁾. Iøvrigt tvivler jeg aldeles ikke paa, at Svaret vil blive, at De med fuld Ret skal besidde Deres Frieplad, ligesom De har besiddet den hidtil. Uden Hensyn til Deres øvrige Stilling i vor Literatur, saa er jo Deres Stykker saa ofte bleven spillede, at her ingen Tvivl kan være, og det maa kun være, fordi De boer længere borte fra Khavn, at Deres Billet ikke er bleven Dem tilsendt; men, som sagt, et decisivt Svar skal følge nedenfor.

Hvad Deres Indvendinger om Marsk Stig angaaer, saa forstaaer jeg meget godt, at de, naar man betragter Stykket fra den historiske Side kan opstaae; jeg mener imidlertid, at Sligt kan behandles paa forskjellige Maader og Hovedsagen er dog, at den Idee man vilde udføre, er rigtigt og grundigt gennemført, og naar det er et historisk Æmne, hvori denne Idee skal komme til Syne, da maa dette Æmne være valgt saaledes, at Ideen uden at give altfor væsentlige Anstød imod den udvortes Virkelighed deri kan komme til sin Ret. Min Hovedidee var det her at skildre Forførelsens rædselsfulde Magt; thi at den er en rædselsfuld Magt, det vil vel Ingen kunne nægte. Mit udførlige Forsvar og mine Motiver i flere Henseender vil De see af et Stykke, jeg har skrevet i Fædrelandet³⁾, hvis De vil gjøre mig den Fornøielse at læse det. Jeg har her kun at lægge til, hvad jeg der ikke vilde opholde mig med at sige, skjøndt jeg maaskee burde have gjort det: at jeg troer at have strengt Medhold i Kæmpeviserne selv, idet jeg har skildret Forholdet til Ingeborg saaledes som skeet er. Der staaer vel om Ingeborg, at Kongen anvendte Vold, men paa et andet Sted staaer der, at Kongen havde *lokket* hende, paa et tredje Sted siger Jomfruen i Skoven: „Først skal I svare til den Gjerning, at I *besov* Fru Ingeborg“. Dette er Meningen, Ordene kan jeg ikke anføre correct, da jeg i dette Øieblik ikke har Kæmpeviserne. Det temmelig stærke Ord: „*besov*“ bliver imidlertid brugt. Ingen af disse Udtryk tyde paa fuldkommen og ubetinget Anvendelse af Magten. Endelig siger Kongen selv: „Fru Ingeborgs Ja og Villie var ligesaa god som min⁴⁾.“

Hvis nu ikke Digteren har villet tilintetgjøre al Medfølelse for Kongen i hans sidste Øieblikke, hvilket han som en god Digter paa ingen Maade tør, saa mener jeg, at man vel tør slutte, at Folkesangeren i Kæmpevisen ogsaa har ladet Sagen staa svævende mellem Vold og Forførelse. Da jeg havde denne Hjemmel, saa ikke blot kunde men maatte jeg gaae denne Mellemvei i en Tragedie, hvor Kongen skulde fremstilles som en tragisk Helt, uden dette var han kun et Uhyre; jeg er fuldkommen overbeviist om, at den Tanke at gjøre Kongen skjøn og forførerisk og at begave ham med en ædel Natur fra Begyndelsen af, er en af de heldigste Tanker i hele Stykket. Uagtet at ingen Anmeldelse er falden synderlig godt ud for Stykket, saa har dog Publicum hidtil dømt anderledes; hidtil i det mindste har Stykket havt usædvanligt fuldt Huus, og fra mange Sider hører jeg, at Stykket har gjort et usædvanligt Indtryk, saa at mange efter at have seet det, ikke have kunnet sove roligt derefter, og Me Holsts⁵) Spil som Ingeborg har meget faa af dem, der ikke kom til Forestillingen med forudfattede Ideer til at see et Stykke, der skulde være en aldeles poetisk Fremstilling, kunnet see uden Taarer.

Marskens Hevn mener jeg heller ikke at være grundet paa en Vildfarelse, thi al Vold maa i visse Maader være blandet med et Slags Eftergivenhed i det mindste, ellers var den afskyelige Handling, efter de fleste Psychologers Mening, physisk aldeles umulig. Naar Kongen har lovet at vogte Fru Ingeborg som sin Søster, og vogter hende paa den Viis, saa er Marskens Hevn fuldkommen berettiget, forsaavidt som en saadan Handling kan være det. Dog jeg indseer vel, at Meningerne her bestandig ville være dealte, men for mig er det Væsentlige dog egentlig, om Tragedien gjør en tragisk Virkning og det mener jeg, den gjør, saaledes at man i vor sybaritiske Tid, der skyer enhver Tanke om en Dommedag, der venter paa Synd og Skyld, klager over, at det Hele er altfor tragisk.

Vi glæde os alle usigelig til at see Dem; jeg veed ingen af mine Venner, som jeg glæder mig mere over at see. —

11. April. Jeg har idag talt med Prof. Heiberg; der er aldeles Intet i Veien for Deres Billet; den skal blive Dem tilsendt, saasnart De kommer til Byen; eller hvis De ønsker det, kan den og blive sendt til mig, hvorefter jeg skal besørge den, hvorhen De ønsker. Mange Hilsener fra os alle til Fru Ingemann. Med inderligt og bestandigt Venskab.

Deres J. C. Hauch.

P. S. Tør jeg vel anmode Dem om at sende indlagte Brev til Prof. Lütken.

Hauch til Ingemann.

[April 1850.]

Megen Tak for Deres kjærlige og venlige Brev¹⁾; det falder af sig selv, at ingen Meningsforskjel, selv om det var i meget vigtigere Ting, kunde gjøre det mindste Skaar i mit inderlige Venskab og min Hengivenhed for Dem. Jeg tvivler heller ikke paa, at jeg her (i Marsk Stig nemlig) og i mange flere Produktioner, selv naar jeg troede at have fremstillet det Rigtige, kan have feilet; og saa maa jeg bede Dem tage det hen som en menneskelig Ufuldkommenhed; thi at jeg har stræbt bestandig at blive den indre Stemme tro og ikke har sparet hverken Eftertanke eller Møie for at gjøre Alt saa godt, som jeg kunde, det veed jeg, og dermed maa jeg i denne Ufuldkommenhedens Verden give mig tilfreds. —

Jeg glæder mig inderlig til at see Dem og Fru Ingemann. Billetten fra Heiberg følger hermed, ligeledes et Par smaa Skrifter²⁾, et til Dem og et til Lütken; de indeholde foruden Andres Arbejder en Tale og et Digt af mig over Oehlenschläger. I Talen har jeg mellem Linierne nedlagt min Protest mod enkelte Svagheder hos den store Digter, synlig for den Forstandige, umærkelig for den blinde Hob; anderledes kunde det ved denne Leilighed, hvor der ei var Sted for ligefrem dadlende Kritik ikke skee. Hvert Ord, jeg har sagt, er mit Hjertes Mening; derimod har jeg ingenlunde sagt Alt, thi at tie har man Lov til.

Tør jeg bede at hilse Prof. Lütken hjertelig og at takke ham for hans sidste Brev, som jeg med Glæde har læst. —

Vermehren³⁾ vil, efter sine Stykker paa Udstillingen, som De vil see, blive en god og grundig Maler ikke i den ideale Retning, men i den, der gjengiver det tilsyneladende Ubetydelige med saamegen Sandhed, at man seer, hvor dybt og i sit Indre Uendeligt selv en Scene af det eenfoldigste Hverdagsliv kan være. Han tegner fortræffelig, men hans Pensel er noget tør, hvilket dog nok maaskee kan give sig. Flere gode Landskaber, et fortræffeligt Stykke af Marsken vil De ogsaa finde. — Tak endelig Harder⁴⁾ for hans smukke Stykke, der er taget fra Deres Have. Hvad saa Kritikerne indvende, saa er der dog en Duft og en Fred over hans Fremstillinger, der giver dem en egen Ynde, om nu saa Træerne kunne være correctere eller ei, det maa de kunstkyndige bedømme; naar det Hele behager mig og gjør et poetisk Indtryk, saa gidder jeg

ikke pille formeget ved Enkelthederne, forstaaer det vel heller ikke. Jeg deler Tilskuerne af Malerier og Lærerne af Digte i tre Klasser: Den første og den bedste Klasse, det er de dybe Naturer, der har udviklet deres Tanke uden at tabe deres Begeistring og Ungdomsfriskhed og umiddelbare Blik; disse ere de egentlige sande Kunstdommere, der fødes en saadan i Ny og i Næ, og saa kommer det endnu an derpaa, om lykkelige Omstændigheder har tilladt ham fuldkommen at udvikle sig; slige Kunstdommere ere ligesaa sjældne som de store Genier, de findes almindeligst mellem Kunstnerne og Digterne selv; thi den der praktisk kjender til Kunsten, har vel ogsaa den bedste Dom derom. Den anden Klasse er den værste, dem have vi nok af, det er de blaserede Kunstdommere, der have bortgivet den umiddelbare Følelse og kun faaet et Slags koldt Blik for Feilene istedet; de komme aldrig paa en naturlig Vei til deres Domme, men maa reflectere dem til Alt; deres levende Øie, deres bankende Hjerter leder dem ikke, thi de har hverken Hjertet eller det friske umiddelbare Blik. Hertil høre næsten alle vore Kunstdommere ligesaa de halvstuderede Røvere, der recensere i Journaler, til de lærde og videnskabelige Kunstdommere, der aldrig kunne see Skoven for lutter Træer, aldrig det Hele for lutter Detail. Den tredje Klasse elsker jeg meget, det er dem, der uden Kunsttheori følge deres umiddelbare Følelse; naar Talen er om Poesie, saa sidde almindelig disse Kunstdommere i Galleriet, kun faa af dem sidde i Parterret; thi naar Rusaarene ere forbi, har for det meeste den falske Kritik og Lyst til at slaae om sig med vise Bemærkninger og til at synes modne og dannede Mænd ruineret de fleste. Gud velsigne de Faa, der beholde deres umiddelbare Følelse og Skjøn uden at lade sig forvirre, de ere endnu Mennesker, det var dem, som Diogenes søgte paa Torvet med sin Lygte, men han kunde ikke finde dem i Athenen; at arbeide for den bedre Deel af Galleriet eller for Almuen, og tillige for de faa Høitbegavede, hvis Dom anticiperer Fremtiden, det er hvad vi skulle stræbe efter, den derimod, der vil behage den anden Klasse, han er fortabt for Kunsten, hans Liv fortæres i unyttig Stræben.

De vil rimeligviis ikke faae Marsk Stig at see, thi den har gjort sin Kreds rundt fra den første, og mod Saisonens Ende skal der, efter Heibergs Mening, kun gives lette Stykker, ingen Tragedier, og han kan maaskee have Ret deri.

Jeg saae i Gaar Kong Renés Datter⁵⁾ for første Gang, det er et Stykke, der gjør stor Effect, men en indvortes Løgn fra først til

sidst, fuldt af affecterede Floskler; det er tilspidset for en eneste Skuespillerindes Virtuositet, Alt er kun Folie for hende, alle de andre Skuespillere staae med Hatten i Haanden og bøie Knæ for hende, eller reise de dem, saa gaae de forsigtig ligesom paa Tærne, for at man skal have den bestandige Følelse af, at hun er den Guddom, der her tilbedes; ligesom Ludvig den Fjortende sagde: l'état c'est moi, saa kan Fru Heiberg i dette Stykke sige: la comédie c'est moi; det er slige Stykker, der fordærve Theater og Literatur, de ere ganske skrevne for den anden Klasse af Kunstdommerne, som jeg ovenfor omtalte; derfor prises de ogsaa i alle Journaler fra Europas ene Ende til den anden, og alle Virtuoser, der ønske ei at gaae op i Kunstværket, men at Kunstværket skal gaae op i dem og være deres lydige og underdanige Tjener, maae elske slige Stykker. Dette skal ingenlunde være nogen Dadel over Fru Heiberg, der iøvrigt er en fortræffelig Skuespillerinde, skjøndt maaskee ogsaa noget Virtuos. Tusinde Hilsener til Fru Ingemann.

Deres trofaste J. C. Hauch.

22.

Hauch til Ingemann.

3. Aug. 1850.

Høivelbaarne Herr. Etatsraad Ingemann
R. af Dbrog og Nordstjernen og Dbr.mand
i Sorø.

Det er alt meget længe siden jeg fattede det Forsæt at skrive Dem til og jeg er meget undseelig over at det ikke er skeet før nu, saameget mere da jeg ikke, som jeg havde haabet, kom saa snart ind til Byen, at jeg kunde aflægge Dem mit Besøg i det Hotel, hvori De boede, medens De var i K.havn.

Jeg har endnu ikke læst Deres seneste Værk¹⁾, eftersom jeg selv er stærk sysselsat med at arbeide paa og omdigte et Stykke²⁾, som Gade paa denne Tid sætter i Musik, og jeg vil være aldeles fri i Aanden og uhildet af noget Andet, naar jeg skal læse Deres Bog. Om mit eget lille Arbeide forbeholder jeg mig at tale nøiere en anden Gang. Det er en Fremstilling, der tildeels slutter sig til og støtter sig paa nogle Erindringer eller om De vil Drømme fra mine Ungdoms eller snarere Barndomsaar mellem de norske Bjerge; jeg

ønsker imidlertid meget, at der ikke skal tales derom endnu. — Vi aande her ikke med den Frihed og Ro som ellers, men befinde os i et Slags Feberhede, idet vi vente Begivenhedernes Udvikling. Det er vist, at den danske Soldat har erhvervet sig en udødelig Ære, og at de Bedrifter, der ere udrettede, med Beundring ville mindes af den sildigste og fjerneste Efterslægt; men det uendelige Had, den vilde Fanatisme, hvormed vor lille Stat forfølges i Tydskland af en saa overlegen Folkemasse, kan dog give Grund til retfærdige Ængstelser, saameget mere, som den Hjelp fra Udlandet, hvorpaa de fleste af vore Landsmænd stole, dog er temmelig usikker. Rusland og England ere perfide Nationer; perfid er et Ord, som vi ikke eier i vort Sprog, thi det er noget ganske andet end Nidding; det udtrykker Troløsheden og tillige den hemmelige Glæde derover. Gervinus³⁾ og de øvrige Heidelbergske Professor[er] skulde være glade ved, hvad der er skeet, thi nu er der igjen Haab for Demokratiet, at ikke Fyrsterne kunne indsee dette, at enhver Begeistring for Rebellionen i Holsteen og Slesvig tillige er en Seier med Hensyn til de demokratiske Principer, det er sært og sælsomt nok. Det vilde Demokratie er dog en langt mere farlig Fjende for Tydskland end det lille for sin Ret saa modigt kæmpende Danmark. Det er ellers mærkværdigt, at den sydlige Deel af Slesvig (som jo selv Slesvig-Holsteneren Falck offentlig har vedgaaet), er den Afdeling deraf, som med allermeest Retsgyldighed gaaer i Arv paa Qvindelinien og efter Kongeloven; skulde nogen Tvivl kunne opstaae i denne Henseende, da maatte det være angaaende den nordlige Deel; altsaa hænger den af Tydskland allerstærkest fanatiserede Deel netop allerfastest ved Danmark, og den meest danske Deel er den, hvorom der snarest kunde opstaae Tvivl, skjøndt rigtignok ogsaa her stærke Retsgrunde taler for en vedvarende Forbindelse med Kongeriget. Heraf see vi da, hvor forkerte ja næsten umulige Forholdene vilde blive, hvis nogen Adskillelse skulde finde Sted, og at den moralsk-politiske Nødvendighed fører det med sig, at hele Slesvig bliver sammen med Kongeriget.

Jeg talte nylig med Prof. Bötticher⁴⁾ fra Upsala (en Svigersøn til Tegnér som De veed); han er nøie kjendt med General Malm-borg⁵⁾ og beslægtet med nogle af de høistcommanderende blandt de Officerer, der commanderede i Nordslesvig under Vaabenstilstanden. Han sagde mig, at Malm-borg, der nøie kjender de militaire Forhold derovre, alt tidligere havde forudsagt, at hvis ikke Tydskland stillede sig bagved Oprørerne, og Antallet saaledes blev altfor

overveiende paa Insurgenternes Side, saa maatte og vilde Danmark, efter den Aand at dømmes, der var i Tropperne, seire. Ellers skal det være ganske over al Maade, hvorledes de to Partier, især Fruentimmerne ved smaalige Ophidselser har tirret og ærgret hverandre paa de Steder, hvor den tyske og danske Befolkning omtrent er i et Slags Ligevægt. Saaledes kommer den Ene paa Comedie med holsteensk-tyske, den anden med danske Farver, hvorpaa de sidde og vende hinanden Ryggen og puffe til hinanden under Forestillingen. Naar en Dame mødte en anden, saa satte den Ene en sl. holsteensk Brystsløife i Brystet, den anden stak en lille Dannebrogspane i Veiret, som hun bar skjult i sin Sypose, osv. osv.; saaledes gik det hver Dag og Time. Men alle disse Drillerier have tilsidst ført til mangfoldiges Død og Undergang og til den uhyreste Blodsudgydelse. Vi have vel mere Ret end vore Modstandere, men be-
 tragte vi de Ophidselser, der ogsaa fra vor Side har fundet Sted, saa ville vel heller ikke vi staae rene for den høieste Domstol. Man kan paa vore Agitatorer vel anvende det Bibelsprog: Fader, forlad dem, thi de vide ikke, hvad de gjøre. — Lev vel min ædle Ven! tusinde Hilsener til den fortræffelige Fru Ingemann. Gud være lovet, at der endnu i vor Tid leve slige Aander fra Fredens Rige, der minde om en frommere Tilværelse. Deres trofaste Ven

C. Hauch.

23.

Hauch til Ingemann.

[Poststempel: Kjøbenhavn $\frac{1}{11}$ 1850.]

(Brudstykke; Begyndelsen af Brevet mangler.)

— Jeg har udkastet en større Plan¹⁾, hvorefter jeg vilde skildre Geniets Kamp og Lidelser og endelige Seier. Dog er det ingen Kunstner, jeg vil skildre; min Plan gaaer i en anden Retning, men jeg vil ikke tale derom endnu, før det Hele staaer klart for mig.

Endnu staaer det hen med min Ansættelse, og jeg veed ikke, hvordan det vil gaae; Cultus- og Finantsministeriet kunne ikke blive enige om, hvem der skal udbetale den Gage, som jeg ikke kan bortgive min Fordring paa. — Ogsaa min Kone og jeg havde en usigelig Glæde af at være sammen med Dem og Fru Ingemann hiin Aften, da De var herinde; det syntes os ligeledes, som om gamle Tider og gamle Erindringer levede op igjen. Det er kun sjældent, at man kan

være sammen med rene digteriske Naturer; det blotte Talent regner jeg endnu ikke dertil, det rækker ikke ind i Poesiens Helligdom; om Talentet i Almindelighed kan det Samme siges som om Vittigheder i Særdeleshed: Det kan være baade i Guds og i Fandens Tjeneste. Den, der er fangen i Prosa, den der er Poesiens fødte Fjende, kan ogsaa have Talent, og det et meget stort; det er netop den Slags Talenter, som Verden elsker meest; thi det viser den, at den har Ret i sine negative Bestræbelser, og at den, der stræber til Ideernes Rige, i Grunden er en Nar og en gal Mand. Til Kamp imod dette Slags Talent er især den romantiske Poesie, der ved Siden af sin høiere Herlighed, tillige svinger Satirens og Humorens Vaaben imod det Slette, fremfor al anden Poesie skabt og egnet. Derfor glæder det mig ogsaa dobbelt, at De holder saa fast paa den romantiske Verden og paa den bedre svundne poetiske Tid; til den drages ogsaa min Sjæl, og den skal lyse endnu over Jorden som en Vision fra Paradiset, naar alle de politiske Kandestøberier længst ere erkjendte i deres Afmagt og Usselhed. Alt hvad der ikke stræber ud over Jorden, det bærer Forgængelighedens Mærke paa sin Pande, og det duer ikke engang til at bringe Lykke til Jorden selv.

— Gud give os dog snart Fred eller Vaabenstilstand, thi ellers kunne vore tapre Soldater, der ikke vige for nogen anden Fjende, dog tilsidst komme til at vige for Kulden, hvilket da naturligviis Sl. Holstenerne ville regne sig til Indtægt. — Jeg har i disse Dage skrevet et Stykke, som De vel snart vil see i Fædrelandet²⁾, om det altfor store Tryk, vor Skoleunderviisning tildeels medfører. Det er muligt, at jeg derved paadrager mig en Deel Ubehageligheder, men jeg har anseet det som en Samvittighedssag at skrive det, og skal jeg lide derfor, saa faaer det skee, naar jeg blot kan bringe Vedkommende til nøiere at betænke Sagen. — Tør jeg bede Dem at sende indlagte Linier til Prof. Mundt³⁾. Det angaaer en Sag, der maaskee er vigtig for ham, og som man har bedet mig at underrette ham om. Tusinde Hilsener til Prof. Lütken, Rothe, til Hr. Harder o. s. v. Til Lütken skriver jeg snart. Deres bestandig tro og hengivne

J. C. Hauch.

P. S. Tør jeg bede Dem sætte en Oblat paa Brevet til Prof. Mundt.

Hauch til Ingemann.

Frberg Slot 18de Oct. 1851.

Høivelb.

Herr Etatsraad Ingemann

R. af Dbrog og Nordstjernen.

Jeg takker Dem, min ædle Ven, for Deres sidste Brev¹⁾, der var mig særdeles kjærkomment, og hvorpaa jeg endnu skylder Dem Svar. — Jeg haaber, De har modtaget et lille Drama²⁾ fra min Haand, hvilket i denne Tid er spillet paa vort Theater. Det er ikke stort i Omfang, som sagt, men desværre Tiderne ere saadanne i det mindste her i Kjøbenhavn, at det Alvorlige kun finder Indgang, naar det meddeles med et Slags Forsigtighed og i smaa Portioner. Hvis det er saa, at Tragedie ikke i sin Fylde og Udstrækning kan trives paa vort Theater, saa maa der dog sørges for, at det Tragiske ikke skal reent banlyses derfra, og at det i det mindste i enkelte Momenter kan gjøre sin Ret gjeldende, saa at Folket ikke ganske skal forglemme, at der gives noget her i Livet, der har en alvorlig Betydning, og som man ikke skal drive Spot med. Der bør og skal drages Omsorg for, at Ilden ikke skal udslukkes selv i den sorteste Nat, paa det at, naar Morgenrøden engang kommer, Øiet ikke skal være ganske afvant med Lyset, thi, som bekjendt kan Øiet ved længe at indsluttes i Mørket, aldeles tabe Evnen til at see. — Jeg har i dette Stykke gjort et Forsøg med paa græsk Viis kun at udtale deri Pathos, der i det bestemte Øieblik var i den Talendes Sjæl, og intet Ord mere; derved bliver Stykket mere passende for Scenen, skjøndt Læseren maaskee vel kunde ønske noget mere lyrisk Fylde. — Det er ellers smukt, at en saadan Tilnærmelse³⁾ mellem Nordens tre Folk nu har fundet Sted, at vort Fædreland udvider sig og vorder tredobbelt stort, og at den nordiske Digter nu kan hente sit Æmne ligefra Finlands Grænser til Nordkap og til Eiderens Bred, og dog være vis paa (forudsat at de andre Betingelser ere tilstede) at vække de folkelige Sympathier.

At jeg endelig er bleven ansat ved Universitetet⁴⁾, veed De da, jeg havde nok (eftersom det dog har henstaaet saa længe) ønsket en Udsættelse paa et halvt Aar endnu, thi jeg havde et vidtløftigere Arbeide for (en Roman)⁵⁾ der ganske havde optaget min Sjæl og min Virksomhed, men som jeg nu for det første maa lade ligge, skjøndt den langtfra er halvfuldendt.

Den Titel^o), jeg har faaet, kan jeg da heller ikke glæde mig stort ved; mig synes, at slige Titler hverken passe for Dem eller mig; det er snarere at ansee en juridisk end som en Digtertil; vi skulde ligesom de theologiske Professorer ikke have andre Titler end Embedstitler. — Skal man have et sligt Legetøj, da holder jeg dog mere af Ridderordener; thi skjøndt disse heller ikke have den Betydning, som de burde og kunde have, saa minde de dog om skjønnere, ædlere Tider.

Med det Politiske seer det da nok kun daarligt ud. Begeistringens Tid er forbi, og den Kamp, der nu føres, har intet Opløftende ved sig. Statsskibet vakler imellem Scylla og Charybdis, imellem de gjøende Hunde, det raa og vilde Demokratie, der vil tilintetgjøre Aandens Liv, og hvis Valgsprog det er: „Was ich fresse in meinen Bauch hinein, das ist gewiss und wahrhaftig mein“, og det hvirvlende, bestandig tilbagevendende Kredsløb, der vil begrave den dristige Seiler, længe før den naar Frihedens Land, i Reactionens dunkle Afgrunde. —

Det synes mig tidt, at De selv og jeg ogsaa, ligesom enkelte andre (f. Ex. Tieck, Atterbom o. s. v.) ikke længere har noget Hjem i denne Verden, men som vi allerede hørte til dem, der ere hiinsides; vore Interesser ere ikke Verdens Interesser, de kunne ikke begribes af den, men maa i dens Øine see ud som en sværmerisk Indbildning. — Men dog gjelder det om at være troe til Enden, og at kæmpe under Ideens Fane, saalænge vore Kræfter tillade det, og vi endnu ikke ere bortkaldte herfra. — Jeg veed ikke, hvordan det gaaer Dem, men hvad mig angaaer, saa føler jeg undertiden ligesom et Slags Livstræthed og hører en sagte Stemme hviske, at det ikke vil vare ret længe, før det jordiske Liv er forbi. — Lev vel! Hils den ædle Fru Ingemann! Hils ogsaa Lütken! Jeg skal snart skrive ham til. — Tusinde Hilsener fra os alle. — Deres bestandig tro og hengivne

C. Hauch.

25.

Ingemann til Hauch.

Kjære Ven!

Idag modtog jeg Deres nye lykkelige Digtning¹⁾ — og jeg lægger den nu fra mig i min Lucies Haand, for strax at takke Dem ret hjertelig for den ublandede Nydelse, den har ydet mig. Den smukke historiske Anecdote er blevet til et fyldigt Character-Maleri. Det til-

digtede Kjærlighedsforhold er blevet til et yndigt Motiv og har faaet en væsentlig Betydning i den dramatiske Udvikling, medens den, uden at svække Interessen for den historisk underordnede Helt i Digtningen, har fundet Midler til at give Gustav Adolphs store verdenshistoriske Skikkelse alt det Lys og Relief, man maatte ønske, hvor han fremtræder. Skulde Læseren noget Sted have ønsket nogen stærkere udtalt Pathos, maatte det vel være i Julies Afskedsscene med Seaton (2. Act 2den og 3die Scene). At De har ladet Kongens Overilelse mod Seaton foregaae bag Scenen, kunde man maaskee ansee for mindre dramatisk — men dertil har De formodentlig havt gyldig Grund baade med Hensyn paa Characterernes Værdighed, og paa en mulig Vanskelighed i paa Scenen at give en saadan Handling det Alvor og den tragiske Betydning, som her er nødvendig, medens vore Atheniensere²⁾ let vilde opfatte det comisk. Jeg glæder mig til at see Stykket til Foraaret. — Saavel dette Stykkes Modtagelse, som det Bifald, hvormed Deres „Kinnekulla-Søstre“ saaes, synes dog at vise, at den alvorlige dramatiske Digtning ikke savner Gjenlyd i Folket. Den Lattermildhed uden Gemyt, som Ludvig Heiberg angav Tonen til i vor Æra og som culminerte i „Corsaren“ — er vist ingenlunde en Grundtone i Folkecharacteren — men et Overgangsmoment, ligesom Lapsealderen i det igrunden alvorlige Menneskeliv. Naar man lever i Hovedstaden, er man maaskee ogsaa mere end andensteds fristet til at bedømme Folkets Sands for Aandens Frembringelser efter en forbigaaende Modetone og de Parti-raab, der angive den, medens Folkenaturens Dybde aabenbarer sig fra Volas³⁾ Tid til vor saavel i Poesien, som i dens Opfattelse. Rigtignok maa man undertiden give Tid en halv Snes Aar eller længer for at gjøre denne Erfaring; jeg har dog oftere gjort den, — men det er da ogsaa iaar 40 Aar siden, jeg udgav min første Bog⁴⁾. Den Livstræthed, De undertiden synes at fornemme, kjender jeg ogsaa; men den er, Gud skee Lov, forbigaaende — kun øieblikkelig Nedstemning især efter nogen aandelig Anspændelse.

Vore politiske Taager vender jeg nu saavidt muligt Øiet fra — medens jeg dog Intet kan udrette til at klare Sagen. — Lytken skal jeg hilse venligt fra med foreløbig Tak for Bogen, som jeg har bragt ham. Han politiserer ivrigt i „Kjøbenhavnsposten“ som X. A.

Lucie beder mig takke Dem hjertelig for „Æren tabt og vunden“, som hun nu ogsaa har læst med levende Interesse. Hun kan kun ikke sætte sig ind i Julies Yttring i de sidste Linier af Repliken Side 19 — 20. En virkelig Kjærlighed — siger hun — kan ikke gjøre lige-

gyldig mod Menneskeslægten. — Hvad hun holder saa meget af, er, at det Hele er saa concentreret, at Charactererne ere saa bestemt tegnede uden at der er en Streg formeget. De hjerteligste Hilsener fra hende og mig selv til Dem og alle Deres!

Sorø 26. Ocbr. 1851.

Deres hengivneste B. S. Ingemann.

26.

Hauch til Ingemann.

Høiælvb.

Herr Etatsraad og Ridder Ingemann!

18. Nov. 1852¹⁾.

[*Notits af Ingemann*: Modtaget d. 12. Decbr. 1852.]

Det er nu saalænge siden, at De hørte nogle Ord fra mig, at jeg ordentlig skammer mig over saalænge at have forsømt mine Brevskriverpligter mod En af mine allerkjæreste og høiestskattede Venner. Et Brev er imidlertid et slet Surrogat for en levende Samtale, det forholder sig dertil som Død til Liv. Gud give dog, at Jernbanen mellem Kjøbenhavn og Sorø snart kom istand, da kunde vi oftere tale mundtlig med hinanden, end vi nu tale skriftlig, da bleve vi igjen om ikke Naboer, saa dog nærved hinanden boende, ligesom i gamle Dage.

Her vækker det Wegnerske Skrift²⁾ stor Opsigt, dog i Almindelighed ikke i god Betydning, skjøndt der vel ogsaa er et Parti derfor, især mellem de forrige saakaldte Eiderdanske, der, hvis det seirede, forudseer Muligheden af en Adskillelse fra Holsteen. — Hvad mig angaaer, saa er jeg, skjøndt jeg ellers kun lidet giver mig af med politiske Ting, stærkt derimod. Vi vare dog nu saavidt, at vi kunde haabe en fredelig Udjevning af det Hele, og nu truer igjen dette Skrift med at fremkalde nye Convulsioner, der truer Riget med Adsplittelse. Det kommer jo ikke saameget an paa Opretholdelsen af en forældet Lov, som paa en sikkert Stilling og paa en fredelig Udjevning af det Hele. Her (i dette Skrift derimod) synes Landets Fred at opoffres for en Partisag, for en gammel Statsmands³⁾ Had til det nu regjerende Ministerium. Hvis de nuværende Ministerer blive styrtede, hedder det, saa vil dog ikke den gamle Stemann være Minister; thi det hindrer sig selv, da han ikke kan forlade sit

Værelse; men han vil hjælpe til at ordne et nyt Ministerium, det vil sige, han vil dog regjere, og Wegener vil da blive Geheimeraad, Storkors, maaske Cultusminister, kort hvad han vil. Man skulde dog troe, at det var Tid for den tre og firsindstyveaarige Stemann at tænke paa Andet, end paa verdslig Magt; men ulykkelig er den, som Ærgjerrighedsdjævelen ret slaaer sin Klo i, han slipper ham ikke i det mindste paa denne Side Graven. Wegener er upaatvivlelig en kundskabsrig Mand med stor Villieskraft (vel ogsaa Egoisme), men man kan dog vist sige om ham, ligesom Mystikerne sagde: Han søger kun sig selv; men vor store Opgave baade her og hisset er dog vel at søge noget andet og noget Høiere end os selv.

Jeg sender Dem hermed et lille Drama⁴⁾, der har havt en egen Skjebne. Det gjorde rigtignok ved første Forestilling en usædvanlig Lykke, men nu ligger det dog, og synes for det første ikke mere at skulle komme frem, skjøndt det annonceres fra Uge til Uge, men som det lader kun for Spøg. Me Holst, der har en Hovedrolle deri, er nemlig syg, og uagtet hun ikke selv kan spille, og hvis det er sandt, som Rygtet siger, at hun har Kighoste, neppe vil komme til at spille i flere Maaneder, saa vil hun dog ikke give Rollen fra sig.

Det er en underlig Sag med Theaterstykker, det kommer desværre ikke saameget an paa, om de indeholde Poesie, som om de ere godt arrangerede. Noget har jeg vel lært heraf, ved at see mange Skuespil; derimod mener jeg aldeles ikke at mine senere og mindre Dramaer, „Søstrene paa Kinnekullen“, „Æren tabt og vunden“ og „Tycho Brahes Ungdom“ i mindste Maade ere bedre, end mine ældre; de ere vel desværre snarere mindre gode, fordi der er en ringere Fylde af Poesie deri; men mere kunne vel neppe vore Brædder nu bære; det gaaer hermed, som med en Sang, der skal bæres af en Melodie, ikke al, selv gedigen Poesie er skikket hertil, men kun den, der er af en lettere Natur, saa den ligesom kan henaandes og henkastes paa Tonernes Bølger; en altfor stor poetisk Rigdom vilde vel snarere betyngte Sangen og hindre Indtrykket.

Da imidlertid hverken Poesien eller Digteren selv kan være tjent med bestandig at kjøre paa Jernbane, og kun have det høistnødvendige Reisetøi med, men lade sine største Rigdomme blive tilbage, saa har jeg begyndt at behandle den samme Idee (skjøndt ingenlunde det samme Æmne) der udgjør det Væsentlige i „Tycho Brahes Ungdom“, paa en grundigere Maade i en Fortælling. Men jeg skal vel tage mig i Agt for at tage en Digter til Helt, thi det er altfor ofte brugt og altfor ofte gjort til Skjul for blot subjective Følelser;

jeg har derfor valgt en genial Haandværker (hvilket jeg ikke troer at være en *contradictio in adjecto*) til Hovedperson; og jeg haaber, at det Hele nogenlunde skal lykkes; dog har jeg langt frem endnu før Enden kommer⁵⁾.

Jeg glæder mig til snart igjen at see et større Værk⁶⁾ fra Deres Haand. Vor fælles Forlægger Reitzel⁷⁾ er forresten syg. Han besvimed forgangen Dag, og har desuden Opkastelser; det er vel et Levertilfælde hvoraf han lider. Symptomerne ere de samme som i Oehenschlägers sidste Sygdom. De skal see, han lever ikke længe, jeg er overbeviist om, at han inden et Aar ligger i Graven, ja maa-skee har han kun nogle Maaneder tilbage. Skade for os, han var en retskaffen Mand, hvis Lige i hans Sphære ikke saa let vil findes igjen.

Tusinde Hilsener fra os alle til Dem og til Deres ædle, fortræffelige Hustru; ogsaa Lütken, Harder, Boiesen beder jeg at hilse.

Deres bestandig trofaste

²²/₁₂ 1852.

C. Hauch.

27.

Hauch til Ingemann.

I Poststemplet:
Kjøbenhavn ¹⁴/₆ 1853.

Høitskattede og inderlig kjære Ven.

Jeg skriver Dem i Dag kun i største Hast, deels for at takke Dem for Deres Brev¹⁾, deels for at underrette Dem om, at min Kone, jeg og et Par af vore Børn ere tilsinds i denne Ferie at foretage en Reise til Sydtyskland. Min Kone er, uagtet iøvrigt sund, temmelig nervesvag, og Lægen har længe med stor Iver søgt at bevæge hende til en saadan Reise; jeg selv kan ogsaa trænge dertil, og vi ere da omsider, efter lang Betænkning blevne enige om, at de Penge R. Fulton indbragte, skulle anvendes til en saadan Trækfuglefart mod Syden. Min næstyoungste Datter Marie og de to Smaa (Alfred og Ottilie) følge med; de andre blive, ifølge frivilligt Valg, da vi vanskelig alle kunne forlade vort Hjem tilbage her²⁾. Vi tænke, hvis vore Penge slaae til, at ville gaae over Dresden, Prag, Wien til Tyrol, hvor vi ville opholde os i nogen Tid; efter et kortere eller længere Ophold imellem Bjergene ville vi lægge Veien over Vorarlberg til Bodensøen, og derfra først med Jernbanen og

siden paa Rhinen til Kølln, og saa over Hamborg og hjem. Dette er vor Reiseplan, hvoraf der i ethvert Tilfælde maaskee maa slaaes noget af. Denne Reise vil vare til Begyndelsen af September, da mine Forelæsninger igjen skulle begynde; mine Sommerforretninger med Examina har Hr. Etatsraad Sibbern³⁾ paataget sig at besørge i min Fraværelse. Saaledes kunne vi vanskelig have den Glæde at besøge Sorø i Aar, men vel maaskee til næste Sommer.

Hvad Robert Fulton angaaer, saa er det Hele saa godt som Digt og Paafund fra Begyndelsen til Enden, og Historien har dermed kun lidt at bestille. Kun det store Factum tilligemed Aarstal og andre Talstørrelser ere hentede fra Virkelighedens Land. Ellers er det hvad den egentlige Kjerne angaaer, lutter Løgn, og det er maaskee det bedste derved, at Bogen indeholder saamegen Opdigtelse. Først efter at Fortællingen var skreven til Ende, ankom et Par Bøger om Fultons Liv⁴⁾ (Colden Life of R. Fulton, og Montgery sur la vie de R. F.) fra Amerika. Jeg rettede da det Vigtigste, hvad der kunde være urigtigt i Fultons Liv i den Side, der vendte mod Verden; det Indre, Familielivet, den egentlige Digtning lod jeg staae urørte, uden at bryde mig om, at Virkeligheden saa anderledes ud. Men uagtet jeg paa den ene Side maa indrømme, at det Meste er opdigtet, saa var det dog paa den anden Side min Hensigt, at Alt skulde være *Sandhed*, det vil sige en sand Sjæleudvikling bestemt af den ledende og herskende Grundtanke i det Hele, ligesom ogsaa af de Grundtanker, der vare det væsentlige i hver enkelt Character; og her tør jeg nok sige, at jeg ikke har sat en halv Linie til nogetsteds, som jeg ikke ansaae for nødvendig. Jeg vilde vise, hvad et slikt blot praktisk Genie kunde, og hvad det ikke kunde, hvori det kunde hjælpe Verden frem, og hvori det selv havde høiere Hjælp behov; derfor maatte Fulton være beheftet med de Svagheder og Feil, som intet Genie, men kun Religionens høiere Magt kunde befrie ham fra; dette førte igjen til Krig imod Genietilbedelse; til at vise, at Geniet i det Allererste og Væsentligste mangen Gang kan staae under den Allerenfoldigste (som til Ex. her under David Baxter), og at det, naar ikke en høiere Magt holder det oppe, er en Synder for Gud, ligesom alle Andre. Saaledes maatte der, ved Siden af Geniets Seier, vises dets Indskrænkning, dets Nederlag, dets Syndighed og Afmagt. Deraf udsprang med streng Nødvendighed de Skyggesider, som De uden Tvivl ikke kan lide. Jeg kan heller ikke lide dem, men jeg maatte fremstille dem, naar jeg ikke vilde vige tilbage for Consequentsen af min ledende Idee; thi

Poesien maa i vor fordærvede Tid faae noget Gammeltestamentarisk ved sig, den maa tidt holde Dommedag her paa Jorden, hvis den ellers virkelig skal være den høiere Sandheds Speil, og ikke dysse Sjælen i en illusorisk Slummer; derfor har jeg vovet at skildre selve Geniet i dets Syndighed, ja i dets Intethed for Gud⁵); og det Samme har jo ogsaa De gjort, kun under andre Forhold; derfor behøver jeg vel ikke videre at udvikle for Dem, hvad De alligevel forstaaer. Jeg siger ogsaa dette mere som en Hjertesudgydelse, som Noget, jeg ønskede at sige Verden, men har forglemt i min Fortale, end som Noget, der behøves at siges Dem. Men nu nok om denne Sag! Med Robert Fulton er jeg færdig, og han er langt borte fra mig, og mine Tanker har nu vendt sig andensteds hen.

Hils endelig Lütken, Harder, Rector Boyesen og mine andre Venner i Sorø, men frem for alt Fru Ingemann! Tak hende for den Interesse og Opmærksomhed, hun skjenker al Poesie, selv naar den ligger langt borte fra den Kreds, hvori hun selv helst bevæger sig. En lignende Tak maa jeg bringe Dem selv. —

Paa Fredag d. 17de d. M. reise vi, i Dag otte Dage ere vi langt borte, men Rummet er jo i vore Dage en forsvindende Størrelse, og vi komme snart igjen.

Deres trofast hengivne Ven

13. Juni 1853.

C. Hauch.

P. S. Robert Fultons Krigsmaskiner høre netop til det Historiske, som jeg ikke kunde faae bort.

28.

Hauch til Ingemann.

[Febr. 1854].

Min ædle tro Ven!

Det har længe ligget mig paa Hjerte, at jeg skulde og maatte skrive Dem til, men jeg lider rigtignok af en Opsættelsessyge i slige Ting, der fører sin naturlige Straf med sig; thi den hindrer mig tidt fra i lang Tid at høre noget fra dem, som jeg allerhelst hørte noget fra, og blandt disse hører da ogsaa fornemmelig De selv, min ædle Ven. Denne Gang er der imidlertid en Anledning til at skrive Dem til, som jeg ikke vil lade gaae forbi: jeg maa nemlig tilmelde Dem, at min Datter Elisabeth (den næstældste blandt mine Døttre)

igaar er bleven forlovet¹⁾ med en Mand, der staar i et Slags Slægt-skabsforhold²⁾ til Dem selv, nemlig med den bekjendte Theater-digter C. Hostrup. Da De kjender Hostrup og ved, hvilken for-træffelig og sikker Character han har, saa vil De ogsaa indsee, at jeg maa være meget glad over denne Forbindelse. Gud være lovet, den Berømmelse han har erhvervet, har intet ruineret hos ham, i den Henseende ligner han Dem selv, om han ogsaa forresten med Hensyn til, hvad han er kaldet til at udrette, ikke kan sammenligne sig med Dem.

Min ældste Datter Mathilde er allerede tidligere bleven forlovet med den unge Student Koch, som De veed, saaledes har vi nu to Forlovede i vort Huus. Min ældste Søn William skal giftes til Foraaret, da jeg i denne Anledning gjør en kort Tour til Sorø-egnen³⁾, saa kan det maaskee dog ogsaa lykkes mig i nogle Øie-blikke at faae Dem og Fru Ingemann at see.

Vi har gjort en smuk Tour til Tyrol i Sommer. Vi reiste paa en ganske anden Maade end alle Andre, thi vi foer igjennem Byerne, Leipzig, Dresden, Prag, Wien gjestede vi kun paa faa Dage, vort eneste Maal var saasart skee kunde at naae de tyrolske Bjerge. Andre reise for at komme ud i Verden, men vi reiste for at finde den dybeste Eensomhed og for om mueligt at see et Folk, og leve os ind i Sæder og Skikke, saaledes som de fandtes i de forsvundne Aarhundreder. Og alt dette fandt vi i rigt Maal, vi indaadede den reneste Bjergluft, der flød som Balsam igjennem Aarerne, og hvor-ved min Kone virkelig vandt den Sundhed igjen, for hvis Skyld Reisen egentlig blev foretagen; vi vandrede gjennem vidunderlige og eensomme Egne, som man ellers skulde troe i vore Dage kun hører hjemme i Digternes skjønnede Drømme, Steder, der mindede om den Sang om „Waldeinsamkeit“, der findes i Tiecks der blonde Ecbert⁴⁾. Vi fandt Mennesker med en Troskab, Fromhed, Uegen-nyttighed, som man vanskelig finder i de store Stæder; vi fandt endelig Livets Fornødenheder i en saa ringe Priis, at vi levede for mindre end Halvdelen af det, som vort Ophold hjemme koster; men det forstaaer sig, vi levede ogsaa med en Simpelhed, som i Danmark ikke kjendes; vi spiste næsten ikke Kjød, Brød og Mælk var saagodt som vor eneste Føde, idetmindste var det Tilfældet med mig. Mangen Gang gik jeg ud og hentede min Middagsmad selv: Blaa-bær nemlig, hvoraf alle Bjerge stode fulde, og som jeg spiste med lidt Mælk og Sukker. Til Gjengjeld blev jeg da ogsaa saa rask og stærk, at jeg vil have noget at tære paa i lang Tid herhjemme. Vi

saae alle Aarstider om os: nederst var det Sommer og næsten Høst, der stod Kornet guult og færdigt til at meies, høiere oppe saae vi en uendelig Riigdom af Marker paa Fjeldene, omgivet af dunkle Skove, men paa hine Marker var Kornet grønt. Høiere oppe saae vi atter Skove, der afvexlede med Sæter og grønne Græsmarker, allerhøiest havde vi Vinteren med den evige Snee. Bestandig hørte vi Lyden af den mægtige Sillerflod, der bugtede sig som en Slange i Solskinnet, og som vi kunde see fra vor Stuedør. Bekjendtskaber have vi der sluttet, der skulle vedvare ud over Tiden, det skal jeg love for. Dette Folk er trofast som deres Fjelde; har de givet deres Venskab, saa rokkes det ikke. Det kostede mange Taarer, da vi skulde reise⁵⁾. — Men jeg seer vel, at her ingen Plads meer er. Tusinde Hilsener til Fru Ingemann.

Deres trofaste

C. Hauch.

29.

Hauch til Ingemann.

9/1 54.

[Brevet har kun Postadresse. Overskrift findes ikke].

Det var mig en stor Trøst fra Deres Haand at modtage en saa fordeelagtig Dom¹⁾ om mit lille Stykke „Gjengjeldelsen“²⁾ som Publicum har optaget saa unaadigt, og som alle vore Bladrecensenter eenstemmig fordømme. At det har gjort Indtryk paa en virkelig Digternatur som Deres, er mig dog Borgen for, at jeg ikke ganske har forvildet mig fra Poesiens Rige, da jeg skrev det. Det blev imidlertid spillet meget maadeligt, Heiberg havde ogsaa forledt mig til en urigtig Rollebesætning, (som jeg siden saae), og jeg maa tilstaae at det (jeg vil haabe tildeels som en Følge heraf) ikke tog sig godt ud. Muligviis har ogsaa Publicums Antipathie mod et Æmne, hentet fra Tydskland bidraget til at forøge Misstemningen. Jeg skriver vel ikke saameget mere for Theateret, idetmindste ikke, indtil jeg troer at have et Sujet, der passer mere for vort Theater og for Publicum, og hvori der dog paa den anden Side er saamegen Poesie, at jeg ikke skal skamme mig over at have behandlet det. Det store Publicum fordrer egentlig Noget, som det ikke er saa vanskeligt at give, naar man kun vil nedværdige sig dertil. Især vil det overraskes og frapperes i hver Scene, uden at bryde sig om det Heles Sammen-

hæng, selv om Overraskelsen ligesom falder ned fra Maanen, og sønderriver det hele Digt. Naar det blot faaer noget Nyt at see, som det ikke venter, saa spørger det ikke om nogen dybere Udvikling der i Almindelighed er aldeles tabt for det. At et Digt skal være en Organisme, hvori Enden allerede ligger i Begyndelsen, skjøndt den deri kun er hemmelig tilstede, ligesom den hele Plante i sit Frø, derom har det intet Begreb. Og dog synes det mig ikke ganske uden Fortjeneste at sørge for, at ikke al Poesie forsvinder fra Theateret, at endnu nogle poetiske Gløder i det mindste kunne ulme under Asken, indtil bedre Tider komme, og indtil et stærkere poetisk Bryst kan oppuste dem i fuld Flamme. Iøvrigt er det rigtignok et bedre Publicum, som De har skrevet for i Deres sidste smukke lille Bog. Det er en Digtsamling³), som De alene kunde skrive, og som vi andre nok skulle lade være at digte Dem efter; Vingeslaget af en dyb, ædel og reen Aand, næret ved et ægte religiøst Liv, mærker man deri paa hvert Blad og hver Side.

De omtalte Psalmer⁴) kunne vist i det Hele blive, som de ere. At der kun er optaget fire Vers af Paul Gerhards Psalme: „Mod Herrens Aasyn gaaer min Vei“, er vel nødvendigt, naar den ikke skal blive for lang til at synges. Med Hensyn til det andet Vers i: „Stirrer ei i Graven ned“, ønskede jeg helst den gamle Form: „Hisset har en kjærlig Fader, mangan Bolig fjern og nær, venlig staaer hans Stjernehær, sine Børn han ei forlader“. Saaledes som det nu er redigeret, klinger det i mine Tanker noget haardt og uskjønt, da „Gud“ gjentages i to Stropher lige efter hinanden. De sidste Vers ere deels forandrede, deels udeladte, men det er vel ogsaa nødvendigt. Ved det Øvrige har jeg Intet at indvende. Men jeg vil dog heri indslutte et religiøst Digt, som jeg har skrevet, og som nok ikke findes i Samlingen. Det synes mig at være Noget af det Bedste jeg i denne Retning har skrevet; om De finder det passende til at optages eller ikke, maa naturligviis bero paa Deres eget Skjøn. Tusinde Hilsener fra os alle baade til Dem og til Fru Inge-mann! Hils ogsaa de andre faa Venner, jeg endnu har i Sorø.

Deres trofaste Dem inderligt elskende og høitskattende Ven

C. Hauch.

Hauch til Ingemann.

20/0 54.

Høivelb. Herr Etatsraad Ingemann.

R. af Dbg. og af fl. Ordener.

Jeg er i en stor Brevgjeld til Dem og føler vel i denne Henseende, hvor høit jeg trænger til Deres Overbærelse. Det er en af de mange Forbandelser, der hviler paa Livet her i Kjøbenhavn, at man for lutter smaa Forretninger, som man overlæsses med, ikke faaer gjort det Vigtigste, og at den Stilhed i det Hele mangler, som man saa haardt trænger til, naar noget Ordentligt skal lykkes. Dette gjelder da rigtignok især om større poetiske Productioner, men det kan og finde sin Anvendelse med Hensyn til andre Forsømmelser og Undladelser, som De nu har seet et Exempel paa. Jeg har i denne Tid maatte skrive en stor Afhandling til et nordisk Maanedsskrift ¹⁾, et Foretagende, hvortil jeg ogsaa har maattet laane mit Navn, skjøndt jeg spaaer det en snarlig Død; thi ved en vidtløftig Opregning af Universitetspedanterier vækker man ingen almindelig Interesse mellem Folkene, og Andet vil det i det Væsentlige ikke blive til. — Jeg har ogsaa maattet paatage mig at holde Universitetstalen til Kongens Fødselsdag. Alt Sligt tager mig en uforholdsmæssig Tid bort, thi hvor min Interesse ikke ret er med, der arbejder jeg langsomt, desuden koster det mig bestandig mere Møie, end det vel koster de fleste Andre, at forme Sligt, da jeg dog ønsker at gjøre det saa godt, jeg kan, og da mangen Gang Indholdet truer med at blive saa vidtløftigt, at det koster mig langt mere Møie at skære bort end at skrive. At arbeide med Lethed forstaaer jeg ikke, det har jeg mærket i mit hele Liv, skjøndt det Bedste, hvad jeg har frembragt, kommer som med et Slag, men dog bestandig med et saastort Følgeskab, saa det koster mig stor Møie, og jeg kan vel sige ogsaa mange Opoffrelser og Bortskærelser af det, jeg anseer for i sig selv Rigtigt, før jeg kan bringe det i den strenge Form, hvor der ikke staaer et Ord, som ikke behøves, og hvor dog Alt er tilstede, hvad der er nødvendigt. Jeg har ogsaa i denne Tid havt saamange og har endnu saamange fremmede Arbejder at see igjennem, at jeg for lutter Sysselsættelse med Andres Sager, næsten aldrig faaer et Øieblik tilovers for mine egne. — Alt dette maa tjene, vel ikke til Retfærdiggjørelse, men dog til Undskyldning for min Opsættelse i at besvare Deres Brev ²⁾. Iøv-

rigt kan jeg her sammenfatte i tre eller fire Ord, hvad jeg har at sige: Alt er godt saaledes, som De har indrettet det, jeg har Intet at lægge til, og jeg mener, at det Hele kan optages i Samlingen³⁾ saaledes, som De har foreslaaet det.

Jeg har i denne Tid havt meget at gjøre med Bredahls Digte. Liebenberg⁴⁾ har foreslaaet i det danske Samfund⁵⁾ at udgive dem, med nogle Forkortelser, og jeg skal da tilligemed et Par andre afgive Betænkning om, hvorvidt Forkortelserne ere rigtige, i det Hele ere de vist meget passende, men paa nogle Steder er efter mine Tanker noget af den malmfulde Diction taget bort, som jeg gjerne vilde frelse. Det er jo ikke ved det ydre Stof, eller ved en zirlig Form, at Bredahl udmærker sig men ved den egentlig aandelige Gehalt og Rigdom, ved det, der vilde gribe Sjælen, selv hvor alt det Techniske var forsømt, ved det, der egentlig gjør Digteren til Digter med andre Ord, eftersom det er det, som egentlig har sit Udspring i Sjælens Dybder, dette maa fremfor Alt skaanens, ikke et Jota maa her tages bort, og derfor tænker jeg da og at kæmpe efter Evne. Det er ellers et smukt Foretagende af Liebenberg, især da han vil overlade al Ære og Fortjeneste til den gamle Digter og selv træde tilbage; derfor bør dette Foretagende understøttes med Varme. Og hermed maa jeg for denne Gang tage Afsked med Dem. Gud være med Dem og Deres ædle Hustru, som han da ogsaa er, han veed nok at fæste Bo der, hvor Livets Kjerne er at finde. — Hils Lütken!

Deres trofaste Ven

C. Hauch.

31.

Ingemann til Hauch.

Sorø d. 9de Marts 1855.

Aften.

Kjære høitagede Ven!

For nogle Dage siden modtog jeg saavel Deres „Afhandlinger og æsthetiske Betragtninger“¹⁾, som Deres „Eventyr i Ørkenen“²⁾ og nu, da jeg har gjort Bekjendtskab med disse Deres sidstudgivne Værker, skal jeg ikke opsætte at gjøre Dem et lille aandeligt Besøg med Pennen og takke Dem venligst for disse nye Gaver. Afhandlingerne vare mig fordetmeste gamle kjære Bekjendter; i denne Samling slutte de sig smukt til Deres Digterværker og ere mig meget kjære.

Eventyret i Ørkenen var mig ret et yndigt Billede af det frøeiendommelige Nomadeliv — med en frisk orientalsk Colorit og en smuk Opfattelse af de ædleste og mærkeligste Charactertræk hos disse Ørkenens Børn. De har med Konst og Simplicitet vidst at benytte og forme de jevne Livsfarver til et skjønt og harmonisk Heelt, og jeg har læst dette Drama med udeelt Interesse og Nydelse. Fru Heiberg spiller vist ypperlig Zaineb. Det skulde glæde mig at faae Stykket at see.

Jeg har i denne kolde Vinter fordybet mig i Hades³⁾ og kan ikke komme ud deraf igjen. Denne vor nærmeste Evighed og dog Tid — fra den Overgang, vi staae saa nær, til den sidste Sol er udslukket, har næsten faaet meer Betydning for mig, end den halvfjerde Sneese Jordlivsaar, hvori man kan være paa Veien dertil, og hvoraf jeg kun kan have nogle faa Aar tilbage.

De veed da vel, at Atterbom⁴⁾ har havt den store Sorg at miste sin Kone ifjor. — Det er muligt, at vi faae ham her til Sjælland til Sommer. Det smukke Digt⁵⁾, De skrev over hans Lyksalighedens Ø, har oplivet ham meget, medens hans Landsmænd neppe vide at opfatte og vurdere hans Genius med noget ret Liv.

Af den mig fornylig beviste Gunst⁶⁾ formoder jeg, at Psalmebogssagen, som jeg havde endeel Arbeide med fra Juni til November, nu maa være afgjort. — Jeg længes efter Sommer og Fred i Verden; det vigtige Thronskifte⁷⁾ i Rusland giver dog nok noget Haab derom.

Den lille Krig herhjemme, som nu vel er forbi — Kirkegaards-Skandalen⁸⁾ paa Mynsters⁹⁾ Grav — har i høi Grad indigneret mig — meest for det Medhold, Frækheden og Uforsømmetheden i hint Sophisteri har fundet hos den Ungdom, for hvem det hjerteløse Gjøgleri med Sandheden synes genialt.

Jeg er endnu halvt Invalid med min Arm, men haaber dog til Foraaret at gjensee Dem og Deres og alle de gamle Venner i Hovedstaden. De hjerteligste Hilsener til Deres hele kjære Huus baade fra mig og min Lucie, som paa nogen Tandpine nær, har holdt sig ret brav i denne kolde Tid. Nu skal hun imorgen faae en mild Luftning fra Morgenlandet i Deres Eventyr. Bevar os fremdeles i venlig Erindring!

Deres inderlig hengivne

B. S. Ingemann.

Hauch til Ingemann.

25. Marts 1855.

Høivelb. Herr Etatsraad Ingemann,
 Commandeur af Dbrog., R. af Nordst. pp.

Min ædle elskede og høitskattede Ven!

Deres Brev var mig en stor Glæde; at virke paa Mænd som Dem, er det som en Digter fornemmelig bør stille sig for Øie; thi slige Røster, hvor stille de end kan klinge i Begyndelsen, og hvor meget de endog kunne synes at overdøves af Tidens Skraalere og af Døgnfluernes Surren, ere dog de, som klinge igjennem Tiderne og danne Fremtidens offentlige Stemme, og til dem maa man især tage Hensyn, hvis man vil godtgjøre Betydningen og Sandheden af den saa tidt misforstaaede Sætning: vox populi vox dei.

Jeg kan forresten ikke egentlig beklage mig over Publicum, men vel over Dagbladene, hvori mere og mere den Røst gjør sig gjeldende, der fordrer den ydre reale Virkelighed og intet mere uden at agte paa at denne indbildte Realitet, ligesom Skyen Maia¹⁾, lægger sig som et Slør over den indre dybere Realitet, der tilhører Evigheden, og udgaar fra Dybet i den menneskelige Sjæl, skjønndt den kun høres af og til i de betydeligste Øieblikke, men kun disse ere de poetiske; og at fremstille den almindelig ydre dagligdags og betydningsløse Snak som Poesie er ikke stort bedre end at blande Frørernes Qvækken og Ændernes Snaddren i Gadekjæret med Svannernes fra oven tonende Sang. Hiin Gadekjærspoesie er dog vel den, der nu mere og mere vil gjøre sig gjeldende i det mindste paa Theateret, og derfor træder jeg nu ogsaa gjerne bort; jeg havde engang den Tanke at ville holde en Funke af Poesie vedlige der i en dunkel Tid, men ogsaa denne Illusion har jeg opgivet, og skulde ikke Musens tvingende Magt uimodstaaelig drive mig, saa skriver jeg næppe stort Meer for Theateret, saameget mindre, som de bedste Skuespillere i den alvorlige Retning nu ere borte, saa næsten intet Stykke kan blive ordentlig besat. —

I de Afhandlinger, jeg har sendt Dem, vil jeg henlede Deres Opmærksomhed paa Indledningen til Forelæsninger over Njåls-saga, som jeg troer at henhøre blandt det Bedste, og som De fra tidligere Tider ikke kjender. —

Jeg begriber vel, hvad De skriver mig, om at Deres Tanker have været henvendte paa det stille Rige, der venter os. Ogsaa for mig

vinde disse Betragtninger bestandig mere og mere i Interesse, eftersom Verdens Glands forsvinder; thi selv om et berømmeligt Eftermæle og om Alt hvad der af jordiske Ting synes mere betydningsfuldt, maae vi dog sige med Salomon: „Ogsaa dette er Forfængelighed“²⁾; Intet bliver, Intet følger os, uden hvad vi have sandet i vor inderste Sjæl; Digternavn, ligesaavel som Krigerære, og som al den forgængelige Roes, Verden tildeler, kommer ikke indenfor Hades's Dørtærskel, langt mindre naae de til Himmels Porten. Jeg kan vel sige, ligesom den gamle Njáll i Njálssaga: „Jeg har i lang Tid længtes efter Ro.“ Og kun den alvorlige Pligt, der paa-ligger mig, saalænge jeg kan, at sørge for en talrig Familie, tvinger mig til at lægge Baand paa denne min Higen, og ligesom at tysse den til Ro. For mig ere de fleste Illusioner svundne, Verdens Roes synes mig næsten en Latterlighed, ligesaa forgængelig i det mindste som Blomsternes Glands og som den unge Piges Skjønhed. Af alle andre Ting her i Verden veed jeg Intet, som jeg kan sætte Priis paa, Intet, uden det, som holdes af Noget, der ligger udenfor Verden. At haabe noget af Politiken synes mig en Daarskab, ingen Statsforfatning, der grundes paa materielle Interesser, kan blive staaende, den ruller ned, ligesom Sisyphi Steen, naar man har bragt den til en vis Høide; kun naar den holdes af en Kraft fra oven, vil den blive staaende, men her er man i vor Tid kun lidt tilbøielig til at fæste den fast. Derfor ville alle Kløgtens Bestræbelser, enten de udgaae fra en Rigsdag eller andre politiske Indretninger, ogsaa være forgjeves, og vi see her en Kampplads for Øine, paa hvilken alle Helte falde seierløse. Jeg vil skrive til Dem, hvad jeg nylig skrev til Atterbom³⁾, vi To (eller Tre) tilhøre en ældre Tid, den Herlighed vi saae og virkede for, er ikke den som Tiden søger, vore Heroer, til hvis Faner vi have svoret, og med hvem vi høre sammen og skulle kæmpe den store Kamp eller have kæmpet den, tilhøre en forsvunden Tid, vi skulle nu kun lukke Døren og gaae, og dermed havde jeg Lyst at sige, hvis det ikke klang noget stolt, er Romantikens Tid, saavidt vi kunne see, for en lang Tid forbi. Men saalænge vi leve skulle vi dog protestere mod Materialismens Overherredømme, ligesom en Commandant, der forsvarer en Fæstning til det yderste, selv naar han indseer eller troer at indsee, at hans Forsvar ikke kan holde den Sag oppe, han forsvarer.

At Regjeringen har anerkjendt Deres Fortjenester med et ydre Tegn⁴⁾ glæder mig, kun holder jeg fast ved den Mening, som jeg oftere ved slige Leiligheder har udtalt: Det er ikke nogen stor

Ære for en udmærket Mand, men vel for Ordenen, naar den saaledes ogsaa engang imellem bliver uddeelt som et Slags Løn for en høiere aandelig Virksomhed og Fortjeneste; for det meste vorde jo Ordener uddelte ligesom de Tegn, der gives Underofficerer og Politibetjente; nemlig som en Løn for visse Tjenestear, hvori de have forvaltet deres Embeder med philistermæssig Skikkelighed og Routine.

Jeg er aldeles enig med Dem i Deres Dom over Kjerkegaards⁵⁾ Opførsel. Mærkværdigt er det ogsaa, at Vantroen og den nivel-lerende Sansculotisme strax have taget ham til Indtægt for deres Meninger, for at rive det ned, der hæver sig over det almindelige. Al Ærbødighed skal udryddes af Hjerterne, naar man Intet agter paa Jorden, saa behøver man heller Intet at agte i Himlen. Ulykkelig den unge Slægt, der opdrages og opvoxer under slige Auspicier; dog har man endnu den Trøst, at der er en høiere Aand, der kan frelse, selv naar Udsigterne ere mørke for Menneskets Blik.

Tusinde Hilsener til Deres Frue, til Prof. Lütken og alle Venner i Sorø. Vi glæde os inderlig til at see Dem.

Deres trofaste

C. Hauch.

33.

Hauch til Ingemann.

^{20/} 55.

Min inderlig elskede og høitskattede Ven!

Hvorledes skal jeg nok kunne takke Dem og Fru Ingemann for det ny Beviis paa Deres opmærksomme Venskab, som De i Anledning af vor Datter Elisabeths Giftermaal har givet os. Deres kjærlige Brev¹⁾ rørte os alle langt meer end jeg kan sige eller skrive det. Deres og Deres Frues smukke Gave kom ganske rigtig paa Bryllupsdagen, og det unge Par, der allerede nu har begyndt Deres Samliv flere Mile borte fra os i Landsbyen Hellebæk, hvor de nu skulle tilbringe Sommeren, vil selv skrive til Dem og takke Dem derfor. Mig synes, at det er ganske godt optænkt af Hostrup, at han saaledes vil begynde det ny Liv, han agter at føre, langt borte fra al Adspredelse, i den stilleste Fred, hvor han jo dog tillige har den bedste Leilighed til at drive de Sysler, han ønsker. Han er jo

alt en trettenaarig Candidat med bedste Character, saa han vel kan gjøre Regning paa et taaleligt Kald, især naar han vil finde sig i at drage noget længere bort til Jylland f. Ex., hvilket han gjerne vil; dog er han, ved sit Talent som Skuespilforfatter, tillige i den Stilling, at han ikke behøver at vente saalænge, til han faaer en saadan Kaldelse. Mens han nu er borte, saa have vi Tid til at besørge det Nødvendige for de unge Folks Huus; til Efteraaret vende de først tilbage igjen til Byen. De bleve viede af Grundtvig, der var meget hjertelig, og der ogsaa den Dag beviste, at han har bevaret sin gamle Kraft; han forekommer mig at ligne en af hine gamle Normanner, der vel havde arvet et Sværd fra Hedenskabets Tid, men der brugte det med største Kraft i Kirkens Tjeneste. — Vielsen foregik i det lille Capel her paa Slottet, som vi fik Tilladelse til at bruge til Festen, og der var yderst smagfuldt indrettet. Men desværre allerede tidligt Kl. 4 $\frac{1}{2}$ maatte Brudeparret bort, for endnu samme Aften at naae sin Bestemmelse. —

Det vilde glæde mig meget at høre Deres mærkværdige og høist interessante Hadesdigt²⁾, som er i høi Grad baade originalt og betydningsfuldt; men jeg faaer vel have Taalmodighed og vente en Stund derpaa. — Jeg selv har nu næsten opgivet at digte, og har for det første kun anvendt min Tid paa at bringe enkelte ældre Digte f. Ex. Hamadryaden (som vel i en ny Udgave³⁾ vil faae Navn af Skovalfen) i en bedre Form. Den vanskelige Stilling jeg har som Formand for Theatercommissionen⁴⁾ giver mig ogsaa nok at bestille; jeg troede ikke at burde negte min Tjeneste i denne Henseende, da den forlangtes; om der kan komme noget godt ud deraf maa Fremtiden vise. Een Fordeel have vi dog, det er den, at Folk ikke venter sig noget Synderligt af os, saa vi let kunne blive bedre end vort Rygte, og hvis der blot kommer Noget ud deraf, saa ville Folk maaskee ikke være ganske misfornøiede med os. — Der er Noget, som ofte gjør os stor Skade, større end den vore Fjender og al Verdens Critici kunne tilføie os, det er de gode Tanker, Folk ifølge tidligere Erfaringer, gjøre sig om os. Derfor maa enhver Digter f. Ex. ønske, at han, hver Gang han skriver noget Nyt, kunde fremtræde anonym; da sees hans Værk i sit eget Lys, uden Sammenligning med hvad han tidligere har leveret; ellers har han i sine tidligere Skrifter, undertiden meget farlige Modstandere.

— Det glæder mig, at min Betragtning af de islandske Sagaer har Deres Bifald. Jeg mener virkelig, at man har Uret ved saa

ubetinget at tage disse Sagaer til Indtægt for Historien; og efter et Brev, som jeg i denne Anledning har faaet fra vor berømteste og grundigste Oldgransker N. M. Petersen⁵⁾, seer jeg med Overraskelse, at jeg ogsaa har truffen hans Mening. Men lægger han til: „Hvad ville Islænderne sige dertil?“ De maa sige, hvad de ville, er det sandt, saa skal vel ogsaa Sandheden trænge igjennem.

— Jeg har faaet Brev fra Beskow; han har været alvorlig syg, og er nu ved Badet i Ems. Paa Hjemveien kommer han her. Min Kone hilser med et Hjerte, der er fuldt af Taknemmelighed for Deres Venskab.

Deres trofaste Ven
C. Hauch.

34.

Hauch til Ingemann.

^{o/10} 55.

Høivelb. Hr. Etatsraad Ingemann,
Commandeur af Dbrog. pp.

Jeg takker Dem meget for den betydningsfulde Gave¹⁾, De har sendt mig. I denne Tid, hvori en skarpsindig men iiskold Aand²⁾, hvis Ord ere hvasse som Iisnaale, høit forkynder, at han saagodtsom er den Eneste, der har Syn for den sande Christendom, og med rene Ord erklærer, at Gud hader Menneskene, skjøndt det dog vel kun er Menneskets urene og syndige Natur, han hader, og skjøndt der staaer skrevet, at Gud er Kjærlighed, og hvo der bliver i Kjærlighed, bliver i ham; i denne Tid, hvori saaledes en falsk Prophet fremtræder med store Evner, men hvis Hjerte er saa huult, at han ligefrem siger, at det egentlig kan være ham det Samme, enten Verden er christen eller ikke; idet han tillige udtaler Hadets og Fordømmelsens Dom over Alt, hvad der lever; i denne Tid, siger jeg, er det vistnok godt, at en ædlere, mildere Aand engang tager Ordet, en Aand, i hvem Kjærligheden endnu lever selv til dem, der til en Tid ere fortabte i Afgrunden. Vor Tid kan vistnok trænge til en saadan Modvægt, og det er godt, at slige Toner netop nu klinge gennem Landet.

Hvorledes en saadan i Endeligheden hildet hovmodig og egenkjarlig Sjæl, som De har skildret, maa være tilmode paa sin Vandring i det øde Hiinsides, som han ved sin egen egoistiske Færd paa Jorden, har hensat sig i, har De vistnok med Sandhed skildret, saaledes maa det rimeligviis være. Allerkjærest er mig dog Slut-

ningen, da omsider hans Hjerter opvarmes, og da han møder de store, høitbegavede og dog vildfarende Skarer, og kaster et Blik ned i den svimlende Afgrund, samt endelig tilsidst skuer ind i Hadesparadiset. Poesien kan jeg dog ikke opgive, hverken her eller hisset, ere dens store Eventyr Drømme, da føler jeg, at jeg maa vedblive at være en Drømmer i al Evighed³). Men dette er da vel heller ikke Deres Mening, men kun at den Magnet, der skal lede Digterskibet gennem Drømmenes Vande til Salighedens Land, maa være hugget ud af Troens Klippebjerg, og vise hen til det store Sandhedens Rige, til hvilket ogsaa Deres Digtning henpeger. Jeg har iøvrigt gjenne læst Deres Bog med sand Ærbødighed for den Aand, fra hvem slige Tankeblæk udgik, og der saaledes er istand til at skue ind i det Land, der er skjult for Støvet Verden.

I disse Dage skal Søren Kjerkegaard være bleven rammet af et apoplectisk Tilfælde, hvoraf Døden rimeligviis vil være Følgen; vistnok have ogsaa Sygelighed, Nervespænding og et Slags convulsivisk Pirrelighed havt stor Andeel i hans bittere og negerende Virksomhed, hvori han løfter sit af Menneskehad stemplede Aasyn mod den hele Verden. Dette er vel et Slags Undskyldning for ham, men dog skal han vistnok aflægge et strengt Regnskab for den lidenskabelige Lyst til at bemærkes, der ligger til Grund for denne Sygdom, og der forledte ham til at spille en falsk Profets Rolle, og til at række den vildeste Vantro Haanden. Kjerkegaard bør consequent ogsaa erklære Christus for uchristelig; thi Christus siger jo: „Gaaer hen og lærer og døber alle Folk,“ men Kjerkegaard erklærer, at det er en Urimelighed at døbe Mange, thi det er umuligt, at Christendommen kan udstrækkes til flere end til saare faa. Saaledes er der ikke blot Misviisning hos Apostlerne, som han ligefrem paa-staaer, men consequent ogsaa hos Christus selv, altsaa er Christus selv ingen ret Christen, kun Kjerkegaard har Syn for Sagen, men han er da, efter egen Tilstaaelse, heller ikke nogen Christen, altsaa er Christendommen egentlig ikke til, altsaa har Vantroen Ret i at skyde den bort, thi den er egentlig kun et Phantom og passer ikke for Menneskene. Saavidt har Spidsfindighed og Lyst til at frappere med Paradoxer bragt ham, og nu midt under Haabet om at forstyrre Alt hvad der i Sekler er grundfæstet, og at styrte Alt tilbage i et Chaos, hvoraf kun noget ubestemt Nyt skal udvikle sig, midt i Bestræbelserne for at styrte Kirkens Lærere i Støvet, mindes han om, at han selv er Støv, og at al den Virksomhed, for hvilken Had og aandelig Hovmod ligger til Grund er ligesaa forgængelig som dette.

Hvad mig angaaer, saa føler jeg mig nu nær de Aar, hvori al ydre menneskelig Virksomhed skal sluttes; jeg anvender derfor en Deel af min Tid paa (dog med forsigtig Haand) at forbedre tidligere Skrifter, især min Hamadryade, hvori jeg endnu troer, at der er en Deel Poesie, men da den tillige var det første alvorlige og selvstændige Arbeide, jeg har skrevet, er den betyngtet med mange Tilsætninger, der gjør den stor Skade. Det er et vanskeligt Hværv, jeg her maa paatage mig, vanskeligere end at skrive noget ganske Nyt, og dog er der Noget, som siger mig, at det snart maa skee, og at der ingen Tid er at tabe. Naar man lever i eller nærved en stor By, saa sørger iøvrigt Verden for, at man ikke faaer ret megen Tid tilovers for sig selv; det Otium, jeg havde i Sorøe, faaer jeg aldrig meer; Theatercommissionen har spoleret mig den største Deel af Sommeren, og naar det Ene er forbi, saa kommer der noget Andet istedet; megen Tid taber jeg ogsaa, for at gjenemgaae fremmede Arbeider, og med at give Folk Raad og Fingerpeg, der henvende sig til mig.

Meget Glædeligt opdager jeg sjelden ved slige Leiligheder, den opvoxende Slægt er fattig paa Poesie. Det Meste hvad der endnu i Sandhed fortjener dette Navn, slutter sig til og henpeger paa en ældre Tid; det synes ikke, at vi i vore Dage længere skal see store Stjerner at opgaae paa Poesiens Himmel. Nu er da ogsaa Atterbom død, i mine Tanker var han en af Europas betydeligste Digtere. „Lyksalighetens Ø“ er i mine Tanker et langt dybere Værk, end noget af det Tegnér har præsteret, men han manglede eller forsmaaede den Rhetorik, der blænder Verden. De lette Varer ere de, som hurtigst udbrede sig, den der bygger i Dybet, maa finde sig i, at de, der færdes paa Overfladen, tidt ikke faaer Øie paa ham; men ligegodt, den ydre Berømmelse er, det lærer jeg bestandig bedre, neppe meer end Skyggen af en Røg.

Jeg har et Andragende til Dem fra en Mand, som jeg interesserer mig lidt for, nemlig fra Yduns Udgiver⁴), om til efter Nytaar at levere ham et lille Digt. Bladet ophører nu, men efter Nytaar kommer det nok ud igjen; det vil da antage en alvorligere, og som jeg har Grund til at troe, god Tendents. Skulde De have Noget liggende, da beder jeg Dem til den Tid derom; et Par Linier med Deres Navn vilde alt være en stor Recommendation for Bladet. — Tusinde Hilsener til Fru Ingemann og alle Venner i Sorø.

Deres trofast hengivne

C. Hauch.

Hauch til Ingemann.

25. Sept. 1856.

Høivelb. Herr Etatsraad Ingemann,
 Commandeur af Dbrog., R. af Nordstj. pp.

Jeg føler en sand Trang til nu efter min Tilbagekomst fra Ulandet at underholde mig med Dem, min ædle Ven, der nu blandt dem, som jeg i Sandhed og i ædlere Forstand tør regne til mine Venner, næsten er den Eneste, der er bleven tilbage for mig her paa Jorden.

Lützens Død¹⁾ berøvede mig En af dem, jeg paa Jorden meest har skattet og elsket. Jeg fik først hans Død at vide Dagen før jeg skulde reise udenlands²⁾, ellers var jeg naturligviis kommen til Sorø for at ledsage hans jordiske Levninger til den sidste Hvile. Jeg kan med Sandhed sige, at jeg ikke blev saameget bedrøvet som mere inderlig greben ved hans Bortgang; thi hvad kunde man ønske ham bedre end at gaae bort, derhen, hvor Aandens Kraft ikke længere skal standses af den brøstfældige Legemlighed. Jeg kunde nu ikke gjøre Andet end paa det første Sted, hvor jeg fik et Par Timers Ro udenlands, at udtale den Stemning, hvori Billedet af hans hele jordiske Færd og Kamp havde sat mig; naturligviis kunde det under slige Forhold kun blive en kort Skizze, der ingenlunde fuldelig kunde udtrykke hvad den skulde, ikke at tale om, at det Hele ogsaa maatte blive skizzeret i Formen. —

Jeg opholdt mig en Tid i Dresden, og endnu længere i München, men i Dresden følte jeg stærkt Savnet af Tieck³⁾, i München traf jeg ikke min uforglemmelige og høitskattede Schubert⁴⁾, han ligger paa Landet langt borte fra Byen, det var mig ikke muligt at naae til ham, og jeg maatte lade mig nøie med at sende ham et Brev. Ogsaa men Hensyn til andre Bekjendte var jeg ikke heldig, saa jeg under min hele Reise var temmelig afskaaren fra Omgang med de Mænd, jeg helst havde ønsket at see. Til Gjengjeld har jeg i München og Dresden (især i den første By) tilegnet mig meget i Kunsten, der tidligere var gaaet mig forbi, og jeg haaber sikkert, at denne Reise, der har aabnet mine Øine for meget (blandt andet for den mægtige Lidenskab, den vilde maleriske Storm der gaaer igjennem Rubens Malerier, trods de uædlere Former, og som Modsætning hertil for den antike Storhed i de gennem Aartusinder dybt i Stenen slumrende Billeder fra Phidias's og Praxiteles's Tider

af), ikke skal være tabt for mig. Jeg har ikke været blind for dette tidligere heller, men dog haaber jeg, at jeg har seet det Hele noget skarpere denne Gang. Den Kunst at see med Aandens Øie er Noget, som man aldrig ganske lærer til Ende. At udvide sit Verdenblik ikke blot saaledes, at man kan reflektere over, hvad man har seet, men saaledes, at det Hele i virkelige Digtersyner staaer for vort Øie og gaaer ind i Indbildningskraftens Dyb, hvor det atter skal vente paa Opstandelsens Dag, naar den høiere Phantasie bringer Orden i Indbildningskraftens drømmende og vilde Leeg: det er dog det, vi væsentlig kan og skal naae ved at betragte Livets og Kunstens Herlighed. — Iøvrigt har jeg denne Gang meer end nogensinde før overbeviist mig om at Billedhuggerkunsten med al sin Herlighed meer end halvt hører en forsvunden Tid til, den aander kun med een Lunge endnu, har en genial Kunstdommer sagt, og hvorledes kan det være anderledes, da Polytheismen er forsvunden, og da vi ikke mere troe paa de gamle Guder; selv Thorvaldsen med alt Genie kunde dog ikke Andet end at variere de gamle Guder ved forskellige underlagte Motiver, en ny Gudeverden kunde han ikke skabe; og hvad de christelige Troeshelte angaae, da er deres Væsen for inderligt for fuldt at kunne gjengives af Skulpturen. Maleriet, Musiken, Poesien det er Kunster, der endnu have en Fremtid, Billedhuggerkunsten peger mod Fortiden, den har høist kun en halv Fremtid, som Portraitfremstillinger af berømte Mænd og som Monument paa store Grave; men bestandig at danne Guder, som man ikke meer troer paa er jo dog kun en kunstnerisk Løgn; paa Folket kan Sligt aldrig virke, kun paa dem, der har den foreløbige nødvendige klassiske Dannelse, men Kunsten skal jo virke paa Alle og ikke blot paa de Dannede, den tilhører endnu Livets og ikke Kundskabens Træ. Deraf maa De dog ikke slutte, at jeg barbarisk er blind for Antiken, tværtimod aldrig har dens Herlighed staaet mere ophøiet for mig, end efter at have seet den slumrende Satyr⁶⁾ i München, og den vidunderlige Herlighed i saamangt et andet Billede, som den antike Verden har levnet os. —

Vor Reise har med Hensyn til hvad vi ønskede at see været heldig. — I Schweiz havde vi Regn nok, men naar vi skulde bruge godt Veir, saa fik vi det ogsaa. Da vi kom til Interlaken, sagde de ældste Førere, at vi maatte vente uroligt Veir i mange Dage, men Dagen efter blev Veiret saa vidunderlig deiligt, saa vi saae Jomfruen og alle de mægtige Bjerge ved hendes Side i en Glands, hvori de ikke havde været at see i mange Maaneder. Da vi kom til Rigi,

var der et forførdeligt Regnveir, men Dagen efter, da vi besteg Fjeldet, var det igjen det herligste Solskin, saa at alle Udsigter laae for os i en Klarhed, der overgik vor dristigste Forventning. Da vi kom til Rhinfaldet, havde der samlet sig saadan en Vandmasse deri, at der, efter Avisernes Forsikring, i mange Aar ikke havde været noget Lignende at see, og saa at vi saae den skummende brusende Vandkæmpe saa vild og mægtig, som det var muligt at see den. Jeg har paa denne Reise ret suppleret hvad der manglede mig fra tidligere Aar. Kølnerdom og Mynstertaarnet i Strasborg, ligeledes det egentlige Schweitz havde jeg ikke seet før. Kølnerdom især overgik Alt, hvad jeg af gothisk Bygningskunst har seet, ligesaa meget som Berneroblerland overgik alle de andre Bjerglande, som jeg har gjen-nemvandret.

Tør jeg nu tilsidst komme med en lille Bøn til Dem? Saalænge Lütken levede, sørgede han trolig for, at vor lille bortgangne Luises^o) Grav blev holdt i Orden. Vil De ikke nu paatage Dem at gjøre et lille Udlæg til Graveren hvert Aar af 1 rdr., saameget troer jeg det koster, for at han holder Graven fri for Ukrudt; hver Gang vi sees beder jeg Dem da, at sige mig, hvad jeg i denne Henseende er Dem skyldig. — Jeg beder mangfoldige Gange at hilse Deres Hustru, den ædle Fru Ingemann, som ved Siden af Dem selv er En af dem, som min Sjæl fastest hænger ved.

Deres trofaste Ven

C. Hauch.

36.

Ingemann til Hauch¹).

Sorø, d. 29. Septbr. 1856.

Kjære trofaste Ven!

Det var baade min Kone og mig en sand Glæde at modtage Deres venlige Brev, der bragte os Budskab om Deres og Familiens lykkelige Gjensamling i Hjemmet efter at Reisen saa heldigt var fuldført. Det Hjertelag, der saa snart efter Gjenkomsten førte Deres Sind og Tanker til os, paaskjønne vi fuldelig. Billedet af Dem og Deres og det rigt sprudlende aandelige Liv, der i Deres Nærhed gjorde os Opholdet her i Sorø dobbelt kjært og frugtbart, kalde vi ofte tilbage i Erindringen, som Glandspunkter i vort nu 34aarige Sorø-Liv. Den fortræffelige Lützens Bortgang var ogsaa for os en

mere aandelig bevæget, end sørgelig Begivenhed, hans hele Liv var en ædel og ridderlig Kamp for Sandhed og Humanitet, uden tilsyneladende Seier og uden andet mærkeligt Udbytte, end det, han upaatvivlelig vandt i Aandens usynlige Verden. I den var han en af de Heroer, der vist vil gaae frem med Kæmpeskridt i den evige Sandheds og den samlede Menne[ske]slægts store Rige. Deres Mindedigt over ham var sandt og skjønt. Jeg skrev i „Fædrelandet“²⁾ ogsaa et lille Digt over ham med nærmest Hensyn paa den Retning i hans Aand og videnskabelige Stræben, som han selv saa mærkelig har betegnet i hans Tale „om det videnskabelige Liv“ (1829). Hans fortræffelige Enke³⁾ sørger dybt og synes nu alene at leve i hans efterladte Minde. Hun bringer hver Dag friske Blomster til hans Grav. Jeg haaber, hun skal have Sjælskraft til at afvinde Smerten og Savnet hvad deri dybest er gjemt af den Glæde, Ingen kan borttage. At der ogsaa i Konstens Verden er en Rigdom og Storhed, som først helt udfolder sig for Aandens udvidede Blik — og hvorledes „den høiere Phantasi“ skal fremkalde en „Opstandelsens Dag“ i hvad vi først ahnende og drømmende opfatte af dens Herlighed — det har De ret paa denne Reise seet — og hvad De siger derom har høilig glædet baade min Kone og mig. — Skulpturen synes vistnok mere at tilhøre Oldtiden, end en Nutid og Fremtid, hvori Betingelserne for en levende Tilegnelse i Folketroen og dens religiøse Bevidsthed ere forsvundne; men skulde dog ikke denne Konst ogsaa gaae en Opstandelsesdag imøde, og fornemmelig Basrelieffet kunne optage saa meget af Romantikken og det historiske Livs Billedform, at den paa en Maade kunde holde Skridt med Tiden og fastholde dens store fremskridende Livsbilledrække? Mon ikke denne Opgave for en Fremtidsskulptur af kommende Thorvaldsener skulde kunne løses? Jeg har ikke havt saa rigt et Sommerliv, som De; men skjøndt vi ikke har reist, har vi dog ved Hjælp af Jernbanen seet endel interessante Mennesker — ogsaa fra Norge og Sverrig. — Digterinden Frøken Thekla Knøs⁴⁾, der betragter Atterbom og Geijer som sine aandelige Fædre, gjorde vi blandt Andre et kjært Bekjendtskab med. Hun beklagede meget, at hun ikke havde truffet Dem i Kjøbenhavn. Med Graveren her har jeg aftalt det, som De ønsker angaaende den lille Luisers Grav. De hjerteligste Hilsener til Dem og alle Deres fra os Begge!

Deres inderlig hengivne

B. S. Ingemann.

Ingemann til Hauch.

Sorø d. 5. Jan. 1858.

Kjære høitagede Ven!

Jeg har modtaget Deres „Kongens Yndling“¹⁾ og strax med megen Fornøjelse læst den. Allerede forud havde [jeg] af Andre hørt Ideen og Compositionen i dette Skuespil, samt at det havde vundet Bifald paa Scenen. Selv uden Nyhedens Interesse og den Overraskelsens Virkning, som De selv har lagt saa liden Vægt paa, at De ved den forudskikkede Bemærkning har borttaget den — var det saaledes alene den poetiske Udførelse og den sande, sikkert holdte Charactertegning der med uafbrudt og stedse stigende Deeltagelse oprullede dette nationalhistoriske Billede for mit indre Øie. Hvor ofte vor gamle Chr. IV end er fremtraadt paa vor Scene, træder han her dog frem igjen fra en ny og dog historisk velbekjendt Side. Hans alsidige Interesse og Dygtighed selv i Retninger, hvori han kunde synes smaalig og upoetisk, har De saaledes vidst at optage og benytte, at hans Overlegenhed og Characterstorhed netop derved fremhæves idetmindste ved Læsningen. Ved den sceniske Fremstilling skal de to sidste Acter have størst Virkning. Det skal fornøje mig at faae det at see til Foraaret.

Nyheden om Deres Overtagelse af det vistnok saare vanskelige Theaterdirecteur-Embedet²⁾ har jeg ikke ret kunnet glæde mig over, da jeg frygter for, det i alt for høi Grad vil fortrædige Dem og afdrage Dem fra den udvortes og indvortes Fred, der maa være Betingelsen for Deres poetisk-practiske og æsthetisk-beskuende Virksomhed. Længer end denne Vinter holder De det vist heller ikke ud; men kan De med Opoftrelse af Meget bringe Orden, Enighed og den sande Konstneraand tilbage paa vort eneste National-Theater, er et saadant Forsøg vistnok nogen Opoftrelse og Fortrædelighed værd.

Min Lucie takker Dem med mig for „Kongens Yndling“. Hun har ligeledes læst den med megen Interesse og paaskjønner den træffende Characterskildring i alle Figurerne fra Kongen til Matrosen.

Gid De fremdeles maa bevare det aandsfriske Liv — og den Lyst til dramatisk Digtning, som kun Nærheden af et stort Theater og skjønnsom Deeltagelse fra Publicums Side kan holde vedlige!

Med de hjerteligste Ønsker fra os begge for Dem og alle Deres i det Aar, vi nu begynde, beder jeg Dem fremdeles bevare os i venlig Erindring!

Deres hengivneste

B. S. Ingemann.

38.

Hauch til Ingemann.

[Poststempel 1858.]

Høvelb. Herr Conf.raad Ingemann,
Commandeur af Dbrg. pp.

Jeg griber et Moment i Flugten, hvori jeg er hjemme, og et Øieblik kan afvælte de Byrder, der ellers allerede tungt nok paa-hvile mig, for med et Par Ord at takke for Deres venlige og opmuntrende Brev, som De skrev mig til efter at have læst mit sidste Stykke.

Hvad der var mig tungest ved mit ny Embedes Tiltrædelse var, at jeg maatte opskyde Udførelsen af en Plan til en Fortælling¹⁾, hvilken Plan forekom mig at være den bedste, jeg endnu i mit Liv har truffet paa. Undertiden synes mig dette at være en Synd mod den Helligaand, men jeg havde heller ikke gjort det, hvis jeg ikke haabede, at tilsidst dog et Øieblik skulde komme, hvori jeg kunde udføre den. Jeg beder Musen endnu kun om dette ene Værk, saa skal jeg finde mig i paa Jorden ikke meer at virke i Poesiens Tjeneste uden paa anden Haand. Naar kun det poetiske Gemyt bevares, og Kjærligheden og Iveren for det Skjønne, saa vil jeg endnu være fornøiet (forudsat at jeg faaer Lov til at udføre den ovenfor nævnte Plan). — Stillingen var saaledes, at jeg endnu paa en smuk Maade troede at kunne slutte min jordiske Bane, naar jeg, med Resignation med Hensyn paa mig selv, søgte at holde Poesien oppe i den Sphære, hvor den endnu med levende Røst kan tale til og ikke blot paa Prent udsendes imellem Folket. Om det skal lykkes mig maa Gud vide, men jeg skal ærlig kæmpe derfor. Endnu maa jeg lide for mine Forgængeres Synder, Vanskeligheder optaarne sig paa alle Sider. Med Fru Heiberg²⁾ tabe vi en Trediedel af Repertoiret, ved Hr. Høedts³⁾ Mangel paa Mod til at trodse Publikums Luner tabe vi for Øieblikket meer end en Trediedel, thi vi tabe Shakspear[e]. — Men endnu ere der store Kræfter tilbage, endnu ere der Skatte fra gammel Tid, som vi kunne og skulle vinde tilbage;

det Ny, hvad vi faae, duer desværre ikke stort. De gamle Propheter ere døde eller tavse i dramatisk Retning, de nye due ikke. Men dog taber jeg ikke Modet. Naar man blot har en Villie, og veed at holde fast derpaa, saa maa dog Noget (om ogsaa gjennem tusinde Hindringer og Vanskeligheder) kunne naaes. Vanskelighederne mangle ikke, thi selv i den Trediedeel af Kræfter, vi have tilbage, hindre hver Dag Sygdom, Partihensyn og tusinde Intriger den fulde Virkning som de kunde have. Publikum, som ikke seer og ikke aner den Kamp, vi daglig maa gennemgaae, fordrer stedse det Umulige, og lægger Skylden paa Bestyrelsens Skuldre naar det ikke skeer. Men jeg har levet saalænge i den blotte Beskuelses Verden, at jeg ligesom trænger til, som et Supplement til mit Væsen (for at blive et heelt Menneske) at bevæge mig i den ydre Handlings Sphære. Jeg er vel ikke ung længere, og dog ung nok for ikke at lade Hænderne synke ved enhver Hindring. — Dog jeg vil ikke tale meer herom; jeg har Mod nok for at bære enhver ugrundet Beskyldning (og de ville sikkert ikke mangle) kun de grundede Beskyldninger ville krænke mig; ogsaa disse maa jeg være beredt paa, thi det er vel umuligt, at jeg ikke undertiden skulde tage feil. —

Lykkelige Liv i Sorø, lykkelige vare de Dage, vi levede sammen der, den Gang, i de Aar virkede jeg dog det Bedste, hvad jeg har virket, og dog skal jeg aldrig glemme, at et vaagende Forsyn ogsaa har ført mig paa min sildigere Bane, ofte didhen, hvor jeg mindst ventede det, og dog saaledes, at jeg dybt maa bøie mig for den dybe, styrende Aand, der ogsaa vaager over den Enkelte og hans lille Kreds, ligesom den vaager over det store Verdensliv. — Lev vel, min elskede Ven! Hils den ædle Fru Ingemann, Gud bevare hende og hendes Digtersjæl ogsaa for denne Verden, saa vi i lang Tid kunne have Glæde deraf. Der er dog Intet der giver en sandere og dybere Glæde her, end det, der allerede mere end halvt tilhører den Verden, der er hisset. Mange Hilsener til alle Venner i Sorø, (til Deres ny musikalske Acquisition Hr. Heise⁴) i Særdeleshed); jeg ønsker Sorø til Lykke med at have vundet ham, det er et stort og usædvanligt Talent; han behøver kun en større musikalsk-digterisk Composition, som han kan lægge til Grund, for at udfolde en usædvanlig Rigdom af Musik for Verden.

Deres bestandig trofaste Ven

C. Hauch.

Hauch til Ingemann.

[21. Maj 1858.]

Høivelb. Herr Conferentsraad Ingemann,
 Commandeur af Dbrog. pp.

Idet jeg takker Dem for Deres trofaste Venskab, der bestandig bliver sig selv liigt, maa jeg tillige denne Gang bringe Dem en varm Taksigelse baade paa Deres Guddatters (vor Maries) og min og min Kones Vegne for den kjærlige og deeltagende Maade, hvorpaa De har erindret vor Maries Bryllupsdag¹). Deres Gave vil blive bevaret som et Minde om en ædel Digter, der tillige er hendes Forældres kjæreste Ven. Alt gik meget smukt til ved hendes Bryllup; Sangerne fra Vartou Kirke kom af sig selv for med de skjønneste Sange at hædre hendes Bryllup. Vi savnede næsten Intet uden Deres og Deres Frues Nærværelse, men dette var rigtignok ogsaa et væsentligt Savn. At vore tidligere gifte Børn ikke kunde være tilstede var ogsaa et Skaar i Festens Glæde. Nu boer hun med sin Mand i en lille nydelig Leilighed i Stormgade. Jeg mener, at hun i ham har fundet en saa trofast og god og kraftig Ledsager igjennem Livet, som hun kunde ønske sig.

Med mit Theaterliv gaaer det endnu ikke saa godt, som jeg ønskede, dog mener jeg, at det skal blive bedre næste Aar, hvis Lykken bliver god, jeg har i det mindste alvorligt taget mine Kræfter sammen og virket hvad jeg kunde for at forberede det. Men tilsidst maa dog Lykken og Publicums Stemning gjøre Udslaget, og den sidste forbittres og misledes bestandig ved Partiernes indbyrdes Had, og deres Hevnlyst; Kunsten selv er kun et Paaskud, det Væsentlige, den egentlige Drivfjeder er Lyst til at saare hverandre paa det Smerteligste og at forgifte Saaret saameget som muligt. Ros og Dadel ere kun Sand, der kastes Publicum i Øinene for at blænde det. Men saaledes har det vel ofte været, neppe vil Intrigens store Edderkop nogensinde aflade at spinde sit Net bag Coulisserne. Hvad mig angaaer, saa skal jeg i det mindste holde mig til Sagen og see at fremme den; min vigtigste Stræben skal være at fremme Theaters Tarv, uden at krænke den Enkeltes Ret, og bliver det mig umuligt at virke længere til dette Maal, saa kan jeg jo trække mig tilbage, og det vilde jeg naturligviis helst, hvis jeg fulgte min egen Lyst og blot vilde sørge for mit personlige Velbefindende. Jeg har *et* poetisk Værk endnu, som jeg ønskede at fuldføre, lykkes dette

mig, saa vil jeg ansee mit jordiske Arbeide, hvad directe Frembringelser i Poesien, angaaer, for fuldført. Men endnu ligger Trykket af mit Theaterdirectorat altfor tungt paa mig til at jeg kan tænke herpaa; jeg haaber imidlertid, at dette Tryk med Tiden skal blive mindre, og saa maa jeg see, hvad jeg kan gjøre. — Lev vel, min ædle, elskede Ven, tusind Hilsener fra os Alle til Dem og den ædle Fru Ingemann. Nu maa der være smukt ude hos Dem.

21. Maj 1858.

Deres bestandig trofaste Ven
C. Hauch.

40.

Hauch til Ingemann.

Dⁿ 11te Sept. 1858.

Høivelb. Herr Conferentsraad Ingemann,
Commandeur af Dbrog, R. af Nordst. pp.

Min inderlig kjære Ven!

De vil undre Dem ved at modtage en lille Pengeforsending fra mig (3 rd. stor); den ene Rdl. er en Afbetaling af min Gjæld til Dem; thi saameget har De uden Tvivl lagt ud for vor lille Luisers Grav; de andre to rd. haaber jeg, De ikke bliver vred over, at jeg bebyrder Dem med for at give dem til en tro gammel stakkels Pige, der har passet vore Børn, som hedder Sophie¹⁾ og er gift med en Smed i Pedersborg. Jeg vidste slet ingen anden Vei at skaffe hende denne ubetydelige Hjælp, end igjennem Dem. Naar De engang alligevel kommer til Pedersborg vil De maaskee give hende dem med hoslagte lille Seddel fra mig.

Med min Theaterstyrelse gaaer det, som det var at vente, daglige Kampe, daglige Besværligheder, daglige Forhaanelser i Aviserne, der alle, ledede af personlige Lidenskaber og mange Slags Ophidselser, danne en sluttet Phalanx om Theateret. — Længere end denne Saison holder jeg det neppe ud. Denne Saison er ellers en Kamp paa Liv og Død mellem nærværende Direction og dens mangfoldige Fjender. Imidlertid her er det dog lykkedes ved en nogenlunde energisk Fremgangsmaade (hvoraf Følgen er en dødelig Forfølgelse og Hevntørst fra flere Sider), at skaffe Theateret en god Sceneinstruction²⁾. Hvad saa Bladene sige, saa have vi nu et Sæmmentilspil som neppe nogensinde har været bedre; ikke enkelte

store Talenter gjøre sig nu saameget gjeldende som en harmonisk Samvirken af dem alle. Saavidt er det kommet som sagt. Men desværre der mangler endnu meget. Vor Styrke ligger paa den komiske Side. Det er langt vanskeligere at bringe et godt Hele til Veie i den alvorlige Retning. Dertil mangle vi blandt Andet, aldeles baade en udmærket Elskerinde og en ædlere værdig Repræsentant for Qvindeligheden i den modnere Alder, med andre Ord en virkelig Dame, en ældre Skuespillerinde, der forener et betydningsfuldt Indre med en tiltrækkende Personlighed. Dog hvad der i den alvorlige Retning kan skee, skal ogsaa skee, haaber jeg. De skal ikke bryde Dem om Bladene. De lægge Haanden paa Skjønhederne, og betragte Feilene, der aldrig ville mangle i et Menneskeværk, og allermindst i et, hvorpaa Mange skulle arbeide med forenede Kræfter, gennem et Forstørrelsesglas. Noget kan jeg maaskee virke for Theateret, hvis jeg ikke overvældes af de mangfoldige Skrigere, og dog føler jeg, at jeg endnu kunde gjøre noget Bedre, eller i det mindste Noget, hvoraf jeg med større Sikkerhed kunde haabe et taaleligt Udbytte. Bliver jeg styrtet ved Theateret og maa vige, saa vil dette maaskee være min største Lykke, og jeg er ofte nærved at ønske det. Imidlertid da jeg nu engang er kommen ind deri, saa vil jeg ikke løbe som en feig Soldat fra Valpladsen, saalænge man har den Tro, at jeg i Kampen der kan være til nogen Nytte. —

Min Kone og min Søn Adam har i Sommer gjort en Fodreise gennem den vildeste Deel af Alpeverdenen. Det glædede mig, at jeg kunde skaffe dem denne Fornøielse; for at de og min øvrige Familie kunde have det nogenlunde godt, er det for en stor Deel, at jeg har modtaget det besværlige Theaterembede. De har seet Bjergnaturen i sin imponerende Storhed, mens jeg betragtede dens Afbildning paa Theatervæggen, og det som oftest ved Dagslys.

— For et Par Aar siden vare vi i Schweiz og saae „die Jungfrau“ Eiger, die Fiescherhörner, Finsteraarhorn, og hvad alle de Kæmpekolosser hedde; hvad mig angaaer, saa har jeg aldrig seet noget mere Storartet i den ydre Natur, men min Kone skriver, at det forsvinder Alt mod hendes Gletschervandring gennem Oetsthal i Tyrol, hun gik fra Innsbruck til Meran, og derfra over Bjergene tilbage til Zell. Efter Førernes Sigende havde intet Fruentimmer før vandret den Vei, efter Andres Sigende havde dog enkelte Englænderinder gaaet den. Hvad hun der saae, skriver hun, kan ingen menneskelig Tunge udtrykke; hun vandrede lange Strækninger ved og gennem Gletschersale, hun gik i fire Timer i Sne

lige op til Knæerne. Nu er det da Gud være lovet overstaet, sit sidste Brev skrev hun paa Hjemveien i det vidunderlig deilige Salzburg som jeg ogsaa har seet; her begynder nu allerede Jernbanen; saa at hun nu kan reise mageligere. Hun vil nok endnu besøge Wien, Prag og Dresden paa kort Tid, saa kommer hun hjem. Vi vente hende den 15de eller 16de. (I dette Øieblik fik jeg Brev om, at min Kone kommer hjem paa Mandag den 15de Sept.). Trods alle Besværligheder skriver hun, at hun aldrig har følt sig raskere.

Min Søn Adam skriver, at hun seer saa ung og rask ud, at hun ofte er bleven taget for hans ældre Søster.

Tag ikke ilde op, hvis De finder Skriften i dette Brev slet og ulæselig; jeg skriver det i et Theatervindue i Halvskumringen, medens jeg hvert Øieblik bliver afbrudt snart af den Ene snart af den Anden. Jeg har saa mange og saa mange Slags Forretninger, at jeg maa gribe Øieblikket, som det kommer. Noget af det, der giver mig meest at bestille er de Forkortninger, som ethvert Stykke maa underkastes, før det utaalmodige Publikum finder sig i at see det. Det mindste Langtrukkenhed er i vor Jernbanetid et Stykkes Død, og dog vilde jeg nødig udlette noget virkelig Poetisk, hvilket er vanskeligt nok at undgaae, forsaavidt det Poetiske er overveiende Lyrisk; dette taaler ikke Publicum paa Theateret. — Lev vel, min ædle, uforglemmelige Ven! Tusinde Hilsener til Fru Ingemann. Hils Harder, Heise o. fl.

Deres tro

C. Hauch.

41.

Hauch til Ingemann.

[Maj 1859.]

Høivelb. Herr Conf.raad Ingemann,
Commandeur af Dbg., R. af fl. Ordener.

Kjæreste Ven!

Det er lang Tid siden, at Noget har forstemt mig saameget som det uheldige Tilfælde, at jeg under Deres Ophold i samme By, som jeg boer eller i det mindste daglig færdes i, næsten ikke fik Dem og aldeles ikke Fru Ingemann at see. Men i denne Tid, da Theateret fik en ny Minister¹), og mistede den gamle, som vi ganske anderledes hængte ved og vare forbundne med, var der saa Meget at ordne at forebygge at indlede, at Tiden gik, saa det blev for sildigt,

da jeg vilde besøge Dem. Imidlertid er vort Venskab gammelt nok til, at vi ikke kunne misforstaae hinanden; og De vil ikke troe, at det kom af Ligeegyldigheder, hvad der alene var grundet i ydre og tilfældige Omstændigheder. Det Samme veed jeg, at Fru Ingemann ogsaa vil troe.

Havde jeg som Følge af Ministerskiftet kunnet slippe bort fra Theateret, saa havde jeg gjerne gjort det, saameget mere, da jeg føler, at jeg ingeniunde har noget væsentligt Kald til at være Theaterdirecteur, og mener at kunne bruge min Tid i Poesiens Tjeneste paa bedre Maade; men naar denne forestaaende Saison er endt, altsaa til næste Aar ved denne Tid, da haaber jeg med Guds Hjelp at kunne befrie mig for denne Embedsstilling, der meget nær hører til de Værste i Landet²). — Det Værste er, at man maa finde sig i, at saa Meget opføres, hvad man ikke for al Verdens Rigdomme, og om man kunde vinde al Verdens Beundring derved, vilde have skrevet; og dog Publicum er et Dyr, der hver Aften vil have sit Foder, vi har ikke en eneste Skuespillerinde næsten, der kan spille ordentlig i en Tragoedie, thi Me Holst (den Bedste vi har) er dog meget indskrænket i sin Genre, og kan ikke mangfoldiggjøre sin Person i forskjellige Characterer. De bedre Skuespillere er det vanskeligt nok at formaae til at paatage sig store alvorlige Roller, thi de ere alle gamle, og ville hellere udføre hvad Øieblikket giver, og hvad der koster mindre Sjælsanstrengelse. 203 000 rdl. skulle aarlig skaffes tilveie, hvis ikke, da spiller Theateret Fallit, vi maae altsaa give, hvad der morer og trækker. — Men ret længe er det ikke til at holde ud, i det mindste ikke for mig; og dette Aar betragter jeg derfor som det sidste, hvori jeg fungerer som Theaterdirecteur; jeg ønsker intet Bedre end at arbeide derhen, at jeg bliver overflødig, og dette skal være Maalet for min Stræben i denne Retning.

De er lykkelig, der kan leve i patriarchalsk Ro, omgivet af Villie og Høiagtelse, i det stille Sorø. Denne Lykke er vel fortjent, den er en Løn for et ædelt og velført Liv, som med Rette tilkommer Dem. — Hvad mig angaaer, da kan jeg ikke haabe saa høi en Lykke, men nogen Ro troede jeg dog, i min sidste Dag, efter i det mindste at have stræbt efter det, jeg ansaae for at være rigtigt, at kunne gjøre Fordring paa. Imidlertid det maa nu gaae som det kan, den store Hvile kommer vel snart ogsaa for mig, og da gjelder det ligemeget om man har levet i Storm eller Solskin, naar kun Frugten er nogenlunde moden. Hisset gjelder det heller ikke om et berømt Navn, dette skal aflægges som al anden Forfængelighed, thi hisset

virke Aanderne i det Skjulte, Ingen kjender dem, og allermeest skjult er han den Største af dem Alle, der kun anes igjennem sine Værker. Vi stræbe efter et Navn, og tænke ikke paa at den Navnløse er den Største. Vi tænke ikke paa, at den store Aandehær omgiver os og virker som en stor Hemmelighed. Men ogsaa denne Illusion om Berømthed maa have sin Tid og sin Ret, thi under denne Stræben, skal det modnes, som er Berømmelse værdt, og det tage vi med os som vor virkelige Eiendom, og føre det over i det Land, hvor Navne svinder bort som Røg. —

Tilgiv, min Ven, naar slige Tanker komme over mig, da taler jeg let for meget, men jeg veed jo denne Gang, hvem jeg taler til, og det maa være ikke blot min Undskyldning men ogsaa min Retfærdiggjørelse. — Tusinde Hilsener til Fru Ingemann. Nu grønnes Skoven, nu maa det være deiligt hos Dem; Giøgen slaer ogsaa hos os, og nær ved mine Vinduer.

Deres trofaste Ven

C. Hauch.

42.

Ingemann til Hauch.

Sorø d. 11te Juni 1859.

Til Digteren Etatsraad Hauch

Ridder af fl. Ordener pp.

Kjære trofaste Ven!

Deres Adam vil allerede foreløbig have bragt Dem en hjertelig Hilsen fra os med min Tak for venlig Erindring og Deeltagelse i den Glæde og Kjærlighed, her udstrømmede til mig hin smukke Maidag¹). Det synes nu kun at være os Gamle, der kjende og mindes de Ildprøver, saavel jeg, som enhver Digter, der bliver gammel, maa have gennemgaaet. Ogsaa det har man godt af — og jo nærmere man rykker frem mod den store Livssphære, som hele dette Liv kun er Broen til, jo klarere seer man den store evige Kjærlighed selv i det, der var os bittrest i Verden.

Nu har De da Frihed for Theaterbryderier i den smukke Sommertid, og kan maaskee komme ind i den Digtning, De har længtes efter, hvis det ikke gaaer Dem som mig, som sjældnen kan nedskrive Noget førend det brænder i Kakkelovnen og Naturen udenom mig ligger i Dyale. Det var en curiøs Opdagelse af det Aar²), De havde oplevet uden at vide det; det er altid en sikker Vinding af et Solaar

paa denne Planet, og dets Indhold skulde De vist nødig have undværet, skjøndt det længste Jordliv jo er en forsvindende Størrelse, mod dets — Gudskelov — evige Fortsættelse. Vorherre give Dem nu fremdeles Sundhed og derved — jeg siger ikke Aandskraft — thi det er jo ikke Aandens Kræfter, men dens Organer der her kan svækkes — men den Glæde at fornemme Aandens Nærværelse i uhildet Virksomhed! De hjerteligste Hilsener baade fra min Lucie og mig selv til Dem og alle Deres Kjære!

Med inderligt Venskab og taknemlig Hengivenhed

Deres

B. S. Ingemann.

43.

Hauch til Ingemann.

¹⁴/₁₁ 59.

Høivelb. Herr Conferentsraad Ingemann
Commandeur af Dbrg. og af Nordst.

Kjæreste høitagtede Ven.

Jeg er i en gammel Gjeld til Dem for et lille Udlæg /: 1 Rbdl. :/, som De har havt med Hensyn til Vedligeholdelsen af vor lille Louises Grav, jeg beder Dem meget at undskylde, at dette ikke er bleven berigtiget tidligere. — Dernæst kommer jeg med en Bøn, som jeg næsten er undseelig ved at gjøre, dog haaber jeg paa Deres Godhed, da De allerede før har viist mig en lignende Tjeneste; jeg ønskede nemlig at sende to Rbdl. til vor gamle Pige Sophie, som boer i Pedersborg. De vil saaledes paa mine Vegne modtage tre Rbdl. fra Postcontoiret, hvoraf jeg beder, at De ved en eller anden Leilighed vil lade afgive de to i vor gamle Sophies Hænder. Seer De hende, saa beder jeg venligst at hilse hende fra os.

Jeg befinder mig ganske vel ved at være forløst fra den usalige Theatervirksomhed; jeg kan dog sige, at jeg fandt Theateret i Ufred og Opløsning og forlod det i Fred og Orden; jeg fandt det med et udslidt Repertoire, som Ingen vilde see, og forlod det med et efter Omstændighederne (naar man tager den korte Tid i Betragtning) rigt Repertoire. Meer vilde og kunde jeg ikke virke; en stor Deel heraf skyldes vistnok duelige Medarbeidere, en Deel, kan jeg dog sige skyldes mig og den Beredvillighed, hvormed jeg underkastede mig alle Slags Angreb og Ubehageligheder, for at sætte det igjen-

nem. Forresten er jeg bleven saa led og kjed af det hele Theater-væsen, at det vil vare længe, før jeg igjen besøger nogen theatralisk Forestilling. Den Poesie, der kan komme frem der, er som oftest blandet med meget urene Tilsætninger, og man tvinges (blot for at aabne Udveie for materielle Fornødenheder) til at give Meget, som man ikke for al Verdens Guld og Berømmelse selv vilde have skrevet. Jeg kan have Poesien meget renere hjemme, hvor jeg dog i det mindste kan vælge min Læsning efter min, og ikke efter Publikums Smag.

Jeg har i Sommer arbeidet paa en historisk Digtning¹⁾, som rimeligviis bliver mit sidste større Værk. Jeg maatte have det færdigt før min Død; det var rimeligviis Musernes sidste Kald til mig; og selv under min Theaterbestyrelse var jeg tvungen til at arbeide derpaa; jeg fuldendte dengang en Trediedeel deraf, og var tilmode, ligesom Sommerfuglen²⁾ rimeligviis er tilmode, naar den, med Insectnaalen fæstet i sin Ryg, tvinges til at lægge sine Æg.

Til Juul kommer det ud, da skal jeg naturligviis sende Dem det. Gud være lovet, at jeg har faaet Fred til at fuldende det. Jeg begjærer nu intet Andet end Fred og Stilhed, til Døden kommer. Verden maa gjerne glemme mig, naar den tillader mig at leve mine sidste Dage, uden at jeg skal være udsat for evige Angreb, for Haan og Had og bitter Miskjendelse. Ingen kan være stærkere overbeviist end jeg om, at den jordiske Berømmelse er Forfængelighed. Vor bedste Lod er kun den at virke til Vedligeholdelsen af det ædlere Liv i enkelte stillere Naturer³⁾, alt Andet er ligegyldigt. For mig er det et Slags Fornøielse at tænke mig gjemt, glemt og borte fra den store Hob. Da først begynder det sande Liv. Kun de skjulte Aander hisset, som Verden ikke kjender, ikke nævner, kun de udøve den Virksomhed, som den Høieste finder meest Behag i, langt mere end i det, som Verden lovpriser, og som Tusinde løfte til Skyerne. Dette er ogsaa den Grundtanke, der gaaer igjennem mit sidste Digt, det er det, som et langt Liv har lært mig.

Vor Datter Marie Rørdam er bleven forløst med en lille Pige⁴⁾. Hun er hos os paa Frederiksberg, og befinder sig efter Omstændighederne, uagtet hun havde haarde Lidelser, ganske vel.

Det glæder mig, at Gud forunder Dem at opleve en saa skjøn Alderdom, æret elsket og agtet og skattet af alle dem, som kjende Dem og af det hele Land saaledes, som et velført Liv fortjener det. Jeg begjærer ikke — og bør vel heller ikke begjære saameget, jeg ønsker kun en stille Existents, som sagt, et taaleligt Liv for mig,

men især for min Familie, naar jeg er borte. Vil Gud forunde mig det, da er mit høieste Ønske paa Jorden opfyldt. Forresten føler jeg mig træt, og gaaer med Glæde bort, naar Gud vil kalde mig. Jeg har alt længe brudt med al Selskabelighed og kommer kun til Khavn, naar jeg skal holde mine Forelæsninger. — Mange Hilsener til Fru Ingemann baade fra min Kone og mig og fra os alle.

Deres trofaste Ven

C. Hauch.

P. S. Tør jeg bede Dem ved Leilighed at sige den gamle Sophie, at Marie har faaet en lille Datter, og at hun befinder sig vel. Marie beder meget om at hilse hende, det Samme gjør ogsaa min Kone.

44.

Ingemann til Hauch.

Sorø d. 23 Decbr. 1859.

Hr. Conferentsraad Hauch.

Kjære høitagede Ven!

Lad mig takke Dem paa det Hjerteligste for det nye Livsbillede, De har oprullet for os! Jeg har fulgt Dem med hin Charles — hvor jeg sidst gik med „Julien“¹⁾ — gjennem den første franske Revolutions Rædselsperiode og har vel i Begyndelsen gruet for de Blodbilleder, der nødvendig maatte fremtræde; de udeblev ikke heller, de kom alle med deres characteristiske Træk, men kun for at vige tilbage for hin mindre bekjendte, men i sin stille Bedrift poetisk større Skikkelse, hvis Liv og tragiske Skjæbne De vilde belyse. —

Fra det Øieblik han — for at redde over tusind Menneskeliv — træder ind i Uhyret Robespierres Bladcontoir og bliver en Haandlanger i Dødens og Djævelens eller det blodtørstige Vanvids Tjeneste, staaer han i en sand tragisk Collision, som kun synes opløselig ved hans Undergang — han gaaer dog tilsyneladende lykkelig ud derfra, med en stor og skjøn Bevidsthed om Redningen af de tusind Menneskeliv; men Døden følger ham — ikke blot som naturlig Følge af Nattevaagen, Overanstrengelse og Rædseltidens almindelige Lidelser, men vist ogsaa som Følge af en lønlig Gru selv over hans bedste og ædleste Bedrift. Det maa vist ofte have forekommet ham som den Haand dog maatte visne, der, for at redde Tusinde,

udstrakte sig mod de mange tusind uretfærdige Klager og Processer, der ufeilbarlig vilde bringe Tusinder af andre Uskyldige til Retterstedet, — uagtet der aldrig havde været Mangel paa Haandlangere, om han ogsaa havde holdt sin Haand tilbage. Saaledes har jeg tænkt mig ham midt i hans Lykke efter Rædselsregjeringens Fald, hvis Redskab han — selv med den største Selvopoffelse og i det ædleste Øiemed — havde været.

Saaledes stod Masaniello²) for mig, da han havde sluttet Pagt med Banditterne for at hævde sit Folks Frihed. Selv det største og bedste Øiemed kan jo ikke hellige noget Forbund med det Slette, og De har ladet Compositionen, uden al Reflexion, udsige det. Æren for det Store og Skjønne i denne tragiske Bedrift, maa først komme, — som De lader os see det, — naar dens Helt er falden som Offer og maaskee hemmelig — ved Nemesis-Dolken i Tanken om hans Pagt med det Dæmoniske, selv hvor denne falder sammen med hans største og ædleste Bevidsthed. — — (Slutningen af Brevet mangler.)

45.

Hauch til Ingemann.

[Januar 1860.]

Høivelbaarne Hr. Conferentsraad Ingemann.

Min ædle Ven!

Jeg maa dog i Begyndelsen af dette Aar, før jeg skrider til nogen anden Forretning sende Dem et Par Ord ikke blot for at lykønske Dem i det ny Aar, men ogsaa for at takke Dem for Deres sidste Brev, der har været mig til stor og overordentlig Glæde. — Det er vistnok sjældent og hører til de store Undtagelser, naar en Forfatter bliver saaledes forstaaet. De har Ret i Deres Formodning ogsaa jeg har tænkt mig, at et saadant Forbund med Djævelen for at naae et godt Øiemed, var en farlig Sag, der maatte indvikle i Modsigelser, hvoraf det Gode ikke i ubetinget Reenhed kunde fremgaae. La Bussi-ère tvinges jo dog til hvert Øieblik at lyve at forstille sig, ja han maa prale med Robespierres Beskyttelse, stræbe at indbilde Verden at han staaer i hans særdeles Naade, eller i det mindste tør han Intet gjøre for at bringe Andre ud af Vildfarelsen, naar der forudsættes et intimt Forhold mellem ham og Robespierre. Saaledes bliver Mængden virkelig paa en Maade halvt berettiget, naar den troer, at han er Robespierres lydige Redskab, og naar den tillægger

ham en Deel i dennes blodige Ugjærninger. Jeg undlod at udtale det directe, efterdi Recensenterne saa tidt have forekastet mig, at jeg udtalte mine Grundtanker for stærkt og subjectivt, istedenfor blot objectivt at udvikle dem og overlade til Læseren, om han kunde forstaae mig eller ikke. Maaskee havde jeg dog gjort vel i (at) give et Par Antydninger, der bedre kunde veilede Læseren; men i det Væsentlige falde mine Tanker sammen med Deres. — Jeg har end videre tænkt mig og sagte (maaskee altfor sagte) antydet, at det er Nanny, der endnu engang efter Døden redder sin Veninde; thi det var jo hende, der lærte den lille Dreng den Sang, der leder La Bussière til at gjenfinde og frelse sin Elskede. Alt dette mente jeg, at jeg kun sagte kunde berøre, og altsaa maa jeg finde mig i, at Strømmen af Læsere overseer det. Desto glædeligere er det, naar man finder saadanne Læsere som Dem og Deres Frue der have Blik selv for de skjulte og fineste Traade.

Iøvrigt er, efter min Anskuelse, den Straf, der rammer i sjette og syvende Led, et stort og sikkert Beviis for, at Aanderne hiinsides ikke ere uvidende om, hvortil Deres Gjærninger tilsidst igjennem Aarhundreder paa Jorden føre, og at de selv i deres fjerne hiinsides Boliger føle Tilbageslaget af den Skjebne, de have beredet deres sildigste Efterkommere.

I det Hele er det vel nødvendigt, at det Menneske, der bæres af en stor Idee, selv naar han vil det Gode, dog tillige da han er et eensidigt og indskrænket Menneske, vanskelig undgaar at besmittes af Synd eller Vildfarelse. Dette er det Tragiske i al menneskelig Storhed. Kun Gud alene holder alle Traade i sin Haand, Mennesket griber een Idee af de mangfoldige og kommer saaledes let i Strid med en anden; den, der opoffrer Alt for Friheden, kan maaskee der gaa for vidt, han tvinges maaskee i Kampen til ogsaa at fælde den Uskyldige, eller, som en bekjendt Æsthetiker siger, han synder mod den dunkle Naturgrund, mod Blodets hellige Baand, der dog ogsaa skulle respecteres (som Brutus¹) og Timoleon²). Naar Ideen nedstiger i Støvets Verden, siger Solger³), da beheftes den let med Endelighedens Indskrænkning, og naar da den rene ubesmittede Guddomstanke viser sig, da staaer den dog for denne som skyldig, og maae saaledes jordisk, endelig gaae til Grunde; rigtignok kun /: hvad Solger ikke siger :/ for hisset igjen at opstaae rensat og i forklaret Reenhed.

Jeg beder meget at takke Fru Ingemann for de Ord⁴), hun har ladet mig sige; de ere mig den høieste Løn, jeg kan faae for mit

Arbeide, og de ville give mig Mod til den Spidsrods gang, jeg skal gaae gjennem Recensenternes Rækker, hvori jeg ingen Venner har, eftersom jeg ikke henhører til noget Parti eller Kammeraderi, og hvor jeg vistnok maa være beredt paa megen Superklogskab, og paa mange strenge og hovmodige Tilrettevisninger.

Gud skjenke Dem megen Glæde i det ny Aar, og Gud holde sin Haand over vort Land. Det seer mørkt ud; Branden ⁵⁾ af det store og, som det lod, for Evigheden byggede Slot, vækker ængstelige Tanker selv hos de Letsindigste, og man fristes til at betragte den som et Varsel; men der er et vaagende Øie og en skjermende Haand over os Alle, deri kunne vi dog vel ogsaa finde Trøst. — Jeg glæder mig til at see Dem til Foraaret.

Deres trofast hengivne

C. Hauch.

46.

Ingemann til Hauch.

Sorø d. 12. Jan. [1860] ¹⁾
1861.

Til Hr. Conferentsraad Prof. Hauch.

Kjære høitagede Ven!

Det hører til de store Sjældenheder i vor Literatur at træffe paa nogen dybtgaaende og uhildet Udvikling af den Skjønhedens Idee, som maa leve i enhver virkelig Digtets Indre, medens enhver paa forskjellig Maade og som oftest halv ubevidst lader den fremtræde i sin Digtningens individuelle Skikkelser. Til at være egentlig videnskabelig Æsthetiker faaer sjælden den productive Digter Tid, medens han synes at kunne behøve et dobbelt Jordliv til at give de Ideebilleder Form, der foresvæve ham. Førrend i en Digtets ældre Dage er det neppe muligt og heller ikke ønskeligt, da Betragtningen vist ellers for tidlig vilde standse den egentlig poetiske Virksomhed. Men videnskabelig Æsthetiker, saaledes som Digtene og virkelig poetiske Naturen kunne glædes og fremmes derved, bliver neppe dog Nogen, der ikke først og fornemmelig selv er Digter. Derfor har vist Schiller ²⁾ og Jean Paul ³⁾ tiltalt langt Flere, end saavel Kant ⁴⁾ som Schelling ⁵⁾ og Hegel ⁶⁾. Af alle danske Æstetikere har Ingen saaledes tiltalt mig, som *De*, kjære Ven! Grunden dertil finder jeg først og fornemmelig i, at De er en dyb alvorlig Digter, dernæst ogsaa i

den vigtige Omstændighed, at De ikke, som næsten alle Deres For-gjængere, er hildet af smaalige og personlige Hensyn, hvorved selv betydelige Talenter — som Heiberg og Hertz for ikke at tale om Hjort — der desuden aldeles mangler Digternaturen — og Molbech der tillige var en bitter forulykket Poet — kun har kunnet opstille æsthetiske Theorier med skjult Hensyn til deres egne Productioner eller med literairt diplomatisk Hensyn til Venners og Fjenders be-leilige eller ubeleilige Plads i vort lille Skriftrige.

Lad mig med denne almindelige Betragtning hjertelig takke Dem for de „*æsthetiske Afhandlinger*“⁷), som baade min Kone og jeg med særdeles Interesse læse! „*Det er herligt!*“ — sagde min Kone en Dag, — „*det er ligesom man talte med ham*“.

I det Væsenligste i al Poesie troer jeg vi ere grundenige alle Tre — og man glæder sig altid ved at finde klart og fyldigt udtalt, hvad man netop mener, men maaskee aldrig har fundet Udtryk for. Hjer-telig Tak fra os begge! Gud velsigne Dem og alle Deres i det nye Aar! Deres inderlig hengivne

B. S. I.

47.

Hauch til Ingemann.

[30. Januar 1861.]

Min inderlig kjære tro Ven!

Deres Brev har glædet mig overordentlig, og Fru Ingemanns Ord, at hun var tilmode ved Læsningen af mine Afhandlinger, som om det var en Samtale, hun havde med mig, er for mig den bedste Dom, jeg kunde høre. Hvilke Feil jeg end forresten som Digter kan have, og hvilke Indskrænkninger, der end kan findes hos mig, (og Ingen veed bedre end jeg, at jeg har nok af dem), saa mener jeg, at Eet staaer fast, nemlig det, at jeg selv er min Poesi, at det ikke er en paahængt Dragt til Søndagsbrug, at jeg ikke, som enkelte slette Præster, tager den paa, saalænge jeg skal tale til Publikum og siden lægger den af, for i den hele paafølgende Tid, til næste Søndag, igjen at føle mig i Prosa, men at det er Alvor hos mig, og at mit Ord som sagt og mit Væsen er Eet. Dog saaledes er det jo ogsaa med Dem selv og med hende og med alle dem, der mene det ærligt med hvad de virke, og deri bestaaer da jo ogsaa Sandheden, alt det Andet er huul Formalisme, eller rettere Sminke og Hyklery.

De er iøvrigt lykkelig, Dem har Vorherre skjenket den Lod gan-

ske at leve for Poesien; jeg var desværre bestandig af tvingende ydre Grunde nødt til at have et, ja undertiden to Embeder foruden. Nu f. Ex. har jeg igjen to, jeg har ikke kunnet og burdet undslaae mig for at overtage Censurembedet ved det Kglige Theater efter Heibergs Død¹). Dette tager ikke blot megen Tid (uagtet det rigtignok er for Intet at regne mod den Byrde, der hviler paa en Theater-directeur), men det Værste er den Smerte, der hviler tung paa mig, naar jeg maa erklære mig imod et eller andet Arbeide, der indeholder Talent og poetiske Glimt, men om hvilket jeg dog forudseer, at det umulig kan tilfredsstille Theaterets og Publikums Fordringer, der ere langt strengere med Hensyn til det Kglige Theater end til noget af de andre.

Jeg troer ikke engang jeg har skrevet Dem til for at takke Dem for den venlige Modtagelse den Dag, jeg var hos Dem i den forløbne Sommer; det er en stor Skam, at jeg ikke har gjort det, og jeg maa da efterhente det her. Mathilde, min Datter som den Gang fulgte mig, er i disse Dage (i Forgaars) nedkommen i Barselseng med en lille smuk og rask Dreng²). Baade Moder og Barn befinde sig fortræffelig, min Kone er derinde hver Dag.

Alt er her krigerisk stemt³). Gud holde sin Haand over Danmark, som han hidindtil har gjort; man kan vel forfærdes, naar man tænker paa vore Fjenders Skarer og Overmagt, naar man ikke ret fastholder Tanken om den frelsende Gud, som vaager over Staterne og Landene som over det enkelte Menneske, og hvis Haand Enhver maa erkjende, der blot vil aabne sin Sjæls Øine. At vi skulle frelses, veed vi, men hvorledes Frelsen skal komme, hvo kan vide det! — For mig, og sikkert ogsaa for Dem, er det en bitter Følelse, at see, at det Baand, der sammenholdt det høie Norden med de germaniske Stammer, saaledes er brustent, uden at man aner, hvorledes det, uden at vi opgive os selv, skal blive knyttet igjen. Saamegen høi og herlig Poesi er dog udgaaet fra Tydskland; den mere poetiske Tid, der herskede i vor Ungdom, knyttede sig dog i saamange Retninger dertil; men det nærværende Tydskland er rigtignok et ganske andet, et dybt vanslægtet Land, i det mindste naar man skal dømme efter de mest høirøstede Stemmer der nu lade sig høre, og efter Ledernes Røst, der gaae i Spidsen for al denne Uretfærdighed. Men de Stille i Landet ere rigtignok som oftest de bedste, og Tilbageslaget kommer tidt, naar man mindst tænker derpaa. Der har, som De veed, i denne Tid viist sig en Afglands fra Tydsklands bedre Dage, om ikke i politisk saa dog i poetisk Retning, paa vort Theater.

Fru Heibergs Fremstilling af Maria Stuart⁴⁾ er virkelig i høi Grad betydningsfuld; naar kun det Øvrige svarede dertil, da vilde Publikum virkelig igjen kunne have seet, hvad en Tragoedie har at betyde, før det endnu reent havde tabt Sandsen derfor; men desværre det var ikke Tilfældet. Kunde en sand Tragoedie blive spillet saaledes, som en Comoedie undertiden spilles, saaledes nemlig, at selv de underordnede Roller vare i gode Fremstilleres Hænder, hvilket Indtryk kunde da ikke frembringes! Da skulde vel selv de strengeste Geistlige maatte tilstaae, at Theateret ogsaa er en Skole og en Dannelsesanstalt for det høiere Liv, der med Værdighed (ligesom enhver Kunst skal det) kan indtage sin Plads ved Siden af det Allerhøieste, og at Theateret er kaldet til at forbedre og ikke til at forværre Folket. Nu synes rigtignok tidt det modsatte Resultat at komme for Dagen, og det er kun undtagelsesviis naar Poesien her engang faaer Lov til at raade; og saa er det, som oftest mere som Folie for en Virtuositet, end for dens egen Skyld, at Publikum vil finde sig i at see den usædvanlige Gjest. —

Mangfoldige Hilsener til Fru Ingemann. Hostrup søger Kaldet i Sorø, men desværre han faaer det neppe. Deres inderlig hengivne

C. Hauch.

48.

Hauch til Ingemann¹⁾.

(Efteraar 1861.)

Høivelbaarne

Hr. Conferentsraad Ingemann.

Uagtet jeg havde tænkt nu at slutte min poetiske Bane, saa har dog Lysten til at digte endnu engang faaet Overhaand, og jeg sender Dem som Følge heraf en ny Samling af Digte²⁾. I min Ungdom hindrede fjerne og fremmede Studier mig fra at frembringe mange lyriske Digte, skjøndt Ungdommen dog er Lyrikens Tid; men jeg maatte arbeide længe, og krydse og lavere længe, før jeg naaede det Sted, hvor man gav mig Lov til frit at seile paa Poesiens Hav, hvorhen min indre Lyst drev mig; jeg fik kun seent licentia poetica, det vil her frit oversat sige: Tilladelse til at digte. Som Følge heraf gik megen Tid tabt for mig i poetisk Henseende; de sildigere Blomster have ikke den Duft som Vaarens, og det vil vel ogsaa her spores. Og dog skulde jeg næsten troe, hvis ikke min Forfatterindbildning bedrager mig, at idetmindste „Valdemar Atterdag“

har Noget i sig, hvorfor jeg kunde regne den blandt mine bedre Digte. Dog det maa De nu selv efter bedste Skjøn bedømme; jeg skal ikke tage det ilde op, om Dommen gaaer mig imod³⁾. — De vil see, at jeg har taget Kongens Historie noget anderledes, end De, men det maatte jeg gjøre, naar jeg vilde stille Digtet paa den Side, hvor det maatte staae, naar den romantiske Kjærlighed mellem Valdemar og Tovelille skulde være Hovedsagen. Mig synes, at den forresten ypperlige Kæmpevise stiller Tovelil noget lavt, naar den lader hende blive forført af et Guldskrin, det er et uromantisk ja egentlig et nederdrægtigt Motiv; jeg var tvungen til at tage det Hele anderledes. Alle de Digte, der findes i denne Bog, (paa faa Undtagelser nær, der især træffe Leilighedsdigtene) ere skrevne i Løbet af de sidste ti Maaneder⁴⁾. — Mange Hilsener til Fru Ingemann. Jeg har tilligemed min Familie i Sommerferien opholdt mig i Hellebæk⁵⁾. De vil ogsaa finde et Digt om Hellebæk i den Digt-samling, jeg hermed sender Dem. Opholdet der og Badningen har havt en heldig Virkning paa min Sundhed.

Deres trofaste Ven

C. Hauch.

49.

Ingemann til Hauch.

[November 1861.]

[Begyndelsen mangler.]¹⁾ — — — Omdannelse af hvad Folkeviserne gennem 2 Aarhundreder — selv uden Hensyn paa den historiske Kritik — har givet Skikkelse i Folkebevidstheden. Hvor enig jeg ogsaa er med Dem i de væsentligste æstetiske Anskuelser, har vi dog nok oftere paa forskjellig Maade betragtet Formaålet for den historiske Digtning. I min *Fortale* til „Prinds Otto“ vil De omtrent see hvorledes jeg har opfattet det²⁾. Jeg kan imidlertid meget godt see hvad De fra Deres selvstændig valgte Standpunkt har fremstillet og netop saaledes *villet* fremstille. Uden Hensyn paa Sagnet er Deres Tove bleven en yndig Skikkelse, hvis Skjæbne maa vække inderlig Deeltagelse — Valdemars Character er fastholdt til hans sidste uforsonlige „Nei!“ og Dissonansen i det hele Tovebillede har De fundet en smuk Opløsning paa i Erlands Vision ved Kongegraven i Sorø Kirke; eet Moment kun savner jeg deri, — den forsonede Aands Erkjendelse af sin egen Brøde — saavel mod

denne Tove som mod det Evighedsliv, han havde været blind for i sit stolte virksomme Jordliv.

Lucies Øine taale kun at læse lidt ad Gangen; hun har endnu ikke læst Sangkredsen om Valdemar Atterdag, men har glædet sig over de mindre Digte; kun een Linie siger hun, at hun vil bryde en Landse med Dem om; det er den første Linie i Sangen til Kongen, hvori De siger: „Kjærlighed forsvinder“³⁾ — men jeg mener, De derved kun forstaaer dens endelige og momentane Phænomen, men ingenlunde dens Idee, som jo er evig og falder sammen med Gudsideaen i os. At det kun er „den jordiske Glands, Tiden bortvifter“, siger De jo ogsaa strax i næste Linie.

Og nu — lev vel for denne Gang. De hjerteligste Hilsener til Dem og alle Deres fra os begge!

Deres inderlig hengivne

B. S. Ingemann.

50.

Hauch til Ingemann.

^{22/11} 61.

Høivelb.

Hr. Conferentsraad Ingemann

Commandeur af Dbg. pp.

Min inderlig kjære trofaste Ven.

Jeg har modtaget Deres sidste Brev og takker Dem af Hjertet for den levende Interesse, De denne Gang, som bestandig, viser mig, og der, da den kommer fra en Mand, som Dem, ikke kan Andet end i høi Grad glæde mig. Grunden, hvorfor jeg saa snart igjen skriver Dem til, er den, at jeg seer, at jeg rimeligviis ikke har ganske klaret mine Tanker, i Digtet „Valdemar Atterdag“, eftersom jeg seer, at en Digter som De ikke har opfattet dem saaledes, som jeg troede, at de vilde opfattes, og jeg ønsker nu med et Par Ord at fremstille Sagen saaledes, som jeg seer den, om muligt, før Deres Hustru med sin poetiske Sjæl og sin dybe og rene Følelse, læser det omtalte Digt. Først maa jeg dog indrømme hendes fulde Ret med Hensyn til hvad hun siger om mit Digt til Kongen. Jeg har Uret, thi uagtet jeg kun tænkte paa den almindelige jordiske Kjærlighed, burde jeg aldrig have brugt dette Ord her, da det saa let kunde og maatte misforstaaes. Ogsaa jeg troer imidlertid paa en Kjærlighed,

der ikke svækkes, men voxer igjennem Tiderne, og der er evig som Evigheden selv.

Med Hensyn til de andre Indvendinger er jeg ikke saa ganske enig med Dem, og dog kunne vi maaskee blive enige efter en nærmere Forklaring¹).

At Fru Helvig har lagt Planer mod Valdemars Frihed og maaskee mod hans Liv, var det ikke min Hensigt at insinuere. Derfor satte jeg de Ord S. 187:

„Tovelil vil hun fange, det klare Jomfruspeil,
Men vi vil fange Kongen, det er et bedre Spil,
Og uden at hun veed det, skal hun hjelpe dertil.“

Hun overlistes saaledes af Ridder Eckhard og har fuldkommen Ret, naar hun siger S. 249 til Valdemar:

„Jer Frihed at røve, det faldt mig aldrig ind,
Jeg vilde Jer kun skille fra den listige Qvind.“

Hendes Higen efter at faae Trylleringen motiveres ved, at hun ligefra Begyndelsen til Enden troer at Tove ved Trolddomskunster og ved at kaste Runer for hans Fod har fanget Kongen. Slige Kunster kan kun imødegaaes og tabe deres Kraft ved en endnu mægtigere Kunst af samme Art; først da dette Haab glipper, søger hun Hevn paa andre Maader. Det er ikke Kjærlighed til Valdemar, men Begjerlighed efter at beholde Magten og Guldkronen, og især Rædsel for, at Tovelil skulde sidde paa hendes Plads, der driver hende, indtil Hevnlysten tilsidst bliver saa stor, at hun sætter Alt paa Spil derfor.

Heller ikke har jeg tænkt paa noget udvortes ulovligt Forhold imellem hende og Folqvar, han elsker hende, og hun støtter sig til ham som til en tro og prøvet Ven. Videre vilde jeg ikke gaae; havde der været en dybere Skyld i denne Retning, saa havde nok Valdemar røbet den for Tove; han, der selv lader, som han troer, hun vilde fange ham, uagtet han, da han gjennemskuer alle sine Fjenders Planer, vist ikke for Alvor troer derpaa, men det passer godt i hans Planer, og derfor lader han, som han troer det. Helvigs Synd er forfærdelig nok alligevel; at hun indebrænder Tove, det fortæller jo alt Folkevisen, at hun sad fangen i 20 Aar paa Søborgslot, det lærer Historien; disse to Ting har Digteren naturligviis Lov til at sætte i Forbindelse indbyrdes. Kongens Overtro er historisk beviislig, da han laae for Døden, haabede han vist paa, at

den store Klokke i Lunds Domkirke skulde redde ham. Hvor den rette Tro ikke er, der mener jeg, maa der være Overtro, især naar Talen er om en Regent i Middelalderen; thi der maa dog være Noget, der udfylder det store, dunkle Dyb i Sjælen, hvor Troen ikke længer er. Den statskloge Ludvig 11 i Frankrig var fuld af Overtro, og saaledes flere af de meest verdsligsindede Regenter lige til Tiberius og det romerske Senat.

Der er Skyld paa alle Sider, Tovelille er ingenlunde reen, hun elsker jo en gift Mand og sætter sit Haab til hans Hustrus Død, ogsaa hun maa da træffes af en streng Nemesis. Religionen møder hende endnu i Farens sidste Øieblik og peger alvorlig hen til, hvad hun maa gjøre, hendes Ungdomshjem stiger som et Syn op af Havet for at lære hende det Samme, men hun gjør det ikke, hendes forvildede Kjærlighed, hendes ærgjerrige Broder, og Haabet om den gyldne Krone lokker hende, hun flygter ikke, saaledes var hun fortryllet alt før Fortryllesen kommer, og Straffen kan da ikke udeblive.

Overhovedet var det min Hensigt i Valdemar at fremstille en mægtig og begavet Natur, der ogsaa var inderlig betagen af Kjærlighed, (thi det er intet Lefleri, men en dyb og mægtig Lidenskab, der gjennemtrænger ham og ryster hans hele Væsen), og der dog, fordi han har sat alt sit Haab til denne Jord, maa fortvivle, da Ulykken kommer. I denne Henseende indeholder Valdemars anden Sang Aabenbaringen af hans Indre. I hans første Sang toner den seirende Elskovs Jubel, der ikke bryder sig hverken om Himmel eller Paradiis, naar han kan favne sin Elskede, i hans anden Sang, da hun er borte, toner kun Haabløshed, Ønsket om Død og Glemsel og Fortabelse i Lethestrømmen, thi paa Jorden er Haabet slukt, og Himlen troer han ikke paa.

Saaledes, min ædle Ven, har jeg tænkt mig det Hele, og da Deres og Fru Ingemanns Mening er mig af stor Vigtighed, har jeg ikke villet udsætte at meddele Dem min Anskuelse.

Det glæder mig, at De finder Ungdomsglimt i enkelte af mine Sange, men jeg mener, at Høstens Toner dog ogsaa høres derigjennem.

Mig synes endnu bestandig, at den gamle Kæmpevise²⁾ (trods al sin naive og dybthentede Poesi) feiler, naar den lader Tovelil blive vunden af Kongen ved et Guldskriin; stod hun saa lavt, saa var hun neppe værdig til sin tragiske Stilling, og til at staae som et Offer, der vækker Medlidenhed gennem alle Tider; — Gud velsigne Dem

og skjenke Dem og Deres ædle Hustru endnu mange glade Dage paa Jorden; i Himlen faaer De dem nok, det har ingen Nød.

Deres tro, hengivne

C. Hauch.

P. S. Vil De ikke anbringe en Rettelse i min Bog S. 114 Linie 1? Der staaer „*lette Strøm*“, men der bør staae „*lette Drøm*“. (Det er i Fiskernettets Oprindelse).

51.

Ingemann til Hauch.

Sorø d. 29. Novbr. 1861.

Høivelb. Hr. Conferentsraad Hauch
Ridder af fl. Ord.

Lad mig ret takke Dem, kjære Ven! for de saa venligt meddeelte Oplysninger. De har paa mange flere Steder end det anførte tilstrækkelig sørget for, at Læseren ikke mistænker Helvig for bevidst Deelagtighed i Efterstræbelserne mod Kongens Frihed eller Liv, men at Kongens Mistanke til hende saavel i denne Henseende som angaaende Forholdet til Folqvard var Forstillelse fra hans Side og aldeles uden antaget Grund, havde jeg ikke faaet Øie paa. — Efter Beskrivelsen af Trylleringens Egenskaber S. 211 antog jeg den for alene at kunne fremkalde Gjenkjærlighed hos den, Besidderne mest havde kjær, men ikke at den tillige, som Helvig altsaa antager, havde Magt til at modvirke Elskovsfortryllelse — derfor kunde jeg ikke see Motivet i Helvigs Tilflugt til dette Tryllemiddel. Ogsaa uden det anførte historiske Bevis maa jeg fuldkommen indrømme hvad De saa sandt og smukt bemærker at netop hvor den sande Tro mangler griber Sjælen efter det Falske eller Dæmoniske for at udfylde „det store dunkle Dyb“. Saaledes tyer i Bibelen jo ogsaa Saul til Hexen i Endor da han har tabt Troen paa Jehova og bliver Nekromant. Overtro vil jeg ikke kalde det — i den poetiske Fremstilling er det i alt Fald antaget Sandhed. Jeg var kun i Tvivl om hvorvidt denne Forvildelse samstemmede med Valdemars letsindige Frivolitet; det er gjerne mørkere og dybere Natur[er], der forledes til denne Indgriben i en dæmonisk Verdens Mysterier. Deres Tove har De netop faaet saa poetisk og tragisk skjønn ved ikke aldeles at lade hende staae brødefri, men paa naturlig Maade „fortryllet før

Fortryllelsen“; dog — saaledes som jeg i Folkedigtningens Lys har opfattet det hele Billede i min Beskuelse af hin Tidsalder, har jeg maaskee manglet Bøielighed i Forestillingen til strax at faae Øie paa hvorledes det fra et konstpoetisk Standpunkt kunde fremstilles i et helt andet Lys uden at tabe noget Væsentligt af den Poesie, der oprindeligt ligger i Sagnet.

Min Kone har nu ogsaa læst Bogen helt igjennem og sidder nu just ifærd med at skrive til Dem derom. Ved denne Leilighed er hun friere stillet end jeg med Hensyn paa Billedets Opfattelse, medens hun ikke, som jeg, først maae søge Standpunktet uden for en bestemt Kreds af tidligere ligesom fastgroede Forestillinger¹).

Idet jeg nu for dennegang siger Dem Farvel, kommer jeg derved til at tænke paa, hvorledes vi om kort Tid forhaabentlig vil sige Velkommen til hinanden paa den første hinsidige Station af den uendelig rige Tilværelse.

Gud velsigne Dem baade her og der! De hjerteligste Hilsener til Deres kjære Frue og alle Deres!

Altid Deres inderlig hengivne Ven

B. S. Ingemann.

52.

Fru Lucie Ingemann til Carsten Hauch.

1861 d. 28 Decbr.

Kjære Hauch!

Hiertelig Tak for den Glæde, jeg har havt ved at læse Deres Lyriske Digte og Rom[an]cer! Valdemar Atterdag har jeg læst med megen Interesse, og det synes mig et smukt concentreret Billede. Folquard, der i Kiæmpeviisen og i Prinds Otto, staaer som en saa ædel og reen Personlighed, har De kun som en Biperson. Reenheden i hans Kiærlighed har De antydnet ved, at det netop er til Kongen, at han udtaler sin Begeistring over Helvig. Forresten seer man, saa at sige, kun Fligen af hans Kappe; men anderledes kunde De vist heller ikke tage ham, ellers havde han faaet alt Lyset og Valdemar, som i dette Digt er Hovedpersonen, havde tabt sin Kraft. Valdemars Character er vel forskiønnet betydeligt; men dog ikke i Hovedsagen forandret, og ypperlig vedligeholdt. Tove er jo vistnok hævet høiere, end hun fortæner. Som hun staaer der uden Hensyn til det Givne, er hun et yndigt Væsen med en svag

Villiekraft til det Gode; men som dog føler nogen Anger over hendes, vistnok langt større Brøde, og som vækker vor Deeltagelse. Naar Oehlenschläger i Dina, for at kunne hæve et usædeligt Fruentimmer, som han fremstiller som coquet og piquant og vil have skal gjøre Effect, forvansker Forholdet mellem Corfix Ulfeldt og hans Ægtefælde og gjør det til et kedeligt, og Eleonora, som i Historien staaer saa ophøjet, til en upoetisk, flau Personlighed; saa er det et formeligt Ran af det Billede, vi ejede af hende, en Omvæltning af det Sande, som forekommer mig ganske utilladeligt. Han holder med det Slette og offerer saaledes til de onde Magter. Gud skee Lov! at det kun er i dette Digt, forresten kan jeg være glad og begejstret over Oehlenschläger som Digter. De holder ikke med det Slette, og vil heller ikke fremkalde den Følelse hos Nogen. Denne Forskiønnelse af Tove forringer ingen ædel Personlighed. Helvigs Brøde er saa afskyelig, at det ikke kan hielpe synderligt, om hun har været tirret dertil, ved Toves Overmod, eller ikke. Helvigs Billede kunde vel, uden Skade for det Heele, have taalt et enkelt Lysglimt; dette har hun i Kiæmpeviisen og især i Prinds Otto, hvor Kiærligheden til Folquard først kommer til Bevidsthed i hende, i det Øjeblik hun har gjort sig uværdig til den og at Nemesis rammer hende ved Folquards Død. I hendes Kamp for hans Liv og hendes dybe Sorg faaer hun noget Storartet, man skimter Guds Ide igiennem al Fordærvelsen. Dette Lysglimt kunde De ikke give hende uden at Folquard kom i fuld Glands, og det kunde her ikke lade sig gjøre. Jeg kan meget godt glæde mig ved Billedet og see det fra den Kant, det skal beskues. Sproget synes Mig saa smukt vedligeholdet, hverken grelt gammeldags, eller moderne. Naturbeskrivelserne er deilige og gribe smukt ind i Stemningen, ved de harmoniske Omgivelser. Erlands Bønner og de betydningsfulde fine sidste Linier ender det Heele smukt, og jeg kom tillige til at tænke paa den lille Barneengels Ord „troe ej Graven kan gjemme det Raad som blev tænkt af den Høje“¹). Der gives vist en Frelse fra Syndens Grav, ogsaa hisset.

Jeg er Dem inderlig taknemmelig for Deres aabne Erklæring om det Ord i Digtet til Kongen, den har ret glædet mig. Siden den Omvæltning ved Begyndelsen af Deres Manddomsalder, som De selv takker Gud for, har De altid holdt fast ved det, De med Begeistring har grebet, som det Sande; jeg havde derfor ikke burdet troe at Deres Blik var blevet omtaaet for det eevige i Kiærligheden. Mit Symbolum er: „I det Timelige det Eevige“, og næst

Livet i Gud, er Kiærligheden mig det herligste Livstræ. Det hæver sig høit med sin løvrige Krone over Skyerne og bærer sine Evighedsblomster ind i Guds Himmel. Guds Velsignelse over Deres Digterliv og Deres lykkelige Alderdomsliv omgivet, som det er, af kiærlige aandrige Siele. De hierteligste Hilsener til den kiære Renna og Børnene!

Lucie.

53.

Fru Lucie Ingemann til Carsten Hauch.

1862 d. 21 Nov.

Kiære trofaste Ven!

Hiertelig Tak for Deres Valdemar Seier¹⁾! Jeg har læst den med megen Interesse. Det er et concentreret Billede af ham og hans Tid, som slutter sig smukt til Historien. Det egentlig Tildigtede, som Audacias Character og Personlighed og den gamle vendiske Sanger, synes mig heldigt. Denne Kiærlighed, som just ikke er af dem, man kan kalde for Evigheden, som jo ikke passede til Valdemars Natur; men som i sig selv er uskyldig, da den ikke gaer ud paa nogen Forførelse, gjør Valdemar mindre Brødefuld; da hans Vrede maa finde et Paaskud til at bryde sit Løfte, i Grev Henriks Brud paa sit. Det er en smuk Idee, at Kiærligheden til et rent quindeligt Væsen bevæger ham til Medlidenhed med den gamle Sanger og at det bliver en Taknemmeligheds Sæd til hans egen Frelse. Jeg kan naturligviis godt sætte mig ind i forskellige Behandlinger af samme Emne, vore Bønder derimod, kan det rigtignok ikke. De vil af to Digte, som behandler samme Emne antage eet af dem og finde at det andet er en skammelig Usandhed. Skiøndt nu dette er forkiert, saa kan jeg ikke nægte, at det vilde blive en Glæde, at see de Schacter, som ligge mellem Oehlenschlægers Behandlinger af vor Historie og Ingemanns Valdemar den Store, at see dem aabnede. De eie vist gyldne Aarer, som vel var værd at efterspore, og denne Rigdom havde jeg stor Lyst til, at De skulde fremdrage; men jeg veed det nok, Digteren maae følge sin Indskydelse, og hvor den fører Dem hen, saa er det altid i et poetisk Land, hvor det er en Lyst at følge Dem. Saalænge Deres Phantasie er saa livsfrisk, som det jo tydelig har viist sig i de to sidste Aar, tør vi endnu haabe meget fra Dem og bevarer Gud Deres Hoved frit, saa vil De med Deres energiske Character, nok kunne bære de Savn Alderdommen

jo, meer eller mindre medfører. Ved Siden af Deres aandfriske Rinna, som føler og glæder sig over Deres Værd baade som Menneske og Digter og omringet af Børn og Børnebørn, som jo elske og agte Dem, haaber jeg De vil faae en deilig Alderdom. Inderlig Tak for Deres Deeltagelse i min svare Længselstids Lidelser. Jeg har saa uendelig meget at takke Gud for, at det var syndigt om jeg nogensinde kunde glæmme det. Fortrøstningen om et saligt Giensyn har — — (*Slutningen mangler*).

NOTER OG HENVISNINGER

Forkortelser.

- Ad. H.* En Samling utrykte fragmentariske Optegnelser, som Hauchs Søn, afdøde Rektor Adam G. Ø. Hauch har foretaget til Brug ved Foredrag, han har holdt om sin Fader paa Bredsdorffs Højskole d. 21de og 23de Marts 1911 og i Dansklærerforeningen d. 6. November 1914.
- M. I—II.* Carsten Hauchs Minder I, 1867 og II, 1871.
- I. Lvb.* Ingemanns Levnetsbog, 1862.
- I. Tlb.* Ingemann, Tilbageblik, 1863.
- Hj. Br. I—II.* P. Hjort, Udvalg af Breve I, 1867 og II, 1869.
- I. Br.* Breve til og fra Ingemann, udg. af V. Heise, 1879.
- I. og R.* Brevveksling mell. Ingemann og Fru Rosenørn ved V. Heise, 1881.
- G. og I.* Grundtvig og Ingemann. Brevvexling. Udg. af S. Grundtvig, 1882.
- M. R.* Marie Rørdam, Tilbageblik paa et langt Liv, 1911.
- K. G.* Kjeld Galster, Carsten Hauchs Barndom og Ungdom, 1930.

Indledning I. ¹⁾ Johannes Carsten Hauch var født d. 12 Maj 1790, Bernhard Severin Ingemann d. 28 Maj 1789. ²⁾ M. I, S. 7 ff. ³⁾ „Ved min Tilbagekomst til Norge 1851“ („Lyriske Digte“, 2den Udg. 1854. S. 32). ⁴⁾ Anf. hos K. G., S. 32. ⁵⁾ Mærkelig nok kommer Johs. V. Jensen i sin aandfulde Analyse af Bissens Buste til Resultatet: Typen er nordisk („Form og Sjæl“ 1931, S. 130). ⁶⁾ M. I, S. 194. ⁷⁾ Til fig. s. I. Lvb. S. 12—20. ⁸⁾ Smst. S. 67—70. ⁹⁾ Smst. S. 152—53. ¹⁰⁾ I. Tlb. S. 8. ¹¹⁾ M. I, S. 213 f.

II. ¹⁾ I. Tlb. S. 21. ²⁾ Smst. S. 12. ³⁾ Smst. S. 31—32. ⁴⁾ Ad. H. ⁵⁾ Hauch, som altid trods al Uoverensstemmelse omtalte sin Fader paa den kærligste Maade, har anvendt væsentlige Sider af hans Karakter og Væremaade til Skildringen af sin Romanfigur Starosten i „En polsk Familie“. Ogsaa til Robert Fultons Fader er han Forbillede, dog nærmest som Idé: Modstanden mod den ideelle Stræben (jvf. M. R., S. 28). Dr. Galsters Forsøg paa at ændre denne Opfattelse af Faderen (K. G., S. 54 ff.), saaledes som den tidligere er fremsat af G. Brandes („Danske Digtere“ 1877, S. 10 ff.), er ikke overbevisende. ⁶⁾ Skønt hun var indskrevet som Klosterfrøken i Vemmetofte og ret velhavende, boede hun i sine sidste Aar under usle Forhold paa et Kvistkammer i St. Pederstræde Nr. 129. Hun var grænseløs gerrig og pengegrisk og laante Penge ud mod Pant og høj Rente. Flere Gange var hun forlovet; i Aarene 1841—42, — hun var dengang over 56 Aar —, modtog hun en Række glødende Kærlighedsbreve fra en forgældet Oberstløjtnant af det borgerlige Artilleri, en Enkemand med mange voksne Børn. Hun folte sig smigret og var en kort Tid forlovet med ham; men da hun

mærkede, at han først og fremmest pønsede paa at faa fat i hendes Penge, sendte hun ham en Erklæring om, at hun havde „fortrydt“ sit Løfte og hævdede Forlovelsen — „under mit Adelige Segl“. Hun døde paa Alm. Hospital d. 31 Marts 1855, — ikke som a. St. anf. i Maj (jvf. M. R., S. 92). ⁷⁾ M. I., S. 241—44. ⁸⁾ Se dog: E. Collin, H. C. Andersen og det Collinske Hus, 1882, S. 658 og 662 (Brev fra Rahbek til Collin). I et utrykt Brev fra Rahbek til Hauch udtrykker R. sin Beundring for H.: „inden De endnu havde et Navn i Literatur(en), var Ynglingen Carsten Hauch mig fra 1807 kier og interessant; og selv da Tidernes Strømninger adskillige Aar derefter bragte os i svar Opposition“, maatte Rahbek højagte ham (^{30/2} 1830). ⁹⁾ M. I., S. 302 f. ¹⁰⁾ I. Tlb. S. 44. ¹¹⁾ M. II. S. 56. ¹²⁾ Denne Titel fundet paa en Lap Kladdepapir. ¹³⁾ M. II. S. 121—22. ¹⁴⁾ Smst. S. 184; 185—201.

III. ¹⁾ M. I., S. 319—20. ²⁾ P. Hjort, Krit. Bidr. Litterærhist. Afd. II. Pag. XL. ³⁾ Utrykt Br. til Hauch (^{23/11} 1867). ⁴⁾ I. Br. S. 205—06. ⁵⁾ Hj. Br. I., S. 103. ⁶⁾ Udtales *Rinna*. ⁷⁾ Ikke — som ved en mærkelig Fejltagelse i Helge Hostrups Bog: Jens Chr. Hostrup, S. 122 — hos Broderen, Shakespear-Oversætteren Peter Wulff, der ogsaa var Søofficer og døde som Admiral, hos hvem H. C. Andersen kom. Renna Juul kom dog ogsaa i dette Hjem og gjorde her Bekendtskab med Charlotte Oehlenschläger. ⁸⁾ Orig. Udg. I., S. 180; smlgn. M. R., S. 9. ⁹⁾ Samme Udryk lader Fru Hauch i sin Fortælling „Tyrolerfamilien“ (1840, S. 38) en af sine Personer anvende om Tyrolerne. Muligvis stammer det fra Fru Oehlenschläger, som er Forbillede for Fru Sarnen. ¹⁰⁾ M. I., S. 168. Naar Dr. Galster (K. G., S. 60) uden videre erklærer: „Forklaringen er søgt og kan ikke accepteres“, tager han vistnok for lidet Hensyn til Hauchs ejendommelige Psyke. Prof. Vilh. Andersen har dog accepteret Hauchs Forklaring. (Se Illust. d. Litteraturhist. III. 1924, S. 253 og 271). ¹¹⁾ „Robert Fulton“, Holbergsselskabets Udg. 1928 S. 440. ¹²⁾ Hj. Br. S. 209. ¹³⁾ Smlg. Helge Hostrups Udtalelse i Høj-skolebladet 1930 Nr. 2, S. 608. — Nærmest Virkeligheden kommer sikkert Skildringen i „Robert Fulton“; Fulton elsker vel ikke Abigail med Liden-skab; men deres Ægteskab indeholder dog de rigeste Livsværdier. ¹⁴⁾ Anf. Udg. S. 344 f. ¹⁵⁾ „I en Duel for sin Søster, der var bleven fornærmet, fik han et Sabelhug, der gik fra Panden tværs over hele Hovedet“. (Ad. H.). ¹⁶⁾ Smlg. Fultons Brev til Abigail, anf. Udg. S. 345. ¹⁷⁾ „En Sygehistorie, fortalt af en Læge“. 1839. S. 55—62. ¹⁸⁾ Nicoline Reinhardt f. Hammeleff (se Mathilde Reinhardt, Familie-Erindringer I. S. 173).

IV. ¹⁾ Ad. H. ²⁾ M. R., S. 17. ³⁾ ^{15/7} 62. ⁴⁾ Brøndsted havde faaet Ideen til Anskaffelsen af dette Ben i 1837. (Se Hj. Br. II. S. 302 Note 2), og Fru Oehlenschläger greb den med al sin Energi. Hun skriver (utrykt Brev ^{6/8} 1837): „Men nu skal vi til at reise til England, min velsignede Hauch! — De har altsaa skrevet til Overkammerherren? Hvad har han svaret? — Kongen er medfølende og kan altsaa ikke afslaae et Andragende, som kun appellerer til Menneskelighed. Troe ikke at jeg vil spille Protectrice her, jeg vil kun som en Veninde, der har været Vidne til den Ulempe Deres jammerlige Fod foraarsager, der har været saa lykkelig at kiende Dem i Deres fagreste Ungdom berette sandfærdigt Sammenhængen, hvoraf Nødvendigheden af Deres lille Reise tydeligt vil erkjendes: — at det er *Pligt* at gjøre Udveie til at De kan komme afsted, og at Lunkenhed for denne Sag er *Synd*. Kort sagt jeg vil og skal opdrive al den Veltalenhed jeg selv (i slige

Tilfælde) kan være i Besiddelse af — Brøndsted er en Engel fordi han fik en Idee, men er og bliver dog — en Vindbeutel og paa hans Reise-capitel er han uforbederlig, uagtet han nu er Pauvreteten selv. Jeg talte med ham for faae Dage siden og blev formelig *arrig* paa ham over hans Udladelser angaaende hvad en saadan Reise vilde kunde koste. „2000 Specier! En Gentelman bruger saa meget i 3 Maaneder i London“. „Hauch er en Gentelman i Ordets ædleste Betydning, men jeg haaber han vil kunde reise til London, skaffe sig 2 fortræffelige Fødder, see sig om der og komme tilbage igjen for en mindre Sum“, var mit Svar. — „Planen førtes lykkelig igennem.“ Ad. H. ⁵) Chr. Wilster til Oehl. ^{22/3} 1837 (se C. L. N. Mynster, Mindeblade om Oehl. 1879. S. 390). ⁷) „Politiken“ ^{23/3} 1896 og Brandes, Sml. Skrifter II, S. 210. ⁸) Han var Broder til hendes Farmor. ⁹) Det var saaledes hende, der ved at besøge og iagttage to Linnedvæversker i Kiel fik Ideen til „Søstrene paa Kinnekullen“, hvorom Hauch i en Efterskrift siger: „Grundtanken i det hele Digt er aldeles ikke hentet fra noget Folkesagn, — dog vil Forf. heller ikke paastaae, at den i sin Begyndelse er undfanget af ham selv.“ Det er morsomt at se Poul Schjærff (Holbergselskabets Udg. af Hauchs poetiske Arbejder, 1929, Indl. S. III) lede efter den skjulte Kilde og tilsidst mene at finde den i Visen om Margit Hjuxe, som, hvad han selv gør opmærksom paa, først offentliggjordes 4 Aar efter Hauchs Drama i Landstads „Norske Folkeviser“. ¹⁰) Gudrun Hertz, Rinna Hauch („Tilskueren“ 1896, S. 650). ¹¹) „Robert Fulton“, anf. Udg. S. 396. ¹²) Mathilde Reinhardt, Familie-Erindringer II. S. 79. ¹³) At det virkelig er hos Hauch, denne Aftensammenkomst finder Sted, fremgaar af fig. Udtalelse i et utr. Brev fra H. H. Lefolii, som havde været Adjunkt i Sorø 1843—44 og derefter blev Overlærer i Rønne: „I disse Dage har jeg set P. L. Møllers Gæa; det har moret mig og tildels ærgret mig deri at finde den poetisk-kritiske Beretning om den ene Aften, jeg i Sommer tilbragte i Deres Hus; men jeg maa rigtignok sige, at de Minder jeg selv gemmer fra hin Aften, er langt skønnere end dem, hans „Korpusføljetongsartikel“ vakte hos mig“. (Rønne ^{11/1} 1846). ¹⁴) En af P. Hjorts Betegnelser af Hauch, anvendt af Rahbek. (Se Hj. Br. II. S. 435). ¹⁵) K. Galster, Soranerbladet, 1930, Nr. 4, S. 29. ¹⁶) Utr. Br. fra Beg. af 1830. Barnet var Frederik William Hauch, f. ^{23/11} 1829, døbt ^{6/2} 1830. Hvorfor Oehl. kalder ham „den lille Hyrdedreng“ med en Allusion til sin Idyl fra 1818 vides ikke. ¹⁷) „Danske Digtere“, 1877. S. 98. ¹⁸) Smst. S. 61. ¹⁹) Utr. Br. ^{30/6} 1829; smlg. Hj. Br. II. S. 303. ²⁰) Se E. Reumert, „Et Livs Roman“, 1918 og „Ugens Tilskuer“ IX, 1ste Aug. 1919: „Oehlschlæggers Datter“. Samtlige Breve mellem Oehlschlæggers og Hauch viser, at det beroer paa en Misforstaaelse, naar Dr. Galster mener, at det hos Oehlschlæggers har vakt Misstemning mod Hauch, at han — utvivlsomt — har benyttet Træk af Charlottes Karakter ved Skildringen af Dyeveke i „Vilhelm Zabern“ (se Soranerbladet 16 Aarg. 1931 S. 44). ²¹) Utr. Br. ^{24/4} 1837. ²²) Smlg. Marie Konow: „Nogle Barndoms- og Ungdomserindringer“, 1902. S. 46 ff.

V. ¹) „Et Besøg i Sorø“, Gæa 1846. S. 182. ²) H. Schwanenflügel: Ingemanns Liv og Digtning 1886, S. 397. ³) „Mit Livs Eventyr“, Sml. Skr. I. S. 65. ⁴) I. Tlb. S. 14. ⁵) Hj. Br. I., S. 219. ⁶) Fru Hauchs Moster og Plejemoder. ⁷) I. Tlb. S. 53. ⁸) G. og I., S. 134. — Ingemann havde selv i sin Ungdom skrevet en Romance: „Carl den Femtes Sang i Liigkisten“. ⁹) Se

det ndf. citerede Brev til O. Lehmann (⁶/₁₂ 1839); Hjort havde i Hauchs Fraværelse svaret paa en Henvendelse; Hauch skriver: „Da jeg imidlertid ikke er fornøjet med dette Svar, og da jeg overhovedet helst svarer for mig selv“ —.¹⁰) I. Tlb. S. 32 og 34.¹¹) M. R., S. 12.¹²) Schwanenflügel, anf. Skr. S. 86 og 392.¹³) H. F. Rørdam: Peter Rørdam I. 1891. S. 90.¹⁴) P. L. Møller, Gæa 1846, S. 158.¹⁵) Br. til Skat Rørdam (M. R., S. 201).¹⁶) „Trøst i Modgang“ („Lyriske Digte og Romancer“, 1861. S. 46).¹⁷) „Tycho Brahes Ungdom“ 1852. S. 83 f.¹⁸) Holbergselskabets Udg. 1928, S. 199 og 201.¹⁹) M. II. S. 132—33.²⁰) Br. til O. Lehmann (⁵/₁₂ 39) hos Julius Clausen: Af Orla Lehmanns Papirer, 1903, S. 36.²¹) ¹²/₁₂ 1859 se „Tilskueren“ 1903, S. 843.²²) Br. til Ingemann ²⁵/₃ 1855.²³) Breve til H. C. Andersen, 1877. S. 237 (²⁰/₁₂ 59).²⁴) Br. til Ingemann ²⁵/₃ 1855.²⁵) I. Tlb. S. 34.²⁶) G. og I., S. 163.²⁷) Prometheus, Maanedskrift, udg. af Oehlen-schlæger, VI, Juni 1834, S. 167 ff. (Afhandl. er optrykt i Hauchs Afh. og æst. Betragtning. 1855. S. 107).²⁸) M. I., S. 239—40.²⁹) G. og I., S. 181.³⁰) G. og I., S. 182.³¹) 30 Okt. 37. G. og I., S. 205.³²) Smst. S. 232.³³) G. og I., S. 249 (¹³/₁ 42).³⁴) ²⁷/₁₂ 47. Kgl. Bibl.³⁵) s. Br. til H. C. Andersen, 1877. S. 305—6 (²⁷/₉ 45) og I. og R., S. 50 f. (²⁹/₉ 45).³⁶) Brevet foreligger ikke.³⁷) Br. fra H. C. A. II. 1878. S. 117 f. (²⁸/₈ 45).³⁸) Smst. S. 122 f. (¹⁰/₉ 45).³⁹) Br. til H. C. A., S. 305 (¹⁷/₉ 45).⁴⁰) Smst. S. 214 (¹⁴/₁₀ 45).⁴¹) Dette Brev fra Andersen, om hvilket Hauch i fig. Br. siger, at han vil bevare det som en kær Erindring, er forlængst bortkommet.⁴²) Br. til H. C. A. S. 218 (²⁵/₁₀ 45).⁴³) Dr. Schwanenflügel (Hans Christian Andersen, 1905. S. 101—08), som støtter sin meget haarde Dom over Hauch med et Par ubeviste, graverende Paastande og urigtige Citater, antager, at Fru Hauch har tilskyndet Hauch til at karikere Andersen (smlg. K. Galster, Soraner-bladet, Okt. 1932. S. 81). Herom vides dog intet. Vel kunde Fru Hauch spotte over Andersens Forfængelighed; men hun satte Pris paa hans Eventyr og paa ham selv. „Den mageløse gode Andersen var, ledet af dette Rygte (nemlig at Hauch var syg) herude i Lørdags, i et øsende Regnvejr, for at sige Fader, at han ikke bar Nag til ham for et afskyeligt Brev, der angik ham. Han var rørende elskværdig“, skriver hun til William Hauch (¹⁸/₁₁ 67) efter Fremkomsten af Hjorts Brevsaml. (Smlgn. J. Collin, H. C. Andersens sidste Leveaar, 1906. S. 1—4). Adam Hauch har meddelt mig, at hans Moder og senere ogsaa han selv, paavirket af hende dømt Hauch haardt i Anl. af Eginhardepisoden; men han forandrede senere sin Mening. „Med Ungdommens Strenghed dømt vi vor Fader. Men jeg takker Gud, at jeg hurtigt kom til en bedre Erkendelse“. (Ad. H.).⁴⁴) Schwanen-flügel, S. 100.⁴⁵) Br. til H. C. A., 1877, S. 220, uden Dat. Brevet er an-bragt paa urigtig Plads; det er skrevet i Sommeren 1845 og skal sættes foran de to frg. Br. fra ¹⁴/₁₀ og ²⁰/₁₀ 45. Smlg. Hauchs Br. til Bødtcher om Andersen, „i hvis Bryst der slaar et virkeligt Digterhjerter“ (²²/₉ 37. „Til-skueren“ 1903. S. 841).⁴⁶) Smlg. Br. til Ingemann ²³/₉ 53.⁴⁷) I „Dansk Ugeskrift“, 2. Række, udg. af I. Fr. Schouw, VIII, 1846. S. 261. Smlgn. „Mit Livs Eventyr“, Sml. Skr. I, S. 178 ff., 189 ff. og Br. til H. C. A., S. 308 f.⁴⁸) Da Ingemann nogle Aar efter i sin store Roman „Landsby-børnene“ gav H. C. Andersen Opregnsning ved at skildre ham sympatetisk som den unge Kunstner Anton (jvfr. K. Galster, „Fra Ahasverus til Landsbybørnene“, 1927, S. 229), havde han det særlige Indfald at lade denne

Person udføre Hauchs ridderlige Ungdomsbedrift at springe i Vandet og redde en forfalden Kvinde fra at drukne; Ingemann har vel hermed tænkt sig en Slags poetisk Apoteose af Harmonien mellem hans to Digtervenner (se „Landsbybørnene“ II. S. 97; jvfr. M. I., S. 285 f.).

VI. ¹) Brev til H. C. A., S. 308—9. ²) I. og R., S. 22. ³) G. og I., S. 285 f. ⁴) Man maa ikke — som flere — lade sig narre af Fejlen — 1867 — paa Titelbladet i M. I., S. 325. Rejsen fandt Sted i 1866. ⁵) Brev til Oehlschlæger ⁶/₃ 1847. (Kgl. Bibl.). ⁶) Smst. I dette Brev, som Hauch skrev som Svar paa to samtidig modtagne Breve fra Oehl., der kom til ham som „to Olieblade fra Hiemmet“, ser han lysere paa Forholdene i Kiel end i et tidl. Br. til Oehl. (²⁴/₈ 46). — Som det ses her, var Hauch og Oehl. blevet Dusbørndre. Oehl. havde skrevet til Hauch fra Paris: — „det skikker sig ikke, at vi blive ved at *Dette* hinanden; vi maa *Duttes*, og dertil vænne vi os bedst i Frastanden“ (utr. Br. ¹⁵/₃ 1845). Hauch svarede, at han ansaa det for en Ære og stor Glæde, — og at han vil beflicte sig paa at overvinde den forunderlige Sky, der tidligere hindrede ham i at modtage Oehl.'s venlige Tilbud (²/₄ 1845, Kgl. Bibl.). ⁷) Til Oehl. ⁶/₃ 47. ⁸) Da Hauch i Efteraaret 1847 foretog en Rejse fra Kiel til Sverige, havde han en Introduktionsskrivelse med fra Ingemann til Atterbom (se Br. fra H. til I. ³⁰/₈ 47). Hauch og Atterbom blev straks aldeles indtagne i hinanden. „Han är, utan al fråga, en af de *meest poetiska* — och således äfven *renast och ädlast poetiska* — naturer, med hvilka jag någonsin kommit i beröring. Jag känner *ingen*, som i denna egenskap öfverträffar honom, knappt någon, som däri kan med honom jämföres.“ (A. til P. Hjort ²⁴/₁₁ 47 anf. i F. Vetterlund: „Från nyromantikens dagar“, Upsala 1907. S. 95 f.). Hauch følte sig lige saa stærkt tiltrukket af Atterbom og elskede hans højromantiske Digtning navnlig „Lycksalighetens ö“. — Hauchs Citat her er taget af et — bortkommet — Brev, han sendte A. som Svar paa det Brev, hvori A. havde meddelt Hauch sin Hustrus Død. (²⁴/₁₁ 54, Vetterlund S. 107). — Om Ingemanns og Atterboms nære Venskab se K. Galster: Ingemann og Atterbom, 1924. Vetterlund kalder de tre Digtere „romantikens samlade lifgarde“ (anf. Skr. S. 104). ⁹) Hauch gendrriver her selv den Anke, som er blevet rettet imod ham, at hans Digtning Indhold ofte er fremmed for hans inderste Væsen, og at han derfor ofte selv er kold over for sine Emner, saaledes f. Ex. G. Brandes, „Danske Digtere“ 1877. S. 59 f. Hauch siger allerede i Fortalen til „Hamadryaden“ (Orig. Udg. 1830 S. IX): „Overhovedet er det min poetiske Troeskienndelse, at Ingen kan fremstille, hvad han ikke paa en Maade meer eller mindre selv har oplevet.“ (Jvfr. Poul Schjærffs Fortale til „Robert Fulton“, Holbergselskabets Udg. 1928. S. III).

Breve. [En Stjerne betegner, at Brevet ikke før har været trykt.]

1*. ¹) Se Indl. S. 29. ²) Bogen udkom anonymt 1834 med Titelen: „Vilhelm Zabern, En Autobiographie, indeholdende ubekjendte Efterretninger fra Christian den Andens Tid.“ I Fortalen foregives det, at den er Uddrag af et gammelt Manuskript. I anden Udgave 1848 udelodes Ordene: „indeholdende — Efterretninger“ og tilføjedes: Udgivet af C. Hauch.

2*. ¹) Jvfr. M. Hatting, „Thorvaldsens Guddatter, Et Minde fra Carsten Hauchs Sorøtid“ („Dagens Nyheder“, Søndag d. 6. Nov. 1932). Tabet

af den lille Pige var en smertelig Sorg for Hauchs, og hendes Minde kan spores i Hauchs Digtning ned gennem Aarene: Den lille Adele i „Robert Fulton“ 1853, „Den Forladte“ i „Lyriske Digte“ 2den Udg. 1854, „Skinnet bedrager“ i „Lyriske Digte og Romancer“, 1861. ²) Et Ord den lille Pige havde udtalt. Hauch anfører det i Br. til H. C. Andersen (Br. til H. C. A. S. 222), og A. anvender det i sit Eventyr „Bedstemoder“. Hauch omtaler ogsaa Ordene i et Brev til Barnets Gudmoder Baronesse Stampe (⁵/₃ 1844. Kgl. Bibl.). ³) En Tanke, som meget ofte udtaltes af Hauch f. Ex. til Oehl. (²/₄ 1845): — „at al hendes Yndighed og hendes skønne Natur var en Hemmelighed for Verden, gjør mig hende dobbelt kjær, der gives ingen Skønhed paa denne Jord, der for mig er saa skøn, som dette lille bortgangne Barn.“ (Smhg. „Robert Fulton“, Holbergselsk.'s Udg. 1928 S. 430).

³*. ¹) Jvfr. Verslinierne: „Thi Smerten er kun Vrangen af Salighedens Dragt“ af „Trøst i Modgang“ („Lyriske Digte og Romancer“, 1861. S. 46).

⁴. ¹) *Theodor Olshausen* (1802—69), Advocat, Redaktør af „Kieler Correspondenzblatt“, slesvig-holstensk Agitator; han deltog i Deputationen til København i Marts 1848 og var Medlem af den provisoriske Regering. ²) *Niels Nicolaj Falck* (1784—1850), Prof. i Kiel, Politiker og Forfatter, en af Slesvig-Holstenismens Grundlæggere, Præsident i den slesvigske Stænderforsamling 1838—44. Han skred ind mod *Peter Hjort Lorenzen* (1791—1845), fordi denne talte dansk i Forsamlingen. Han vilde bevare Slesvigs Forbindelse med Danmark og var imod Slesvigs Deling. ³) *Franz Hermann Hegewisch* (1783—1865), Dr. med. Prof. i Medicin i Kiel, en af Slesvig-Holstenernes ledende Mænd og betydeligste Forfattere. ⁴) *Georg Waitz* (1813—86), Prof. i Kiel, Historiker og Politiker; senere i Göttingen og Berlin. ⁵) *Johann Gustav Droysen* (1808—84), Historiker, Prof. i Kiel; senere i Jena og Berlin. ⁶) *Emil Hermann* (f. 1812), Professor i Jura i Kiel 1842—47; derefter i Göttingen. ⁷) *Poul Detlew Christian Paulsen* (1798—1854), Professor i dansk, slesvigsk og holstensk Ret (1824—48); han var Danskhedens ufotrødne Forkæmper i Kiel. ⁸) *Caspar Frederik Wegener* (1802—93), Historiker, Lektor ved Sorø Akademi; 1848 Geheimearkivar; han udgav flere Skrifter mod de slesvig-holstenske Krav. ⁹) *Wilhelm Grimm* (1786—1859), berømt tysk Sprogforsker, som sammen med Broderen Jacob Grimm udgav Eventyr, Heltesagn, Mythologi osv. Han havde i 1811 udgivet „Alt-dänische Heldenlieder, Balladen und Märchen“. ¹⁰) *Jens Paludan-Müller* (1813—99), Lærer, senere Adjunkt i Sorø (1837—47); derefter Præst.

⁵. ¹) Ingemann skriver til Fru Rosenørn (I. og R., S. 55 ¹⁵/₆ 1846): „Hauchs Stilling i Kiel er endnu dog taalelig, efter hvad jeg hører; jeg vilde dog neppe kunde udholde den.“ ²) Kongen havde d. 8 Juli 1846 offentliggjort det berømte „aabne Brev“ ang. Arvefølgen i Hertugdømmerne; det vakte Harme blandt Slesvig-Holstenerne, og 38 Stænderdeputerede nedlagde deres Mandater d. 4 Aug. og rejste hjem. Forsamlingen erklæredes for opløst d. 17 Aug. ³) De Stænderdeputerede havde, Dagen før de nedlagde deres Mandater, vedtaget en Henvendelse til den tyske Forbundsdag i Frankfurt. ⁴) *Hector Frederik Janson Estrup* (1794—1846), Historiker. Han havde været Lektor ved Sorø Akademi (1822—30) og Direktør (1830—37); han var Ven med Ingemann siden 1818, da de levede sammen i Rom (se S. 55—56). Hauch kalder ham ligesom Ingemann: „en af de retskafneste Mænd, jeg har kjendt“ (utrykt Brev til sin Søn William ²⁷/₁₁ 67).

Han var svagelig (Brystsygge), hvorfor han havde nedlagt sit Embede; han var Ejer af Herregaarden Kongsdal. Han døde d. 29 Dec. 1846 (se S. 55).
 6) Akademiets Godsforvalter, Justitsraad *Søren Kjærulf Povelsen*.

6. 1) Dette Brev, som K. Galster omtaler („Fra Ahasverus til Landsbybørnene“, S. 211 Noten), og andre tidligere Breve fra Ingemann til Hauch i Kiel forefindes ikke. 2) „Die nordische Mythenlehre“ 1847. 3) Sorø Akademis Program 1846 indeholder Wegeners Afhandling „Om Anders Sørensen Vedel“. 4) *Johann Gottfried Herder* (1744—1803), tysk Gejstlig og Digter. 5) *Christian Molbech* (1783—1857), Historiker og Sprogmand, Hauchs og Ingemanns skarpe Kritiker var en af Danmarks flittigste Skribenter. 6) *Gregor Wilhelm Nitsch* (1790—1861), Prof. i Filologi i Kiel, Medl. af Videnskabernes Selskab i Kbhvn.; afsat 1852; kom til Leipzig. Hans Søn *Karl Wilhelm Nitsch* (f. 1818), Prof. i Historie i Kiel. Efter Trearskrigen blev han gift med Sofie Paulsen; men hun døde et Par Aar senere efter en Fødsel (jvf. M. R., S. 53). 1862 kom han til Königsberg. 7) *Ernst Frederik Christian Bojesen* (1803—64), Rektor ved Sorø Akademis Latinskole fra 1843. 8) Dr. *Søren Wendelboe* (1775—1852), Distriktskirurg og Medicus ved Sorø Akademi. 9) Oehlschlægers Søn, Kammerjunker *Johannes Wolfgang Oehl*. (1813—1874), dengang Toldembedsmand i Sorø. 10) *Heinrich Moritz Chalybæus* (1796—1862), Prof. i Filosofi i Kiel 1839, afskediget 1850, igen kaldet 1854. Døde i Dresden. — Ingemann skriver til Grundtvig d. 4. Jan. 1847 (G. og I., S. 288): „Hauch skriver fra Kiel, at Holstenerne nu synes at tage „Svøftet“ ind og ytre, at i deres Forhold til Danmark er det ikke „Trennung“, men kun „Trennbarkeit“, de vil. Han har dog nu faaet ti Studenter at læse for over dansk Sprog og Litteratur, hvilket dør anses for et stort Særsyn.“ Skønt disse sidste Ord henviser til det her foreliggende Brev Nr. 6, saa viser de første Linier, at der har været et andet, senere Brev, formentlig til Nytaar.

7*. 1) Mag. art. *S. L. Povelsen* blev allerede samme Aar (1847) Overlærer i Aalborg. 2) Hauchs trofaste Ven og Korrespondent Chr. Lütken skriver omtrent samtidig: „Magister Povelsen er nu flyttet ind i Din forrige Bolig, hvilket sepperer de andre særdeles meget, fordi det atter er et Overgeb fra Skolen (— som *S. L. Povelsen* var Lærer ved —) imod Akademiet; mig derimod meest fordi jeg dog hidtil havde en hemmelig Glæde af, at det Huus endnu stod tomt og ventede paa sine forrige Beboere, ifald det blev for varmt for dem derude. Men vi skal nok finde et andet Locale, naar saa nær kommer.“ (17/2 46). 3) *Svend Hersleb Grundtvig* (1824—83) havde allerede som 18-aarig med Begejstring begyndt sin Virksomhed som Forsker af nordiske Folkeminder. 4) D. e. Snorres Edda II, Skaldskaparmal; *fress* betyder her 1) Hankat 2) Bjørn 3) Jærv (gml.-nordisk *fjallfress*), som ansaas for Bjørnens Unge.

8. 1) Jfr. Hauchs Brev 30/1 61, S. 136. 2) „Om højere Undervisnings-Anstalter, især et Agerdyknings-Akademi i Danmark“; (anmeldt af Hjort selv i „Kjøbenhavnsposten“ 1847, d. 15 Januar).

9*. Ingemann og hans Hustru plejede ved Foraarstid at gøre en lille Rejse til Kjøbenhavn paa en fjorten Dages Tid. Da Hauchs kom til at bo paa Frederiksberg Slot, fik de regelmæssig hvert Aar deres Besøg. 2) Det var Sorø Akademis Skæbnetime, se S. 39. I Ny Collegial Tidende, 1847 No. 13 offentliggøres en kgl. Resolution af 1847, hvori bestemmes, a) at Planen

for den lærde Skoleundervisning skal være gældende ogsaa for Sorø Skole, som er forbunden med Opdragelsesanstalten, b) at den akademiske Indretning forbliver endnu i 1847, og c) at der oprettes en Sorø Real-Højskole, som Direktionen skal udarbejde Planen til. ³) *Johan Alfred Bornemann* (1813—90), Teolog, Lektor i Moral ved Akademiet til 1849. Han blev 1854 Martensens Efterfølger som Prof. i Teologi ved Universitetet. ⁴) Der gik i København Rygter om, at Oehlenschläger skulde giftes med en ung Pige, han i Slutn. af Sommeren 1846 havde truffet paa Søbysøgaard; han har vistnok vaklet lidt, men endte dog med at resignere: „For mig vokser der ingen flere Roser, men mange Kærminder —.“ (Se Vilh. Andersen, *Adam Oehlenschläger II*, S. 382—84). ⁵) Oehlenschlägers Tragedie „*Amlæth*“ udkom og opførtes 1846 under stor Begejstring. Hauch havde hos Oehlenschläger hørt ham selv oplæse Tragedien, „hvorved da Dit herlige Foredrag, der sammensmeltede med Digtet, frembragte et usædvanligt Indtryk paa mig.“ (⁶/₃ 1847. Kgl. Bibl.). ⁶) Lystspillet „*Valgerda*“ er af Heiberg, som lod det fremkomme anonymt 1847. Det er H. C. Andersen, som til Ingemann udtaler Formodningen om, at det er skrevet af „Forf. til en Hverdagshistorie“ (²/₂ 47. Breve fra H. C. A. II. 1878, S. 160). ⁷) Eventyret „*Skyggen*“ blev skrevet 24 Febr. 1847. ⁸) Eventyret „*Lille Tuck*“; det udkom sammen med ovenst. og 3 andre Eventyr 1847.

10. ¹) „*Saga om Thorvald Vidførle*“; den udkom 1849. ²) Christian Molbech, om hvem Hauch i 1834 havde skrevet til Hjort (Hj. Br. I, S. 239): „Mellem os maa der da være Strid paa Liv og Død, thi den Ene kan ikke aande, naar den Anden lever (at sige: i aandelig Forstand)“, havde skrevet til Fordel for Sorø Akademis Bevarelse („Om Sorø Academi, dets Skjæbne og dets Fremtid“), og „Fanatikerens“ Hauch glemte al Vrede. I 1850 vilde Hauch ikke læse Molbechs Kritik af „*Marsk Stig*“ „for ikke at vække en længst indslumret Uvilje til Live igjen“ („*Fædrelandet*“ ³/₄ 1850). — Lütken havde skrevet: „Om Sorø Akademis Idee“ o. m.

11. ¹) Ingemanns Sølvybrillup d. 30. Juli 1847. ²) *Johann Ludwig Tieck* (1773—1853). Hauchs Venskab med den store tyske Romantiker stammede fra hans første Udenlandsrejse (se M. II, S. 331 f.). ³) Björn Halldórsson, *Lexicon islandico-latino-danicum*, udg. af Rask, 1814. ⁴) Friedrich Wilhelm Bergmann, *Poèmes islandais*, Paris 1838. Forf. var Prof. i Strasbourg. ⁵) *Claus Harms* (1773—1855), ejendommelig og udmærket tysk Præst i Kiel. Ad. Hauch har meddelt mig, at da Hauch skulde have sin lille Pige døbt, satte Harms ham ind i, hvorledes han skulde forholde sig; bl. a. sagde han: „Jeg for min Part skal have en Mark.“ Det rørte Hauch. ⁶) Pseudonym for den tyske romantiske Digter *Friedrich v. Hardenberg* (1772—1801), af hvem Hauch har oversat flere Digte. ⁷) *Henrik Steffens* (1773—1845), dansk-tysk Naturforsker og Filosof. — Det anførte Citat kan jeg ikke eftergive; det synes ikke at findes i de to Forfatteres Skrifter.

12*. ¹) *Per Daniel Amadeus Atterbom* (1790—1855), svensk romantisk Digter, se Indl. S. 38. ²) *Bernhard v. Beskow* (1796—1868), svensk Æstetiker og Hofmand; ligesom Atterbom en Ven af Ingemann og efter denne Rejse ogsaa af Hauch. ³) *Christian Høegh-Guldberg* (1777—1867) var gift med en Moster til Renna Hauch; han er bl. a. bekendt for, at han i Odense tog sig af H. C. Andersen i dennes Barndom (se H. C. A., „Mit Livs Even-

tyr“, Sml. Skr. I, S. 24). Han stod i intimt Venskabsforhold til Hauch. ⁴) Et Brev af samme Indhold som dette afsendte Hauch samme Dag (Poststem-pel: Kjøbenhavn ²⁰/₈ 1847), da han frygtede for, at dette skulde komme for sent, da det p. Gr. af Bogen gik med Pakkeposten. Det er ikke med-taget her.

13. ¹) Rejsen til Stockholm og Upsala varede hele September. Tilbage-rejsen gik fra Malmø d. 4 Oktober med Dampskib til Stettin og derfra til Berlin og Potsdam. ²) Hauch staver Navnet forkert. Det storslaaede svenske Landskab gør Indtryk paa ham, og det er ogsaa det, som danner Bag-grunden i „Søstrene paa Kinnekullen“, som udkom 1849, og ikke, som man har sagt, hans norske Barndomsegn. „Det høie Fjeld, de mørke Skove, den klare Sø og den underlige Travlhed i Hammerværkerne og i de store Sav-brug“ („Søstrene paa Kinnekullen“ S. 9), — „den lille Holm med Fyrre-træer rundt bekrandset“ (S. 47), — det er Sverigesrejsens Indtryk. ³) *Olof Ulrik Torsslow* (1801—1881) og Hustru *Sara Frederikke Torsslow* f. Ström-stedt (1795—1859) „bildade ett tvillingpar af första ordningens stjernor“ (H. Hofberg, Svenskt biogr. Handlexicon, Sthlm. 1906, II, S. 630). ⁴) *Hel-frid Torsslow* (f. ²⁵/₁ 1831, altsaa 16¹/₂ Aar) blev ogsaa en fremragende Skuespillerinde; senere gift med Skuespiller Lars Gustaf Kinmansson. ⁵) Af Brev til Hjemmet ses det, at han i Stockholm har gjort Bekendtskab med en Række af Sveriges i æstetisk Henseende betydelige Mænd, foruden de nævnte med Esajas Tegnér's Svigersøn, Digteren Carl Vilhelm Böttiger, Digteren Christian Erik Fahlecrantz, den berømte Antropolog Anders Adolf Retzius, som H. C. Ørsted havde anbefalet ham til o. fl. ⁶) Steffens' Enke Hanna f. Reichardt. ⁷) *Martin Henrik Karl Lichtenstein* (1780—1857), tysk Zoolog. ⁸) *Christian Friedrich Tieck* (1776—1851), Billedhugger, Prof. ved Akade-miet i Berlin.

14*. ¹) „Nye Eventyr og Fortællinger eller Kakkellovnskrogs-Historier“, 1847. ²) Jeanina Stampe, f. 1833, Datter af Baron Henrik Stampe. Den Lej-lighed, ved hvilken Ingemann har fortalt Barnet det omtalte Eventyr, maa ligge nogle Aar tilbage, da Thorvaldsen var død 1844. Muligvis har det været d. 22 Juni 1839, da Hauch sammen med Ingemann besøgte Thor-valdsen paa Nysø. ³) Christian d. 8de var død d. 20 Januar 1848. ⁴) Inge-mann giver et kort Referat af denne Del af Brevet til J. Paludan-Müller (¹⁸/₂ 1848, anf. hos K. Galster, „Fra Ahasverus til Landsbybørnene“, S. 187).

15. ¹) Den parentetiske Overskrift skyldes enten Hauch eller snarere H. P. Holst, Redaktøren af „For Romantik og Historie“, hvor Brevet er trykt 1869. Indholdet er ikke helt korrekt. Hauchs tog fra Kiel med Hekla i Slutn. af Marts (se S. 37); her i Brevet taler Hauch om den blodige Val-plads og om et Tilbagetogs Rædsler; det kan derfor først være skrevet efter Slaget ved Slesvig d. 23 April. ²) Dette Brev findes ikke. Til Fru Rosenørn skriver Ingemann (²⁰/₃ 48, se I. og R., S. 66): „Ogsaa for Hauchs i Kiel have vi været i Uro. Det var dog vist rigtigst om de indtilvidere reiste her hjem.“ ³) Ingemann skrev 5 „Kampsange fra Oprørstiden“, (se Saml. Skr. IV Af. B. 9, S. 69 f.). ⁴) Se „Lyriske Digte“ 2. Udg. 1854 S. 136. ⁵) D. v. s. Frederik den Sjettes Dronning *Marie Sofie Frederikke* (1767—1852). *Marie Rørdam* fortæller (M. R. 58) hvorledes hele Familien var i Audiens hos

Dronningen for at takke hende. Hauch dedicerede hende „Æren tabt og vunden“ med et smukt Digt, hvori det hedder:

„Hvor den stolte Svane svømmer gennem Vandet rank og hvid,
Hvor den høje Borg sig hæver, liig en Olding venlig, blid, — —
— Der mig Musen tidt har trøstet i det Hjem, Du skjenked mig“ —

⁶) *Michael Lange* (1788—1856), Københavns Overpræsident; han gik d. 21 Marts 1848 i Spidsen for Kommunalbestyrelsens Tog til Kristiansborg.

⁷) Oprørslederne havde dannet en provisorisk Regering paa et Møde i Kiel d. 23 Marts; Dagen efter havde Prinsen af Noer overrumplet Rendsborg.

16. ¹) Den 26de August 1848 var der i Malmø sluttet Vaabenstilstand mellem Danmark og Preussen. ²) *Oskar d. 1ste*, svensk-norsk Konge fra 1844—59, var en varm Ven af Danmark og Skandinavismen. Han havde mæglet Vaabenstilstanden og lod svensk-norske Tropper lægge i Kantonnement paa Fyen og senere (1849—50) i Nordslesvig. ³) Det er Frugten af Hauchs islandske Studier. ⁴) Ingemann har noteret paa Brevet: besv. d. 29 Sept. Men Svaret findes ikke.

17. ¹) Indbydelsesskrift fra Sorø lærde Skole, 1848, udgivet af Rektor E. F. C. Bojesen. Brevet findes ikke. ²) Se forrige Brev. ³) Her er udeladt en Meddelelse om en senere ophævet Forlovelse. ⁴) „Om den evige Forbindelse mellem Slesvig og Danmark“ i „Antislesvig-holstenske Fragmenter“ Hefte 10. ⁵) „De to Baronesser“ 1849. Smlgn. Hauchs Udtalelse i det samtidige Brev til H. C. Andersen (^{22/12} 48, Breve til H. C. A., S. 222).

18*. ¹) Findes ikke. ²) „Søstrene paa Kinnekullen“ 1849; om Ideen her til se S. 18 Note 9, om den svenske Kolorit se S. 71 Note 2. Stykket opførtes anonymt, første Gang d. 26 April 1849. ³) „Bøger har deres Skæbne“, Citat af den rom. Grammatiker Terentianus Maurus (c. 400 e. Kr.).

19. ¹) Brevet findes ikke. ²) Tragedien „Marsk Stig“ udkom 1850. Smlgn. Note 4. ³) I „Erik Menveds Barndom“ 1828. ⁴) I Gæa for 1845 er trykt femte Akt af „Marsk Stig“; Hauch skriver her i en Anm.: „Den Tragødie, hvoraf efterfølgende Scener ere tagne, vil vel under nærværende Omstændigheder vanskelig fuldføres eller se Dagens Lys. Jeg havde begyndt at skrive den og var netop færdig med halvtredie Act deraf, da Oehlenschläger besluttede at skrive sin Erik Glipping — — saa lagde jeg naturligvis strax mit Stykke hen.“ ⁵) Digteren *Christian Hvid Bredahl* (1784—1860) havde skrevet en Tragedie „Knud Svendsen“, som opførtes nogle faa Gange 1849. ⁶) *Joachim Campe* (1746—1818) og *Christian Gotthilf Salzmann* (1744—1811), to tyske Pædagoger, prægede af Rousseaus og Oplysningstidens Tanker. ⁷) Med disse smukke Ord stemmer det daarligt overens, at Marie Konow („Nogle Barndoms- og Ungdomserindringer“ 1902 S. 84) fortæller, at hendes Fader paa Dødslejet var bedrøvet over, at Hauch (som det lod) havde vendt sit Hjerte fra ham og ikke besøgte ham. Hauch elskede Oehlenschläger til sin Død, selvom der ogsaa i dette Forhold kunde komme Stemningssvingninger. Ikke blot var Oehlenschläger Hauchs sidste Tanke, da han i sin Ungdom rettede Pistolen mod sit eget Bryst (Kj. G. S. 176); men paa sin 80aarige Fødselsdag besøgte han om Morgenen tidlig Oehlenschlägers Grav og udtalte samme Dag Ønsket om ved sin Død at komme til at hvile ved Oehlenschlägers Fødder. (Br. fra H. C. Andersen II

S. 619). Marie Rørdam siger, at Hauch hver Dag kom til Oehlenschlæger, da Oehl. laa paa Dødslejet (M. R., S. 62); men det er næppe rigtigt.

20*. ¹⁾ Brevet findes ikke. ²⁾ *Johan Ludvig Heiberg* (1791—1860) var Direktør for det kgl. Teater 1849—56. ³⁾ „Fædrelandet“ d. 3 April 1850: Nogle Bidrag til Bedømmelsen af Tragedien „Marsk Stig“. Hauch udvikler her de samme Tanker som i Brevet, smlgn. S. 138 Note 3. ⁴⁾ Citaterne — efter Marsk Stig Viserne 1—3 i Abrahamsons, Nyerups og Rahbeks Samling II. 1812 S. 213 f. — er ret nøjagtige. ⁵⁾ *Elisabeth Frederikke Margrete Holst f. Heger* (1811—91).

21*. ¹⁾ Brevet findes ikke. ²⁾ „Til Minde om Adam Oehlenschlæger“, 1850. Heri Hauchs Tale i det skandinaviske Selskab 13 Marts 1850: „Betragtninger over Oehlenschlægers Digterliv“ og hans Epilog til „Hakon Jarl“, som blev fremsagt af Madam Nielsen ved Teatrets Sørgefest. ³⁾ Genremaler *Johan Frederik Nikolaj Vermehren* (1823—1910) var Student fra Sorø; udstillede 1850: „Reservesoldatens Afsked“. Han har tegnet et smukt Portræt af Hauch. ⁴⁾ Landskabsmaler *Johan Georg Harder* (1792—1873), Tegnelærer ved Sorø Akademi 1822—62. ⁵⁾ Lyrisk Drama af Henrik Hertz; var blevet opført første Gang i April 1845.

22*. ¹⁾ „Fire nye Fortællinger“, 1850. ²⁾ Hauchs utrykte Syngespil: „Flugten til Sæteren“. Det blev ikke antaget. Hauch har senere to Gange omarbejdet Stykket under Titlerne: „Flugten til Fjeldene“, 1853, Skuespil i 3 Akter og „Eventyr mellem Fjeldene“, Syngespil i 3 Akter (se Torben Krogh, En ukendt Syngespiltekst af Hauch, „Tilskueren“, Juni 1929, S. 412 ff.). De forskellige Udarbejdelser indeholder bl. a. — i meget varierede Former — de kendte Sange: „Paa Vossevangen“ og „Den Forladte“ („Lyriske Digte og Romancer“ 1861, S. 17—19), „Norske Fjeldsange“ („Nye Digtinger“ 1869, S. 143—51) samt flere andre. Hauch har paa et Manuskript af „Flugten til Fjeldene“ skrevet: „NB. Et Exemplar bedre og renere skrevet er i Professor Hartmanns Værge og maa af ham kunne faaes tilbage. Det nærværende Mnsrpt. kan Ingen finde Rede i, og kan det andet Exemplar ikke faaes, maa Stykket ikke trykkes, men tilintetgøres.“ Det ses heraf, at dette af Dr. Krogh omtalte Manuskript ikke har tilhørt det kgl. Theater, men var Hauchs Ejendom. ³⁾ *Georg Gottfried Gervinus* (1805—71), tysk Politiker og Historiker, Prof. i Heidelberg; han agiterede for Frihedsbevægelsen og Slesvig-Holstenismen. ⁴⁾ *Carl Vilhelm Böttiger* (1807—78), svensk Digter, Prof. i Upsala (se S. 73,5 og S. 116,2). ⁵⁾ General *Otto August Malmberg* var Øverstkommanderende over de svensk-norske Tropper, som holdt Nordslesvig besat under Vaabenstilstanden.

23*. ¹⁾ Planen til „Robert Fulton“. ²⁾ „Nogle Betragtninger ang. Undervisningstiden i vore Skoler“, „Fædrelandet“ d. 11. og 12. Novbr. 1850; udkom s. A. som Særtryk. ³⁾ *Carl Emil Mundt* (1802—73), Lektor i Matematik ved Akademiet

24*. ¹⁾ Brevet findes ikke. ²⁾ „Æren tabt og vunden“, Skuespil i tre Handlinger, 1851. ³⁾ Sigter formodentlig til Studentermødet i Christiania 1851, som Hauch havde deltaget i, og hvortil han havde skrevet Afskeds-sangen (se „Lyriske Digte“, 2. Udg. 1854. S. 90). ⁴⁾ Som Prof. i Æstetik efter Oehlenschlæger. ⁵⁾ „Robert Fulton“. ⁶⁾ Etatsraadstitlen 6 Okt. 1851.

25*. ¹⁾ „Æren tabt og vunden“. ²⁾ Ingemann bruger her og andensteds denne Betegnelse i nedsættende Betydning om Københavnerne som et kri-

tisk, letsindigt Folkefærd uden Alvor (se Breve fra og til Hostrup 1807. S. 130. Br. ¹⁰/₂ 1851; morsomt nok anvender Hostrup Udtrykket kort Tid efter paa samme Maade, (²/₈ 51, samme Bog S. 141). Muligvis har Apost. G. 17, 21 og 32 foresvævet I. ³) 9: Vølven, nordisk Spaakvinde, særlig hende, som kommer til Orde i Oldtidskvadet „Vølvens Spaadom“. ⁴) Digte, 1ste Del 1811.

26. ¹) Brevet har dobbelt Datering: paa Forsiden ¹⁸/₁₁ 1852 og under-
neden paa Bagsiden ¹¹/₁₂ 1852. Den sidste Halvdel er trykt i Illustr. Tid. 1869. ²) Ministeriet Bluhme havde d. 8de Okt. forelagt Rigsdagen et „kgl. Budskab“ ang. den vidtløftige Arvefølgesag, ifølge hvilket Tronfølgen for Monarkiets samtlige Lande skulde overgaa til Prins Christian af Glücksburg og Gemalinde Louise og deres Afkom efter agnatisk Liniefølge, medens al Arveret efter Kongelovens Art. 27—40 ophævedes. Wegener lod d. 26 Okt. omdele det her omtalte Skrift: „Forsvar for Danmarks Kongers og Kongehuses, navnlig Prins Christian og Gemalindes, fulde Arveret efter lex regia“, hvori han kritiserer Forslaget til Ophævelse af Kongelovens kvindelige Arvefølge. Minist. lod Generalfiskalen anlægge Sag mod Wegener, som dog frikendtes ved Retterne. Minist.'s Arvefølgelov gennemførtes efter forsk. Rigsdagsvalg ved Samvirken mellem de konservative Helstatsmænd og Bondevennerne mod de Nationalliberale. ³) Geheimeraad Poul Christian Stemann (1764—1855) havde været Præsident i det danske Kancelli 1827—48. Wegeners Skrift var dediceret ham. ⁴) „Tycho Brahes Ungdom“, Drama i tre Akter, 1852. ⁵) „Robert Fulton“. ⁶) Ingemanns „Landsbybørnene“ udkom just omkring den Datum, paa hvilken dette Brev er skrevet. Hauch har sikkert faaet Bogen; men desværre forefindes hverken Ingemanns Brev eller Hauchs Svar. ⁷) Christian Andreas Reitzel, Grundlæggeren af det kendte Forlag døde d. 7de Juni 1853.

27*. ¹) Brevet findes ikke. ²) Dagen før dette Brev blev skrevet havde det første Koleratilfælde vist sig i København; men det var Hauchs ubekendt, ellers vilde Hauch have følt det som en Pligt at blive hjemme (s. Breve fra og til Hostrup S. 293). Om Forholdene paa Frederiksberg Slot, hvor Hauchs to Døtre Mathilde og Elisabeth var ene tilbage med Broderen Adam, fortæller Hostrup i sine Erindringer I, S. 289 f. (jvf. Br. til og fra Hostr., S. 291 f.). Adam Hauch har fortalt mig, at han i Sommerferien paa sin Fod vandrede ned til sin Moders Slægtning Pastor Bruun Juul Fog i Nestelsø, hvor han tilbragte en Del af Koleratiden. ³) Frederik Christian Sibbern (1785—1812), Filosof, Prof. ved Universitetet. ⁴) Som det her vil ses, er det en Fejltagelse, naar Poul Schjærff i sin smukke Indledning til „Robert Fulton“ (Holbergselskabets Udg. 1928, S. VII) skriver, at Hauch har gjort Brug af flere Kilder, og at navnlig Coldens Bog ligger til Grund for den. Disse Bøger var ham ganske ubekendte, da han udarbejdede Romanen. ⁵) Naar Hauch vil lade Poesien holde Dommedag over Geniet, og han dog her selv er Geniets alter ego, nærmer Tanken sig stærkt til Henrik Ibsens: „At digte det er at holde Dommedag over sig selv“.

28*. ¹) Forlovelsen fandt Sted i Februar 1854; (se Hostrups Erindringer I, S. 301). Den 18de s. M. havde Hauchs Sølvbryllup, hvortil Hostrup skrev en meget smuk Sang. Ingemanns synes ikke at have vidst det. ²) Ingemanns Søstersøn Pastor Johan Henrik Spur i Holbæk var gift med

Hostrups Søster Laura Marie Elise. ³) William Hauchs Svigerfader var Pastor Vilh. Th. Lindegaard i Slaglille. ⁴) I Tiecks Eventyr „Der blonde Eckbert“ („Phantasia“, I, Berlin 1812, S. 165) synger den fortryllede Fugl Sangen:

Waldeinsamkeit,
Die mich erfreut,
So morgen wie heut
In ewger Zeit:
O, wie mich freut
Waldeinsamkeit!

Den samme Sang gaar ogsaa som et Tema igennem en senere Novelle af Tieck, som bærer Navnet „Waldeinsamkeit“. Udtrykket blev ligesom Novalis „Die blaue Blume“ et af Højromantikens Symboler. ⁵) Hauchs havde allerede i Sorø fattet stor Hengivenhed for en Tyrolerfamilie Leo fra Aschau, der optraadte som Sangere, og de vedligeholdt Forbindelsen med dem i mange Aar. Ang. Rejsen jvf. M. R., S. 82 f.

29*. ¹) Noget Brev findes ikke. ²) Romantisk Drama i tre Akter, 1854. Handlingen foregaar i Tyrol, en Eftervirkning af den sidste Rejse. ³) „Confirmations-Gave, Følgeblade til Luthers lille Catechismus“, 1854. ⁴) Inge-mann havde faaet det Hverv at gennemgaa det af Roskilde Konvents Salmebogsudvalg foreslaaede Udkast til en ny Salmebog. Det er Hauchs Salmer til denne, som her omtales. Følgende Salmer af ham blev optaget: Nr. 35: „Solen i sin klare Glands“ (se „Lyriske Digte“ 1842, S. 87) og Nr. 562: „Stirrer ei i Graven ned“, som han havde skrevet ved Ungdoms-vennens Chr. Roedes Død (se M. I., S. 249 f. — Lyr. D., S. 81); i denne er baade Vers og Verslinier trods Hauchs Ønske omstillet. Ingemann har her i Brevet nedkradset en ulæselig Bemærkning ang. Ændringen. — Endvidere Nr. 45, 7 Vers af hans Overs. af P. Gerhardts her omtalte Salme, dog med ændret Begyndelseslinie: „Min Gud befaler jeg min Vei“ (Lyr. D., S. 98); Nr. 83, Overs. efter Matth. Claudius: „Sig Maanen langsomt hæver“ (Lyr. D., S. 83 Aftensang: „Alt Skoven sig fordunkler“); Nr. 43: „Jeg veed, paa hvem jeg bygger“, angivet som overs. af Hauch fra tysk; i den ny Salmebog 1897 (Nr. 478) anføres Novalis som Forf.; men det ses ikke, at der findes nogen Original af ham, som svarer til Overs. Den indeholder derimod Udtryk, som er karakteristiske for Hauch („Naar denne Verdens Skygger som Røg og Støv forgaar“ — „Han er den faste Stjerne paa Tankens vilde Sø“). Den er ikke optaget i nogen af Hauchs Digt-samlinger, hvorimod dette er Tilfældet med Overs. af to af Novalis' „Geistliche Lieder“ (Lyr. D., S. 91 og 94) og Verset: „Wenn nicht mehr Zahlen und Figuren“ (Novalis Schriften, 1802 II, S. 54), af Hauch kaldet „et mystisk Digt“ („Lyr. Digte og Romancer“, 1861, S. 49); Nr. 559: Overs. efter E. M. Arndt: „Gaa nu hen og grav min Grav“. Se S. 164.

30. ¹) „Nordisk Universitets-Tidsskrift“, Første Hefte 1854. Hauchs Af-handling heri er: „Nogle kritiske Undersøgelser med Hens. til Tragoedien Macbeth“. ²) Brevet findes ikke. ³) Salmesamlingen (se frg. Brev). ⁴) Litteraten Frederik Ludvig Liebenberg (1810—94). ⁵) „Samfundet til den danske Litteratur Fremme“ udgav 1855 Bredahls „Dramatiske Scener“.

31*. ¹) „Afhandlinger og æsth. Betragtninger“, 1855. ²) Drama i tre

Akter, 1855. ³⁾ Denne Fordybelse førte til Digtningen „Tankebreve fra en Afdød“, 1855. ⁴⁾ Fru Atterbom døde d. 9de Juni 1854, han selv d. 21de Juli 55. ⁵⁾ Kejser Nikolaj døde d. 2den Marts 55; Krim-Krigen afsluttedes ved Freden i Paris d. 30 Marts 1856. ⁶⁾ I. havde saa lidt som Hauch nogen Sympati for eller Forstaaelse af Kierkegaards Forfatterskab og tragiske Kamp. I. kalder ham Søren Sophist og Sophisternes Mester i vort Athen (se I. Br., S. 485 og 489). ⁷⁾ Biskop Mynster var død d. 30te Jan. 54; i December begyndte Kierkegaard sit lidenskabelige Angreb paa den „officielle Kristendom“ foranlediget ved Martensens Tale over Mynster som et „Sandhedsvidne“.

32*. ¹⁾ Maya, et Begreb fra den indiske Filosofi, hvorved bl. a. udtrykkes Tanken om et Blændværk, frembragt ved Trolddom fra Gudernes Side. ²⁾ Prædikerens Bog, 1,2 og 12,8. ³⁾ Hauchs Brev til A., som Svar paa dennes Meddelelse om Hustruens Død (²/₁₁ 54, Vetterlund, S. 106 ff.). ⁴⁾ Kommandørkorset, se frg. Brev. ⁵⁾ Om Hauchs Syn paa Søren Kierkegaard, se Brev Nr. 34.

33*. ¹⁾ Digteren Hostrups Bryllup med Elisabeth Hauch fandt Sted d. 29 Juni 55. Ingemanns Brev og Hostrups Svar, se Breve fra og til C. Hostrup 1897, S. 389 ff. ²⁾ „Tankebreve fra en Afdød“. ³⁾ Anden Udgave af „Hamadryaden“ udkom 1856. Hauch forandrede ikke Titelen for ikke at desorientere tidligere Læsere (se Fortalen). ⁴⁾ Hauch var Formand for den af Hall i Maj 1855 nedsatte Kommission til Ordning af det kgl. Teaters Forhold. ⁵⁾ *Niels Matthias Petersen* (1791—1862).

34*. ¹⁾ „Tankebreve fra en Afdød“ 1855. ²⁾ Søren Kirkegaard. Den 2. Okt. havde han ladet sig indlægge paa Hospitalet; den 11. Novbr. døde han; se Brevets Slutn. ³⁾ Disse i Hauchs Mund saa karakteristiske og rørende sande Ord udtaler han paa Foranledning af det Sted i Ingemanns Digtning, hvor den afdøde møder Geniernes store Tog, om hvilke det siges: „I Dødens Land de skabe og opfinde, hvad ingen levende har set, — — men hvad de skabe dog er Skygger tomme — — og deres Aandsbedrift — kun Eventyr og Drømme“. (S. 110—11). For Hauch har Poesien Evighed og er uopløselig forenet med hans Væsen. ⁴⁾ Skuespiller og Forf. *Wilhelm Holst* (1807—98) havde udgivet et Ugeskrift for Damer „Ydun“ Nr. 1—23 (1 Jan.—3 Juni 55); det udkom aldrig senere.

35*. ¹⁾ Lütken døde d. 25 Juni 1856. ²⁾ Hauch havde sammen med sin Søn Adam deltaget i Studentertoget til Upsala d. 9—19 Juni. Han havde til Turen skrevet den smukke Sang: „Naar Linden grønnes, og naar Gjøggen kommer“ (Lyr. Digte og Romancer 1861, S. 6). I Upsala boede han hos den svenske Digter Prof. Carl Wilhelm Böttiger, Tegnér's Svigersøn, i hvis Hjem han „efterlemnade ett mycket kärt minne; — vi kände Dem redan genom en del af Deras skrifter: nu känne vi Dem ännu bättre, älske och akte Dem ännu högre. Deras hela personlighet står i så skönt samklang med hvad De skrifvit och diktat: man förstår Deras skrifter ännu bättre genom Dem sjelf, och Dem sjelf ännu bättre genom Deras skrifter“ (Brev fra Böttiger ¹/₁₀ 56). Kort efter Hjemkomsten til København foretog Hauch sammen med sin Hustru og Sønnen Adam en stor Udenlandsrejse, som varede fra d. 1ste Juli til den 18de September; Ruten gik over Köln, Rhinen, Strasbourg, Basel til Genfersøen; derfra til Berner Oberland og Luzern. Hele August Maaned boede de i Aschau hos deres kære Tyrolere. Hjem-

rejsen gik over München, Nürnberg, Dresden og Berlin. Det er i Begyndelsen af denne Rejse, Hauch skrev sit skønne Mindedig om Lütken: „Aand, som Intet kunde bøie“, der blev offentliggjort i „Fædrelandet“ 1856 Nr. 156 (se „Lyriske Digte og Romancer“ 1861, S. 13). Det her foreliggende Brev fra Hauch er altsaa skrevet en Uge efter hans Hjemkomst fra den store Udenlandsrejse og ikke, som Poul Schjærff (i sin Kommentar til det fig. Brev i Soranerbladet) ved en Misforstaaelse mener, efter Upsalarejsen. ³⁾ *Tieck* var død d. 23 April 1853. ⁴⁾ Naturforskeren og Filosofen *Gotthilf Heinrich Schubert* (1780—1860) i München havde Hauch sluttet Venskab med paa sin første store Rejse. (M. II. S. 321 ff.). ⁵⁾ Den saakaldte Barberiniske Faun i Glyptoteket i München. ⁶⁾ Hauchs Datter Albertine Louise (s. Brev Nr. 2).

36. ¹⁾ Brevet findes paa det kgl. Bibliotek (Nyere Breve-D.). Det er trykt i Soranerbladet 13. Aargang 1928 Nr. 12 med Kommentar af Poul Schjærff, der som ovenfor nævnt har ment, at det var skrevet efter Upsalarejsen, da Hauchs store Udenlandsrejse ikke har været ham bekendt. ²⁾ „Fædrelandet“ 1856, Nr. 149 (se Ingemanns Saml. Skr. IV, Afd. 9 B, S. 174). ³⁾ *Frederikke, f. Flor* (1795—1869). ⁴⁾ *Thekla Knös* (1815—80) var som Datter af en Professor i Upsala opvoxet i de store Romantikeres Kredse; som Digterinde var hun ikke betydelig, skønt hun havde vundet Akademiets Pris for et Digt.

37*. ¹⁾ Skuespil i fire Akter, 1858. Det Brev fra Hauch, som sikkert har ledsaget Bogen, findes ikke, ligesom utvivlsomt flere andre Breve fra disse Aar er bortkommet. ²⁾ Hauch var d. 28 December 1857 blevet Teaterdirektør (1ste Medlem af det kgl. Teaters Direktion; 2det Medlem var H. Christensen).

38*. ¹⁾ Det er „Charles de la Bussière“. ²⁾ *Johanne Luise Heiberg* (1812—90) havde forladt Scenen, da hendes Mand tog Afsked som Teaterdirektør 1856. Hauch tog en Aften kort efter sin Ansættelse ud til hende for at overtale hende til at vende tilbage til Teatret, men forgæves (se Fru Heiberg, Et Liv, IV, S. 83 f.). Hun optraadte først igen d. 5 Oktober 1859. ³⁾ Skuespiller *Frederik Ludvig Høedt* (1820—85) var i Anledning af Teaterstriden blevet udpebet og vilde ikke optræde mere; han havde spillet sidste Gang i Decbr. 1857. ⁴⁾ Komponisten *Peter Arnold Heise* (1830—79) var i Beg. af 1858 blevet ansat som Organist og Musiklærer ved Sorø Akademi. Han var kommet meget hos Hauchs paa Frederiksberg Slot.

39*. ¹⁾ Marie Hauchs Bryllup med *Thomas Skat Rørdam* stod i Frederiksberg Kirke d. 19 Maj 1858 (se M. R., S. 120).

40*. ¹⁾ Se M. R., S. 22 ff. ²⁾ Høedt var i Maj 1858 blevet ansat som Sceneinstruktør for Skuespillet.

41*. ¹⁾ *Monrad* blev Kultusminister d. 6 Maj 1859, idet han afløste *Hall*, som tillige var Konsejlspræsident. ²⁾ Hauch fik allerede Afsked som Teaterdirektør d. 1 Juni 59. Han havde taget Opgaven op med den bedste Vilje og en naiv Tillid. Men som Fru Heiberg siger om Teaterdirektionen: „De klagede Alle over Tilstanden derovre, var forbitrede paa Christensen og smilte ad Hauch“ (Fru Heiberg, Et Liv IV, S. 85).

42*. ¹⁾ Ingemanns 70-aarige Fødselsdag d. 28 Maj 1859. Som bekendt fejredes den paa den skønneste Maade, næsten som en national Festdag; bl. a. overrakte unge Piger ham et Guldhorn fra Danmarks Kvinder. Adam Hauch og Ingemann

Hauch havde været Familiens Repræsentant ved den Lejlighed. ³) Hauch havde ved Modtagelsen af en Daabsattest fra Norge opdaget, at han var et Aar ældre, end han havde troet (se Breve til H. C. Andersen, S. 237, ^{20/12} 59).

43*. ¹) „Charles de la Bussière“. ²) Det er Naturforskeren, der her taler. H. C. Andersens Eventyr om Sommerfuglen, der ender med Insektnaalen i sin Ryg, udkom først 1861. Hauch bruger samme Billede i Br. til Bødtcher ^{12/12} 1859 (se „Tilskueren“ 1903, S. 843). ³) Stedet minder paa-faldende om Georg Brandes' Slutningsord om Hauch („Danske Digtere“ 1877, S. 103), hvor han oversætter Novalis Udtryk: „Priester des heiligen Feuers in jungen Gemütern“ ved Præster „for Vedligeholdelsen af den hellige Ild i unge Sjæle“ (se Novalis Skriften 1802, II, S. 55—56, Tiecks Bericht über die Fortsetzung von Heinrich v. O., smlg. P. Kluckhohns Udg., Leipzig 1928, I, S. 242. 252). ⁴) Astrid Rørdam, f. 5. Novbr. 1859 (se M. R., S. 128).

44*. ¹) „Julien ou la fin d'un siècle“ 1853, Roman af den franske Forf., Teologen *Laurenz Louis Felix Bungener* (1814—74). Romanen foregaar paa Revolutionstiden, og den opdigtede Hovedperson er en Søn af Rousseau. ²) „Masaniello“, Tragedie af Ingemann fra 1815.

45*. ¹) Navn paa to romerske Frihedskæmpere: a) *Lucius Junius Brutus*, Hovedmanden for Kongedømmets Afskaffelse i Rom (509 f. Kr.). Han lod sine egne Sønner henrette, fordi de arbejdede for den forjagne Kongeslæggt. Han hører Sagnet til. b) *Marcus Junius Brutus* var Deltager i Mordet paa Cæsar (44 f. Kr.). ²) Græsk Statsmand, som bl. a. deltog i Sammensværgelsen mod sin egen Broder, der var Tyran i Korinth, og fik ham dræbt (ca. 365 f. Kr.). ³) *Karl Solger* (1780—1819), tysk Filosof og Æstetiker. ⁴) Udtalelsen maa have staaet i den manglende Del af Ingemanns foranst. Br. ⁵) Frederiksborg Slot brændte d. 17de Decbr. 1859. Hauch skrev herom det smukke Digt: „Deilige Slot med de glimtende Fløie“, som indleder „Lyriske Digte og Romancer“, 1861.

46*. ¹) 1860 en Fejl for 1861; det er den gamle Mand, som i det ny Aars Beg. endnu skriver det gamle Aarstal. ²) *Joh. Christ. Fried. Schiller* (1759—1805), tysk Digter. ³) Forfatternavn for den tyske Digter *Johann Paul Fried. Richter* (1763—1825). ⁴) *Immanuel Kant* (1724—1804), tysk Filosof. ⁵) *Fried. Wilh. Joseph Schelling* (1775—1854), tysk Filosof. ⁶) *Georg Wilh. Fried. Hegel* (1770—1831), tysk Filosof. ⁷) Udkom 1861. Hauchs medfølgende Brev findes ikke.

47*. ¹) *Johan Ludvig Heiberg* var død d. 25 Aug. 1860. ²) Jørgen Koch, f. d. 28 Januar 1861. ³) Umuligheden af at gennemføre en tilfredsstillende Fællesforfatning for Monarkiet p. Gr. af Holstenernes stejle Holdning, som fandt Støtte hos Opinionen i Tyskland og hos de tyske Stormagter Østerrig og Preussen og Forbundsdagen i Frankfurt, der stadig truede med en militær Forbundsexekution, havde bragt Uroen og Spændingen paa Højdepunktet. Man forudsaa Krigens Uundgaaelighed. ⁴) Schillers „Maria Stuart“ opførtes d. 13 Januar 1861; Fru Heiberg optraadte her første Gang efter Heibergs Død. (Se Fru Heiberg, Et Liv IV, S. 228).

48*. ¹) Dette Brev er tildels enslydende med et samtidigt Br. til Hostrup (se Br. fra og til Hostrup, 1897, S. 484). ²) „Lyriske Digte og Romancer“, 1861. Bogen gjorde Lykke og udkom hurtig i 2det Oplag, inden Kritiken

endnu havde ladet høre fra sig (se Hauch til Hostrup ^{4/12}, Br. til og fra Hostrup, S. 488—91). Den 14 Decbr. mødte imidlertid Clemens Petersen frem i „Fædrelandet“ med en Recension, der vel er anerkendende for Bogens første Halvdels Vedk., men som insinuerer, at Hauch i anden Halvdel, den store Romance-Cyclus „Valdemar Atterdag“ har „ofret til Afguden“ 3: Publikum ved at efterligne Christian Winters „Hjortens Flugt“ baade i Versemaal og Composition for derved at „lokke Publikum til sig“. Hostrup tog til Genmæle herimod i „Fædrelandet“ d. 28 Decbr. og hævdede, at „Valdemar Atterdag“ var dybt præget af Hauchs Ejendommelighed og et skønt Digtværk (smlg. M. R., S. 129—30). Christian Winther selv havde allerede d. 19 Novbr. i „Fædrelandet“ skrevet et smukt Digt til Hauch: „Den grønne Bog“ med Motto:

Hvor Musen ham saa sender hen
I Kunstens rige Land,
Han synger som en Ungersvend
Og tænker som en Mand.

³) Hauch har i „Valdemar Atterdag“ optaget et Stof til Behandling, Tovesagnet som Ingemann ogsaa har benyttet (i „Prinds Otto af Danmark“). Deres Syn paa historisk Digtning var forskelligt. For Hauch er Digtets indre Sandhed det vigtigste; han giver Digteren mere Frihed til at danne Karakterer og lade Begivenhederne forme sig efter Ideen end Ingemann, som ikke vil tillade nogen Omdannelse af det historiske Stof; det er efter hans Syn Digterens Opgave at uddrage den Livsposi, som ligger skjult i det historisk givne. ⁴) Det er unægtelig en interessant Oplysning, at alle disse skønne Digte er frembragt i Løbet af 10 Maaneder af en 70-aarig Mand. ⁵) Det var første Gang han boede i Hellebæk, som han og Familien fra den Tid af havde meget kær. I 1870 fik han selv bygget sig et Hus der. Det er endnu i Familiens Eje.

49*. ¹) Brudstykket begynder med Slutningen af en Sætning. I den manglende Del af dette Brev er Ingemann, som det ses af Hauchs næste Brev, fremkommet med en Række Indvendinger imod Hauchs Benyttelse af Tovesagnet. ²) Det er ret naivt af Ingemann at henvise Hauch til at læse Fortalen til „Prinds Otto“; Hauch kendte selvfølgelig meget godt Ingemanns Synspunkt for historisk Digtning, som Ingemann i Virkeligheden slet ikke gennemførte og ikke kunde gennemføre efter sin idealistisk-romantiske Indstilling. (Se Kj. Galster, „Ingemanns hist. Romaner og Digte“, 1922, S. 183). ³) „Sang ved Kongens Ankomst i Teateret“ („Lyriske Digte og Romancer“, S. 9) begynder saaledes: „Kjærlighed, Ungdom og Lykke forsvinder, Tiden bortvifter den jordiske Glands“.

50*. ¹) Igennem denne Forklaring ser man tildels, hvilke Indvendinger Ingemann har fremsat. Adskilligt her har Interesse. At Helvig ikke har været med i Anslagene mod Kongen, fremgaar tydeligt af Digtet; men at Kongen ved, at det forholder sig saaledes, og at det kun er Forstillelse hos ham, naar han beskylder hende derfor og lader Folkvar dræbe, er Ingemann næppe ene om ikke at have forstaaet. ²) Hauch kendte og elskede Folkeviserne, og man mærker Folkevisens Tone igennem hele dette Digt. (Smlg. Poul Schjærffs Indledning til Hauchs poetiske Arbejder, Holberg-

selskabets Udg. 1929, S. XIV). Naar Hauch dog frastødes af det „nederdrægtige“ Motiv med Guldkrinet, er det karakteristisk for ham og vidner om hans rene Sind.

51*. ¹⁾ Ingemann erkender selv, at han er bundet i fastgroede Forestillinger, hvad der i og for sig er naturligt. At Hauchs Behandling af Tovesagnet og Hovedpersonerne deri staar langt over Ingemanns og baade er mere poetisk og ejer mere indre Sandhed, kan han selvfølgelig ikke se. — Formodentlig er dette Ingemanns sidste Brev til Hauch.

52*. ¹⁾ Af Digtet „Skinnet bedrager“ (Lyr. Digte og Rom. S. 91). Citatet er ikke korrekt; det hedder:

„Og tro ei, at Graven kan naae
Den Aand, som blev tænkt af den Høie, —“

Hauch har her tænkt paa sin afdøde lille Datter (Se S. 150).

53*. ¹⁾ „Valdemar Seier“, et romantisk Eventyr, 1862. Hauch havde skrevet det i Rungsted i Sommeren 1862 (se S. 18).

Tilføjelse til Side 159, Brev 29, Note 4.

Efter at ovenstaaende var skrevet, har jeg ved et Tilfælde opdaget, at Hardenbergs Navn i de senere Oplag af „Salmebog for Kirke og Hjem“ er blevet ombyttet med Ernst Moritz Arndts som Forf. af Salme Nr. 478: „Jeg ved, paa hvem jeg bygger“. Hardenbergs Navn er dermed forsvundet fra vor Salmebog. Berigtigelsen er sket i 1924.

Salmen er en Overs. af Arndts „Der Fels des Heils“ (se E. M. Arndt, Gedichte, Leipzig 1843, S. 601). Hauch har sat sit Præg paa den ret frie Oversættelse bl. a. ved de ovennævnte, prægnante hauchske Udtryk.

PERSONREGISTER

- Andersen, H. C., Digter, 23, 31, 32, 33, 62, 65, 83, 150, 154, 162.
- Andersen, Vilh., Prof., Litteraturhistoriker, 148, 154.
- Arndt, Ernst M., tysk Forf., 159, 164.
- Atterbom, P. D. A., sv. Digter, 25, 38, 69, 70, 96, 108, 110, 115, 119, 151, 154, 160.
- Baggesen, Jens, Digter, 10, 29, 47.
- Bergmann, Fried. Wilh., Prof. i Strasbourg, 66, 154.
- Beskow, Bernhard v., sv. Baron, Æstetiker, 69, 113, 154.
- Bille, Steen A., Søofficer, 37.
- Bissen, Herm. Vilh., Billedhugger, 6, 147.
- Bluhme, Chr. Albr., Minister, 158.
- Bojesen, Ernst Fr. Chr., Rektor, 54, 100, 102, 153, 156.
- Bornemann, Johan Alfr., Teolog, Prof., 61, 154.
- Brandes, Georg M. C., Forf., 18, 21, 147, 151, 162.
- Bredahl, Chr. Hviid, Digter, 23, 85, 86, 107, 156.
- Bredsdorff, J. Hornemann, Lektor, 20.
- Brun, Johan Nordahl, norsk Biskop og Digter, 18.
- Brøndsted, P. O., Arkæolog, 148—49.
- Bungener, L. L. F., fransk Forf., 162.
- Bødtscher, Ludv. Ad., Digter, 27, 150, 162.
- Böttiger, C. V., sv. Digter, Prof. i Upsala, 92, 155, 157, 160.
- Campe, Joachim Heinr., tysk Pædagog, 85, 156.
- Chalybæus, Heinr. M., Prof. i Kiel, 54, 153.
- Christensen, H., Teaterdirektør, 161.
- Christian August, Prins af Augustenborg, 75.
- Christian d. 8de, 39, 75, 155.
- Claudius, Matthias, tysk Forf., 159.
- Clausen, Julius, Bibliotekar, Forf., 150.
- Colden, Cadwallader D., amerik. Advokat, Forf., 101, 158.
- Collin, Edv., min. Embedsmand, 148.
- , Jonas S., Zoolog, 150.
- Dalgas, Jean A., Forretningsm. i Neapel, 11.
- Droysen, J. G., Prof. i Kiel, 47, 152.
- Estrup, H. Fr. J., Historiker, Direktør ved Sorø Akademi, 50, 55, 56, 60, 152.
- Fahlcrantz, Chr. Erik, sv. Biskop og Digter, 155.
- Falck, N. N., Prof. i Kiel, Politiker, 36, 42, 46, 92, 152.
- Fog, Bruun Juul, Præst (Biskop), 158.
- Frederik, „Prinsen af Nör“, 79, 80, 156.
- Gade, Niels Wilh., Komponist, 91.
- Galster, Kjeld, Dr. phil., Forf., 11, 147, 148, 149, 150, 163.
- Geijer, Erik Gust., sv. Historiker og Digter, 119.
- Gerhardt, Paulus, tysk Salmedigter, 105, 159.
- Gervinus, G. G., tysk Politiker, Prof. i Heidelberg, 92, 157.

- Grimm, Jakob L. K., —, Wilh. K., tyske Sprog- og Oldgranskere, 47, 152.
- Grundtvig, N. F. S., Præst og Digter, 25, 29, 30, 33, 39, 56, 57, 62, 112, 153. —, Svend Hersleb, Folkemindeforsker, 56, 153.
- Gyllembourg, Thomasine, Forfatterinde, 62, 154.
- Goethe, J. W., tysk Digter, 9.
- Hall, C. C., Minister, 126, 160, 161.
- Halldórsson, Björn, isl. Præst og Forf., 66, 154.
- Hardenberg, Fried. v. [Novalis], 9, 67, 154, 159, 162, 164.
- Harder, J. G., Landskabsmaler, 89, 94, 100, 102, 157.
- Harms, Claus, tysk Præst, 30, 67, 154.
- Hartmann, J. P. E., Komponist, 157.
- Hauch, Adam G. Ø., Rektor, 6, 9, 17, 36, 54, 59, 67, 125—26, 128, 150, 158, 160, 161. —, Adam Vilh. Overhofmarskal, Overkammerherre [Carstens Farbroder], 148. —, Albertine Louise, 30, 32, 42, 43, 44, 45, 118—19, 129, 161. —, Andreas N., Sørenskriver, 6, 9. —, Annette S. M., 9, 147—48. —, Frederik, Amtmand, Kmhr., Generalpostdirektør, 5, 6, 9, 13, 147, g. m. —, Karen f. Tank, 5, 6. —, Ludv. Alfred, Forstmand, 50, 53, 59, 67, 100. —, Otilie M., 67, 100. —, Renna f. Juul, g. m. Carsten H., 13—22, 25—26, 30, 32, 34, 37, 47, 67, 85, 100, 103, 113, 125—26, 136, 145—46, 148, 149, 150, 160. —, Will. Fr., Telegrafist, 23—24, 54, 59, 77, 103. [Jvf. „Carsten Hauchs Børn“].
- Hegel, G. Wilh. Fried., tysk Filosof, 134, 162.
- Hegewisch, Fr. H., Prof. i Kiel, 46, 152. —, Frue, 46, 47.
- Heiberg, Joh. Ludv., Digter, 39, 62, 87, 88, 89, 90, 97, 104, 135, 154, 157, 162, g. m. —, Johanne Luise, Skuespillerinde, 91, 108, 121, 137, 161.
- Heise, Peter Arn., Komponist, 122, 161.
- Herder, Joh. Gottfr., tysk Digter, 53, 153.
- Hermann, E., Prof. i Kiel, 35, 47, 152.
- Hertz, Gudrun f. Hauch, 149.
- Hertz, Henrik, Digter, 135, 137.
- Hertzberg, N., norsk Præst, 6.
- Hjort, Peder, Forf., Lektor i Sorø, 12, 14, 21, 23—25, 27, 58, 61, 64, 150, 153, 154, g. m. —, Olivia Katharina f. Rasbech, 20.
- Holberg, Ludvig, Digter, 36.
- Holst, Elisab. Fr. M. f. Heger, Skuespillerinde, 88, 99, 127, 157. [G. m. nedenst. W. C. H.].
- Holst, H. P., Digter, 34, 42, 155.
- Holst, Wilhelm Conr., Skuespiller, „Ydun“s Udgiver, g. m. Elisab. Fr. M., 105, 160.
- Hostrup, Helge, Højskoleforst., Præst, 148.
- Hostrup, Jens Chr., Præst, Digter, 103, 111—12, 137, 158, 160, 162—63, g. m. —, Chr. G. Elisabeth f. Hauch, 102—3, 111, 112, 158, 160 [se „Carsten Hauchs Børn“].
- Høedt, Fred. Ludv., Skuespiller, 121, 161.
- Høegh-Guldberg, Chr., General, 69, 154.
- Ibsen, Henrik, norsk Digter, 38, 158.
- Ingemann, Lucie, f. Mandix, 22, 23, 25, 26, 31, 34, 39, 40, 53, 55, 64, 65, 84, 89, 96, 97, 98, 102, 103, 108, 111, 120, 122, 123, 126, 127, 133, 135, 139, 141, 143. —, Søren, Præst, 7, g. m. —, Birgitte, f. Swane, 7.
- Jean Paul, se Richter.
- Jensen, Johs. V., Forf., 147.
- Juul, Helene Elisab., f. Munthe Morgenstjerne, 13, g. m. —, Svend Brun, Byfoged, 13.

- Kant, Imm., tysk Filosof, 134, 162.
 Kierkegaard, Søren Aabye, Forf., 20, 30, 108, 111, 113—14, 160.
 Kinmanson, L. G., Skuespiller, 155, g. m. Helfrid Torsslow.
 Kluckhohn, Paul, tysk Forf., 162.
 Knø, Thekla, sv. Forfatterinde, 119, 161.
 Koch, Peter F., Jurist, 103, g. m. —, A. W. Mathilde, f. Hauch [se „Carsten Hauchs Børn“], 103, 158.
 Konow, Marie, f. Oehlenschläger, 22, 156.
 Krogh, Torben, Dr. phil., 157.
- Lange, Michael, Overpræsident, 78, 156.
 Lefolii, H. H., Skolemand, 149.
 Lehmann, Orla, Politiker, 27, 37, 150.
 Lichtenstein, M. H. K., tysk Zoolog, 73, 155.
 Liebenberg, Fr. Ludv., Litterat, 107, 159.
 Lindegaard, Vilh. Th., Præst, 159.
 Lorenzen, Peter Hjort, sønderj. Politiker, 46, 152.
 Lütken, Johannes Christian, Lektor i Sorø, 12, 57, 61, 64, 77, 83, 84, 86, 88, 89, 97, 116, 118—19, 153, 154, 160, g. m. —, Frederikke, f. Flor, 119, 161.
- Malmberg, Otto Aug., sv. General, 92, 157.
 Mandix, Jacob, Rentekammerdeputeret, 12, 22.
 Marie Sofie Frederikke, Enkedronning, 37, 78, 155.
 Molbech, Chr., Forf., 24, 53, 59, 64, 135, 153, 154.
 Moltke, Margrethe Sofie, f. Hauch, 16.
 Monrad, Ditlev G., Biskop og Politiker, 126, 161.
 Montgery, fransk-amerik. Forf.? 101.
 Mundt, C. E., Lektor i Sorø, 94, 157.
 Mynster, C. L. N., Litterat, 149. —, Jacob Peter, Biskop, 16, 30, 108, 160.
- Møller, P. L., Kritiker, 20, 23, 149, 150.
 Møller, Poul M., Digter, 20.
- Nielsen, Anna H. D., f. Brenøe, Skuespillerinde, 157.
 Nitsch, Gregor Wilh., Prof. i Kiel, 54, 80, 153. —, Karl Wilh., Prof. i Kiel, 54, 153.
 Novalis, se Hardenberg.
- Olshausen, Justus, tysk Orientalist, Prof. i Kiel, 35. —, Theodor, Politiker, Advokat i Kiel [foranst.'s Broder], 42, 46, 51, 152.
 Oskar d. 1ste, sv. Konge, 79, 80, 156.
- Paludan-Müller, Jens, Adjunkt i Sorø, Præst, 20, 47, 49, 54, 60, 64, 152, 155.
 Paulsen, D. Chr., Prof. i Kiel, 35, 36, 42, 47, 48, 54, 152.
 Petersen, Clemens, Kritiker, 163. —, Niels Matthias, Sprog- og Litteraturhistoriker, 113, 160.
 Phister, Ludv., Skuespiller, 21.
 Povelsen, Søren Kjærulf, Godsforvalter, 50, 153.
 Povelsen, S. L., Mag. art., Lærer 55, 153.
- Rahbek, K. L., Forf., 148, 149, g. m. —, Kamma, f. Heger, 8.
- Reinhardt, Noline, f. Hammeleff, 148. —, Mathilde, Forfatterinde, 20, 148, 149.
 Reitzel, Chr. A., Forlagsboghandler, 100, 158.
 Retzius, A. A., sv. Antropolog og Anatom, 155.
 Reumert, Elith, Skuespiller, Forf., 149.
 Richter, Johann Paul Fried., tysk Digter [Jean Paul], 134, 162.
 Roede, Chr., 159.
 Rosenørn, Ingeborg Chr., Overhofmesterinde, 50, 152, 155.
 Rothe, L. A., Lektor i Sorø, 20, 61.
 Rothe, Wilhelm, Lektor i Sorø, Præst, 30.

- Rørddam, Thomas Skat, Teolog, Biskop, 123, 161, g. m. —, Marie, f. Hauch [se „Carsten Hauchs Børn“], 17, 100, 123, 130, 135, 161. —, Peter, Præst, 26.
- Salzmann, Chr. G., tysk Pædagog, 85, 156.
- Schelling, Fried. Wilh. Jos., tysk Filosof, 9, 134, 162.
- Schiller, Fried., tysk Digter, 134, 162.
- Schjærff, Poul, Litteraturhist., 34, 149, 158, 161, 163.
- Schubert, G. Heinr., tysk Naturforsker, 116, 161.
- Schwanenflügel, H., Litteraturhist., 149, 150.
- Shakespeare, William, 9, 19, 62.
- Sibbern, Fred. Chr., Filosof, Prof., 101, 158.
- Solger, Karl, tysk Æstetiker, 133, 162.
- Spur, J. H., Præst, 158, g. m. —, Laura M. E., f. Hostrup, 159.
- Stampe, Henrik, Baron, 155, g. m. —, Christine, f. Dalgas, 152. —, Jeanina, 74, 155.
- Steffens, Henrik, Filosof, 67, 154, 155, g. m. —, Hanna, f. Reichardt, 73, 155.
- Stemann, P. Chr., Politiker, 98—99, 158.
- Tegnér, Esaias, sv. Digter, 92, 115.
- Thorvaldsen, Bertel, 30, 74, 117, 155.
- Tieck, Chr. Fried., tysk Billedhugger, 73, 155. —, Ludw., tysk Digter [foranst.'s Broder], 9, 65, 73, 96, 103, 116, 154, 159, 161.
- Torsslow, O. U., sv. Skuespiller, 71—72, 155, g. m. —, Sara Fred., Skuespillerinde, 71—72, 155. —, Helfrid, 72, 155, senere g. m. Skuespiller L. A. Kinmanson.
- Vermehren, Joh. Fr. N., Genremaaler, 6, 89, 157.
- Vetterlund, Fredrik, sv. Forf., 151, 160.
- Waage, Georg Holger, Direktor ved Sorø Akademi, 30.
- Waitz, Georg, Prof. i Kiel, 47, 152.
- Wegener, Caspar Fred., Geheimearkivar, 20, 47, 50, 52, 53, 61, 76, 82, 98, 99, 152, 158.
- Wendelboe, Søren, Læge, 54, 68, 153.
- Wilster, Chr. Fr. E., Lektor i Sorø, Digter, 20, 21, 25, 149.
- Winther, Christian, Digter, 163.
- Wulff, Christian, Admiral, 13, g. m. Henriette, f. Munthe Morgenstjerne, 13, 23. —, Peter, Admiral, ovenstaaendes Broder, 148.
- Øehlenschläger, Ad. G., 8, 9, 10, 20, 21, 30, 35, 36, 61, 69, 79, 80, 84, 85, 86, 89, 100, 144, 145, 149, 150, 151, 154, 156, g. m. —, Christiane Georgine Elisab., 15, 16, 21, 148—49. — Charlotte, 21, 148, 149. —, Johannes Wolfgang, Kmjkr., Toldembedsmand, 54, 69, 153.
- Ørsted, Hans Christian 155.

CARSTEN HAUCHS BØRN

I en gammel Bibel har Hauch optegnet sine Børns Navne, Fødselsdage og de Stjerner, under hvilke de er født. Da Børnene jævnlig nævnes i Brevene, gengives disse Optegnelser om dem her med Oplysning om deres senere Skæbne. Numereringen er tilføjet her.

1. *William* Frederik Hauch, født d. 23 Nov. 1829 om Morgenen Kl. 9 (f. u. Jomfruen).

[Oprindelig Landmand, senere Telegrafist, Kancelliraad; død i København d. 4 Marts 1906. Gift d. 4 Maj 1854 med Anna Elisabeth Lindegaard (1831—82)].

2. *Adamine Wilhelmine Mathilde* Hauch, født d. 9de April 1831 om Eftermiddagen Kl. 3³/₄ (f. da Hercules og Ophiucus st. i M. (♁: stod i Meridianen).

[Gift d. 19 April 1859 med Juristen Peter Frederik Koch (1832—1907), senere Justitiarius i Højesteret. Hun døde i København d. 21. Jan. 1910].

3. *Christiane Georgine Elisabeth* Hauch, født d. 5te Oct. 1832 om Morgenen Kl. 2 (f. noget før Pleiaderne gik igiennem M. Menkar var netop gaaet derigiennem).

[Gift d. 29 Juni 1855 med Digteren Jens Christian Hostrup (1818—92). Hun døde i København d. 10. November 1903].

4. *Ovine Frederikke Marie* Hauch, født den 13de Juni 1834 Kl. 11³/₄ om Natten (f. u. Hercules).

[Hauch og hun selv opgiver Fødselsdagen som d. 13 Juni (Renna Hauchs Fødselsdag); i Kirkebogen staar anført 21 Juni. — Gift d. 19 Marts 1858 med Teologen Thomas Skat Rørdam (1832—1909), senere Biskop over Sjællands Stift. Hun døde i København d. 18 Febr. 1915].

5. *Adam* Gottlob Oehlenschläger Hauch, født d. 18de Sept. 1836 Kl. 1¹/₂ om Natten (Væderen i M. Hvalfisken).

[Paa Grund af Sorø Kirkes Ministerialbogs skødesløse Førelse er Fødslen ikke indført. Daabsattest blev senere udstedt „i Henhold til paa-lidelige Mænds og Kvinders Vidnesbyrd“. Skolebestyrer i Kbhvn, senere Overlærer (1892—1902) og Rektor (1902—12) i Roskilde. Død i København d. 26 December 1914. Gift d. 2 December 1871 med Elise (Lissi) Marie Grégoire Gundersen, adopt. Vilsoët, født 6 Marts 1850].

6. Albertine *Louise* Hauch, født d. 20 Juni 1839 Kl. 4 om Morgenens (f. under Pegasus, Vandmanden).

[Fru Renna Hauch har tilføjet: † 3die Marts 1844 Kl. 3¹/₂ om Eftermiddagen].

7. Ludvig *Alfred* Hauch, født d. 3 Marts 1845 Kl. 7¹/₂ om Aftenen, (da Svanen stod i M.).

[Forstinspektør ved Bregentved, Hofjægermester. Gift d. 6 November 1871 med Juliane Augusta Holst (1840—1903)].

8. *Ottilie* Margrethe Hauch, f. d. 22 Mai om Morgenens Kl. 3³/₄ i Kiel 1847 (f. da Svanen og Ørnen culm., tilligemed Skytten).

[Gift d. 15 Sept. 1871 med Peder Andreas Christian Heiberg (1837—75), Botaniker, Dr. phil. Hun døde i Hellebæk d. 14 September 1875].

TEKSTKRITISK TILLÆG

Hauchs Breve er gengivet med Bevarelse af Brevskriverens Retskrivning og Tegnsætning. De Rettelser, han selv har foretaget under Nedskrivningen (eller ved Gennemlæsning), er stiltiende optaget i Teksten; kun hvor de var af særlig Interesse, er de omtalt nedenfor.

En Vanskelighed frembød de Breve, der er udgivet af Hauch i „Illust. Tid.“ 1869—70 (ovnfr. Nr. 4, 5, 6, 8, 11, 16, 17, 19, 26, 30). Til et af disse Breve (Nr. 19) og til de 3 (Nr. 10, 13, 15), han offentliggjorde i „For Romantik og Historie“ 1869, mangler Originalerne. De er derfor aftrykt efter den trykte Tekst. For Restens Vedkommende fremgaar det af Originalernes Tilstand, at Hauch har givet dem i Trykken efter at have gennemrettet dem til Udgivelse ved Udstregninger, Tilføjelser og Ændringer. En Del af de utrykte har han behandlet paa samme Maade, tilsyneladende med Udgivelse for Øje. Udeladelserne angaar først og fremmest personlige Meddelelser, som Hauch har fundet uden Interesse for Offentligheden; men i enkelte Tilfælde rammer de ogsaa Udtalelser om Forholdene i Kiel, som han har ønsket at ændre af Hensyn til de senere Begivenheder. Desuden er der talrige Rettelser af stilistisk, ja endog af rent sproglig eller ortografisk Art, som naturligt med et Materiale, der ikke oprindelig var bestemt til Offentliggørelse, men nu udgaves af dets egen Forfatter, der tilmed var en litterær Personlighed.

Intet af de Hensyn, der bevægede Hauch til disse Ændringer, har nogen Gyldighed nu, da Brevene udgives saa længe efter hans Død og under helt ændrede Forhold. Brevene er derfor her udgivet efter deres oprindelige Tekst og uden Betegnelse af de foretagne Ændringer.

Det vilde være urimeligt i et kritisk Apparat at gøre Rede for alle de Rettelser, Hauch har foretaget af Hensyn til Brevenes Udgivelse, derunder indbefattet Udeladelser af rent personlige Meddelelser. Kun den Kategori, der angaar Forholdene i Kiel, og andre af lignende Beskaffenhed synes at have Krav paa at meddeles. De opføres derfor her i et Udvalg, for hvilket Udgiverens Skøn ifølge Sagens Natur har maattet være afgørende.

Af de talrige Smaarettelser, som Hauch først foretog ved Trykningen (i Korrekturen), er kun et Par enkelte medtaget her og betegnet med (*v. Tr.*). Hvor Rettelserne skønnes at være foretaget ved Nedskrivningen, er Aarstallet tilføjet.

Originalens Tekst er sat foran den skarpe Parentes, Rettelsen efter denne.

Nr. 4. S. 46, 17—18 men hvor ... Forhold] uden at dette dog bringer ham til at vakle i Troen. 36—37 ægte Betydning,] naiv, 38—39 naiv og] meget 47, 17—18 virke lige] gaae stik 19—20 Patrioter her og store] og værste 20—21 er det netop de ere] ere netop de 23 meget udviklede. Prof. Paulsen derimod,] meget mere udviklede end Prof. Paulsen, 25—31 dansksindet, synes deraf.] dansksindet. *Resten udeladt.*

Nr. 5. S. 48, 17 ved et Slags Conduite] *udeladt* 21 Prof. Povel- sen] Paa Prof. P. 22 der er er man] *udeladt* 24 dog forbit- tret paa.] er man dog forbittret. 36 Tilhørere] *tilføjet*: (NB en stor Deel deraf ere Fruentimmer) 49, 6 alle] de Fleste 7 neppe] ikke (v. Tr.) 14 de] de Fleste her (v. Tr.) 16—17 selv de Pligter,] *udeladt* 22 vel ikke] vel med Guds Hjelp ikke 23 mener jeg] *ude- ladt* 25—26 meget oprigtige og ærlige,] *udeladt* 27 der er] der for mig er. 38 men sielent] *udeladt.*

Nr. 6. 52, 9—10 megen baade Godhed virkelig.] ikke Anledning til personlig at beklage mig over dem. 13—14 som at fore Græs eller] *udeladt* 54, 16 en Drøm.] en forrædersk Drøm og for Rænkesmedes Intriguer.

Nr. 8. 57, 13 mange brave] *udeladt* 23—24 hvor meget godt saa lidt] *udeladt* 29—30 alle „die Wirren der Zeit“.] *udeladt* 32— 58, 1 en Fred, der ganske sønderrive.] *udeladt* 3 vilde Skrig] vilde *udeladt* 12—13 thi redelig her at være] *udeladt* 18 tvungne Tilhørere] et tvungent Auditorium (1847?) 18 dem] det 20 næsten aldrig] kun sielden (1847?) 26 tiltrække Tilhørere] danne et Auditorium (1847?) 59, 12—14 forudsat at de ikke Tydskland,] *udeladt.*

Nr. 11. 67, 31 tilbage, og paa] tilbage paa (v. Tr.) 68, 20 hvor vel fortiente] *udeladt.*

Nr. 14 (ikke før trykt.) 75, 34—35 alle de jernpandsrede Kæmper] alt det slesvig-holsteenske Jern 39 største] parlamentariske 76, 2 saa- mange sindige Folk] saamegen Troskab.

Nr. 16. 79, 27 endelig] redelig 36 saa stor en Slynge! er] (saa stor en Forræder er) (v. Tr.) 80, 4 nedrig] *udeladt* 21 fortræf- felige] brave 23 maa jeg dog] maa dog enhver Upartisk 25 og plump] *udeladt* 25—26 at vi ikke vare modne nok] at vi vare modne til (v. Tr.) 36—40 en heel Deel nærmere Laxdælasaga,] temmelig nær; 81, 9—11 og hvordan saa har skrevet] *udeladt.*

Nr. 17. 83, 14—18 enkelte Charakterer, elskværdige ere de ikke.] Enkelthederne.

Nr. 24 (ikke før trykt.) 96, 16 Reactionens] *rett. fra sine* (1851?) 24 Ideens] *rett. fra* Poesiens (1851?) 27 et Slags Livstræthed og hører] *overstreget.*

Nr. 26 (Begynd. til S. 99, 11 ikke før trykt.) S. 98, 23—24 seirede] seirer 99, 12 Drama,] Drama. 12—13 der har Skjebne] *ude- ladt* 37 det Væsentlige] *rett. fra* Hovedtanken (1852?)

Nr. 32 (ikke før trykt.) S. 111, 1 en udmærket Mand] *rett. fra* Dem (1855?)

Nr. 45 (ikke før trykt.) S. 133, 19—20 Boliger] *rett. fra* Sphære (1860).

INDHOLD

	Side
Indledning	5
Brev 1. Hauch til Ingemann, [Sorø] 15. Juni 1834	43
— 2. Ingemann til Hauch, Sorø 15. Novbr. 1844	43
— 3. Hauch til Ingemann, [Sorø] 16. Novbr. 1844	45
— 4. — — Kiel 2. Juni 1846	45
— 5. — — Kiel 6. Aug. 1846	48
— 6. — — Kiel 18. Decbr. 1846	51
— 7. Ingemann til Hauch, Sorø 5. Jan. 1847	55
— 8. Hauch til Ingemann, Kiel 19. Marts 1847	57
— 9. Ingemann til Hauch, Sorø 26. April 1847	60
— 10. Hauch til Ingemann, Kiel 4. Juli 1847	62
— 11. — — Kiel 2. Aug. 1847	65
— 12. — — [København 30. Aug. 1847]	68
— 13. — — Kiel 6. Novbr. 1847	69
— 14. — — Kiel 7. Febr. 1848	74
— 15. — — [Frederiksberg Slot April? 1848]	77
— 16. — — Frederiksberg Slot 6. Sept. 1848	79
— 17. — — [Frederiksberg Slot Decbr.? 1848]	82
— 18. — — Frederiksberg Slot 21. Maj 1849	83
— 19. — — [Frederiksberg Slot] 20. Jan. 1850	84
— 20. — — Frederiksberg Slot 10. April 1850	87
— 21. — — [Frederiksberg Slot April 1850]	89
— 22. — — [Frederiksberg Slot] 3. Aug. 1850	91
— 23. — — [Frederiksberg Slot 1. Novbr. 1850]	93
— 24. — — Frederiksberg Slot 18. Oktbr. 1851	95
— 25. Ingemann til Hauch, Sorø 26. Oktbr. 1851	96
— 26. Hauch til Ingemann, [Frederiksberg Slot] 18. Novbr. og 11. Decbr. 1852	98
— 27. Hauch til Ingemann, [Frederiksberg Slot] 13. Juni 1853	100
— 28. — — [Frederiksberg Slot Febr. 1854]	102
— 29. — — [Frederiksberg Slot] 6. Juli 1854	104
— 30. — — [Frederiksberg Slot] 20. Sept. 1854	106
— 31. Ingemann til Hauch, Sorø 9. Marts 1855	107
— 32. Hauch til Ingemann, [Frederiksberg Slot] 25. Marts 1855	109
— 33. — — [Frederiksberg Slot] 30. Juni 1855	111
— 34. — — [Frederiksberg Slot] 6. Oktbr. 1855	113
— 35. — — [Frederiksberg Slot] 25. Sept. 1856	116
— 36. Ingemann til Hauch, Sorø 29. Sept. 1856	118
— 37. — — Sorø 5. Jan. 1858	120

	Side
Brev 38. Hauch til Ingemann, [Frederiksberg Slot Beg. af 1858]	121
— 39. — — [Frederiksberg Slot] 21. Maj 1858	123
— 40. — — [Frederiksberg Slot] 11. Sept. 1858	124
— 41. — — [Frederiksberg Slot Maj 1859]	126
— 42. Ingemann til Hauch, Sorø 11. Juni 1859	128
— 43. Hauch til Ingemann, [Frederiksberg Slot] 14. Novbr. 1859	129
— 44. Ingemann til Hauch, Sorø 23 Decbr. 1859	131
— 45. Hauch til Ingemann, [Frederiksberg Slot Jan. 1860]	132
— 46. Ingemann til Hauch, Sorø 12. Jan. 1861	134
— 47. Hauch til Ingemann, [Frederiksberg Slot 30. Jan. 1861]	135
— 48. — — [Frederiksberg Slot Efteraar 1861]	137
— 49. Ingemann til Hauch, [Sorø Novbr. 1861]	138
— 50. Hauch til Ingemann, [Frederiksberg Slot] 22. Novbr. 1861	139
— 51. Ingemann til Hauch, Sorø 29. Novbr. 1861	142
— 52. Lucie Ingemann til Hauch [Sorø] 28. Decbr. 1861	143
— 53. — — [Sorø] 21. Novbr. 1862	145
Noter og Henvisninger	147
Personregister	165
Carsten Hauchs Børn	169
Tekstkritisk Tillæg	171

